

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Burak TORAMAN

31 MART VE 23 HAZİRAN İSTANBUL YEREL SEÇİMLERİ HABERLERİNİN
KARŞILAŞTIRMALI SÖYLEM ANALİZİ: SABAH, SÖZCÜ, YENİÇAĞ, MİLLİ
GAZETE, BİRGÜN ÖRNEKLEMİ

Gazetecilik Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Burak TORAMAN

31 MART VE 23 HAZİRAN İSTANBUL YEREL SEÇİMLERİ HABERLERİNİN
KARŞILAŞTIRMALI SÖYLEM ANALİZİ: SABAH, SÖZCÜ, YENİÇAĞ, MİLLİ
GAZETE, BİRGÜN ÖRNEKLEMİ

Danışman

Prof. Dr. Mustafa ŞEKER

Gazetecilik Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Burak TORAMAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Gazetecilik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Aslı İcil TUNCER

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Mustafa ŞEKER

Üye : Doç. Dr. Emel ARIK

Tez Başlığı: 31 MART VE 23 HAZİRAN İSTANBUL YEREL SEÇİMLERİ HABERLERİNİN
KARŞILAŞTIRMALI SÖYLEM ANALİZİ: SABAH, SÖZCÜ, YENİÇAĞ, MİLLİ
GAZETE, BİRGÜN ÖRNEKLEMİ

Tez Savunma Tarihi : 23/06/2022

Mezuniyet Tarihi : 21/07/2022

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “31 Mart Ve 23 Haziran İstanbul Yerel Seçimleri Haberlerinin Karşılaştırmalı Söylem Analizi: Sabah, Sözcü, Yeniçağ, Milli Gazete, Birgün Örnekleme” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Burak TORAMAN

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Burak TORAMAN
Öğrenci Numarası	20185251001
Anabilim Dalı	Gazetecilik
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Mustafa ŞEKER
Yüksek Lisans Tez Başlığı	31 MART VE 23 HAZİRAN İSTANBUL YEREL SEÇİMLERİ HABERLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI SÖYLEM ANALİZİ: SABAH, SÖZCÜ, YENİÇAĞ, MİLLİ GAZETE, BİRGÜN ÖRNEKLEMİ
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1867005024
Rapor Tarihi	05.07.2022
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %2 Alıntılar dahil: %4
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 172 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mustafa ŞEKER	
İmza	

İÇİNDEKİLER

GÖRSEL LİSTESİ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
TEŞEKKÜR.....	viii
ÖNSÖZ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İDEOLOJİ YAKLAŞIMLARI

1.1. İdeoloji Nedir?.....	4
1.2. Marx ve İdeoloji Kavramı Üzerine.....	7
1.3. Lenin ve İdeoloji.....	14
1.4. Lukacs’da ve Frankfurt Okulunda İdeoloji	16
1.5. Gramsci’nin Hegemonyası ve İdeoloji	18
1.6. Louis Althusser’in Devletin İdeolojik Aygıtları ve İdeolojisi.....	21
1.7. Post-Marksist Kuramcılarda İdeoloji: Ernest Laclau ve Chantal Mouffle	24
1.8. Stuart Hall: İdeoloji ve Söylem Arasında.....	26
1.9. Michel Foucault’un İdeoloji Yerine Söylem Tanımlaması	28
1.10. Jean Baudrillard Fırtınasında İdeoloji	30
1.11. Van Dijk ve İdeoloji	31
1.12. İdeoloji Döneminin Sonu Mu?	33

İKİNCİ BÖLÜM

HABERE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

2.1. Liberal-Çoğulcu Bakışta Haberi Tanımlama Denemesi.....	35
2.1.1. Haber Değeri.....	39
2.1.2. Objektiflik veya Nesnellik	41

2.1.3. Gazetecilik ve Etik.....	43
2.2. Eleştirel Yaklaşımda Haberi Tanımlama Denemesi.....	45
2.2.1. Habere Ekonomi Politik Bir Bakış	51
2.2.2. Yapısalcı Yaklaşım ve Haber	53
2.2.3. Kültürel Çalışmalarda Haber	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2019 İSTANBUL SEÇİMLERİNİN ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Problemi	58
3.2. Araştırma Varsayım ve Soruları	58
3.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	59
3.4. Araştırmanın Yöntemi	59
3.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	60
3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	61
3.7. “Sabah, Sözcü, Yeniçağ, Milli Gazete, Birgün” Gazete Haberlerinin (Makro ve Mikro) Çözümlemesi	61
3.7.1. 25 Mart – 31 Mart Arasındaki Haberlerin Metinsel Çözümlemesi.....	64
3.7.1.1. Sabah Gazetesi Metinsel Çözümleme	64
a) Makro Yapı Metinsel Çözümleme	64
b) Mikro Yapı Metinsel Çözümleme	72
3.7.1.2. Sözcü Gazetesi Metinsel Çözümleme	77
a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi	77
b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi.....	81
3.7.1.3. Yeniçağ Gazetesi Metinsel Çözümleme	84
a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi	84
b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi.....	87
3.7.1.4. Milli Gazete Metinsel Çözümleme	90
a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi	90

b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi.....	93
3.7.1.5. Birgün Gazetesi Metinsel Çözümleme	96
a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi	96
b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi.....	101
3.7.2. 17 Haziran – 23 Haziran Arasındaki Haberlerin Metinsel Çözümlemesi	105
3.7.2.1. Sabah Gazetesi Metinsel Çözümleme	105
a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi	105
b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi.....	109
3.7.2.2. Sözcü Gazetesi Metinsel Çözümleme	113
a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi	113
b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi.....	117
3.7.2.3. Yeniçağ Gazetesi Metinsel Çözümleme	120
a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi	120
b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi.....	125
3.7.2.4. Milli Gazete Metinsel Çözümleme	129
a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi	129
b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi.....	133
3.7.2.5. Birgün Gazetesi Metinsel Çözümleme	135
a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi	135
b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi.....	140
SONUÇ	144
KAYNAKÇA.....	151
ÖZGEÇMİŞ	157

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 3.1 “Fetih Ruhu Beka İçin Şahlandı” (25.03.2019).....	76
Görsel 3.2 “Şehidimizin Cenazesini Seçim Malzemesi Yaptılar” (26.03.2019).....	84
Görsel 3.3 “İyi Olan Kazansın Millet Türkiye İçin Sandıkta” (31.03.2019)	89
Görsel 3.4 “1. Sırada Çare Var” (31.03.2019).....	96
Görsel 3.5 “Tehdidin Sebebi Kötü Tablo” (29.03.2019).....	104
Görsel 3.6 “Ekran Yalanları Ayağına Dolaştı” (18.06.2019).....	112
Görsel 3.7 “AKP’ye Yakın Anketçi Sıcağı Sıcağına Halkın Nabzını Tuttu Kim Başarılıydı!” (18.06.2019)	120
Görsel 3.8 “Yıldırım 4 Soruda Nakavt Oldu” (17.06.2019) (Başlıklı haberin iç sayfasında kullanılan fotoğraf).....	128
Görsel 3.9 “Maksadını Aşacak Söylemlerde Bulunmuş Olabiliriz Özür Diliyorum” (19.06.2019)	135
Görsel 3.10 “İsraf Raporlarına Gözünü Kapadı Hiç Değilse Gazete Okusaydın” (18.06.2019)	143

KISALTMALAR LİSTESİ

AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
İYİ Parti	: İYİ Parti
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi

ÖZET

Haber kavramı birçok düşünür tarafından üzerine yorumlar yapılan ve uzlaşması zor alanlardan biridir. Özellikle kitle iletişimi düşünüldüğünde haber kavramının önemliliği ciddi derecede artmaktadır. Haber kavramları arasındaki farklılığa bakıldığında iki alt başlık altında belirgin bir farklılık olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki Liberal-Çoğulcu kuramdır. Bu yaklaşıma göre medya dördüncü büyük kuvvet olarak yer almaktadır ve bir denetleme mekanizması olarak görülmektedir. Öte yandan Eleştirel kurama göre bakıldığında ise haberin bağımsız olmadığı ve ideoloji tarafından etkilendiği öne sürülmektedir. Bu çalışmada da ideoloji temelinde haber kavramı ele alınmıştır. Kitleler üzerinde haberlerin nasıl inşa edildiğinin araştırılacağı bu çalışmada, haberler Van Dijk'ın söylem analizi kuramıyla incelenmiştir ve haber metinlerinde açık ve örtük yapılar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın örneklemini olarak 2019 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nde yapılan İstanbul seçimleri ele alınmıştır. Diğer seçimlerden ayrı olarak İstanbul özelindeki seçimin tercih edilme sebebi ise 31 Mart tarihli seçimin iptal edilip 23 Haziran tarihinde bir daha yapılmasıdır. İki seçim arasında yer alan seçim ile alakalı haberlerdeki söylem farklılıkları incelenerek haberlerin hangi ideolojik yapılar aracılığıyla oluşturulduğu araştırılmıştır. Her iki seçimin bulunduğu haftalardaki haberler incelenmiştir. Tarih aralığı olarak 25 Mart – 31 Mart, 17 Haziran – 23 Haziran tarihleri belirlenmiştir. Bunun sebebi ise seçim günü yaklaştıkça haber söylemlerinde yer alan ifadelerdeki ideolojik yapısının artmasından kaynaklanmaktadır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulardan ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında, gazetelerin seçim haberlerini ele alırken inşa ettiği haberlerin ideolojik olarak yakın olduğu yönün lehinde ve ideolojik olarak karşı olduğu tarafın aleyhinde söylemlerle haber metinlerini inşa ettiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İdeoloji, Haber, Söylem Analizi, İstanbul Seçimleri, Siyasal İletişim

SUMMARY

COMPARATIVE DISCOURSE ANALYSIS OF THE NEWS OF MARCH 31 AND JUNE 23 ISTANBUL LOCAL ELECTIONS: *SABAH*, *SÖZCÜ*, *YENİÇAĞ*, *MİLLİ GAZETE*, *BİRGÜN*

The concept of news is one of the fields on which many thinkers have commented and which is difficult to reconcile. The importance of the concept of news increases significantly, especially when mass communication is considered. When the difference between the news concepts is examined, it is seen that there is a significant difference under the two sub-headings. The first of these is the Liberal-Pluralist theory. According to this approach, the media is the fourth largest force and is seen as a control mechanism. On the other hand, according to the critical theory, it is claimed that the news is not independent and is influenced by ideology. In this study, the concept of news on the basis of ideology is discussed. In this study, which will investigate how the news is built on the masses, the news is examined with Van Dijk's theory of discourse analysis and it is tried to reveal the explicit and implicit structures in the news texts. As the sample of the research, the Istanbul elections held in the Republic of Turkey in 2019 were discussed. Apart from the other elections, the reason why the election in Istanbul was preferred is that the election dated March 31 was canceled and held again on June 23. By examining the differences in discourse in the news about the election between the two elections, it was investigated through which ideological structures the news was created. The news in the weeks in which both elections were held were examined. The dates between 25 March – 31 March, 17 June – 23 June have been determined as the date range. The reason for this is due to the increase in the ideological structure of the expressions in the news discourse as the election day approaches. When we look at the results that emerged from the findings obtained as a result of the study, it is seen that the newspapers construct the news texts with discourses in favor of the ideologically close side of the news they construct while dealing with the election news and against the side they are ideologically opposed to.

Keywords: Ideology, News, Discourse Analysis, Istanbul Elections, Political Communication

TEŞEKKÜR

Öncelikle beni bugünlere kadar getiren, çocukluğumda düşünce kaldıran, zora düşünce çözüm bulan, yılmadan çalışan aileme ve özellikle sevgili anne ve babama benim için gösterdikleri emeklerinden dolayı ve her anlamda benimle beraber mücadele ettikleri için çok teşekkür ederim. Erciyes Üniversitesinde başladığım lisans hayatımın ikinci yılında Akdeniz Üniversitesine geldiğim günden bu yana her zaman bana destek olan ve hem hayata bakışımda hem de akademik anlamda çıktığı destekten dolayı ve özgürlük tanınmasından dolayı sevgili danışmanım ve büyüğüm Prof. Dr. Mustafa Şeker'e çok teşekkür ederim. Aynı şekilde hem lisans hem de yüksek lisans dönemlerimde gerek akademik gerek hayata karşı sorumluluklarımda desteğiyle ve sohbetiyle her zaman yanımda olan sevgili Doç. Dr. Emel Arık hocama da teşekkürlerimi sunarım. İsmi saymakla bitiremeyeceğim tanıdığım ve katkılarıyla destek olan bütün hocalarıma da ayrıca teşekkür ederim. Gerek tez dönemimde olsun gerekse diğer öğrencilik yıllarımda olsun hem Antalya'da hem de İzmir Bergama'da hep yanımda olan sevgili arkadaşlarıma ve zor günlerde dertleştiğim, ev arkadaşlığı yaptığım sevgili Berkay Çetin'e de teşekkür ediyorum.

Son olarak ise geçmişten bugüne gelmemizi sağlayan Türkiye Cumhuriyeti devletine ve Türk milletinin namuslu, şerefli ve çalışkan her bir ferdine teşekkür ediyorum. Türk milleti ve devleti her daim var olsun.

Burak TORAMAN

Antalya, 2022

ÖNSÖZ

“31 MART VE 23 HAZİRAN İSTANBUL YEREL SEÇİMLERİ HABERLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI SÖYLEM ANALİZİ: SABAH, SÖZCÜ, YENİÇAĞ, MİLLİ GAZETE, BİRGÜN ÖRNEKLEMİ” başlıklı bu tez çalışmasında kitle iletişimi açısından önemli bir yere sahip olan haber incelemekte ve içinde bulundurduğu unsurları söylem analizi yöntemiyle ortaya çıkarılmaktadır. Genel olarak çalışmaya bakıldığında ideoloji ve haberin etkileşimi üzerinden hareket edilerek söylemler aracılığıyla inşa edilen haber yapıları ortaya konulmaktadır. Medya ve haber konularında farklı yaklaşımların olduğu görülse de herhangi bir fikri birliğinde bulunmak pek mümkün görülmemektedir. Haber medya ve haber denildiğinde ilk olarak Liberal-Çoğulcu yaklaşımın tanımı olan medyanın dördüncü kuvvet olduğuna dair öneriler yer alsa da zamanla farklı düşüncelerin ortaya çıkmasıyla haberin tam olarak tanımı yapılamamaktadır. Ağırlıklı olarak eleştirel haber çalışmalarında yer alan ideoloji unsuru bazı yaklaşımlarda ilk planda yer alırken bazı yaklaşımlarda ise bir adım daha geride yer almaktadır. İdeoloji de belirgin bir zemin üzerinde oturtulmuş bir kavram değildir. İdeoloji hakkında da çeşitli söylemler yer almaktadır ve aynı zamanda ideolojinin farklı sınıflandırılması da kelimeye yüklenen anlamı doğrudan etkilemektedir. Bu çalışmada haberin ideolojik yapıdan etkilendiği kabul edilerek haberler incelenmiştir. Ayrıca buradaki ideoloji ise dil aracılığıyla kelimeler ve cümlelerde yer edinerek söylem aracılığıyla okuyucuya yani kitlelere hitap ettiği kabul edilmiştir.

Kitle iletişimi denildiğinde en etkin olarak bu iletişim şeklini kullananların ideolojik yapısını daha rahat gösterdiği siyasal iletişim şekli görülmektedir. Bu iletişimde yer alan ise onlar için halk gazete için ise okuyucudur. Okuyucunun veya halkın okuduğu haberlerde yer alan ideolojik yapılardan etkilendiği görülmüştür. Buradan hareketle de Türkiye Cumhuriyeti’nde yer alan son seçimlerdeki haberlerin söylem yapılarının incelenmesi ihtiyaç olarak görülmüştür. Geçmiş yıllara göre bakıldığında 2019 yılında yapılan İstanbul seçimleri dikkat çekmektedir. İlk seçim olan 31 Mart İstanbul yerel seçiminin iptal edilmesi ve ardından 23 Haziran tarihinde tekrarlanması bu seçimleri diğerlerinden ayırmıştır. Gazetelerin yaptıkları haberler iki seçim arasında ne gibi farklılık göstermiştir ve paralel olarak ne gibi söylem yapıları barındırmıştır düşüncesinden hareketle gazete haberlerinin Van Dijk’ın söylem analizi yöntemine göre incelenmesi uygun görülmüştür. İlk seçim için 25 Mart – 31 Mart 2019 tarihleri arasındaki haberler ele alınırken ikinci seçim için 17 Haziran – 23 Haziran tarihleri arasındaki haberler incelenmiştir. İncelemeye karar verilen gazeteler ise ideolojik olarak İstanbul seçimlerindeki adayları destekledikleri partilere göre belirlenmiştir. *Sabah*

gazetesi Cumhuri İttifakına yakınlığıyla yani Ak Parti ve MHP'ye yakınlığıyla karar verilirken *Sözcü* gazetesi ise Millet İttifakını ideolojik olarak yakın olmasıyla birlikte aynı zamanda CHP'ye yakın olmasından dolayı karar verilmiştir. *Yeniçağ* gazetesi de ideolojik olarak Millet İttifakına yakınlığının yanı sıra İYİ Partiye yakınlığıyla da incelenmek için karar verilmiştir. *Milli Gazete* ise iki ittifaktan ayrı olarak İstanbul seçimlerinde Saadet Partisine yakın olduğu gözlemlenmiştir ve bu nedenle yaptığı haberler incelenmiştir. *Birgün* gazetesi ise Millet İttifakına yakınlığı görülürken aynı zamanda HDP'ye de yakınlığı görülerek incelemeye karar verilen gazeteler arasında yer almıştır. İncelenmek üzere karar verilen gazetelerin farklı partilere yakın olmasının sebebi olarak farklı ideolojik yapıların söylemler ile birlikte nasıl haberler aracılığıyla ortaya çıktığı ortaya konulmuştur.

Burak TORAMAN

Antalya, 2022

GİRİŞ

Medyanın kitleler üzerinde yaptığı etki her geçen gün artarken aynı zamanda da hem sosyal hem de siyasi olarak etkileri de buna paralel olarak artmaktadır. Gerek gündelik hayat için bilgi edinme kaynağı olarak kullanılmak olsun gerekse siyasal hayatın politik etkilerinden haberdar olmak için olsun medya her dönem ön plana çıkmakta ve yapısal değişikliklere uğrasa da etkinin sürekliliği devam etmektedir. Kitleler üzerinde medyanın etkisi farklı yollarla devam etse de ana temelindeki kaygı değişmemektedir. Kitle iletişim araçları farklı dönemlerde farklı araçların ön plana çıkması ile etkili olmaktadır. Önemli olan her dönem ön plana çıkan bir kitle iletişim aracı olmuştur. Ön plana çıkan kitle iletişim araçlarının dışında kalan araçlar ise önemini kaybetmemektedir. Bugünden bakıldığında geçmişte gazetenin ön planda olduğu yıllardan sonra radyo ön plana çıkmakta ve daha sonraki dönemde ise televizyonun icadıyla başka bir dönemin içine girilmektedir. Bütün bu dönemlerde gazete önemini kaybetmemiştir ve her zaman gerek siyasi gerek toplumsal olan konular hakkında halka fikir aktaran bir konumda yer almıştır. Bugün de yeni medyanın veya başka bir deyişle dijital medyanın ön plana çıkması sonucunda gazete önemini kaybetmemiştir. Günümüze bakıldığında gazetelerin yeni medyada yer alan olayları da haber yaptığı görülürken aynı zamanda gazetelerin yaptığı haberler de yeni medya ortamında haber olarak veya bir tartışma konusu olarak ele alınmaktadır. Buradan da anlaşılabileceği üzere basılı gazetelerin yeni medya ortamıyla etkileşim içerisinde olması hala araştırılmaya değer bir alan olarak görülmektedir. 2019 İstanbul seçimlerinin haber söylemlerinin incelenmeye karar verilirken basılı gazetelerin tercih edilmesi de bu etkileşimlik göz önünde bulundurularak da karar verilmiştir.

Kitle iletişimi için haber önemli bir konumdadır ve kitlelere düşünce aktarımında en önemli güçtür. Haber kavramı konusunda ise farklı fikirler yer almaktadır. Liberal-Çoğulcu kuramda medya dördüncü büyük güç olarak gösterilirken aynı zamanda hükümeti denetleme misyonu da medyaya yüklenmiştir. Buradaki tanımdan yola çıkan haber tanımlarında dış etkenler haber kavramı içerisinde tartışılmazken eleştirel yaklaşımlarda bu dış etkenler tartışılmaktadır. Haberin bir bilgiyi tarafsız bir aktarım dili ile okuyucuya aktarılması şeklindeki görüşlerin temelinde yer alan tarafsızlık vurgusu önemli bir noktayı işaret etmektedir. Haberi oluşturan gazeteciye bir sorumluluk yüklenirken aynı zamanda uyması gereken kurallar da beklenmektedir. Gerek bu sorumluluk olsun gerekse hükümeti denetleme konusundaki yüklenen sorumluluk olsun medyanın ve haberi oluşturanların okuyucuyla yani halkla beraber bilgi alışverişi yaptığını düşünmektedir. Bu bilgi alışverişinde ise kaynak

doğrudan bilgiyi aktarırken gazeteci ise kaynaktan gelen bilgiye yüklenmiş olan sorumlulukları dışında herhangi bir müdahale gerçekleştirmeden halka aktarması beklenmektedir. Yani haberin konusuna göre kaynak olan halk aynı zamanda haberin hedefinde yer alan okuyucu konumundadır. Öte yandan eleştirel kurama genel olarak bakıldığında ise bu iki taraf arasındaki aktarımda çeşitli etkenlerin olduğunun altını çizerek haberin tarafsız olamayacağını ve ideoloji etkisinden kurtulamayacağını ileri sürmektedir. Çalışmanın ikinci kısmında hem Liberal-Çöğulcu kuram açısından hem de eleştirel kuram açısından ileri sürülen görüşlere yer verilmiştir.

Haber kavramının içinde bulunduğu süreçte çeşitli etkenler göz önünde bulundurulduğunda ideoloji kavramı ön plana çıkmaktadır. Çalışmanın birinci kısmında ideoloji hakkındaki farklı görüşlere yer verilerek çalışmaya temel olması amacıyla bir ideoloji kavramı sunulmaya çalışılmıştır. İdeoloji için kesin bir tanım yapmak mümkün olması da kısaca insanların bazı durumları veya dünyayı anlamlandırırken kurdukları yapının çatısı olarak nitelendirilebilir. Böylesi tartışmaya açık ve etkili bir kavramın haberden bağımsız olması da mümkün değildir. Haber metnlerinin ideolojik göstergeleri içinde barındırdığı görülmüştür ve bu konunun araştırmaya değer olduğu fark edilmiştir. Yapılan çalışmalara bakıldığında haberin içerisindeki kodlar açık veya doğrudan olarak okuyucuya aktarılmakta ve haberi oluşturan yapının ideolojik düşüncesinin haber metnlerinin içinde yer aldığı görülmektedir. Buradan hareketle araştırmaya konu olan 2019 İstanbul seçimlerinin haberleri oluşturulurken okuyucunun zihninde nasıl ideolojik bir yapı oluşturduğu araştırılmaktadır. Çünkü haber metinlerini okuyanlar aynı zamanda potansiyel seçmen olarak da görülmektedir. Ayrıca bu haber metnlerinin etkisi sadece İstanbul özelinde değil aynı zamanda genel siyasi yapıyı da etkilediği görülmektedir. Bütün bunlar düşünüldüğünde ideoloji ile haberin içerisinde bulunduğu durumun açıklanma ihtiyacı duyulmuş ve akabinde bu birlikteliğin söylem aracılığıyla okuyucuya nasıl aktarıldığının ortaya çıkarılması ihtiyaç görülmüştür. Çalışmanın birinci kısmında tartışmalı bir konu olan ideoloji ele alınmıştır ve ardından bu kavram farklı yaklaşımlar ve düşünürler açısından açıklanmaya çalışılmıştır. İdeolojinin çalışmanın haber kavramı anlayışına bir temel oluşturduğu için geniş bir perspektiften açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci kısmında ise haber kavramı farklı yaklaşımlar üzerinden ele alınmıştır ve alt başlıklar olarak haber kavramı üzerine yer alan çeşitli görüşlere yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü kısmında ise ideoloji ve haberin birlikte açıklanabilmesi için söylem analizi yöntemi belirlenmiştir ve haberler Van Dijk'ın eleştirel söylem analizi olarak bilinen yöntemiyle makro ve mikro yapılar altında değerlendirilmiştir. Çalışmanın

örnekleminde 2019 İstanbul yerel seçimleri yer almaktadır. Bu tercihin sebebi ise diğer seçimlerden farklı olarak İstanbul’da aynı yıl içerisinde iki seçimin olması yani seçimin tekrarlanması etkili olmuştur. Seçimlerin siyasal iletişim açısından da aktif bir rol oynadığı bu dönemlerde gazeteler yaptıkları haberlerde ideolojik yapılarını sıkça gösterdiği görülmüştür. Buradan hareketle de hem siyasal iletişim açısından bakıldığında hem de haberin ideolojik unsurlar barındırdığı kabulü açısından 2019 İstanbul seçimleri uygun bir örneklem olmuştur. 31 Mart 2019 tarihinde yapılan seçim daha sonra 23 Haziran tarihinde tekrarlanmıştır ve bu durum göz önünde bulundurularak iki seçimden önce yayınlanan gazete haberleri incelenmeye uygun görülmüştür. Her iki seçimin bulunduğu hafta incelemek için seçilmiştir. 31 Mart 2019 İstanbul seçimi için 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasındaki haberler tercih edilirken 23 Haziran 2019 İstanbul seçimi için ise 17 Haziran – 23 Haziran tarihleri arasındaki haberlerin incelenmesi tercih edilmiştir. Seçimin içerisinde bulunduğu hafta da siyasilerin söylemleri ve gazetelerin ideolojik yapılarına göre kullandıkları söylemlerin diğer zamanlara göre daha keskin olduğu düşünülerek belirtilen tarih aralıklarındaki haberlerin incelenmesine karar verilmiştir. İncelenen gazeteler ise araştırma için örneklem incelemesi yapılırken ideolojik olarak ön plana çıkan gazetelere göre seçilmiştir. Bu düşünceden hareketle *Sabah* gazetesi AK Partiye ve MHP’ye yakınlığı göz önünde bulundurularak seçilirken *Sözü* gazetesinin CHP’ye, *Yeniçağ* gazetesinin İYİ Partiye, *Milli Gazete*’nin Saadet Partisine, *Birgün* gazetesinin de HDP’ye yakınlığın göz önünde bulundurularak tercih edilmiştir. Yapılan incelemeler ise İstanbul yerel seçimlerinde ön plana çıkan Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı üzerinden yapılırken *Milli Gazete*’de İstanbul yerel seçimlerinde adayı bulunan Saadet Partisi de dahil edilerek incelenmiştir.

Bütün bu incelemelerle birlikte 2019 İstanbul yerel seçimlerinin gazetelerde yer alan haberlerdeki söylem yapıları ideolojik olarak okuyucuya nasıl aktarıldığı açıklanmıştır. Genel olarak özetlemek gerekirse haber ve ideoloji arasındaki bağ söylem analizi yöntemiyle belirlenen gazeteler üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca siyasal iletişim açısından da haberlerin ne kadar önemli olduğu çalışmada vurgulanmakta ve siyasal erklerin söylemlerinin haberlerde ne denli yer aldığı gösterilmektedir. Bütün bunlara bakıldığında siyasal iletişimin bir parçası olan haberler hem potansiyel seçimde etkin bir rol oynamakta hem de siyasiler tarafından sıkça ve etkin bir şekilde tercih edilen konumda yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İDEOLOJİ YAKLAŞIMLARI

1.1. İdeoloji Nedir?

İdeolojiyi kesin bir şekilde sınırlar içerisine almak ve bu sınırlar içerisinde değerlendirmek mümkün değildir. Hemen hemen bütün sosyal bilimler disiplinleri arasında zaman zaman yer bulmuş ve bu çalışmada da olduğu gibi yerini edinmiştir. Destutt de Tracy'den bu yana ideoloji terimi tartışılmaktadır fakat üzerinde kesin bir tanıma varılamamıştır (Van Dijk, 2015: 17). Raymond Geus (2002: 13), bu kesin sınırların çizilememesini, farklı anlamlarda kullanılmasına ve yaklaşımların farklı sorular üzerinde durmasına bağlar. Yani ideoloji hakkında farklı teorilerin olması çıkış yolu olarak farklılıkların olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. McLellan (2005: 1) ise ideolojiyi ele alırken ideolojinin sorgulayıcı yönünü işaret ederek sosyal bilimler alanında en kaygan terimlerin başında olduğuna dikkat çeker. İdeolojinin, fikirlerin temellerinin olduğu bölgeyi sorgulaması özünün tartışmalı olmasına ve tartışmaların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Bütün bu belirsizliklerin yanı sıra ideolojinin ortaya çıkışına bakacak olursak yaklaşık iki yüz yıllık bir zaman dilimi karşımıza çıkar. Köken olarak Yunanca logos (akıl, söylem) ve eidos (fikir) kelimelerinden gelmektedir ve bu iki kelimenin birleşimiyle oluşmuştur. Fransız filozof Antoine Destutt de Tracy ile “fikir bilimi” olarak başlayan ideoloji kelimesinin serüveni 1790'larda Fransız devriminin etkisi ile gün yüzüne daha belirgin olarak çıkmıştır. Tracy'den ortaya çıkan görüşün de tam bir tanımı yoktu. 1840'larda ise Marx ideoloji kavramını devraldı ve yeni tanımlamalar getirdi. Bu sürecin ardından “İdeolojinin sonu hareketi” düşüncesi ile hareket edenler 1950'lerde ideolojinin evrimi üzerine tartışmalar başlattı (Vincent, 2010: 1).

İdeoloji bireylerin veya toplulukların (dini, siyasi, toplumsal) paylaştıkları fikirlerle ilgilidir (Van Dijk, 2015: 17). Bu sebeple insanların farklı davranışlar sergilemesinin temelinde ideoloji yatabilir. Örneğin; bazı zamanlarda insanların başkalarını veya karşılıklı olarak kendilerini Tanrı katına çıkarmaları bazı zamanlarda ise böcek katına indirgemeleri ideoloji ile açıklanabilir. İnsanların maddi şeyler uğruna hayatta kalma veya üstün olma dürtüsü sebebiyle birbirleriyle yarışmaları veya birbirlerini öldürmeleri belirli ölçüde anlaşılabilir. Anlaşılması güç olan şeyse ideoloji gibi bariz bir şekilde soyut olduğu belli olan bir şey için bunu yapıyor olmaları. Bu sebeple ideoloji insanların uğruna yaşadıkları veya öldükleri şeylerdir (Eagleton, 1996: 16).

Geus, (2002: 15) ideolojinin tanımının belirgin olmadığını ve her insan grubunun ideolojisi olduğunu belirtiyor. Bu grupların psikolojik eğilimlerinin olacağını, kavramlar kullanacağını ve birtakım inançları kabulleneceğini söylerken aslında Eagleton ile aynı yeri işaret ediyor.

Bu bağlamda kitle hareketlerine de bir yer açmak gerekir. Hoffer, (2007: 70) kitle hareketlerinin düşmanlık üzerine kurulduğu ve Tanrısız bir hareketin var olabileceğini ama şeytansız (düşman) bir hareketin var olamayacağını söyler. Bu düşüncenin temelinde ideolojinin bir inanç meselesi olduğu yatar. Kesin inançlı insanların bir araya gelip oluşturdukları gruplarda ortak paydanın yanı sıra esas birliktelik sağlayan ortak düşmandır. Bunun örneğini komünizmde görebiliriz. Tanrısız bir harekettir fakat yukarıdaki gibi bir benzetme yapmak gerekirse şeytanı, yani düşmanı vardır ve kitleleri harekette tutmak için kendini yineler. Komünizmin şüphesiz başlıca düşmanı kapitalizm ve faşizmdir. Aynı şekilde nasyonel sosyalist görüşte de başlıca şeytanlar yani düşmanlar yahudiler ve komünizmdir. Örneklerden de anlaşılacağı üzere ideoloji bir bakıma inançların toplamıdır.

Bütün bunların yanında “ideoloji, kötülemek anlamında mı kullanılıyor?” sorusu akla gelmektedir. Birçok düşünür ideoloji teriminin olumlama anlamında kullanılmadığını söyler. McLellan (2005: 1) ideoloji kavramının kötü çağrışımlar getirdiğini ve her zaman başkasının düşüncesinin ideolojik olduğunu bununla beraber bireyin kendi değerlerini ve inançlarını ideoloji gibi kaygan bir zemine oturtmak istemediğini söyler. Karl Mannheim (2002: 88) ise ideolojinin güvensizlik ve şüphe üzerine tanımlandığını belirtir. Mannheim’ a göre şüphe, güvensizliğin yöntemsel bir hal aldığından itibaren ideolojiye dâhil olmuştur. Fakat bu şüphenin temelinde bütün kötülüklerin karşı tarafa yıkılması yatmaz. Şüphenin ve güvensizliğin temeli toplumsal bir unsurda samimiyetsizliğin görülmesidir. Bu bakıma ideoloji, bir taraftan yalan başka bir taraftan ise yanlış inşa edilmiş bir teori ve belirsiz bir yerde duran olgudur.

Türkiye’de 1974 yılında yapılmış bir araştırmada bir grup üniversite öğrencisi ideoloji konusunda iki farklı düşünceye sahip olduğunu belirtmiştir. İlki ideolojinin sistematik bir düşünce biçimi olduğunu vurgulamış, ikinci ve daha küçük bir grup ise ideolojinin gerçekleri yansıtmadığını veya çarpıtarak yansıttığını söylemiştir (Mardin, 1997: 12). Bu farklılıklara başka bir açıdan bakan Larrin (1995: 22) ise ideoloji ve akıl arasında bir bağlantı kurarak ideolojiyi açıklamaya çalışmıştır. Larrin’e göre araççıl akıl, ideolojiye farklı tanımlar getiren iki farklı görüşün de birbirine yakın olduğu bir anlam yükler. Modernizm görüşüne göre ideoloji, bir yenilenme hareketi, ilerlemenin yolu ve eğitime olan güvenle birlikte gelecek olan özgürlüğün göstergesidir. Öte yandan eleştirel ideoloji kavramı ise geleneksel olana

karşıtlık, akla ve ilerlemeye bir engel olarak ele alır. İdeoloji gerilemenin karşıtıdır. Burada dikkat çeken her iki tanımda da aklın ön planda olması ve bunun üzerinden tanımlanmasıdır. İki kıyaslamayı toplayacak olursak, modernizmin temeli maddi olarak bir ilerlemeyi kast eder ve bu şekilde bir büyümeyi tanımlar. Metafizik ve din gibi konuların ilerlemede bir faydasının olmadığını ve bundan sonraki dönemlerde ideoloji sistemlerinin bu ilerlemeye öncü olacağını savunur. Bilim ve bilim karşıtı olarak eleştirel ideoloji ise aynı şekilde modernizm bakışı açısı ile yakın bir ilişki olduğunu gösterir.

Geleneksel inançlar aslında durağandır, toplum ise dinamiktir. İdeoloji ilk çıkış noktası olarak bu dinamiklikten yararlanmış ve yeni bir sıçrayış yolu olarak görülmüştür. McLellan (2005: 3) ideoloji öncesi geleneksellikte katı bir inancın olduğunu söylemektedir. Bu katılık işleyişte de açıkça görülmektedir. Din gibi geleneksel bir inanç kişinin diğer dünya ile bağlantısına ve hesaplaşmasına bakarken ideoloji ise bu dünya ile ilgilenir ve günümüzün iyileşmesine akabinde ise geleceğin parlaklığını arttırmaya yöneliktir. Yani geleneksel düşünce tarzı geçmişten gelme olduğu için o güne ayak uyduramıyordu. İdeoloji ise gününde toplanmış bir meyve gibi o günün vitaminini besleyen ve toplumun kendi ağaçlarında yetişen bir üründür. Bu da tıpkı kendi bahçemizde yetiştirdiğimiz bir ağacın sorunlarını anlamak, mesela suya ihtiyacı olduğunu bilmek ve ağacı sulamak gibi problemi bilebilmeyi ve bunlara çözüm sağlamayı mümkün kılar. Kısaca ideoloji toplumun kendisini analiz edip, çözümler bulmaya çalışan dinamik bir terimdir.

Terry Eagleton da (1996: 22-23) ideolojinin katı olduğunu iddia edenlere karşı eleştirilerde bulunmaktadır. Eagleton'a göre, her fikir ideoloji değildir, bu da her katı fikrin ideoloji olmadığını göstergesidir. Örneğin, diş fırçalama eylemi düzenli ve katı kurallara tabii olabilir. Bir kişi belirli sayıda dişlerinin her birini ayrı ayrı fırçalıyor olabilir. Her dişine on fırça darbesi atıyor olabilir. Bunun yanında bir kişi eflatun renkte olan diş fırçalarını tercih ediyor olabilir. Şüphesiz bu kişi katı bir inanca sahiptir yine şüphesiz bu davranışlar ve düşünceler ideolojik olmamaktadır. Her davranışa ve düşünceye ideolojik demek anlamsızdır. İnsanlar bazen sistematik bir inanç olarak ideolojiden bahsedebilir fakat ideolojinin asıl kastedildiği alan şüphesiz felsefe olarak yerini almaktadır.

Göran Therborn (1989: 12) ideolojiyi kavramanın insani yapısına dikkat çekmektedir. Bu kavrayış metin veya bir söylemin aracılığı ile kişide bir düşünce oluşturmaktır. İnsanın doğasında olan özelliklerinin değişimine, oluşumuna odaklanır. Therborn'un bu yaklaşımı insanın felsefi boyutuna hitap etmektedir. Bu felsefi boyutun üzerinden hareketle insanın düşünce boyutunun temeline işaret eder. Nitekim bu işaretin bulunduğu yer deneyim, bilinç, düşünce sistemlerini ve söylemlerini incelemekle yükümlü olmaktadır.

Genel olarak baktığımızda ideoloji teori ve uygulama arasında bir bağılılığı kabul etmektedir. Bir yandan da maddi hayat veya siyasi görüş arasında bir tutum belirlemektedir. İkinci olarak ise siyasi fikirler arasında devam eden kavganın içinde yer almıştır. Bu kavgada ise çoğu zaman rakip fikirlere üstünlük sağlama veya bir silah olarak görülmektedir (Heywood, 2013: 23).

1.2. Marx ve İdeoloji Kavramı Üzerine

Marx 1844-45 yılları arasında Paris'te bulunduğu süreçte Tracy'nin ideoloji üzerine yazdığı kitabı okumuştur ve Tracy'nin ideolojiyi tanımlarken üretim şartlarını göz ardı ederek kavramı tanımlamada eksikliklerin olduğunu belirtmiştir. Tracy ve kendisi gibi düşünen düşünürler ideolojiyi bir "fikir bilimi" olarak görmektedir ve aydınlanmanın da bir aracı olarak görmektedir. Öte yandan Marx ise politik bir söylem olarak değerlendirmiştir. İdeoloji konusundaki bu farklı görüşe geçiş ise yaklaşık bir yüz yılı bulmuştur. Tarcy ile başlayan ideoloji kavramının olumlu tanımlaması Marx ile birlikte olumsuz bir anlama geçmiştir (Downing ve Bazargan, 1991; Larrain, 1979). Marx ideoloji eleştirisini yaparken bunu din üzerinden gerçekleştirmiştir. "Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi" kitabında ideolojiyi din üzerinden eleştirdiği görülmektedir. Marx'ın bu eserinde dinin insanları kendileri olmasından uzaklaşması yani benliklerini kazanmalarına engel olduğu için ideolojinin de anlamca olumsuz bir kavrama oturmasına neden olmaktadır. İnsan, bilincini kaybettiği takdirde bunun yerine dini koyabilmektedir. Marx'a göre, insanın özünü oluşturan ya da başka bir deyişle benliğinin oluşmasını sağlayan din değil tam tersine dini oluşturan insandır. İnsanı ele alırken dünyadan uzaklaşmış bir kavram gibi bakılamayacağına dikkat çeken Marx, insanın dünyasının, toplumun ve devletin de insan anlamına geldiğini belirtmektedir. Kısaca bu insan ve içerdikleri etkenler tersine dönmüş olan dini üretmekte ve kendilerine alt üst olmuş bir dünyayı oluşturmaktadır (Marx, 1997: 191-192). Marx'ın bu görüşünün esinlendiği yer şüphesiz Feuerbach'ın din eleştirisidir. Sonralarında ise bu tersine dönen altyapıyı maddi bir zemine oturtmuştur. Yine de burada yer alan din eleştirisinde yanılsamaların belirtilerini görmek mümkündür. Marx'ın ilk ideolojiye giriş düşüncesi de bu temelde ele alınabilir. Eleştiri sonucunda gerçekliğe ulaşma düşüncesi ve buradaki yer alan yanılsamalardan kurtulma durumu kısaca Marx için ideolojiye giriş niteliği taşımaktadır denebilir. Net olarak ideoloji üzerine fikirlerinin oluşmadığı bu dönemde din ve "şeylerin" gerçeklik algısını gizlemekte olan diğer kurumların gerçekleştirdiği ters yüz etmeler ideoloji kavramının yerine kullanılmıştır (Larrain, 2005: 292). Genel olarak baktığımızda Marx ideolojiyi ilk olarak din

eleştirileri üzerinden ortaya koymuştur. Bu dönemde ileri sürdüğü eleştiriler bir bakıma Marx'ın ideolojiyi bir zemine oturttuğu dönemdir.

Marx, 1845 ve 1846 yılları arasında kaleme aldığı “Alman İdeolojisi” kitabında ve “Feuerbach Üzerine Tezler” kitabında ideoloji kavramı üzerine yaptığı eleştirileri net olarak ortaya burada koymuştur. Her iki kitapta da eleştirilerin temelini “din” ve “devlet” oluşturmaktadır. Öte yandan “Hegel’in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi” kitabında din ve devlet, bireylerin ilişkilerine özel olarak yani tekil olarak değil daha çok toplumsal ilişkiler esas alınarak analiz edilmiş ve saplamalar yapılmıştır. Bu kitapla birlikte felsefi hümanizmi ve soyut insan sorgulamalarını bırakarak toplumsal ilişkilere ve maddi temele odaklanmıştır (Şahan, 2014: 10). Marx’a göre insan bilinci özerk bir yapıya sahip değildir ve içinde bulunduğu toplum ile özdeşiktir. Bundan dolayı toplumsal ilişkileri analiz etmenin neticesinde bu bilinci kavramak mümkün olabilir. İnsan ve hayvanlar arasındaki farkın geçim koşulları olduğunu belirten Marx, insanların geçim araçları için ürettiklerinin kendi maddi yaşamlarını da üretmeye başladıklarını belirtmiştir (Marx ve Engels, 1999: 23). Bütün varoluşsal düşüncelerin temel kökeni hatalı fikirler değildi, ona göre fikirleri üreten toplumsal gerçeklerin çarpıklığının var olmasıydı. Bilinci ve varoluşsal süreci bir bütün olarak gören Marx, bilinci bilinçli bir varoluşsal süreç olarak görmektedir. Bu varoluşsal süreç ise insanın yaşadıklarının gerçek bir yaşam sürecinden kaynaklanmaktadır. Yani yaşamı belirleyen ana unsur bilinç değil, bilinci besleyen temel unsur yaşamdır. Materyalist tarih görüşünün savunduğu düşünceye bakacak olursak, bu görüşe göre insanların maddi ihtiyaçlarının karşılamasında kullandığın unsurlar, toplumun geri kalan kısmının yaşam biçimini etkilemektedir. Bu unsurlar ise, beslenme, barınma, giyinme gibi unsurlardır. İnsanlar doğada yer alan bu maddi unsurları kendi çıkarları açısından ele alarak bir emek sürecinden geçirmekte ve kullanıma dönüştürmektedir. Bu ihtiyacı karşılama ve ilk adım olarak emek süreciyle dönüştürmesi ise insanın en temel etkinliği olmaktadır. Marx ise buna “maddi pratik” demektedir ve onun görüşüne göre geçerli bir toplum biliminin ana temel dayanağı bu olmaktadır (McLellan, 2005: 13). Bir başka önemli nokta ise Marx'ın ileri sürdüğü “*camera obscura*” yani karanlık odadır. Bu benzetmeyi insanların diğer insanlarla olan ilişkilerini ters bir şekilde görmesini açıklaması için kullanmıştır (Marx ve Engels, 1999: 45).

Birtakım Marksistler burada yer alan ideoloji tanımını ele alırken “yanlış bilinç” kavramını ortaya koymaktadır. Öte yandan yanlış bilinci Marx hiç kullanmamıştır. Bu kavramı 1893 yılında yazdığı mektupta Engels kullanmıştır (Şahan, 2014: 12). İdeoloji maddi açıdan koşulların yansıması yerine bu koşulların yanlış bilgisidir. Buradan hareketle ideoloji yanlış bilginin kaynağıdır ama diğer taraftan ise doğru bilginin kaynağı olan bilimle karşılıklı

olarak birbirini dışlamaktadır. Bu tanımdan hareketle de yanlış bilinç üzerine yapılan tartışmalar yoğun bir şekilde devam etmektedir (Sancar, 2014: 13). İdeolojinin egemen sınıf üzerinden okuması yapıldığında ise Marx, egemen sınıfın fikirlerinin halkta karşılık bulması için diğer sınıflar tarafından kendi düşünceleri gibi görünmesi yani gerçeğin bu olduğunu düşünmeleri amaçlanmaktadır. Gerçeğin eğilip bükülerek egemen sınıf dışındakilerin düşüncesiymiş gibi kabul ettirilmesi ve bunun zorla değil, gerçek olanın olduğuna ikna etmesi ideolojinin belirgin özelliğidir (Easton, 1983: 71). Marx, egemen sınıfların çıkarları üzerine tanımlama yaparken burada kastılık kavramı üzerinde durmaktadır. İdeolojik yanıltma sürecinin bilinçli değil, onun yerine kendiliğinden oluşan bir tanım olarak göstermektedir. Bu nedenle, bazı durumlarda politik iktidarın başarısı için uğraşan egemen sınıflar ve onlarla organik bağları olan gruplar, ideolojinin kapsamından ve niteliğinden haberdar değildir. Toplum üzerindeki egemen fikirlerin yaygınlığı, egemen sınıfların oluşturduğu fikirlerin sistematik bir kökende oluştuğunu söylemektedir. Toplumdaki yanlış bilincin oluşmasında egemen sınıfın bilinçli olarak bir uğraşı sonrası oluşmadığını söylemekte ve bu sebeple egemen olan toplumsal bir ideolojinin oluşmasındaki en temel yapı taşı kendi sistematik kökenlerinden oluşmaktadır (Pines, 1993: 57-58).

Marx'ın iki ideoloji tanımı bir bakıma birbirlerini tamamlayıcı iken bir bakıma da birbirleriyle çelişmektedir. Tamamlayan yön olarak egemen sınıfın ideolojiyi üretirken kendi hâkimiyetinde bulunan zihinsel üretim araçlarına sahip olması gösterilebilir. Burada dikkat edilmesi gereken husus ise ilk kısımda yer alan yanılsamaların otomatik bir şekilde başka bir deyişle içsel olarak oluştuğunu söylerken diğer yandan ise ikinci modelde egemen sınıfların etkisinin pasif olarak değil aktif bir biçimde etki sağladığı söylenmektedir (Şahan, 2014: 13).

Marx ideolojiyi ele alırken değindiği başka bir nokta da egemen sınıfların nesnel çıkarlarının yeniden üretilcek düşünceleri ile birlikte dikkate almaktadır. Buradaki yaklaşımda yer alana düşünceye göre, toplumsal sınıf ile ideoloji arasındaki ilişkinin niteliğine göre ve arasındaki bağa göre toplumsal bilincin oluşumu da birbiri ile iç içe geçmiştir. Başka bir deyişle egemen sınıfların nesnel çıkarları dediği tanımlama ile egemen sınıfların fikirleri arasında direkt bir ilişki vardır. Ona göre, maddi üretim araçlarını kontrol altında tutan sınıf aynı zamanda elinde bulundurduğu bu güçle birlikte ideolojik aygıtları da kontrol altına alır. Buradan hareketle, egemen sınıfların çıkarları konusunda temsil oluşturan düşünceler bu egemen sınıfın mevcut gücü sayesinde toplum nezdinde de karşılık oluşturarak toplumun düşüncesi haline getirmektedir. Egemen sınıfların oluşturdukları düşüncelerin yaygın bir hale gelmesi hususu da önemlidir. Burada altı çizilmesi gereken durum ise egemen sınıfların düşüncelerinin egemen olması için en önemli kısım, egemen sınıfların nesnel

çıkarlarının ve ideolojik olarak basit bir şekilde kavranması bu etkenlerin tanınıyor olması ve aynı zamanda çabuk bir şekilde uyum göstermesi ile de alakalıdır. Öte yandan bu bilinç durumunun yönetilen kısımda yer alan insanlar için ne derece olanaksız olduğu açık bir şekilde belli değildir (Sancar, 2014: 15-16).

Marx'ın ideoloji kavramını ele alırken değindiği bir konu da “Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı” isimli eserinde ele almaktadır. Burada dikkat çektiği unsurlardan en belirginini altyapı-üstyapı ilişkisidir. İnsanlar varlıklarının toplumsal olarak üretiminde birbirleri ile arasında zorunlu ve kendilerinin onaylamasına bakılmaksızın belli başlı ilişkiler kurarlar. Bu zorunlu üretim ilişkisi ise içinde bulundukları toplum ile birlikte üretici güçlerinin karşılık bulduğu bir gelişme derecesine denk gelir. Bütün bu üretim ilişkileri ile elde edilen toplamın tümü, varlığı içinde bulunduğu bireylerin gücüyle oluşan toplumun iktisadi yapısı, belli başlı toplumsal bilinci oluşturmaya eş gelen hukuki ve siyasi bir üstyapının üstünde oluşan ve bu oluşumun üzerinde yükselen somut bir temeldir. Öte yandan maddi yaşamın üretim tarzındaki durum, toplumsal, entelektüel ve siyasi hayatın süreçlerini oluşturmada koşullandırmayı gerçekleştirir. Bu da demek oluyor ki, insanların varlığını sağlayan bilinç değil bunun yerine ise insanların bilincini belirleyen toplumsal varlıklarıdır. Belirli bir gelişme aşaması sonrasında ise toplumun elinde bulundurduğu maddi güçleri, bulundukları zamana kadar gösterdikleri üretim ilişkilerine ya da hukuki bir ilişki ifadesinden öteye gitmeyen mülkiyet ilişkileri ile ters düşer. Bu üretici güçlerin gelişme gerçekleştirmesi ise bir yerden sonra kendilerinin engelleri haline gelirler. Bundan sonra ise toplumsal devrim dönemi başlar. İktisadi temeldeki bu değişim, üstyapıyı oldukça büyük veya daha az bir hızla ters yüz eder. Bu tarz altüst olma durumların incelenmesi, daima bu koşulların altüst oluşu yani iktisadi açıdan gerçekleşen altüst olma durumu hukuki, siyasal, dini, artistik veya felsefi biçimler olarak toplumun gerçekleşen bu çatışmanın içinde bilince varmaları ve bu durumu sonuna kadar götürmelerini ideolojik şekiller açısından ayırt etmek gerekir (Marx, 2000: 82-83).

Marx, altyapı ve üstyapı ilişkilerini anlatırken gösterdiği üzere, altyapının üzerinde inşa edilen üstyapı ya da altyapı üzerinde yükselen üstyapıyı ideoloji olarak adlandırmaktadır. Burada dikkat çeken bir diğer kıyas unsuru ise “Alman İdeolojisi” kitabında bahsettiği olumsuz ideoloji tanımından ziyade burada genel bir tanım ve genel olarak toplumun bütün parçalarını kullanan bir ideoloji tanımı yer almıştır. İdeoloji burada yer aldığı şekliyle bir bakıma sınıfların mücadelesi olarak görülmektedir. Buradan hareketle bakıldığında ise ideolojinin yalnızca egemen sınıfın kullandığı bir yanılsama ya da bir yaratma biçime değil aynı zamanda Marx'ın tabiriyle ezilen sınıfların da bir dünya görüşü oluşturduğunu

belirtmektedir (Şahan, 2014: 14). Marx'ın, altyapı ve üstyapı tanımlamalarını bu çerçevede ele alması onun politik çözümleme yazıları ile değerlendirmek doğru olabilir. Fransa'nın Napolyon dönemindeki politikaları çözümlerken Marx, siyasal ve aynı zamanda devlet biçimlerinin doğrudan direkt olarak üstyapının yani egemen sınıfın düşüncelerini yansıtmamaktadır. Aksine ekonomik açıdan bakıldığında egemen güç olan ile politik ve aynı zamanda ideolojik bağlamda belirginleştiren sınıfların birbirinden farklı düşünceleri olacağına dikkat çekmeye çalışır (Hall, 1977: 60).

Marx'ın yaptığı ideoloji tanımının bu noktasında yeniden bir açılım yapmak için “Kapital” isimli eserine bakmak gerekir. Burada “meta fetişizmi” ismi altında yeniden ideoloji değerlendirilmiş ve kuramsal olarak nasıl bir çerçeveye oturtulduğuna bakmak gerekir. Daha sonraki dönemde Marx'ın buradaki belirtilen çözümlemenin etkisi net bir şekilde görülmektedir. Bu çözümlemeyi baz aldığımızda bir başka deyişle ideolojinin temelini ele aldığımızda, “praxis” kavramı ile karşılaşırız. Praxis kavramına kuramsal çerçeveden baktığımızda, ideolojik yapıların maddi olarak yapılan uygulamaları veya yansıyan bilgisi olarak görmemektedir, varlığını somut yani nesnel olarak sürdüren gerçekliğin kendi içinde yer alan çarpıklığın insanların bilinçlerinde oluşturduğu kaçınılmaz bir yanılsama veya tersine gerçekleşen bir dönüş olarak algılanmasını mümkün kılar. Tersine dönüş olarak belirtilen bu kısımda aslında bilinçte gerçekleştiği düşünülürken, aslında gerçekte içinde bulunduğumuz hakiki dünyanın tersine dönmesi kast edilmektedir. Bireylerin gerçek dünyada yaşadıkları olayları çözümlerken aslında burada yaşadıkları tersine dönme durumunda olan olayları bilinçlerinde kabullenirken düşünsel bir zeminde mantık çerçevesine oturtmaktadır. Gerçekte hayatın içinde maruz kaldığımız ilişkilerin bir yanılsama neticesinde gün yüzüne çıkan bilinç, eksik bilgidir ve yahut yanlıştan kaynaklanmamaktadır, aslında bunun tam zıttı olarak toplumsal uygulamaların veya davranışların içinde bulunan tersine dönme durumunun insan bilincinde oluşturduğu zorunlu kalma durumudur. Bütün bunları göz önüne aldığımızda sorunun iyi bir eğitim almak veya sistematik olarak oluşturulmuş bir düşünceyle aşılabilecek bir durum yani düşünsel bir yanlışlık sorunu değildir, topluma ait olanın bir diğer deyişle toplumun içinde bulunan çelişkili doğası gereği yarattığı bir durumdur. Tarihsel açıdan görüldüğü üzere zorunluluk durumunda kalmış olan zihinlerin durumu çerçeve oluşturarak oturtmasıdır (Sancar, 2014: 19-20). Burada Marx'ın yaptığı eleştirinin temeline baktığımızda yorumunda yer alan bilinç kavramının gerçek yaşamın oluşturduğu koşullardan bağımsız olmadığını söylemesi ile idealist felsefenin öne sürdükleri temel tezlere bir karşı koyuş görülmektedir. Öte yandan eğer bilinç gerçek yaşam şartlarının aktif olmayan bir yansıması ise özne kavramının iradesinin, siyasal bir mücadele içinde olması ve öznellik açısından

değerlendirmesinde kuramsal açıdan durumu tartışmalıdır. Gerçek yaşamın uygulamaları veya pratiği diye tanımladığı durum hiçbir zaman değişmezlik ve sabit bir durumda bulunan öze karşılık gelmemektedir. Tersine praxis, insanların toplum olarak yaşamlarının bulundukları konumdaki hareketliliği durmaksızın devam etmesi ve sahip oldukları yaşamların süre gitme amacı doğrultusunda emeklerinin ve yarattığının bir ürünü haline gelmektedir (Larrain, 1983: 19). Toplumsal uygulamalar, özne olarak tanımlanan yapının her türlü eyleminin ortaya çıkardığı üründür, fakat gerçek yani maddi bir dönüşüm içine girmiştir ve öznenin bilincinde oluşan çarpıklığın meydana getirdiği bir pratiktir. Gerçeklik dediğimiz kavram toplumsal pratiğin kendisinden oluşmaktadır. İnsanlar yer aldıkları toplumda gerçekleştirdikleri pratikler ile kendi edinimlerine sahip olur ve aynı zamanda bunu üretir ve dönüştürür ki bununla birlikte var olan o bilgiye de sahip olur. Ortaya çıkan veya oluşturulan her türlü bilinç toplumsal denilen kavramın ürettiğidir ve dönüşümünün yarattığı etki ile ilgilidir ve bunun akabinde ise bu etkiden ortaya çıkmaktadır (Larrain, 1982: 22).

Meta fetişizmi konusunda ise metanın bu kadar gizemli olmasının aslında basit bir nedeni vardır. Bu neden, içinde yer alan insan emeğinin toplumsal olarak nitelendirilmesi birey açısından ortaya çıkan bu ürünün nesnel olarak damgalanmış bir nitelik gibi görünmesinden kaynaklanmaktadır. Üretim kademesinde yer alan insanların ortaya koydukları emek ürünlerinin birbirleri arasındaki ilişkileri, her iki tarafın yani onlar ve kendileri olarak değil, emeklerinin bağımsızlığıyla oluşan ürünlerin arasında oluşturulan toplumun meydana getirdiği bir ilişki olarak görülmektedir. Ortaya çıkan bu emeğin ürünlerinin oluşturduğu, metalara dönüşmelerinin nedeni ise niteliklerin karmaşıklığı yani hem somut olarak kavranabilir hem de soyut bir yapıyla kavranamaz hale gelmesinin açtığı yol ile toplumsal şeyler denilebilecek bir hale varmasının en temel nedeni budur. Bir benzeri durum ile açıklamak gerekirse, herhangi bir nesneden algılanan ışın, insanlara doğru gelirken görme sinirlerinin öznel denebilecek şekilde değil de bir bakıma göz harici bir yapının nesnel bir biçim halinde oluşuyor gibi gelmektedir. Lakin görme olaylarının gelişimine baktığımızda, şüphesiz bütün zamanlarda ışının hareketi bir nesneden başka bir nesneye hareketi sonucu dışarıdaki konumda yer alan nesnenin en son göze yansması durumudur. Yani başka bir deyişle, fiziksel olarak var olan durumların arasında fiziksel bir ilişki oluşmaktadır. Fakat metalara baktığımızda ise bu durum farklılık göstermektedir. Bahsi geçen durumda metaların varlığı ve bunların üzerine meta damgasını vuran emeklerin kendi aralarındaki değer ilişkileriyle beraber var olan fiziksel özelliklerin yanı sıra bu özelliklerin ortaya çıkardığı maddi ilişkilerin arasındaki durumda kesin diyebileceğimiz herhangi bir bağ görülmemektedir. Bireylerin arasında oluşturdukları toplumsal ilişki diye tabir edilen

durumun, bireylerin gözünde şey diye tanımlanabilecek herhangi bir durumun düşsel yani soyut bir biçim olarak dönüşümünü tamamlıyor. Bu sebeple daha net oturtulması için dinlerin dünyasına bakmamız gerekir. Bu dünyanın içindeki ürünlerin, bağımsız varlıklar gibi olduğu görülmektedir ayrıca birbirleriyle ve insanlık ile ilişki durumları oluşur. Görüldüğü üzere bu durum da metalar dünyasında görülebilir yani insanlığın elleriyle yarattığı ürünler için de durum aynıdır denebilir. Emekle ile ortaya çıkmış ürünlerin, meta düşüncesiyle üretilip hayata geçirildiği anda üzerine yapışan ve bundan dolayı ise meta üretimi denilen durumdan ayrılmaz bir hale gelmesi kaçınılmazdır. Buna da fetişizm denir (Eagleton, 1996: 131).Bahsi geçen konuda yani meta ile mal arasındaki ayrımla önemli bir noktaya değinilmektedir. Buradan yola çıkarsak meta ve mal birbirinden farklı iki toplumsal ihtiyacın üretme şekline tekabül etmektedir. İki terimin farklılıkları şu şekilde açıklanabilir; mal diye tabir edilen terim içerisinde değişimin ve toplumsal ilişkilerin olmadığı ürünleri kapsarken, meta ise bunun tam tersine değişime konu olmanın yanı sıra aynı zamanda değişim amacı ile üretilmektedir (Larrain, 2005: 293-394). Buradan hareketle kapitalizmin olduğu toplumlarda değişim değeri olarak tanımlanan meta, toplumsal yapının içine belirgin bir şekilde etki etmektedir. Burada yer alan düşüncede, üretim faaliyetleri artık ihtiyaçlar için değil, kar etmek amacıyla ortaya çıktığını göstermektedir. Marx'ın üzerinde durduğu meta fetişizmi, metalar aracılığıyla oluşan temel bir yapı üzerinde kapitalizmin emekçileri edilginleştirdiğini göstermektedir. Yani kendi ürettiklerinin yabancıları olmaktadır. Bu durumu örneklemek gerekirse, bir tekstil işçisi bir cep telefonunu emek ürünü olarak değil de sanki bunun tek başına bir meta olduğunu düşünerek tüketmek ister. Aslında cep telefonunu da üreten bir fabrika işçisidir. Aynı şekilde cep telefonu firmasında çalışan bir işçi de takım elbiseyi bir emek ürünü değil de bir meta olarak görmektedir. Burada emekten bağımsız olarak metalaşma mevcuttur. İşte burada ideoloji önem taşımaktadır. İki tarafta da emekçiler ürünü ortaya çıkarmaktadır ama bağımsız birer meta gibi görmektedirler. Bu görme şekline etki eden ana faktör ise ideolojidir.

Öte yandan Marx'ın ideoloji yaklaşımlarını şu şekilde özetleyebiliriz;

- 1) Toplumsal koşullardan başka yönler doğru çekilmekte olan insanlar üzerindeki yanılsamalar, tersyüz etmeler ve çarpıtmalar yer almaktadır. (Alman İdeolojisi)
- 2) Zihinsel üretim araçları üzerinde egemenlikleri olan ayrıcalıklı sınıfın eşitsizliği yeniden üretmesini sağlayan fikirler. (Alman İdeolojisi)
- 3) İçerisinde sınıf mücadelesi verildiği ve karşı çıkışın olduğu toplumsal bilinç bütünlerinin tamamı. (Ekonomi Politikin Eleştirisi)
- 4) Sistemin altüst olması ve aynı zamanda kendi içerisinde çarpıklığın bilince yansıma şekli. (Kapital-Meta Fetişizmi) (Şahan, 2014: 16-17).

Marx'ın yaptığı tanımlamalara baktığımızda, var olan bütün toplumsal düşüncelerin ideoloji olarak ele alınmasının mümkün olmadığı görülmektedir. Bir düşünce eğer ideolojik olarak tanımlanması gerekiyorsa, toplumun içinde yer alan insanların pratik açıdan sınırlı maddi pratik biçimleri ile birlikte toplumsal olarak yer aldıkları etkileşim ile beraber bu düzen pratiğinin içindeki var olan çelişkileri görmelerini mümkün kılmayan bir niteliği olmalıdır. Bu nedenle her düşünce ideolojik olarak değerlendirilemez. Nesnel olarak varlıklarının çelişkilerini örterek insanların bilinçlerinden saklamaya çalışan her türlü düşünce ideolojiktir (Larrain, 1979: 13-14).

İdeoloji kavramı tarih içinde farklı biçimlerle tekrar ele alınırken Marx'ın ölümünden sonraki dönemde de Marksizm farklı yönlerden devam etmiştir. Burada dikkat çeken iki önemli unsur mevcuttur. Ortaya çıkan bu yönlerden birinde toplumsal bilinç biçimlerinin tamamı olarak algılanıp düşünülürken diğer yandan ise sınıf çıkarları odaklı yer alan politik görüşlerin merkezde olmasıdır (Geuss, 2002: 40-41). Öte yandan ideoloji iktidar ilişkisi ile de yakından alakalıdır. Bu nedenle iktidarın toplumsal ilişkileri etkilediği ve sürekli olarak iktidar ilişkilerinin çarpıtarak oluşturduğu ve bozduğu bilinç şekillerini almamızı sağlamaktadır. Bir bakıma eleştirel ideolojinin çözümlemelerinde iktidarı da merkeze oturttuğu görülmektedir. Toplumda var olan bu bağın, genelde normal görülmesine rağmen açığa çıkarılmasına da katkı sunar. Marx'ın literatüre kattığı en önemli kuramsal kalıntısı, bu alanda olmaktadır. İdeoloji ve iktidarı bir arada ele alan Marx, çözümlemenin beraber olacağına dikkat çekmektedir (Sancar, 2014: 26).

1.3. Lenin ve İdeoloji

Marksist açıdan ideoloji kavramına bakarken Marksizm uygulama çabasında yani pratikteki durumunun tahlilini yaparken Lenin'e dikkat çekmek gerekir. Sovyetler Birliği inşa edilirken en önemli rolü oynayan Vladimir İlyiç Lenin (1870-1924) ile birlikte artık ideoloji kavramı negatif anlamından sıyrılmıştır. Buradaki anlam kazanımı ise nötr bir hal almıştır. Lenin ideoloji. Kavramını sınıf mücadelesi ile ilişkilendirerek bu nötr anlama bir altyapı hazırlamıştır. İdeoloji kavramı bu değişimi gerçekleştirirken dönemin politik durumunun sosyalist düşünürler üzerinde yarattığı etki ve bu konuların üzerindeki bilgi birikimlerinin evrilmesi kavramın nötr olarak ele alınmasında etkili olmuştur. Bilhassa Doğu Avrupa'da gerçekleşen politik farklılıklar ve yoğun politik gelişmeler devamında Marksizm'de politik teorilerde değişikliklere ihtiyaç doğurmuştur. Var olan dönem konjonktüründe Marksizm'in ana konusu olarak sınıf mücadelesi yer edinmiştir. Bunun yanı sıra parti örgütlenmeleri de bağlantılı ve kilit bir hale gelmiştir. Bütün bu etkilerin toplamıyla beraber çatışmalı sınıfların

politik fikirleri önem kazanmıştır ve bununla beraber bu fikirlerin açıklanma istediği ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelerle beraber Lenin ideoloji kavramının anlamını genişletme ihtiyacı duymuştur. Lenin'e göre ideoloji kavramı artık olumsuz anlamından çıkmıştır ve çeşitli sınıfların çıkarlarıyla birlikte politik bilincin durumunu açıklamaktadır (Larrain, 2005: 250).

“Marksizm-Leninizm”de ideoloji tartışmalarında devlet sosyalizmin varlığından, çöküşüne kadar ve hatta sonrasında bile maddi varlık karşısında yer edinen ideoloji ikiliği önemli bir yer edinmiştir ve kendi içinde her dönemde tartışmaların odak noktası haline gelmiştir. Lenin'in ve onun görüşleri ardından giden kişilerin ideolojiye bakış açısındaki farklılıkta ortaya çıkan ideolojinin fikirlerin içinde yer alarak bir bütün haline gelmesi görüşü hakimdir. Yani ideolojik olan bir unsurun maddiliği göz ardı edilmektedir. İdeoloji sınıfsal çıkarlar ile eşit görülmekte ve Marksizm'i ele alırken tarih ve gerçeklik penceresinden nesnel olarak bir zemine oturtmakta buradan hareketle de emekçi sınıfın ideolojisi olarak tanımlayarak önemli bir çıkış yakalamaktadır (Lenin, 1960-70: 151). Lenin'e göre sınıf bilincinin gelişmesinin bağımsız bir şekilde mümkün olması olası değildi. Oluşturulacak olan sınıf bilinci hala burjuva ideolojisine bağlı olacağını düşünmektedir. Burjuva ideolojisi her açıdan daha güçlü bir haldedir. Hem daha eski hem de hem de daha gelişmiş bir halde olduğu için sosyalist ideolojinin yanında burjuva ideolojisi çok daha baskın bir halde bulunmaktadır. Bütün bu baskınlığa ek olarak ise propaganda gücünü de burjuva ideolojisinin elinde bulundurması sosyalist ideoloji açısından işleri daha da zorlaştırmaktadır. Siyasal sınıf bilinci dezavantajlı durumda olduğu için ancak dışarıdan bu bilincin getirilebildiğini düşünmektedir. Lenin'e göre işçi sınıfı veya başka bir deyişle emekçi insanlar kendi ideolojilerini geliştirme fırsatı bulamadıkları için bu konudaki yapabilecekleri ancak burjuva ideolojisini veya sosyalist ideolojiyi benimsemesi gerekmektedir. Bunların dışında emekçi kişiler için başka bir seçenek yoktur. Lenin'in tüm ahlaki, dinsel, toplumsal ve siyasal ifadelerin içerisinde yer aldığı ifade ve düşüncelerin açıklanmasında hangi sınıf olursa olsun arkasındaki düşünsel olanın çıkarlarının açık bir şekilde tanımlanmasında ortaya çıkan önermeler bu iki sınıf özelinde yer almaktadır. Marx'ın ekonomi politik açıdan ele aldığı ideolojide yer alan güçlü biçim kavramının tam tersine Lenin kendi başlarına herhangi bağımsız bir işlevi olmayan, sadece sınıfsal çıkarların aracı olarak görmektedir. Sonuç olarak Lenin, ideolojik aygıtların, pratiklerin ve biçimlerin kendi içindeki bağımsız hareketlerine ilgi göstermemektedir (Rehmann, 2017: 75-77).

Genel olarak Lenin veya Marksizm-Leninizm ideoloji tanımlamalarındaki farklılar görülmektedir. İdeoloji gibi tartışmalı bir konuda da aynı politik kültürden beslenen görüşler bile farklılık göstermektedir. Kısaca, emekçi kişilerin veya başka bir deyişle proletarya

sınıfının politik olarak bir bilinci sahip olması sosyalist ideolojiyi göstermektedir. Özellikle Rusya'daki politik açıdan kutuplaşmış olan iklimi analiz eden Lenin, burjuva ideolojisinin karşısında yer alacak ve karşıtlık zemininde yer alan tuzaklardan ise uzak duracak bir sosyalist ideolojinin varlığının önemine dikkat çekmektedir. Bir taraftan ise işçi sınıfının kendiliğinden bir ideoloji geliştirmesinin de mümkün olmadığının altını çizen Lenin, bunun için burjuva ideolojisinin tuzağına düşeceğini söylemekte ve yapılacak olan reformların da çare olmayacağını belirtmektedir. Buradan hareketle Lenin için çıkış yolu ise günlük pratiklerden uzaklaşmak ve daha geniş bir pencereden bakmak bununla birlikte ise aydın kesimin göstereceği yol üzerinden ilerlemek gerekmektedir. İşçi sınıfı kendisi bir ideoloji üretmese bile Lenin için sosyalizm işçi sınıfının ideolojisidir. Çünkü işçi sınıfının haklarını ve mücadelesini korumakla ve ifade etmekle kendini oluşturmuştur (Thompson, 1990: 45).

1.4. Lukacs'da ve Frankfurt Okulunda İdeoloji

Lukacs, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Marx'ın getirdiği eleştirel ideoloji kavramı hem Batı'da hem de Leninizm içinde yer alan kişilerce marjinalleştirilmesine engel olan düşünürlerin başında gelmektedir. Marx'ın meta ve sermaye fetişizmi düşüncelerinin izinde devam eden Lukacs, bu düşüncelerin eleştirileri doğrultusunda yaptığı kapsamlı eleştiri de “şeyleşme” konusuna dikkat çekmektedir. Bu sayede Lukacs doğu Marksizm’inde ve batı Marksizm’inde Frankfurt Okulundan etkilenmiş kolunda oldukça önemli bir kişi haline gelmiştir. İdeoloji terimini sınıfsal çıkarlar açısından ele alarak ifade etmenin bir aracı olduğunu düşünen Marksist-Leninist ideoloji görüşünün bazı üyeleri de “şeyleşme” konusunda Lukacs’ı haklı buldular ve bu kavramı benimseyerek burjuva ideolojisine karşı argüman üretirken kullanmaya başlamışlardır. Lukacs, bazı dönemler “yansız” bir ideoloji kavramı üzerinde durarak Leninist görüşe yakın bir yol izlediği görülmektedir. Lukacs’ın esas olarak ideolojiyi oturttuğu kavram ise “ideolojik şeyleşme olgusu” olarak bilinmektedir (Rehmann, 2017: 87-88). Lukacs, şeyleşmeyi bir insan örneği üzerinden anlatarak yaptığı işin, emeğinin somut ve ondan bağımsız bir şekilde olduğunu söylemektedir. Burada insan nesnel ve aynı zamanda öznel olarak kendine yabancı bir hale gelmesi ve bağımsız olarak ortaya çıkması sonucunda kendisini kontrol eden bir şey haline gelmesi olarak görülmektedir (Lukacs, 1971: 87). Temel nitelikte olan şeyleşmesi yapısı daha sonraları gittikçe daha fazla şeyleşen toplumsal bilinç seviyesi oluşturdu ve bunlar arasındaki bağlantıları benzetme ve ifade olarak tanımladığı görülmektedir. Bütün bu ifade düzeninin kastettiği durum ise şeyleşme olarak tanımlanan durumun günden güne daha derine inmesine, daha çok belirleyici

bir hal almasına ve çok daha kesin bir şekilde insanların bilincinde yer edinmesine yol açmaktadır (Lukacs, 1971: 93-97).

Kapitalist düzende var olan meta üretimindeki şeyleşme bir bakıma da nesnel düşünce biçimleri üzerinde burjuva ideolojisinin varlığının bağlantıda olduğu nedenleri belirlemek, ideolojinin bu adımdaki yani eleştirel ideoloji olarak görülen tanımlamadaki en önemli noktadır. Lukacs ise getirdiği yaklaşımda sorunlu bir kısım bulundurmaktaydı ve bu yaklaşımında olası bir sürtüşmeyi ve çelişkiyi göz ardı ettiği görülmektedir. Lukacs da kendini eleştirmekte ve saf şekilde zihinsel bir sonuç olarak dönüştürdüğü “atfedilen sınıf bilinci” kavramı tanımını dışında herhangi bir ilerleme kaydedemediğini belirtmektedir. Günlük hayattaki pratiğin bir parçası olan emeğin yeniden getirilmesi düşüncesiyle praksissiz şeyleşme sisteminde değişiklik yapmayı amaçlamaktadır. Öte yandan bahsi geçen bu pratiğin getirilmesi ise ancak iktisadi yapıyla olabilecek bir durum olarak görülmektedir. İdeolojik kısmın bütün bunların toplamı olarak hala kendi varlığındaki hakikati ile tanınamamakta ve ekonominin sırf bir türevi olarak kalmaktadır (Rehmann, 2017: 90-93).

Frankfurt Okulunda ise ideoloji konusu Lukacs’dan gelen bir etkilenme ile şeklini oluşturmaya başladığı ve bir sürede bu etkisini devam ettirdiği gözlemlenmektedir. Horkheimer ve Adorno için içindeki bulundukları koşullar artık Lukacs’ın şeyleşmenin derinleşip var olan şeyleşmeyi yıkabilecek bir yapıya büründüğü düşüncesini destekleyebilecekleri bir yapıda olmadığını düşündükleri görülmektedir. Faşizmin yükselmesi, Sovyetlerin Stanilizasyonu ve Amerikan Fordizmi göze alındığında artık bu düşünce onlar için savunulamaz bir hale gelmektedir. Öte yandan geriye meta fetişi düşüncesi kaldığı görülmektedir fakat onu daha sonraları bu düşünceyi de bıraktıkları dikkat çekmektedir (Rehmann, 2017: 94). Horkheimer ve Adorno’nun Aydınlanmanın Diyalektiği isimli eserlerinde teknolojinin içinde bulunduğu durumda tek düzeliğin sürekli olarak hazır olmasını baz alarak yeni bir pozitivist teknokratik ideolojinin aktifliğini incelemektedirler. Bu durumu ise hakikatin artık bir çözüm kavuşturacağını düşünmedikleri şeklinde görülmektedir. Onlar için artık hakikatin dile getirilmesi bir çözüm değil tam tersine var olan bir anlaşmanın hızlandırılmasında bir etken olarak yer almaktadır. Buradan hareketle ideolojinin daha boş, daha belirsiz yapar fakat kesinlikle daha güçsüz yapmamaktadır. Var olan belirsizlik kendisini bir yere adamak için elverişli değildir ve ideolojinin bir tahakküm ileteni olarak yer almasını sağlamaktadır. Bir bakıma kendisini olasılıkların hesaplanmasının arasında gizlemektedir (Adorno ve Horkheimer, 2010: 136-145).

Frankfurt Okulunda bir başka tanım ise “kültür endüstrisi” tanımıdır. Kitle kültürü tanımı artık yerini kültür endüstrisi tanımına bıraktığı görülmektedir. Adorno, buradaki

değişikliğin nedenini kitlelerin kendi içinden bir kültürü doğurduğu düşüncesine karşı çıkmaktadır. Kitleler var olanın birincil etkeni değil ikincil etkenidirler. Makinelerin dışlisi gibi kitleler de hesaplanmış bir şekilde nesnel olarak makinenin bir dışlisi haline gelmektedir. Burada müşteri, kültür endüstrisinin bize dayattığı gibi kralı değil, öznesi de değildir, sadece nesnesidir ve bu şekilde görülmesi gerekmektedir (Adorno, 1991: 98-99). Öte yandan Horkheimer ve Adorno'nun kültür konusunda farklı alanlar üzerindeki ilişkinin yarattığı çelişkiyi çözümleme çabası yerine popüler kültürün metalaştırılmış olması ve bunun üzerine ise özgürleştirici karşı koyma potansiyelleriyle katmanlaştırılmış modernist açıdan inşa edilmiş bir yüksek sanat kavramı elde ederek ortaya bir ikiliğin çıkmasını sebep oldukları görülmektedir. Bu nedenle kültür endüstrisinin manipülatif açıdan ele alınması ve sahici sanat olarak adlandırılan kavramın estetik haliyle ideolojinin eleştirisel durumunu olduğundan daha fazla gördükleri düşünülmektedir. Horkheimer ve Adorno, yüksek sanat ile kültür endüstrisi ve kitle kültürü arasındaki farklılıklardan doğan ideolojik ayrım üzerine yaptıkları eleştiriler ise analitik iç görü bakımından ideoloji kuramını geliştirme yönünde bir hareket yapmadıkları görülmektedir. Geleneksel ideoloji ile karşılaştırdınca ideolojinin temelde yapması gereken entelektüel boyuta karşın olarak bu boyutun gerçekleşmesi ile kıyas etmek amaç olmaktadır. Bu durumun eleştirisi olarak ise artık bu görüşün vadesini doldurması ile birlikte ideolojilerin neyin ve kimin çıkarına hizmet ettiğine yönelik bir çözümlemeye bıraktığını söylemektedirler. Buradan hareketle Horkheimer ve Adorno'nun ideolojinin tanımlanmasında kullanılan yaygın kabul olan yanlış bilinç olgusunun sınırlarını aşıp, toplumsal ilişkiler açısından inşa edilen kurumsal bir düzenlemede oturtulmuş bir ideoloji eleştirisi yapmaktan kaçındıkları görülmektedir (Rehmann, 2017: 99-102).

1.5. Gramsci'nin Hegemonyası ve İdeoloji

Gramsci'nin döneminin ünlü komünistlerinden olmasının yanı sıra ideolojiye yeni getirdiği soluk ile hemen hemen sosyal bilimler alanında ideoloji ile temasa geçen herkesin başvurduğu bir kaynak olduğu görülmektedir. Gramsci ve hegemonya denildiği akla ilk olarak iktidarın uyguladığı baskı ve şiddetin bir etken olarak kullanılması gelmektedir. Öte yandan ise kitlelerin rızasını kazanmak için bir çabanın olduğu görülmektedir. Buradan hareketle egemen sınıf olarak tanımlanan grupların diğer sınıflar üzerindeki etkisi hem baskı aygıtları ile hem de rıza kombinasyonu ile yapılmaktadır. Buna ek olarak sistemin devamı da bu dışlilerin birbirilerine sıkı sıkıya geçmesi ile sağlanmaktadır. Öte yandan bakıldığında ise Gramsci'nin ortaya attığı rıza tanımı ile Marx'ın ortaya koyduğu “yanlış bilinç” kavramı net olarak farklılık göstermektedir. Daha doğrusu Marx'ın “yanlış bilinci” Gramsci'nin

“hegemonya” kavramı içerisinde yer almaktadır. Hegemonik bir araç olarak görülen rıza kavramı ancak kişiler arasındaki ortak duyunun gelişmesi ile oluşmaktadır (Varol, 2016: 113). Gramsci’nin dikkat çekmesinin temelinde diğerlerinden farklı olarak iktidarın zora dayalı olduğunu vurgulamak yerine bu zoru görünmez bir hale geçirmesi ve hatta zaman içerisinde gereksiz bir hale getirecek iktidar durumlarına dikkat çekmektedir. Böylesi bir iktidar ideolojinin yardımı ile dolaşıma geçmektedir ve aynı zamanda hegemonya ile somutlaşmaktadır. Gramsci’nin hegemonya kavramı iktidar açısından bakıldığında toplumdaki bireylere zora dayalı ve devletin kuramsal temellerinden türetilmiş tanımlamalar yerine ideolojinin dolaşımdaki süreci boyunca insanların zihinlerinde yer edinen ve onay mekanizmasının dâhil olduğu çözümlemeleri mümkün kılmaktadır (Sancar, 2014: 31). Gramsci ideolojik olarak gördüğü olguyu sadece fikirler açısından değil, aynı zamanda sivil toplum açısından da ele almaktadır ve hatta bu açıdan bakıldığında bunun üzerine daha fazla durmaktadır. Bununla beraber hegemonik aygıtların maddi olarak algılanmasına karşı çıkmaktadır ve sınıfsal indirgemecilik ile beraber ekonomizme karşı çıkmaktadır. Esas olarak sivil toplumun, sağduyunun ve ideolojilerin kendi çelişkileri ile ilgilenmektedir ve buradaki farklılığın siyasal alandaki uygulamasındaki ilintisi oldukça güçlü görünmektedir (Rehmann, 2017: 128).

Klasik Marksizm’de egemen sınıfların çıkarlarının savunmasında baskının ve zorlamanın üzerinde durması fakat diğerlerinin iktidar olurken izlediği yolun üzerinde durmamaktadır. Bunun yanı sıra Gramsci ise kapitalist bir toplumda yer alan devletin baskısının ve şiddetinin haricinde bütün bunların toplum nezdinde görünmez bir hal almasını irdelenmiş ve tamamen önemsizleşme doğrultusunda giden bu durumu açıklamaya çalıştığı görülmektedir. Bu nedenle bahsi geçen görünmezlikle birlikte kitlelerin onayına ihtiyaç duyan bir entelektüel ve moral egemenliğe dayanan sistemin inşa edilmesiyle birlikte bu durumun oluşturduğu soruları cevaplamak üzerinde durmuştur. Gramsci’nin öne sürdüğü hegemonya kurumunda baskı gücünün önemi olsa da onun daha fazla üzerinde durduğu konu onayın elde edilmesi ve hegemonyanın ortaya çıkışı üzerinedir (Sancar, 2014: 32). Gramsci (1971: 57) bir sınıfın iki yoldan tahakküm kuracağını söylemektedir. Bu da tahakkümün kurulması ve yönetilmesi olarak iki aşamadan oluşmaktadır. Müttefik sınıfların yöneteceğini ve muhalif sınıfların üzerinde tahakküm kuracağını söylemektedir. Burada dikkat çeken bir diğer unsur hegemonya kavramı içerisinde yer alan ideoloji kavramıdır. Gramsci ideolojiyi ise bir kültür hareketi, din, inanç gibi bir pratik karşılığı olan ve yapılan faaliyeti gerçekleştiren kişinin teoride örtük bir gizlilikte yer alan dünya görüşünün eyleme dönüşürken ki etkisi olarak tanımlamaktadır. Bir taraftan da ideolojinin anlamına hukuk, sanat, birey, toplum veya

ekonomik faaliyette bir anlam nakşedilirse oluşacağını belirtmektedir (Gramsci, 2007: 23-24). Ona göre ideoloji, gelişmiş bir şekilde ya da sistematik olarak bir felsefe halinde veya çok daha basit bir şekilde kendi başına ortaya çıkan ve çelişkili olarak “ortak duyu” halinde görülebilmektedir (Kenway, 1990: 1997). Öte yandan her durumda da tarihsel bloğun bir parçası ve ayrılmaz bir bütünü olmakla beraber onu birleştirme görevini üstlenmektedir (Gramsci, 2007: 24). Görüldüğü üzere hegemonyanın yapısı temeli itibariyle ideolojiden ayrı tutulamaz ve ana etmenlerinden biridir. Gramsci’nin çimento olarak nitelediği ideoloji kavramı hegemonya için vazgeçilmez olmasının yanı sıra onu içine katmakta ve kapsamı dâhilinde tutmaktadır. Bu nedenle diyebiliriz ki, ideoloji ve hegemonya birbirinden ayrı bir yapı veya birbirine denk bir yapı değildir. Tam tersine birinin var olabilmesi için ötekinin varlığını içinde benimsemesi gerekmektedir.

Gramsci için ideoloji ekonomik indirgemeci bir yaklaşımla alınamaz bir olgudur ve bu indirgemeci yaklaşımı reddetmek için ideolojinin yapı tarafından direkt olarak belirlendiği ve gölge olgu şeklindeki tanımlamayı kabul etmemekte ve bu tanımlardan kurtulmaya çalışmaktadır. Buradan hareketle Gramsci’nin maddi uygulamaların içinde yer alan sınıfların yani kolektif öznelerin, bu uygulama veya pratik alanı içindeki konumlarının tanımlanması ve bu durumun mücadelesi ile birlikte oluşturdukları bilinç açısından hayat bulmaktadır. Gramsci’nin organik tabiri burada da dikkat çekmektedir ve organik ideoloji ile keyfi olarak tanımladığı ideolojinin farklı olduğunu söylemektedir. Organik ideoloji olarak tanımlanan ideolojiler, toplumsal yapı içerisinde bütünlüğü üretmek için ihtiyaç olunan bilinç düzeyini sağlar ve toplumsal olarak nitelenenin varlığını daim olarak sürdürmesi için vazgeçilmez bir unsuru olmaktadır. Keyfi ideoloji ise spekülasyonların etkisi ile tanımlanabilecek bir yapı olarak tanımlanabilir (Sancar, 2014: 36). Gramsci, organik ideoloji denilen yapının anlayışını irdelemekte ve devamlılığını da sorgulamaktadır. Organik ideolojileri tanımlarken kapitalist yapının meşrulaşması dikkat çekmektedir. Egemen sınıfın iktidar olması ve akabinde devamlılığı ile birlikte iktidarın toplumsalın içinde yer alması yani toplumun iktidar etrafında bütünleşmesini mümkün kılan ideolojik yapıya organik ideoloji denmektedir (Gramsci, 1971: 376). Öte yandan Gramsci’de maddi etkenler ile birlikte bu etkenlerin içini dolduran mutlak olarak bir denklik ilişkisi bulunmamaktadır (Larrain, 1983: 81). Bir bakıma Gramsci, ideoloji eleştirisinde “pasif devrim”e yönelik bir eleştiri yapmaktadır ve bu kavramı da hegemonya kuramında da kilit bir hale getirdiği görülmektedir. Bu kavramı tanımlarken halkın kendi karar almasının mümkün olmadığı zamanlarda ortaya çıkan tepeden bir modernleşme olarak görmek mümkün olmaktadır. Egemen gücün burada da etkin olduğu görülmekte ve bu durumdan sebeple de bazı ilerici adımların olduğu görülmekle beraber modernleştirici bir

süreci de hızlandırdığı söylenebilmektedir. Burada dikkat çeken bir durum ise halkın bazı isteklerinin gerçekleşmesi ile bir çeşit restorasyon meydana gelmesine karşın bu durum aynı zamanda alt sınıfların egemen olmasının da önünü kapamaktadır. Gramsci, halk hareketlerinde görülen haklı çıkarılma, görünmez veya doğal kılınarak egemen güce uyumlu olma durumunu tekrardan üreterek yorumlanan ve açıklamaları “ideoloji” olarak adlandırmaktadır (Rehmann, 2017: 137).

Genel olarak bakıldığında Gramsci de Lenin gibi ideolojiye olumsuz bakmaktansa olumlu bir anlam yükleyerek tanımlarken hem olumlu hem de nötr kavramlar kullanmaktadır. Larrain ise Marksist gelenekte ideolojiye olumlu anlam yükleyen ilk ve tek kişi olduğunu belirtmektedir (Barret, 2004: 76). Buradaki olumlu veya nötr tanımlamasından yola çıkıldığında Marx’ın ideolojiyi tanımlamasındaki durumdan daha farklı olduğu görülmektedir. Bu farklılıkta gerçekte var olan tarihsel yapı içerisindeki ve aynı zamanda toplumsal çelişkilerin üzerinin örtüldüğü “yanılsama” durumundan uzak bir anlam kazandırılmaktadır. Gramsci’nin tanımıyla ideoloji, toplumsal sınıfların çıkarlarını temsil ettikleri ve çıkarların etkisiyle siyasal zeminde kendilerini tanımlarken kullandıkları bir temsiller düzeyi olduğu görülmektedir. Buradaki zemin esas olarak hegemonyanın oluşma alanı ve siyasal mücadelesinin de etkin olduğu bir alan olmaktadır (Sancar, 2014: 34). Rehmann’a göre ise (2017: 143) Gramsci, bir felsefe aydını olarak kısıtlı çizgilerin olduğu bir sınırın ötesine geçerek büyük kitlelere yayıldığı anda ideoloji kavramını pozitif bir zeminde kullanmaktadır. Ona göre ideoloji, bir felsefi anlayışın kitlesel unsurun uyum içerisinde olmasına olanak kılan ahlaki irade ve davranım normunu ifade etmektedir. Gramsci, ideolojiyi tanımlarken yaptığı eleştiriler ve getirdiği yenilikler ile gelecek nesillere de bir yol açtığı görülmektedir. İdeolojiyi mücadeleyken meydana gelen ve maddi bir temelde olduğuna dikkat çekerek toplumsal bir pratik olarak yaptığı tanım ile Neo-Marksizm ve Post-Marksizmin kuramsal olarak gelişmesinde önemli katkılar sağlamaktadır (Sancar, 2014: 47).

1.6. Louis Althusser’in Devletin İdeolojik Aygıtları ve İdeolojisi

Louis Althusser, ölüm ilanında “Marksist filozof” olarak anılmıştı ve o kendini her ne kadar yapısalcı olarak nitelendirmese de akademik çevreler onu “Yapısalcı Marksist” olarak nitelendirmektedir. Althusser, Ferdinand de Saussure ve Sigmund Freud gibi düşünürlerin fikirlerinden etkilenmiştir ve Marx’ın da ekonomi kuramlarını kullanarak yapı ve bilinçdışı kavramları açısından ele almaktadır. Altyapı-üstyapı arasındaki bağlantılara yaklaşım şekli ve aynı zamanda ideoloji fikrinde psikanaliz kuramlarından faydalanmış olması sebebiyle klasik Marksizm geleneğinden bir kopma yaşadığı düşünülmektedir (Varol, 2016: 115). Althusser’in

ideoloji kuramının teorisini oluştururken Gramsci'nin hegemonya kavramıyla birlikte hegemonik aygıtlar ve sivil toplum fikirlerinden esinlenerek oluşturduğu açıkça görülmektedir. Devletin ideolojik aygıtları ve aynı zamanda baskıcı durumunun arasında yaptığı ayırımı Gramsci'nin sivil toplum ve siyasal toplum kavramlarından yararlanmıştır. Devletin ideolojik aygıtları veya başka bir deyişle ideolojik devlet aygıtları temelinde üretim ilişkilerinin devletin baskı anlayışı altında elindeki aygıtların bir kalkını olarak bunun ardından tekrardan üretime sokmaktadır (Rehmann, 2017: 158). İdeoloji kavramı Althusser'in de çalışmalarında önemli bir yer kaplamaktadır. Althusser daha çok kapitalist toplumlardaki üretim tarzlarının insanlarla olan ilişkisinin yeniden üretiminin nedenlerini aramaya çalışmıştır. Başka bir deyişle, insanların bu süreci neden desteklediğini anlamaya çalışmıştır ve bu baskıya yani kapitalist düzendeki egemen sınıfın fikirlerini diğer sınıflardaki kişilere nasıl kabul ettirdiğini açıklamaya çalıştığı görülmektedir. Althusser tüm bu durumu ideolojinin devletin ideolojik aygıtları ve adlandırma terimleriyle açıklamaktadır (Hitchcock, 2008: 46).

Althusser, iktidarın yani egemen sınıfın gerçekleştirdiği baskının pratikte uygulanırken ki halini devletin ideolojik aygıtları ve devletin baskı aygıtları olarak ikiye ayırmaktadır. Hükümet, yönetim, ordu, polis, mahkemeler gibi alanlar devletin baskı aygıtları olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan din, okul, aile, hukuk, siyaset, sendika, haberleşme, kültürel alandaki yapılar ise devletin ideolojik aygıtlarını oluşturmaktadır. İkisi arasındaki farka bakıldığında ise devletin baskı aygıtları önceliği baskıya vermektedir. Devletin ideolojik aygıtları ise ideolojiyi incelemektedir. Lakin her ikisi de ideolojiyi ve baskıyı içinde barındırmaktadır. Buradaki ayırımı sadece öncelik söz konusu olmaktadır (Althusser, 1991: 33-38). Bütün bunların temelinden bakacak olursak Althusser, resmi ve özel okullar devletin başat bir ideolojik aygıtı olarak işlediğini düşünmektedir. Bunların yanı sıra devletin dinsel ideolojik aygıtı olarak, kilise, farklı türden dinsel dernekler gibi alanları yine ideolojik aygıt olarak görmektedir ve aynı zamanda devletin ailevi ideolojik aygıtı, adli ideolojik devlet aygıtı ki bu hem ideolojik devlet aygıtı hem de baskıcı devlet aygıtı sayılabilir. Sosyalist veya komünist fark etmeksizin bütün siyasal yönelimli partilerin ideolojik devlet aygıtı, işverenlerin veya çalışanların da içinde yer aldığı sendikalist ideolojik devlet aygıtları ve kültürel ideolojik devlet aygıtları şeklinde de sıralayabiliriz (Rehmann, 2017: 160-161).

Althusser ideolojiyi ise gerçekliğin bir temsili olmadığını bireyin gerçeklik ile bir temsili şeklinde yorumlamaktadır. Öte yandan bu ilişkiler ise gerçek değil tam aksine hayali bir ilişkidir. Buradan hareketle Marx'ın ideolojiyi yanlış bilinç olarak yorumlamasıyla Althusser'in hayali şeklindeki yorumlaması arasında bir benzerlik gözükmektedir. Burada da

gerçeklik vardır fakat algılanış biçiminde bir değiştirilmişlik söz konusudur. Daha da ileriye giderek Althusser, bu durumdan bireylerin herhangi birinin kurtuluş şansının olmadığını söylemektedir. İdeolojinin kapsamı o kadar geniştir ki birey kendisini bu kapsam alanı dışında düşünse de aslında tam olarak içinde yer almaktadır. Ona göre, ideolojiden kaçış olanaksız olmaktadır. Bir bakıma ideolojini etkilerinin olmadığını söyleyen kişi de aslında ideolojinin istediği doğrultuda hareket etmekte olan bir bireydir (Althusser, 1991: 54). İdeolojinin en temel görevi Althusser'e göre, somut olan bireyleri özne haline getirmektir. Bunun nedenini ise ideolojinin özneler için varlığını sürdürdüğünü ve bu varlığı da özneler aracılığı ile sürdürdüğünü düşünmektedir. Görüldüğü üzere ideolojik anlamların oluşturulma sürecinde özneler kilit bir rol oynamaktadır. Öznenin üstünden kurulan bu düzenin ise hayat bulmuş maddi haline ideoloji denmektedir. Yani ideoloji, özne kategorisi aynı zamanda işleyişi ile beraber mümkün olmaktadır. İdeoloji de dâhil olmak üzere bütün temellerin yapı dışı özne olarak görülmektedir (Althusser, 1991: 60-61).İdeolojik boyun eğme konusundaki yorumunda Eski Ahit'ten bir örnek kullanan Althusser, çalılık hikâyesini anlatmaktadır. Buradaki hikâyede büyük özne olarak Tanrı'yı görürüz ve küçük özne olarak Musa'yı görürüz. Sürecin başlaması öznenin çağırılması ile başlamaktadır. Çalılıklar arasından duyulan "Musa Musa!" sesleri büyük öznenin yani mutlak otorite Tanrı'nın, Musa'yı çağırması ve onun da "Buradayım" cevabı ile ilk etkileşimi sağlamaktadır. Musa orada "senin hizmetkârın ve kulunum" diye yanıt vererek Tanrı'ya boyun eğen bir özne konumuna geçmektedir. Başka bir deyişle, özne aracılığı ile özneye boyun eğen bir özne açığa çıkmaktadır. Etkileşimin pratiğe dönüşmesi ise şu şekilde olmaktadır; Musa, Tanrı'ya itaat eder ve halkının da onun emirlerine itaat etmesini sağlar yani burada aracı bir özne rolü üstlenerek boyun eğmenin etkileşimini de sağlamaktadır (Althusser, 2001: 121). Rehmann ise (2017: 167) bu durumu farklı açıdan ele almaktadır. Ona göre güç alanını belirleyen güç Tanrı değil, baskıcı ve ideolojik aygıtları ile donanmış Mısır devletidir. Aslında Tanrı'nın Musa'yı çağırması bir direnişin parçası olarak değerlendirilebilir. Tanrı, orada Musa'dan kölelere Mısır'dan çıkmaları için önderlik etmesini söylemektedir. Burada Tanrı Musa'yı yani Büyük Özne Küçük Özneyi, başka bir Büyük Özneye karşı direnmesi için çağırmaktadır. İdeolojik mücadelelerin tarihine bakıldığında Althusser'in celbetme modelinin "diyalektikleştirilmesi" gerekliliğine doğru yöneltilen bu gibi çelişkilerle dolu olduğu gözlemlenmektedir.

Genel olarak bakıldığında Althusser'in ideolojiyi tanımlandırmasını şu şekilde görebiliriz; toplumsal olanın var oluşu içerisinde bir kaçınılmaz olarak ideoloji en temelde yer almaktadır. İnsanların var oluşları ile gerçek ilişkiler arasındaki bağlantıdır. İdeolojinin sürekli hayat içerisinde olması onun sirkülasyon içinde olduğunu ve oluşumdaki bir uygulama

olduğunu göstermektedir. İdeoloji, tek başına bir gerçekliği temsil edemez ve gerçekliğin de doğrudan bir yansıması değildir yani başka deyişle kişni bu ilişkiler ağını idrak ederkenki algıladığıdır. İdeolojinin bu karmaşıklık içerisindeki temsilinde, sadece bilinç düzeyindeki durumu değil aynı zamanda bilinçdışı durumlardan da bir bakıma mitler, fikirler, kavramlar gibi etkenlerden de etkilenip bağ kuması anlamına da gelmektedir (Althusser, 1979: 233-234). Althusser'in ideoloji kuramı yapısalcı-işlevselci modeli sebebiyle statik, indirgemeci ve genel bir tanım olarak yer etmektedir. Toplumsal pratikleri, politik, ekonomik, ideolojik ve hukuki gibi ayırarak politik ve ekonomik düzeylerin ideolojinin nüfuz etmesiyle işleyişin ilerlemeyeceğini düşünen bir yapı olmaktadır. İdeolojik özneleri ise temeldeki yapının pasif etkilerinin tanımlamadaki çıkmazını aşamaması karşı çıkan özneyi anlamlandırmada engel olmaktadır. Bütün bunlara rağmen Althusser'in ideolojiyi kuramsallaştırması ve ardından bir temsil sistemi olarak göstermesi ve öznelerin stabil pratiklerini çağırma ile adlandırması ileriye dönük söylem çalışmalarında etkili olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle Althusser'in yaptığı çözümlemelerden çok sorduğu sorular ile günümüzde faydalanan bir düşünür olarak yerini aldığı görülmektedir (Sancar, 2014: 58).

1.7. Post-Marksist Kuramcılarda İdeoloji: Ernest Laclau ve Chantal Mouffe

Genel olarak bakıldığında Post-Marksizm, temelini büyük ölçüde Marksist yapıdan oluşturan ve aynı zamanda sosyalizmi talep eden, Marksist düşünceden etkilenen bir yapıdır fakat her ne kadar buradan temellense de net bir kopuş yaşadığı görülmektedir. Bir bakıma heterojen, politik ve teorik olarak farklılıkların toplamının yer aldığı pozisyonlar topluluğudur (Bennet, 1990: 17). Öte yandan başka bir şekilde açıklamak gerekirse, Post-Marksizm, ilk başta çıkışını Marksist gelenekten almıştır fakat sonrasında bu geleneği eleştirerek yani Marksist teoriyi eleştiren bir teorik yapı haline gelmiştir. Post-Marksist geleneğe ait birçok düşünür eklenebilir fakat ideoloji temelli bir tartışmada en dikkat çekici çalışmalara sahip olan Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe'un çalışmaları üzerinden ideoloji yaklaşımı genel olarak ele alınmaktadır. Diğer çalışmalar da bu iki düşünürün düşünceleri üzerine yer almaktadır (Varol, 2016: 116-117). Altyapı-üstyapı ayrılıkları arasında alt yapıda yer alanların varoluş şekli ve üst yapıdakilerin ideolojik olanı belirlemedeki arasında bulunan bağın tartışmalarının sürdüğü dönemde Ernesto Laclau, ideolojinin kendisinin hangi sınıfa ait olduğunu belirten herhangi bir kapitalist yapının olamayacağını belirtmektedir (Sancar, 2014: 59).

İdeoloji ve politiklik ekseninde, üstyapıların sınıfsal olarak belirlenmesi ve varoluş biçimleri ikisinden farklı bir sorun olmaktadır. Üstyapıların sınıfsal olarak belirlendiğini iddia

etmek tek başına bu belirlenimin nasıl olduğunu ortaya koyamamaktadır. Bu iki durumu birbirine denk olduğunu söylemek için indirgeme sürecinin olanakları ile mümkündür ki bunun için de toplum içindeki sınıfların politik ve ideolojik olarak uygun bir zeminde indirgemecilik vasıtasıyla mümkün olabilmektedir (Laclau, 1985: 172-173). Laclau, buradaki indirgemecilik durumunun temelini üç nokta üzerinden açıklamaktadır. İlk olarak, ideolojinin sınıfsal durumunu belirlemede içerikten ziyade biçiminin belirlediğini söylemektedir. Sınıfların, ideolojik ve politik açıdan bir indirgeme sürecinde olmadığını belirten Laclau, bu süreci indirgemenin aksine bir eklemleme olarak görmektedir. Bir diğer dikkat çeken nokta iste özgül eklemleme ve bunun da ideolojik söylem aracılığıyla ortaya çıktığını belirtmektedir. İkinci olarak ise, eklemleme ile birlikte sınıfsal temelde var olan ana maddelerin sınıfsal olmayan uygulamaları isimlendirmesi ve bu isimlendirme ile birlikte çelişkileri de ortaya dökmesi gerekmektedir. Egemen sınıf olarak tanımlanan sınıfın başat noktası diğer sınıfın üstünde olmasıdır yani egemenliği ispatlamasıdır. Buradan hareketle denebilir ki, sadece egemen sınıfı ilgilendiren bir durum değil aynı zamanda ezilen veya diğer sınıflar olarak adlandırılan egemen sınıf dışındakileri de ilgilendiren bir durum olmaktadır. Yani sonuç olarak, herhangi bir sınıf bütün bir dünya tanımlamasını geri kalan insanlara kabul ettirerek değil, kendisinden farklı olan düşüncelerin etki edebileceği antagonizmaları etkisiz hale getirebilecek ve aynı zamanda buraya eklemleyebildiği oranda hegemonyasını kurabilmektedir. Başka bir deyişle, yönetilen sınıfların içindeki bulundukları ideolojik zemin de toplumsal formasyonun meydana getirmesinde antagonizmaların geliştirilmesiyle birlikte eklemleme tasarımlardan oluşmaktadır. Egemen sınıf ideolojisini ilk olarak sınıfsal olmayan çelişki ve adlandırmalar ile birlikte kendi içerisinde eklemleme süreciyle ve ikinci olarak ise içerik özümleme yoluyla bir diğer deyişle politik ve ideolojik söylemler ile birlikte kurmaktadır. Son olarak yani Laclau'nun dikkat çektiği noktalardan biri de bütün bahsi geçen durumların akabinde toplumdaki sınıfların somut olarak gözlemlenebilmesiyle birlikte karşıtlık durumunda kalmasına gerek olmamaktadır. Tamamının sınıfsal çelişkilerinden oluşmamaktadır ve bireylerin tüm bu durumların içinde çelişkilerin birikimi ve aynı zamanda kesişme noktaları da olmaktadır. Herhangi bir ideolojinin sınıf aidiyeti tamamı ile sınıfsal faktörlerden meydana gelmemektedir (Laclau, 1985: 172-173). Laclau ve Mouffe'a (1985) göre, hegemonyanın belirli bir tek merkezi veya özü bulunmamaktadır. Bundan ziyade daha çok hegemonik düğüm noktaları yer almaktadır. Buradan hareketle hegemonyanın direkt olarak öznenin kimliğini belirlediği söylenebilmektedir. Hegemonyanın eklemleme üzerine kurulu olması sabitsiz bir yapıya sahip olduğunu da göstermektedir. Kimlik, değerler ve düşüncelerin de sabit olmadığı görülmekte ve toplum karşısında oluşan problemler, politikalar

gibi etkenlerle de belirlendiği görülmektedir. Bu nedenle bireylerin özünü oluşturan tek bir yapı veya etkenin olduğunu söyleyemeyiz. Her iki yazara göre de sabitsizlik tanımı önemli bulunmaktadır. Onlara göre, toplumun kimliğinin oluşumunda sabit bir etken yoktur ve sabitsizlik farklı etkenlerle ilerlemektedir. Öte yandan sonsuz bir sabitlik yokken aynı zamanda sonsuz bir sabitsizlikte bulunmamaktadır.

Bütün bunlara genel olarak bakıldığında burada yer alan yeni bir ideoloji kuramının temelleri atılmaktadır. Derrida ve Foucault gibi düşünürlerin fark ve söylem gibi kavramlara benzerlik gösteren bir tanımlama mevcuttur. Laclau ve Mouffe, ideoloji yerine söylemi kullanarak, dıştan gelecek bütün etkenleri ve belirleyicileri tamamen reddetmektedir ve aynı zamanda söylemi toplumsalın merkezinde görmektedirler (Sancar, 2014: 65). Bunlara ek olarak, aslında bu denli kapsamlı bir tanım toplumsal olanla örtüşmektedir. Laclau ve Mouffe, bir söylem nesnesi olarak var olmamış ve oluşturulmamış hiçbir nesnenin olmadığını belirtmektedir. Bu görüşleri ile bir totolojiyi formüle etmektedirler. Bu nedenle, söylem kategorisi o kadar şişirilmektedir ki maddi gerçeklik ve düşünsel fikrin ayrılığı görülmemekte ve bütün dünyayı kapsayıp kendi egemenliğinin altına alan bir yapıya dönüşmektedir. Burada bahsi geçen söylem yapısı, birçok etkeni içine almıştır ve sayısız etken ile beraber artık analiz açısından verimliliğini kaybetmektedir (Rehmann, 2017: 198; Eagleton, 1996: 219).

1.8. Stuart Hall: İdeoloji ve Söylem Arasında

Stuart Hall'e (2014: 85) göre, ideoloji İngilizceye kolay bir şekilde geçen bir terim değildir ve ideolojinin doğallaşmayı reddetmektedir. İngilizlerin teoride politik açıdan ideolojiyi sistemli düşünce bütünü olarak görse de Hall bu görüşürü çok kapsayıcı ve analitik bir önemde rol oynayamayacağını ileri sürmektedir. Anglo-Sakson teorilerinde yeterince yer edinememiş ve kabul edilmediği görülmektedir. Hall'ün bakış açısında açıklanması gereken yegâne durum, hâkimiyet altında yer alan sınıfların bulunduğu alana başarılı bir temas ile oradaki özneyi parçalara ayıran, yine o bölgede yer alan öznelere geçmişten bugüne gelen sözlerinde kırılmalara neden olan ve aynı zamanda söylemsel olarak etkin bir şekilde işleyen bir ideolojinin varlığını göstermektir. Marx ve Engels'i eleştiren Hall, egemen sınıf ve egemen fikirleri birlikte aynı düzeyde ve bir tuttukları için egemen sınıfın içindeki bölünmelerin tespitinin mümkün olmayacağını ileri sürmektedir (Hall, 1988: 40-42). Hall içi ideoloji, farklı toplumsal gruplar ve farklı sınıfların hayatın, toplumun işleyişini anlamlandırmak için kullandıkları bir çerçeveler bütünüdür ve dil, kavram, temsil sistemi, düşünce gibi etkenler ile beraber oluşan bir olgudur (Hall, 1999b: 25-26). Hall, ideolojiyi dünyayı anlamlandırmak için kullanılan bir zihin çerçevesi olarak görmektedir. Öte yandan

ideolojiden bahsederken kullanılan toplumsal gruplar ve farklı sınıflar gibi tanımlamalar ise Marksist görüş ile olan ekonomik indirgemeciliğe ve tek bir sınıf bağlamında bir zemine oturtulan ideoloji tanımlaması ile farklılık göstermektedir (Varol, 2016: 123). Bir başka bakış açısıyla bakıldığında ideoloji organik bir şekilde ortaya çıktığı varsayılırsa, buradaki soru var olanda neyin yanlış olduğu değil, esas olarak neyin doğru olduğu sorusu olmaktadır. Yani ideoloji neyin hangi konuda doğru olduğuyla bağlantılı olmalı ve akla yatkın bir durumda bulunmaktadır (Hall, 1988: 46). Rehmann'a (2017: 199-200) göre, Hall, egemen ideolojinin yeniden üretilmesi konusunda Althusser'i eleştirmekte ve aşırı bütүнleştirici olarak görmektedir. Bu durumun da ideolojik olanın içinde bulundurduğu çelişkileri görmekte engel olacağını söylemektedir. Başat-hegemonik, müzakereli, muhalif okuma türleri arasında bir aryanı yapan Hall, Althusser'in yukarıdan aşağıya celbetme çeşitlerinden biri olarak görülebilmektedir. Öte yandan Hall'ün son vardığı noktada ise neoliberalizmin çözümlenmesinde Gramsci'nin hegemonya kavramı son derece uygun olmaktadır. Ona göre Gramsci, kitlelerin rızası konusunda hatalı olarak gördüğü yanlış bilinç yolundan gitmemekte ve ideolojiyi çelişkili bileşenler ile ilişkilendirmektedir.

Bütün bu eleştirilerin yanı sıra Hall, ideolojiyi açıklarken dilin önemine dikkat çekmektedir. İdeolojinin ortada bir nesne gibi durması ve temas ettiklerine bulaşması gibi bir durum söz konusu olmamaktadır. İdeoloji, işlenerek bireyde yer edinmektedir ve bu işleme de dil ve bilinç pratiği ile beraber mümkün olmaktadır. Bunun sebebi de anlamın dil yoluyla kişiye ulaşmakta olmasıdır. Diğer insanlarla ilişkilerimizde attığımız ve bunun yoluyla yaşadığımız aynı zamanda içinde yer aldığımız pratik durumu bilinçte kavrarız ve buradaki anlamlar basit bir şekilde teorik ve ideolojik bir gösterimler ürünü olarak görülememektedir. Bu anlamlarla beraber temelde kendimizi oturttuğumuz zemin, tecrübelerimiz gibi hayat deneyimlerimiz ve durumumuzu önceden nesnelleştirilmiş ideolojik olan söylemlerle, ideolojik alandaki boşlukların dil ile beraber düzenlenen ve daha önceden oluşturulmuş olan tecrübelerin hepsinin yer aldığı bir dizin olmaktadır (Hall, 1999b: 208). Hall'ün söylem tanımı ise, belirli bir konu hakkında var olan yine belli bir bilgiye ilişkin başkasıyla konuşmamıza yarayan bir grup ifade şeklinde tanımlanmaktadır. Belli bir konu üzerinde konuşurken bireyin ifadelerinde belirli söylemler içinde konuşma yapısını inşa etmesi ile beraber ortaya çıkan söylem, somut olarak var olan konuyu bireyin inşa ederken tercih ettiği yönde kurulmasını sağlamaktadır. Bir bakıma da konuyu başka türlü yerlere doğru inşa etmenin de önüne geçmektedir. Yani ideolojiyi bir anlamı belirleme mücadelesi olarak görebiliriz ve akabinde ortaya çıkan ise ideolojik bir söylem olmaktadır (Hall, 1992: 291). Burada bahsi geçen ideolojik söylemler, kendilerinin oluşturdukları dünyanın algılanış

biçimlerini inşa ederken hali hazırda öznelerin kullandığı dili de işin içine katarak istedikleri yönde bir düşün oluşturabilmektedirler. Zaten toplum içerisinde söylemler dizinin içinde bulunan özneler, buradaki inşa ile birlikte kendilerinin söylem ürettiği bir mekanizma haline gelmektedir. İdeoloji, tek başına varlığıyla hareket edemeyeceği için dil ve söylem yoluyla hareket etmekte ve zihinlerde bireylere eklenmektedir (Hall, 1999a: 112). Genel olarak Hall'ün yapmak için uğraştığı tanımlama veya bakış açısı da denebilir, ideolojinin bireylere işlerken gönderimde yer alan tahakküm ilişkilerini es geçmeden, söylemsel olan bir yapının olumlu bir zeminde var olan bir çözümleme modeli getirme uğraşı denebilmektedir (Sancar, 2014: 136).

1.9. Michel Foucault'un İdeoloji Yerine Söylem Tanımlaması

Foucault, Nietzsche'den etkilenmiş ve bunu da kendi dile getirmektedir. Nietzsche genel olarak bakıldığında poststrukturalist ve postmodernist kuramlar açısından önemli bir hareket noktası olmaktadır. Buradan hareketle de Foucault, kendisinin önüne geçen bir paradigma farklılığı veya değişikliği bakımından yerinde bir olgu olmaktadır (Rehmann, 2017: 202). Foucault, iktidarı her yönüyle açıklamak daha doğrusu şifresini çözmek için uğraşmış ve bunun üzerinde çalışmaları bulunmaktadır. Özellikle, iktidar mekanizmalarının işleyişi, iktidarın tekniklerinin belirlenmesi, iktidarın en küçük yapı taşının dahi yani mikro ilişkilerinin de belirlenmesi gibi uğraşlar içerisine girmiştir veya başka bir deyişle toplum içindeki bireylerin hücrelerine nüfuz eden ve iktidar tarafından gönderilen fikirlerin değdiği noktaları çözümlemek için uğraştığı görülmektedir (Larrain, 1995: 130). Foucault, ilk başlarda Nietzsche'den etkilenerek ideolojiyi olumsuz bir kalıp içine koyup iktidar ve bilginin birbirinden ayrılamaz bir bütün veya etkileşim içinde olan bir olgu olduğunu düşünse de Marx ve Althusser'den farklı olarak ideolojinin bilimle bir karşıtlık içinde olmadığını ileri sürmektedir. Sonraki dönemlerde ki bu 1970'ler sonrasına denk gelmektedir, Foucault'nun bu konudaki yani ideoloji ve ideolojik süreçlerin hepsindeki bahsetmelerin büyük çoğunluğu, belirlenmiş bir olgu veya düşünce sürecinin tamamı ile ideolojiye indirgenerek ele alınmasına karşı ileri sürdüğü görüşler ve tartışmalar bağlamından ileri gelmektedir. Buradan hareketle Foucault, ideoloji kavramını kullanmakta çekimser kalmış ve sorunlu olduğu düşüncesiyle bu kavramı kullanmayı bıraktığı görülmektedir. Ona göre ideoloji kavramı geçmişten bu yana bir dönem olumlu olarak kullanılsa da çoğunlukla olumsuz kullanılması ve kuramsal geçmişinde de olumsuz bir tanımı ağır basması nedeniyle ideoloji kavramını kullanmayı tercih etmemiş ve buna bir başka gerekçe olarak ise de ideolojinin hakikatin karşıtı olduğu görüşünü belirttiği görülmektedir. Öte yandan esas sorunun bilimsel veya hakikatin olduğu bilginin nasıl

oluştugu ve ideolojik bir olgunun da bunun bir yansıması olması meselesinin olmadığı görülmektedir. Buradaki sorun ise söylemin içerisinde yer alanın tarihsel açıdan nasıl üretildiği ile ilgisini açıklayabilmektir. Bütün bunların sonunda ise bilginin doğruluk açısından bir iddiasının olması söylem sayesinde olmaktadır. Yani söylem karşıtı olarak değil, söylemin üretilmesi için önem arz eden bir nevi koşul olmaktadır (Barrett, 2004; Larrain, 1995; Sancar, 2014). Foucault'a göre, ideolojinin yerine kullandığı söylem kavramı, birbiriyle aynı söylemsel oluşum içerisinde olan ve buraya ait bir grup ifade olarak tanımlanmaktadır (Foucault, 2002: 131). Ona göre, söylemsel oluşum kavramı açıklanırken ifadelerin yayıldığı bir alana işaret eder yani başka bir deyişle söylemsel ifadeler bu alandaki yüzeylerin üzerinde gerçekleştirdikleri yayılımın düzeninin keşiflerine ait olmaktadır (Barret, 2004: 178). Burada bahsi geçen söylemsel oluşumun temel yapı taşları önerme veya cümle olarak belirlenmemektedir. Yani bunu belirleyen gramer yapısı değildir, bağlam içerisinde oluşturulan bir anlamın yer aldığı sözcelemin ortaya çıkarmış olduğu farkın kendisi olmaktadır. Buradan bakıldığında Foucault'nun söylem üzerine söylediklerinde gramerin öneminden ziyade bağlamın ortaya çıkardığı ilişkinin temel yapıyı oluşturduğu görülmektedir. Bir diğer dikkat çeken nokta ise dil ve söylemsel pratiğin birbirinden ayrılması olarak görülebilmektedir. İletişim halinde olan bir öznenin konuşması edinimin bir sonucu olarak yer almamaktadır tam aksine söylemsel alan olarak tanımlanan bölgenin özgün olması için sınırlarını çizip ve kurallar şeklinde ortaya çıkması olarak tanımlanabilmektedir (Foucault, 2002; Sancar, 2014; Sözen, 1999). Söylem yapılarına bakıldığında bilginin işleniş biçimi de ele alınmaktadır ve bir bakıma da burada bahsedilen söylem artık bir bilgi teorisi olarak adlandırılabilir. Foucault, bilginin anlamlandırılması veya ona göre anlayışı kendiliğin soykütüğü ve yöntem olarak ise arkeoloji belirlenmektedir. İlk olarak bahsedilen yani kendiliğin soykütüğü, bireyin yaşam içerisindeki yer aldığı bedendeki bir bakıma maddi formu üzerlerindeki söylemin kurduğu tahakkümü veya bir başka deyişle etkiyi tanımlamak için uğraşmaktadır. Foucault bu görüşünü desteklemek için hapishane, akıl hastanesi gibi kurumları gözlemleyerek dilin anlam yaratmadaki etkisi ve bununla beraber insanları üretken ve itaatkar bir duruma nasıl getirdiğini incelediği görülmektedir. Bütün bunların ışığında Foucault, burada yer alan kişilerin zihinlerindeki bilginin nasıl meydana geldiğini, iktidarın da var olan bilgiyi nasıl ve hangi yollarla şekillendirdiğini incelemekte olduğu görülmektedir ve söylemin de özellerine dikkat çektiği belirtilmektedir (Sancar, 2014; Sözen, 1999; Varol, 2016).

1.10. Jean Baudrillard Fırtınasında İdeoloji

Bazı çevrelerde önemli bir postmodernist olarak görülen Jean Baudrillard, bu görüşün aksine kendisini postmodernist olarak tanımlamamaktadır. Öte yandan kitle iletişim araçları açısından görüşlerine bakıldığı Marshall McLuhan ile belirgin farklılıkları olsa da bazı konulardaki benzerlikleri dikkat çekmektedir. Baudrillard, içepatlama ve anında iletişim gibi kavramları tanımlarken doğrudan iletişim aracı üzerinde durmaktadır ve iletiden ziyade aracın önemine vurgu yapmaktadır. McLuhan ve Baudrillard temelde bir noktada net bir şekilde ayrılmaktadır. O nokta ise karşılıklı bağlantı konusunda McLuhan'ın iyimser bir yol izlemesi ve Baudrillard'ın ise karam bir görüşe sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Baudrillard, postmodern enformasyon saldırısında meydana gelen yıkım arasında öznenin parçalandığını yani bu durumun özneyi ortadan kaldırmaya sebep olmasına ve katılım gerçekleştirmesinden ziyade kayıtsız kalmasına olanak sağlamaktadır (Stevenson, 2015: 142). Aslında Fransız düşünür hayatı ve iletişim alanını ele alış biçimi bakımından bu çalışmanın ötesinde çok daha derinlemesine araştırılması gereken bir konudur fakat buradaki tartışma konusu ideoloji ekseninde yapılmaya çalışılacaktır. Jean Baudrillard, (1981:143) ilk dönemlerinde ideoloji kavramını ele alırken bu kavramı maddi ve simgesel üretim şeklinde bir açıklama ile genişletmeye çalıştığı görülmektedir. İlerleyen dönemlerde ise sonraki düşünürleri de etkileyecek olan hipergerçeklik (üstgerçeklik) ve simülakr kategorilerini ideoloji yerine koymaktadır. İdeoloji artık gerçekte var olan şeyleri gizlemek için işaret edilen modası geçmiş veya eskimiş bir anlam arayışına girmektedir. Öte yandan işaret aslında herhangi bir şeyi gizlemediğini gizlemektedir ve bunun esas nedeni ise arkasında hiçbir şeyin bulunmamasından kaynaklanmaktadır (Rehmann, 2017: 28). Baudrillard, Disneyland eleştirisini yaparken bunu ideoloji üzerinden anlatmaktadır. Disneyland'da yer alan her şeyin Amerika'nın minyatürleştirilmiş ve çizgi film haline dönüştürülmüş Amerikan değerleri şeklinde göze sokulmasını "ideolojik tezgah" olarak tanımlamaktadır. Bu durum ise üçüncü basamak bir simülasyon olayını gizlemektedir. Baudrillard'a göre, Disneyland "gerçek" ülkenin, Amerika'nın yani var olan gerçeklikteki bir ülkenin bir Disneyland'a benzediğini de bir bakıma gizlemeye çalışmaktadır. Aynı durum günlük yaşamın bir hapisane olduğunu bireylerden gizlemeye çalışan toplumsal yapının bütün herkesi kapsayacak şekilde hapisaneler inşa etmesi ile benzerlik göstermektedir. Amerika ve Los Angeles'in kapsadığı Disneyland, gerçek bir evren değildir o artık hipergerçek ve simülasyon evrenin bir parçası haline gelmektedir. Dikkat edilmesi gereken nokta, buradaki yanıltıcı olarak yer almış olan yeniden canlandırma gerçeklikten yani ideoloji gerçeğin artık gerçeğe benzemediğini

gizlemek ve öte yandan da gerçeklik ilkesinin sürekliliğini devam ettirmektedir (Baudrillard, 2021: 28).

Nick Stevenson'a (2015: 250) göre, Baudrillard, Althusser ve Debord'dan kısmen de olsa etkilenmiştir ve ideoloji konusunda da bu iki düşünürün fikirlerinden farklılıklar da göstermektedir. Baudrillard, öznenin ele alınış biçimden ve toplum nezdinde sınıflandırmalar ve aynı zamanda ideolojik süreçler ile beraber kurulduğunu belirtirken, Althusser ile aynı doğrultuda fikir paylaşmaktadır. Lakin Baudrillard, en önemli ideolojik aygıtın tüketim kapitalizmi olduğunu belirtmektedir. Mark Poster'a (1994: 178) göre de, Baudrillard için dilin açıklaması yapıldığında onun için dil sadece kendi açısından anlaşılır bir hal almaktadır, bu nedenle de dil özneyi kuran taraftadır, tersi bir durumda bulunmamaktadır. Rehmann'a (2017: 228-229) göre, "Körfez Savaşı Hiç Olmadı" şeklindeki Baudrillard'ın keskin çıkışı, medyanın gerek haber gerekse tv görüntüleri ile "gerçekliği" düzenleyerek kendi istekleri doğrultusunda öznelerle empoze edip algılamalarına ve bu şekilde kabul etmelerine izin verildiği doğrultuda sunmak için elinde tuttuğu baskın gücü ortaya çıkarma çabası olarak açıklanabilmektedir. Bu güç tarafından üretilen imgeler ise varlığı belirgin olan ve yaşanmış gerçekliğin diğer düzeyleriyle karşılaştırarak bir sınama durumunun imkânsız olduğu, buradan hareketle de özneler taklitçilik yapan medyanın mekanizmalarının baskısı altında edilgin bir etkiye indirgenmesi olarak görülmektedir.

1.11. Van Dijk ve İdeoloji

İdeoloji, birçok düşünür tarafından üzerine kafa yorulan bir alan olsa da hala üzerinde net bir tanıma ulaşılamamış bir alan olmaktadır. Kavramı tanımlamanın yanı sıra anlaşılır bir halde olması ve kavramanın zor olduğu bir düşün alanı olarak durumu zorlaştırmaktadır. İdeolojiye bakışta üçlü bir ayak zeminine oturarak tartışmak mümkün olmaktadır. Bu üçlü ayak, biliş, toplum ve söylem arasındaki bağ şeklinde özetlenebilmektedir. Bütün ideolojilerin iç düzenleri ve zihne dair işlevleri bulunmaktadır. Bunların hepsi ise sosyal biliş açısından bir değerlendirmeye ihtiyaç duymaktadır. Bir diğer durum ise ideolojinin içinde bulunduğu koşulları ve işleyişleri tek bir yol gibi yani sadece bilişsel olarak görülmemelidir. Bunun yanında toplumsal, kültürel ve tarihi açıdan da görülmesi gerekmektedir. Bir diğer unsur ise ideolojini toplumsal anlamdaki ilişkisidir ve bu ilişki toplumsalda yer edinmiş söylem ve iletişimin beraber inşa etmesiyle birlikte değiştirme ve yeninden üretim yapmaktadır (Van Dijk, 2019: 7-8). İdeolojiler, toplumsal içinde var olan grupların üyelerinin birbirleri arasında paylaştığı bir temsil düzeni içerisindeki temel yapı taşı olarak görülmektedir. Öte yandan ideolojiler, grubun içinde yer alan bireye neyin iyi veya kötü olduğunu, neyin yanlış ya da

doğru olduğunu toplumsal inanç düzenlemesi içerisinde ve bu doğrultuda davranmasına olanak sağlamaktadır (Van Dijk, 2019: 23-24). Genel olarak bakıldığında ideolojiler, fikirlerle beraber veya bir toplumsalın içinde yer alan grup ya da hareketin kendi aralarında etkileşim içerisinde alıp verdiği toplumsal, dini ve siyasal düşüncelerin tamamı ile ilgili olduğu görülmektedir. Yani bir başka deyişle, bütün ideolojiler toplum içerisinde grupların üyeleri arasındaki köklü inançların dışı vurumunu göstermektedir (Van Dijk vd., 2015: 17). Van Dijk'a (2019: 214-215) göre, toplumda bilgi nasıl paylaşıyorsa ideolojiler de aynı şekilde paylaşılmaktadır. Ona göre, "kişisel ideoloji yoktur, kişisel fikirler vardır". O halde ideolojiler için kişisel bir durum değil, grup üyeleri tarafından çeşitli hedefler ve çıkarlar amacıyla toplumsal faktörlerin etkisinin sonucu olarak edinilmektedir denilebilir. Her grup toplumsal bir grup olarak nitelendirilemez. Örnek olarak, uçaktaki yolcuların durumu olarak gösterilebilir. Buradaki grup toplumsal bir grup değildir çünkü beraber geçirdikleri süre çok kısıtlı olmaktadır. Tek hedefleri varacakları noktaya rahat bir şekilde ulaşmaktır. Aslında buradaki durumda bir grup demek de doğru olmamaktadır. Aynı uçak içerisinde bulunan birbirinden bağımsız bireyler olarak görülmesi gerekmektedir. Öte yandan uçağın kaçırılması söz konusu olduğunda ise çok kısa süre bir arada bulunmuş bu insanlar beraber bu olayı atlatmak için ortak hareket etmektedir ve bu durumda da grup olarak nitelendirilebilmektedir. Genel olarak bakarsak insanlar, toplumsal çatışmalar içerisinde grup olarak hareket edebilmektedir.

Grup benliğinin önemine dikkat çeken Van Dijk, ideolojinin kişinin kendisini tanımladığını ve bir bakıma da kendisini başkasına sunumu olarak görmektedir ve buradan da hareketle ötekini de sunum biçim olarak görülmektedir. Kolektif inançların da belirlenmesini etkilerken aynı zamanda grup üyelerinin de belirlenmesinde etkili olmaktadır. Başka bir deyişle, bir grubun kimliğini belirlemede ideolojinin etkisi yadsınamaz ve bu gruba üye kişilerin de toplumsal kimliklerinin ideoloji tarafından belirlendiği görülmektedir (Van Dijk, 2015: 28). Bir bakıma da iktidar ve tahakkümü de geçerli veya geçersiz olarak belirlemede ideoloji meşru bir zemine oturtmaktadır. Aynı zamanda toplumsal sorunları veya çelişkileri somut bir biçimde simgelediğini göstermektedir. Burada da ideolojinin etkisinden bahsetmek mümkün bir hal almaktadır (Van Dijk, 1997: 35). Genel olarak bakıldığında toplumsal gruplar ve üyelerini sınıflandırmak gerekirse şu şekilde olabilir; a) kim oldukları konusunda bazı belirlemeler (din, ırk, cinsiyet gibi), b) ne yaptıkları ve mesleki olarak bulundukları konum, c) ne istedikleri ve bununla birlikte savunma grupları, neye inandıkları ve buna örnek olarak da muhafazakarlar, ilerlemeciler gibi bazı gruplar, d) nerede durdukları veya başka bir deyişle nerede konum aldıkları (toplumsal konumları ve diğer gruplarla ilişkileri), e) nelere sahip

oldukları ve aynı zamanda nelere sahip olmadıkları (zengin-fakir, çalışan-işsiz, eğitilmiş-eğitimsiz gibi farklı konumlarda olanların erişimi ya da erişimi olmaması) şeklinde sıralama yapılabilmektedir (Van Dijk, 2019: 233). İdeoloji konusunda gruplar ile birlikte toplumsal olanda ideolojinin dolaşıma girmesi en önemli konulardan biri olmaktadır. Çünkü dolaşımda olmayan bir ideoloji tam olarak görevini yerine getirememektedir. Bu aynı bir arabanın bütün donanımları ile varılacak yere götürme konusunda en iyisi olmasına karşın yakıtının olmamasına benzemektedir. Yakıtı olmayan aracın her ne kadar iyi olsa da bir işe yaramayacağı gibi ideoloji de toplumsal olan arasında dolaşımda olmazsa bir işe yaramamaktadır. Bu noktada Van Dijk söylem konusuna dikkat çekmektedir. Ona göre, söylem önemli bir konumdur ve dilin kullanımı, iletişimin yeniden üretimi gibi aşamalarda keskin ve vurucu bir noktada yer almaktadır. Öte yandan söylem ideolojilerin ifade edilmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır ancak tek başına yeterli olmamaktadır. Sözsüz iletişim de ideolojinin dolaşımda olmasına katkı sağlamaktadır. İdeolojik olarak hâkimiyeti olan bir düşünceye karşın direnç, çatışma, rekabet hem söylemseldir hem de diğer etkileşim türleri bağlamında farklı şekillerde yeniden üretilmektedir. Bunlara ek olarak söylemin özel yerinin olması ideolojinin üretiminde ve yeniden üretilerek dolaşımda olmasında toplumsal pratiklerden farklı olarak daha geniş şekilde ifade imkânı sağlamaktadır. Konuşma ve metin içindeki söylemsel kurgu ile birlikte bir grubun üyeleri ideolojik fikirlerini ifade ve formüle ederken daha rahat ve aynı zamanda çok daha çeşitli yollardan faydalanabilmektedir (Van Dijk, 2019: 290-291). Çalışmanın örneklem çözümleme kısmında eleştirel söylem analizi konusuna ayrıca değinilecektir.

1.12. İdeoloji Döneminin Sonu Mu?

İlk önce “ideolojilerin sonu” isimli çalışması ile Amerikan sosyolog Daniel Bell’in ileri sürdüklerine göz atmak gerekmektedir. Bu kavram Bell ile özleştigi için birçok çevrede bunun üzerine tartışmalar gerçekleşmiştir. Bell’in öne sürdüğü düşünce, 19. Yüzyılın büyük ideolojilerinden olan liberalizm ve sosyalizmin 1950’li yıllarda artık geçerliliğinin kalmadığı ve gücünü de kaybettiği yönünde ortaya çıkmaktadır (Marshall, 2003: 780). Bell bunu ortaya atarken ortaya üç tane neden sunmaktadır. Bunlardan ilki, sosyalist rejimlerin iddia ettiğinin aksine kendi halkına karşı acımasız bir şekilde şiddet uygulamasıdır. İkincisi ise kapitalist toplumdaki en olumsuz yönde yer alan etkilerin bir şekilde iyiye evrilmesi ve devletin de refah seviyende olmasıdır. Son olarak ise insanın temel yapısında mükemmel olduğunu vurgulayan düşüncelerin yerine insanın var oluşunda Staocu yaklaşan bir felsefe ile yeni bir yaklaşımın ortaya çıkmasıdır (Waters, 2001: 79). Bell, bütün bu olanlardan sonra toplum

mühendisliği üzerinden yeni bir yapının kurulacağına insanların birçoğunun inanmadığını ileri sürmektedir. Buna ek olarak da eski karşıt inançlar da entelektüel anlamdaki etkilerini kaybetmektedir. Devletin ekonomide herhangi bir rol üstlenmemesi gerektiği görüşü liberal cephede pek karşılık bulmamaktadır ve aynı şekilde pek az kişi de devletin refah seviyesine ulaşmasındaki gidilecek yolda köleliğin mutlak olduğuna inanmaktadır. Buradan hareketle de refah devletinin kabulü, merkezi bulunmayan iktidarın var olmasının istemi, karma ekonomi ve aynı zamanda siyasi açıdan çoğulculuk inancının yer aldığı görüşlerde de bir uzlaşma sağlanmıştır ve da ideolojiler çağının geldiğini göstermektedir (Bell, 1992: 402-403). Öten yandan Bell, Afrika ve Asya gibi bölgelerde ise ideolojinin etkisinin gün geçtikçe arttığını ileri sürmektedir. Bunların temel yapısında yer alan ideolojiler ise modernleşme, milliyetçili, Pan-Arabizm, sanayileşme, renk esaslı ideolojiler yer almaktadır. 19. Yüzyıl ideolojileri ile farklılıklarının başında entelektüeller tarafından şekillendirilmiş olması, hümanist bir zeminde konuşlanması ve evrenselci bir yapıda olmasından kaynaklı olmaktadır. Buradaki durumda ise yani kitle ideolojilerinin yapısı, dar bir kalıpta yer almaktadır ve siyasi liderler tarafından oluşturulmaktadır. Genel olarak bakarsak, eski ideolojilerin beslenmesini sağlayan ve itici gücü olan şey özgürlük ve sosyal eşitlik iken yeni ideolojilerin beslendiği ve itici gücü ekonomik gelişme ve milli güç olmaktadır (Bell, 1992: 403). Bu görüşün yanı sıra ek olarak ideolojiden söyleme kayma da söylenebilmektedir. Yukarıda da yer yer bahsedildiği üzere ideoloji ve söylem birçok düşünür tarafından iç içe geçmiş veya biri diğerini kapsayan konumda yer almaktadır. Bell'in düşüncelerinin yanı sıra ideolojinin sonu kısmında buraya da bir not eklemek gerekmektedir. İdeolojinin tarihsel açıdan konumlanması ve zaman zaman bir açmazla girmesinin yanı sıra olumlu veya olumsuz değerlendirmeler de yapıldığı gözlemlenmektedir. Son dönem çalışmalarda ise özellikle bu çalışmada yer alan kısmın etkilendiği kuramsal altyapıda ideoloji söylem ile derin bir bağlantıda gözükmektedir. İdeoloji kavramı zamanla farklı anlamlar kazanmasının yanı sıra yerini söyleme bıraktığı görülürken, ideolojinin işlevselci çözümlemesinin, ideolojik olan öznelerin veya bir başka deyişle bireylerin somut olarak ortaya çıkış süreçlerinin baştan sona çözümlenmesine doğru kaydığı görülmektedir. Bu odağın kaymasıyla birlikte ek olarak sınıfsal olan ideoloji çözümlemelerinin değişimiyle birlikte yerini sınıfsalın dışında yer alan toplumsal uğraş uygulamaları içinde var olan ideoloji çözümlemelerini ortaya çıkarmaktadır (Bosswell vd., 1986: 17-18).

İKİNCİ BÖLÜM

HABERE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

2.1. Liberal-Çoğulcu Bakışta Haberi Tanımlama Denemesi

Haberin ne olduğu konusunda birçok fikrin olması bu kavramı hem tartışılabilir hem de değerli kılmaktadır. Bir olayın veya durumun toplum tarafından değer taşınması kitle iletişim araçları tarafından kitlelere ulaştırılması en bilindik haliyle “haber” olarak adlandırılabilir. Oya Tokgöz (1981: 128), haber tanımlama konusunda bazı saptamalar öne sürmüştür. Bunlardan en temel olanları olay, fikir ve bir sorunun olması haberin olmazsa olmazları arasında görülmektedir. Bu temellerin üzerine haberin yazılı, görsel veya sesli olarak hikayeleştirilerek ve özetlenerek kurgulanması önem arz etmektedir. Bir diğer adım ise bütün bunları bir olgu içerisine oturtup, bağlantı kurarken aynı zamanda haber ve gerçeklik arasındaki ilişki değerlendirilmelidir. Dikkat çeken bir diğer tanım parçası ise haberin zamanıdır. Haberin eş zamanlılık göstermesi, o andan geçmişe bakması ama aynı zamanda yüzünün de geleceğe dönük olması yine haberin temel gereksinimlerinden biridir. Haberin temelini oluşturan faktörlerin hayal şeklinde kalmaması için insanlar arası dolaşımlılığı önemlidir. İlginin ve dikkatin toplanması açısından ve anlamlılık kazanması için haberi oluştururken temel etkenlere bağlı kalarak kurgulamak önem arz etmektedir. Genel olarak özetlemek gerekirse, mevcut olan olayın, fikrin ve sorunun zamanlılık, önemlilik ve gerçekte olan ilişkisi haber için vazgeçilmezdir.

Girgin (2000: 13) ise haberi farklı bileşenlerden oluşan bir bütün olarak değerlendirmektedir. Bir olayın raporu, bir yer veya bir kimse hakkındaki olayların bilgileri, yine aynı şekilde bir olgunun bilgilerinin aktarımı haberin temelini oluşturan unsurlardır. Bunlara ek olarak, çevrede gerçekleşen her şey, gazetecilik mesleğini icra eden kişilerin yaptıkları, herhangi bir konunun bilgisi, gerçek olanın kurgusu ve özetidir. Buradaki ortak en önemli özelliklerden biri gerçeğin aktarımıdır. Bütün bu tanımların ardından genel olarak insanın içindeki “bilme” bir diğer deyişle “öğrenme” arzusu, haberin önemini kaybetmemesini sağlamaktadır. İletişimin olduğu her yerde haberin olduğundan söz edebiliriz. Değişimin ve gelişimin olduğu dünyada kitlelerin haberleşme şekli de ister istemez etkilenmektedir. Gerek yazılı gerekse görsel ve sesli olsun haber, bütün bu evrimin içinde kendine bir yer açmıştır. Haberin sonraki aşamalarda uğradığı değişime değinmeden önce haber konusunda net bir tanıma ulaşılamayacağının altını çizmekte fayda vardır. Farklı bir bakış olarak Wilbur Schramm, haberin bir olay olmadığını ileri sürmektedir. Ona göre haber,

bir olayın ardından oluşan olgudur. Olayın özdeşi değil onun yerine olayın esas çerçevesi içerisinde yeniden kurgulanarak kurulabilmesidir (Tokgöz, 1981: 52).

Haber tanımının ilk aşaması saf bir iletken olarak görülebilmektedir. Bu bakıma haber, herhangi bir dışarıdan güce veya etkene maruz kalmadan tüm saflığı ile var olan bir gerçeği okuyucunun anlayacağı bir kurguda kitle iletişim araçları ile iletmektir. Buradaki tanım daha çok bir işin içindeki görevleri tanımlarken kullanılan tarif gibidir. Gazetecilik öğrencilerine veya gazetecilik yapacak kişilere, haber yazacaklara daha teknik bir şekilde tarif için bu tanım kullanılabilir.

Öte yandan haberin anlamsal boyutunda farklı tanımlamalar mevcuttur. Olayların seçilmesi ve seçilen olayların yapılandırılması haber konusundaki tartışmaların temelinde yer alır. Liberal anlayışta yer alan haber üretim görüşüne göre, haber gerçeği aktaran konumdadır ve olayların bir yansıtıcısıdır. Eleştirel yaklaşım ise haberin gerçeği yansıtmadığını bunun aksine gerçekleri çarpıttığını ileri sürer. Bir diğer görüş olan Çağdaş haber üretimi yaklaşımı ise haberin gerçekleri çarpıtmanın ötesinde, yeniden inşa ederek kitlelere ilettiğini vurgulamaktadır (Şeker, 2009: 89). Çoğulcu liberal düşünce veya ana akım olarak da bilinen bu görüşe göre basın; yasama, yürütme, yargıya ek olarak dördüncü kuvvet olarak kilit bir rol oynamaktadır. Bu öneriyle birlikte demokrasiye gelen eleştirilere bir nevi cevap niteliği de olmuştur (İnal, 1996: 14). Baudrillard (2021: 54), demokrasi ile ilgili eleştirisinde politikanın artık bir demokrasi simülakrı içinde olduğunu ve Tanrısal sürecin artık yerini halka bıraktığını bunun da iktidarın yeni bir süreçte yeniden canlandığını söylemektedir. Demokrasinin bu kopukluğu liberal anlayışa göre basının sorgulayıcı konumunda yer alması ile çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır. İnal (1996: 14-15), çoğulcu liberal düşüncede basının yer aldığı konuma dikkat çekmektedir. Burada dikkat çeken kavram ise “watch dog” (bekçi köpeği) kavramıdır. Yöneticileri ve siyasileri seçimden seçime gören halk, aradaki zamanda oluşan kopuklukta basın sayesinde süreç hakkında bilgi alabilecektir. Basın, hükümetin yaptıklarını denetlemekte ve bunları halka aktarabilecek konumdadır. Sorunları, çözüm yollarını da yine halka anlatacak olan basındır. Farklı çıkar gruplarının, baskı grupları tarafından üstünlükle kendilerini ifade etmelerine karşı gelinmesine karşın basın, bu grupların sesi olarak konumlanmaktadır.

Profesyonel gazetecilik kuralları da bu anlayışın çizdiği çerçevede oluşmuştur. Bu profesyonel gazetecilik kuralları veya profesyonel gazetecilik ideolojisi, haberin yorumdan ayrılması, sosyal sorumluluk, uzmanlık ve nesnellik olarak temellendirilmektedir (Arslan, 2019: 51). Burada yer alan kavramlar arasında en önemlisi “nesnellik” kavramıdır. Haberi okuyan kişinin ilk kabulü, haberi iletenin kaynaktan okuyucuya giden yolda nesnel bir şekilde

davranması ve haberi hikayeleştirme inancı yatmaktadır. Nesnellik kavramının haberde ortaya çıkmasıyla beraber demokratikleşme adına da önemli bir yer edinmektedir. 1800’lerde gerçekleşen ABD İç Savaşı ile birlikte yapılmaya başlanan gazetecilik uygulamalarıyla nesnellik kavramı yer edinmeye başladı (Karabay, 2000: 59). Pozitivist bilimlerde gerçeğin kavranmasında araştırmacının bütün değer yargılarından arınması ve gözlem yapması beklenmektedir. Gazeteciliğe de bu yöntemin uygulanıp, siyasal yanlılığını bir kenara bırakarak gelişen olayları habere dönüştürmesi beklenmektedir. Bu beklenti 1900’lerin başında gazetecilik açısından “nesnellik” güvenilir haberciliğin en temel yapı taşı olarak benimsenmektedir. Haberciliğin örgütlenmesi bir bakıma yukarıda belirtilen durum ile gerçekleşti denilebilmektedir. Genel olarak tanımlara bakıldığında “nesnellik” çevresinde yer alan tarafsızlık ve dengelilik özellik dikkat çekmektedir. Bir paranın iki yüzü gibi görünen tarafsızlık ve nesnellik birbirinden ayrılamaz bir bütünlüğü göstermektedir ve dengeli (balance) habercilik hakkaniyeti (fair) beraberinde getirmektedir (İnal, 1996: 16-17).

Profesyonel Gazetecilik ilkeleri arasında başı çeken “nesnellik” ilkesine uyumluluk için Arslan (2019: 55) genel olarak şu noktalara dikkat çekmiştir; haberi oluşturan kişinin kendi değer yargılarını bir kenara bırakarak olayın iletilmesinde yer almasına izin vermemesi gerekmektedir. Dengelilik olması için farklı görüşlere de haber içerisinde yer verilmesi gerekmektedir. Haberin üretim kısmında yer alan kesinlik ve doğruluktan ödün verilmemesi, gelişen olayın özünden kopulmaması, haberi üreten gazetecinin kendi yorumunu habere katmamasına dikkat edilmelidir. Tarafsızlık ve nesnellik ilkesinde kaynaktan bilgi alırken ve habere aktarırken ödün verilmemesi ve olayın içindeki unsurlara karşı olumlu veya olumsuz herhangi bir duygu ön plana çıkarılarak haberin nesnelliğine zarar verilmemesi gerekmektedir.

Haber değeri kavramı gazetecilik ve temelinde ise haberin okura sunuşu için temel bir mesele olarak yer almaktadır. Gün içerisinde gerçekleşen binlerce olay arasından hangisinin haber yapıp, okura aktarılacağını seçmesi gazetecinin en önemli meselelerinden biri olarak görülmektedir (Gaillard, 1991: 30). Olayın seçilip, haber yapılma meselesi her zaman kolay bir şekilde olmamaktadır. Haber değeri konusunda birçok tartışma yer almaktadır. 1922’de yayınlanan Lipmann’ın “Kamuoyu” kitabında haberi toplumda mevcut bulunan koşullarının durumunu yansıtan bir ayna olmadığını ve gerçekleşen olaylar arasında öne çıkan durumun yansıtılması olarak görmektedir. Aynı zamanda Lipmann, haberi günün olaylarının temsili olmadığını yani haberde var olanın günün tamamının bir gerçeği olmadığını söylemektedir. Ülkede veya dünyada olan birçok olayı görmezden geldiklerini söylemekte ve haberin oluşum sürecinden okuyucuya ulaştığı süreye kadar birçok müdahaleye maruz kaldığını

belirtmektedir. Haber ve doğrunun aynı şey olmadığına da dikkat çeken Lippmann, bu çalışmada esas mesele olarak görülen doğruluk, hakikat gibi konulara da dikkat çekmektedir. Haberin işlevini gerçekleştiren bir olaya işaret etmek olarak gören Lipmann, doğrunun işlevini ise gizli bir olguyu ortaya çıkarmak olarak görmektedir. Doğru, diğer olgularla da ilişkili olarak insanların anlamlandırabileceği ve üzerinde hareket edeceği bir gerçek resmi çizmektedir(Tılıç, 1998: 164-165). Lipmann, haber değeri konusunda gazetecilerin sezgileri ve okuyucuların ilgi duyacağını varsaydıkları olaylara karşın karar verildiğini söylemektedir. Çatışma, anlaşmazlık, heyecanlandırma kısaca okuyucunun ilgisini çekecek olağan olmayan olayların yayınlanma ihtimalini yüksek bulmaktadır. Buna ek olarak gazetecilerin artık standartlaşmış olan haber değeri konusundaki ortak düşünceleri bulunmaktadır (Çebi, 1996: 256).

Anaakım görüş, haber değerini iki farklı etkinlik olduğunu öne sürerken kamu yararını daha ön planda görmektedir. Bir olayı veya olguyu haberleştirirken kamu yararı temelinde ele alarak karar verilmektedir. Öte yandan haber değeri ile haberin temel öğeleri birbiriyle eş anlamlı olduğu düşünülmektedir. Haber değeri üzerine yapılan tanımlamaların çoğu haberin temel öğelerini ortaya koymakta ve bu iki tanımlamanın uyumu ile haber değerinin de arttığı düşünülmektedir (Karabay, 2000: 92-93). Haberi değeri konusunda birçok farklı görüş bulunmaktadır. Bu görüşler içerisinde bir sınıflandırma havuzu yer almaktadır. Bu konuda çalışmalar yapan araştırmacılar haber değerini sınıflandırma konusunda farklı başlıklar altında sınıflandırmayı tercih etmektedir. Tokgöz (1981), “insanın ilgisini çekme, sonuç, önemlilik, yakınlık ve zamanlılık” olarak tanımlamaktadır. Girgin (2000: 73), “gerçeklik, ilginçlik, anlaşılabilirlik, yenilik, önemlilik”, Karabay (2000: 96), “etki yaratabilme, hedef kitleye uygunluk, önemlilik, yakınlık, sıra dışılık, çatışma-anlaşmazlık”, Yüksel ve Gürcan (2001: 60-62), “zamanlılık, ilginçlik, yakınlık, nadirlik, heyecanlılık, önemlilik”, Aslan (2002: 33), “önemlilik, ilginçlik, insanın ilgisini çekme, zamanlılık, görsel işitsel tepki” şeklinde sınıflandırmaktadır. Arslan (2019: 46-51) ise “zamansal yakınlık, mekansal yakınlık, süreç uygunluğu, ilginçlik, önemlilik, olumsuzluk vurgusu, konunun kapsamı, konunun anlaşılabilirliği, anlamlılık düzeyi, uygunluk düzeyi, olayın sürekliliği, kompozisyon, haber ve gerçeklik, profesyonel gazetecilik ideolojisi, sosyal sorumluluk” şeklinde sınıflandırmaktadır. Görüldüğü üzere farklı sınıflandırmalar olsa da genel itibariyle birbirine yakın tanımlamalar yapılmaktadır.

2.1.1. Haber Değeri

Haber tanımlamasında yer alan önemli konulardan biri de haber değeri konusudur ve bu minvalde de bazı sınıflandırmalar olmaktadır. Yukarıda bu kısma dair bilgiler yer almaktadır lakin bu bölümde daha çok kategorize ederek bahsedilmesi hedeflenmektedir. Habercilik konusunda farklı görüşler olsa da ana hatları ile bakıldığında birkaç dikkat çeken başlık öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki şüphesiz haber değeri konusudur. Haberin değer taşıması şüphesiz insanların ilgisini çekmek ile doğru orantılı bazı saptamalar ile paralellik göstermektedir. Haberi değeri kavramı, günlük haber öyküleri arasında seçilmesinde, oluşturulmasında ve insanlara sunulmasında yer edinmiş profesyonel kodlar olarak adlandırılabilir. Haber değeri muhabirlerin bireysel değerleri veya tercihleri ile bir ilgisi yoktur çünkü, haber değeri esasında endüstrileşmiş haber şirketlerinin belirlediği normlar nezdinde belirlenmektedir (Mutlu, 1998: 151). Öte yandan başka bir tanımlamaya göre ise haber değeri, haberin üretim aşamasında yer alan yani muhabirden başlayıp diğer alanlara kadar gider ve genel yayın yönetmenine kadar ulaşmaktadır. Burada ortaya çıkan durumda haberin elden ele yayılmasından sonra paylaşılacak haber şeklini alırken bu belirlenimlerde yardımcı olan faktörler olarak görülebilmektedir (Bülbül, 2001: 131). Endüstriyel haber şirketlerinin haber değeri konusunda yetkili bir noktaya oturması aynı zamanda gündem koyma ve saptama görevlerini de üstlenerek bahsi geçen kavramın şekillenmesine de sebep olmaktadır. Haberin seçilmesindeki önemli kriterlerden biri de habere maruz kalacak insanların bu habere gösterecekleri ilgi de önemli bir hal almaktadır. Burada dikkat çeken ise gündem belirleme ve saptama durumunda haber kuruluşlarının çeşitli olgulara atfettiği haber değeri algısı ile bu isteğini meşrulaştırmaya çalıştığı da görülmektedir (Karabay, 2000: 94). Bütün bu haber değeri kriterlerinin belirlenmesinde etkin rol oynayan haber şirketlerinin ortak olarak ele aldığı noktalar haber değeri kriterlerinin belirlenmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Amerika’da 1989 senesinde yapılmış olan bir araştırmaya göre, 111 gazetenin örneklem olarak yer aldığı çalışmada birinci sayfadaki haberler incelenmiştir ve yüzde altmış üçünün zamanlılık, yüzde altmış birinin önemlilik, yüzde ellisinin yakınlık, yüzde otuz sekizinin ise çatışma-anlaşmazlık şeklinde değerler ölçütüyle ele alındığı görülmektedir (Akçalı, 1998: 34). Medya profesyonellerinin haber değeri konusundaki ortaya sürdükleri veya belirledikleri unsurların sunuş biçimleriyle beraber en temel rolü oynadıkları görülmektedir. Haber değerleri, üç ana başlık altında toplanabilmektedir. Bunlar, “genel değerler” (olumsuzluk, popülerlik, kişiselilik vd.), “içerik değerleri” (felaketler, otoritelerle ilgili olması bir bakıma seçkin kesimle de ilgili olması), “gelişim değerleri” (dramatikleştirilebilmesi ve aynı çatışmayı da içinde barındırması) olarak ele alınabilmektedir.

(Burton, 1995: 137). Johann Golting ve Mari Ruge'dan da faydalanılarak haber değeri, konunun açıklığı, süre olarak uygunluğu, anlamlılığı, uygunluğu, ölçüsü, beklenmedik olması, seçkin kimseler veya topluluklara yapılan göndermeler, kompozisyon, uygunluğu ve olumsuz olana yapılan göndermeler şeklinde de sıralanabilmektedir (Ergül, 2000: 88). Bütün bu haber değeri kavramlarına bakıldığında her ne kadar farklı gruplandırmalar olsa da temelinde hepsi birbirine yakınlık göstermektedir. Bazı ortak görüşlerde medya kuruluşlarının kararları önemli bir rol oynarken bazı görüşlerde ise haberi okuyan grupların beklentilerinin önemi ciddi bir yer kaplamaktadır. Bütün hepsinin bir haber tanımı yaratma veya haber değeri oluşturma gayesi içerisinde olması ise kayda değer bir durum olmaktadır. Önceki bölümlerde ele alınan ideoloji kadar keskin olmasa da haber de tanımlanmasında kaygan bir zemin olarak görülebilmektedir.

Liberal-Çoğulcu görüş açısından temel yapı taşlarından biri olan haber değeri kavramı Arslan'ın (2019: 46-49) özetlemesiyle 12 başlık altında yer almaktadır. Bunlardan ilki zamansal yakınlık kavramıdır. Burada dikkat çeken temel yapı güncellik açısından ele alınışını gösterirken aynı zamanda habere konu olacak olayın yeni olması, bildirilmesinin de zamansal yakınlık kavramının kapsamında olmasını sağlamaktadır. Bu unsur aynı zamanda haberin okuyucu, izleyici veya dinleyici açısından algılanırken de etkilenmesini arttırmakta önemli bir rol oynamaktadır. Örnek olarak, Türkiye'de emeklilikte yaşa takılanların haberlerde bu başlığa dikkat etmesi veya "emeklilere zam müjdesi" haberlerinin emekliler açısından etkili bir biçimde takibini sağlamaktadır. Buradaki örnekte de görülebildiği gibi "ne zaman" sorusu ile zamansal yakınlık ilişkilidir ve mekânsal yakınlık konusu da "nerede" sorusu ile alakalıdır. Mekânsal yakınlık daha küçük bir çevrede derin etki etmesi ile alakalı olabilmektedir. Habere maruz kalan bireyin, gerçekleşen olayın yakınında yaşaması habere karşı ilgisini mutlak derecede arttırmaktadır. Bir diğer önemli kavramda süreç uygunluğudur. Haberde ele alınacak konunun daha gündelik olması günlük yayın yapan medya araçlarına uygunken daha kapsamlı bir olgu değerlendirmesi ise bir dergiye daha çok uygun olmaktadır. Yani kitle iletişim araçlarındaki paylaşımda süreçte önem arz etmektedir. Haberde ilginçlik de olması beklenen unsurlardan biri olarak yer almaktadır. Habere konu olan olayda sıra dışılık yani beklenmedik bir durum aranmaktadır. Çokça örnek gösterilen köpeğin bir insanı ısırması değil, insanın köpeği ısırması haber değeri taşımaktadır örneğinde olduğu gibi beklenmedik bir durum dikkat çekmektedir. Haber değeri açısından bir başka belirleyici unsur olan önemlilik, aynı zamanda içinde "ne" ve "kim" gibi soruları da barındırmaktadır. Tanınmış kişilerin haberde yer alması veya önemli durumlar ya da nesneler hakkında haber yapılması dikkat çekmektedir. Türkiye'nin AB üyeliği konusunda Pakistan'ın açıklaması okuyucu için

önem taşımazken ABD'nin yaptığı açıklama haber değeri taşımaktadır. Haberde olumsuzluğun vurgulanması da bir diğer önemli yapılardan biri olarak yer almaktadır. Okuyucunun dikkatini çekmesinin yanı sıra olayın diğer tarafında yer alan okuyucuların da dikkatini çekmektedir. AB toplantısında AB karşıtı göstericilerin ortaya çıkması ve polisle karşılıklı olarak çatışması veya Türkiye'nin AB üyeliği konusunda yaşanan AB üyesi ülkelerin çatışan düşüncelerinin haber olması hem Türkiye'deki okuyucunun hem de AB devletlerindeki okuyucunun ilgisini çekmektedir. Bir olayın haber olarak değerlendirilmesi için haber değerleri kriterleri açısından bir kapsam olanı içerisinde olması gerekmektedir. Olayın hitap ettiği kitle ile haber değeri burada paralellik göstermektedir. Haber aynı zamanda anlaşılır olması gerekmektedir ve yalın bir dille herkese hitap edecek şekilde olmalıdır. Bu da yine haber değeri kapsamında yer almaktadır. Konunun kapsamı ve anlaşılır olmasının yanı sıra aynı zamanda anlamlılık düzeyi de okuyucu tarafından ilgi çekici olmak zorundadır. Okuyucunun ilgisini çeken bir diğer durum ise uygunluk düzeyidir. Önceden beklenti içinde olunan olaylar veya olması tahmin edilen olayların da haber olması beklenmektedir. Bir olayın herhangi bir süreklilik çerçevesi içinde yer alması haber değeri açısından önem taşımaktadır. Okuyucu burada olayın zaman içerisindeki değişimini gözlemleyebilmektedir. Son olarak ise gazetenin içerisinde yer alan haber çeşitliliğinin okuyucuyu etkilemesi olarak görülebilmektedir.

2.1.2. Objektiflik veya Nesnellik

Liberal-Çoğulcu görüşte medyaya bakış açısında yer alan yasama, yürütme, yargıdan sonra dördüncü olarak medyanın yer aldığı görüşü vardır ve medyaya dördüncü kuvvet adı altında denetleme görevi yüklenmektedir. Yani medya bu anlayışa göre veya liberal demokrasilerde gözetimci olarak bulunmaktadır ve bir nevi düşünce pazarı da oluşturmaktadır. Buradan hareketle de liberal-çoğulcu medya anlayışında demokratik sürecin sürekliliği için ve aynı zamanda vatandaşların da bu süreklilik içerisinde yer alarak “garantör” rolü oynamaktadır (İrvan, 1995: 76). Bütün bu süreçler göz önüne alındığında haber değeri ölçütlerinin akabinde objektiflik ve etik de ön plana çıkmaktadır (Özer, 2010: 15). Tekrardan haberi tanımlamaya bakacak olursak Joshua Halberstam'ın yaptığı tanıma bakmak faydalı olacaktır. Halberstam'a (1992: 12-14) göre haber bazı özelliklere göre açıklanmaktadır. İlk olarak haberin ilgili olduğu konu olaylardır ve zannedilenin aksine birtakım sorunların durumuyla ilgisi bulunmamaktadır. Haberin yakın ve ilişki içerisinde olduğu iki kavram vardır, bu iki kavram ise olaylar ve gerçeklerdir. Öte yandan bir örnek ile daha somut hale getirecek olursak, ayrı ayrı kazalarda ölen 20 kişinin kazası bir haber konusu değildir. Tek bir

kazada öle 10 kişi ise bir haberin konusudur, yani haber medyası için tek bir olay önemli ölçüde öne çıkmaktadır. Bu tanıma bir eleştiri olarak yapılan veri gazeteciliği örneği verilebilir. Aynı ayrı olaylar olsa da genel bir etkinin tek bir veride toplanması da haber değeri taşımaktadır. Örneğin, bayramda memleketine giderken gerçekleşen kazalar ayrı ayrıdır ama toplamda ortaya çıkan kaza sayısı bir haber değeri taşımaktadır. Burada olay bayram ziyareti üzerinden tek bir olaymış gibi bağlanabilmektedir. İkinci olarak ise haberin güncelliği olarak görülebilir. Haber, bugünü ve hatta bu anı anlatmaktadır. Geçmiş veya gelecekte daha çok bugünü ilgilendiren unsurlar ile ilgilenmektedir. Haber, modası çabuk geçen bir şeydir ve bazıları bugünün gazetesi için 20 mil yürümeye göze alırken dünün gazetesi için 20 adım atmamaktadır. Burada da ek olarak gelecek hakkında yapılan haberlerin tahmini bugün yapıldığı için yine o günü ilgilendiren haber potasına girmektedir. Yine aynı şekilde bir siyasinin açıklaması geçmiş açıklamaları ile çelişiyorsa ve eski açıklaması öne sürülüyorsa bu da o günkü olayın etkisinden kaynaklanmaktadır. Son olarak ise haber için bir olayın kamu önünde ortaya konulmasıdır denebilir. Herhangi bir olay veya bir şey haberin konusu olabilir fakat bu tek başına yeterli değildir, yani bir olay kendi kendine haber olmamaktadır. Haberin en temel amaçlarının başında okuyucuyu bilgi sahibi yapmak yatmaktadır. Bir olayın görgü tanığı tek başına bir haber değildir, ancak gördüklerini bir muhabir ile paylaştığında bu olayın tanığı artık haber değeri taşımaktadır.

Haberin bu tanımlamalarından sonra önemli bir madde olan ve bu bölümün de ana konusu olan objektiflik veya nesnellik konusu öne çıkmaktadır. Günümüzde özellikle Türkiye gibi ülkelerde bütün gazeteler ve haberciler objektif olduklarını, tarafsızlığı benimsediklerini söylemektedir. Toplum karşısında güvenilirliği kazanmak için en önemli temel yapı taşı şüphesiz tarafsız olmaktadır. Bu durumun mümkünlüğü veya sözün karşılığı var mıdır sorusu ise başlı başına bir tartışma konusudur. Objektifliği veya nesnelliğin, tarafsızlık anlayışının ortaya çıkışı 1920'lerde Birinci Dünya Savaşı sonrasına tekabül etmektedir. Daha önce 1800'ler ortasında uygulandığı söylene de bir kural haline gelmesi açık olarak 1920'lere tekabül etmektedir. Bu tarihlerde ortaya net olarak çıkması ise tesadüf denilemez çünkü, bir yaşanan bir sürecin ardından ortaya çıkmıştır (Amerikan İç Savaşı-19. Yüzyıl ortası) (Glasser, 1992: 177). Objektiflik tanımı gazetecilik içinden bir unsur olarak doğmamıştır. Aslında çıkış noktası bilimsel çalışmalardır ve gazetecilikte nesnel olma algısıyla paralellik gösterdiği görülmektedir. Bir etkilenme söz konusu olmaktadır (Özer, 2010: 93). Objektiflik kavramı daha çok iki unsur üzerinden açıklanmaktadır. En bilindik özelliğiyle objektiflik, herhangi bir durum karşısında kişisel duygu ve düşüncelerimize, yakın hissettiğimiz gruplara veya kendi şahsi çıkarlarımıza göre değil, herkes için kapsamlı ve genel ilkeler ölçütünde

karar verebilme ve hareket etmeyi ifade etmektedir. Bütün bunlardan öne çıkan temel yapılar ise hakkaniyet ve adalet gibi tanımlamalardır. Ahlak, hukuk, siyaset gibi felsefe konularının başlıca tartışma konuları olmaktadır. Objektifliği uygulanabilmesinin mümkün olması ve ya mümkün olmaması gibi yargıların bu alanlarca da değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bilimsel kavramdaki karşılığı ise “doğruluk” ile paralellik göstermektedir. Bu anlamda doğruluk kavramı bir bakıma kendi nesnesine uygunluğu ile örtüşmesi demektir. Başka bir deyişle, objektiflik veya nesnellik durumu nesneden ziyade bilginin bir niteliği olmaktadır. Bu nedenle de değerini belirtmekte ve aynı zamanda bilginin de doğruluk oranını göstermektedir (Özlem, 1996: 152-153). Öte yandan haberin nesnelliği veya objektifliği denilince bunun deneysel bir araştırma veya verilerden kaynaklanan salt bir tarafsızlık olarak görülmemesi gerekmektedir. Olayların kendi dinamikleri gereği bazı eğilimler içinde olması habercinin sorumluluk hükmünde bulunmamaktadır. Buradaki objektiflikten kasıt, haberi yapan kişinin kişisel değerlerini, düşüncesini haberin içerisine yansıtmaması ve bunun haber içerisinde bulunmaması kısaca kendisinin haberde yorumunun bulunmaması demektir (Manoff ve Schudson, 1986: 15). Objektiflik, nesnellik veya tarafsızlık her ne dersek diyelim tanımının yanı sıra uygulanmasının da bir tartışma konusu olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Önyargı grubu, olay ve yorum farkı, çarpıtma, doğruluk gibi dört başlıkla da bir değerlendirilme yapılabilmektedir. Buradaki bahsi geçen ifadeler aynı zamanda tarafsızlığa karşı bir ihlal barındıran durumları da tespit etmekte faydalı olmaktadır (Özer, 2010: 95).

2.1.3. Gazetecilik ve Etik

Etik konusu gazetecilik için en önemli konulardan biri haline geldiği görülmektedir. Hemen hemen her gün bu konuda etik dışı bir örnek haber gösterilebilmektedir. Bu kadar önemli bir noktada olmasına karşın günümüzde bu önemliliğinin tersi paralelinde de etik dışı haberler göze çarpmaktadır. Gazetecilikte etik ilkelerin çıkışı ile medyanın ticarileşmesi arasında bir bağ olduğunu söylemek doğru olabilir (Özer, 2010: 149). Ticarileşen medyanın gelir kaygısı ile beraber okuyucuya hitap etmesi için farklı yollara gitmesinin yanı sıra yapılan haberden de gelir sağlanması son yıllarda ortaya çıkmaktadır. Reklam haber olarak nitelendirilen “şey” başlı başına bir tartışma konusu olarak gazetecilik konuları içerisinde yer almaktadır. Etik kelimesinin kökeni Yunanca dilinden türemiştir ve “ethos” kelimesi şeklinde ilk olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kelimenin Türkçe karşılığı ise “karakter”dir. Etik konusunun kapsadığı alan olarak insanların gerçekleştirdiği bütün hareket ve davranışların kökenine inerek araştırılmasıdır denilebilir. Öte yandan etik kelimesinin ahlak ile eş anlamlı

olduğunu söylemek doğru değildir, aslında etik, ahlakın içinde yer alan kurallar ve değerlerin hepsinin incelenmesi ile birlikte ortaya çıktığı görülmektedir. Felsefe tartışmalarında etik “iyi” olan şeklinde yerini almaktadır ve aynı zamanda ahlak bilimi veya ahlak felsefesi şeklinde de yer almaktadır (İrvan, 1999: 61). Genel olarak bakıldığında etik kavramının yanında iyi yakıştırması veya eşleşmesi net bir şekilde görülmektedir. Yine felsefe anlamı olarak bakıldığında etik kavramı, genel manada karar alma konusunda bir etken olarak yer almaktadır ve karar alma sürecinde iyiye yönlendiren bir konumda bulunmaktadır. Kısaca özetleyecek olursak, iyi ve kötü arasında karar verilmesi gereken durumda iyiyi seçmeye yarayan bir değerler yargısı denilebilmektedir (Gürsoy ve Kotaman, 2005: 39).

Gazetecilik mesleği açısından etiği ele alacak olursak birden fazla çeşidi olduğu görülmektedir. Bu örneklerden biri Immanuel Kant’a dayanmaktadır. Görevci etik anlayışı olarak tanımlanan bu anlayışa göre, etik anlayışın sınırları her koşulda geçerli olmalıdır ve şartların ne olduğunun önemi olmaksızın bu ilkelerin uygulanması gerekmektedir. Gazetecilik açısından bakacak olursak, eğer doğruyu yazmak veya duyurmak bir etik ilke haline geldiyse mutlak suretle bu her zaman uygulanmalı ve başat bir ilke olarak görülmelidir (İrvan, 2003: 52-53). Bir diğer dikkat çeken etik türü de yararcı etik anlayışı olarak görülmektedir. John Stuart Mill’in temelini attığı varsayılan bu anlayışa göre sonuç hepsinden önemli olmaktadır. İnsanlar arasında yer alan bir davranış şeklinin çoğunluk için faydası varsa bu etik bir davranış olarak değerlendirilmektedir. Yine bu anlayışa göre eğer kamu yararı söz konusu olursa herhangi bir durumda öncelik kamu yararı olduğu için gazeteci gizli kalmak kaydıyla verilen bilginin kaynağını kamu ile paylaşabilmektedir. Temelin etik ilke açısından kaynak gizliliği önemli olsa da bu tarz bir durumda öncelik her zaman kamu yararı olarak görülmektedir (Sanders, 2003: 14). Buradaki görüşlerin yanı sıra yararcı etik anlayışı konusunda eleştiriler de bulunmaktadır. Çoğunluğu yararının söz konusu olduğu bir noktada geriye kalan azınlık kesimin yararı doğal olarak boşa çıkacaktır ve burada çoğunluğu azınlık üzerinde bir tahakküm kurması söz konusu düşünülebilmektedir. Gerek özgürlük gerekse haklar konusunda azınlıklar, çoğunluk altında kalarak dayatılacak olanların baskısıyla karşılaşılma ihtimali ortaya çıkmaktadır (Alankuş, 2003: 38). Bir başka etik anlayış ilkesine bakıldığında ise Machiavellist etik anlayışı karşımıza çıkmaktadır. Machiavelli’nin inandığı kavramlar başarı, iktidar ve yararcılık şeklinde üç kavrama ayrılmaktadır. Machiavelli için amaç önemliydi ve bu yöne doğru yönelimi bulunmaktaydı ve hükümete telkinlerde bulunulmasıyla birlikte yönetilmesi gerektiğini de düşünmektedir. Burada dikkat çeken bir başka durum ise amaç olarak gözükmektedir. Her ne olursa olsun bir amaç belirlenmeli ve aynı şekilde bu amaç peşinden muhakkak gidilmesi gerekmektedir. Bu düşünce merkezinde

“zafere giden her yol mubahtır” mantığını içermektedir. Yani günümüzde Machiavelli yaşıyorsa olsaydı gazetecilere vereceği öğütte başarılı olmaları için ne gerekiyorsa yapmaları gerektiğini söyleyecektir ve bu amaca giden her yol ve araç mutlak değerlendirilerek gereken neyse o yapılmalıdır. Bahsedilen durum için bir muhabirin, haber kaynağıyla olan görüşmesinde gizli bir şekilde kayda alması, bir akıl hastanesinin haberini yapmak için akıl hastası rolünü yapması gibi örnekler verilebilmektedir. Muhabirin yapması gereken veya aklındaki öyküye uygun bir şekilde, olmayan veriler veya güvenilir kaynakları örnek göstererek haber yapması gerekmektedir. Muhabirin kendi görüşüne yakın kaynakları paylaşması ve diğer görüşten kaynaklara yer vermemesi, olayı dinlediği birinci kaynağı es geçip başka bir kaynaktan (ki olayın bu şekilde olmadığı bariz olmasına rağmen) bilgi paylaşarak birinci kaynağı da buna cevap vermesi için zorlaması şeklinde örnekler verilebilmektedir. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda Machiavellicilik, günümüzdeki gazetecilik anlayışı için ilgi çekici olmaktadır ve bireycilik ruhu, iktidar faydasının yanı sıra arzu ve isteğe de sahip bir yapı olduğu görülmektedir (Merill, 1994: 124-126). Genel olarak bakıldığında gazetecilik için etik çok önemli bir konu olarak gazeteciliğin temellerinde yerini almaktadır. Öte yandan bu durumla tezatlık içermesi de muhtemel bir olgu olarak gözükmemektedir. Yukarıda da örnekleri verildiği gibi bu önemli alan yani gazetecilik etiği konusu olmazsa olmaz bir konumda yer alırken buna karşılık muhabirin veya haber kurumlarının etik sınırları esneterek kendi istekleri doğrultusunda genişletmeleri veya daraltmaları da kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır.

2.2. Eleştirel Yaklaşımda Haberi Tanımlama Denemesi

Liberal-Çoğulcu çalışmalardan farklı olarak eleştirel çalışmalarda daha çok toplumsal bakış açısı dikkat çekmektedir. Bireysel ilişki eleştirel çalışmalarda yerini toplum ve iktidar arasındaki bağlantının tanımlanması ve toplumun “nasıl?” etkilendiği üzerinde de durmaktadır. Amerika’daki liberal bakışa karşın İngiliz ve Kıta Avrupası eleştirel bir bakış ile ekonomi, sosyoloji, göstergebilim, söylem gibi farklı alanlardan beslenerek disiplinlerarası bir hal alarak oluştuğu görülmektedir. Bu çalışmalara bakıldığında artık haberin sadece bir bilgiyi ileten aracı olduğu görüşünden çok iktidar, sermaye, ideoloji gibi etkilerin neticesinde, artık haberin “tarafsızlık” durumu tartışmalı hale geldiği saptanmaktadır. Birçok çalışmada habere eleştirel bakış görülmektedir. Dünya’da 1970’lerde popülerlik kazanan habere eleştirel bakış çalışmaları Türkiye’de ise 1990’larda yaygınlık kazanmıştır. Eleştirel çalışmalar geniş bir yelpazeye sahiptir. Çalışmanın bu başlığında bazı bakış açılarına değinilip, çalışmanın diğer kısmı için bir zemin oluşturulmaya çalışılacaktır.

Liberal-Çoğulcu bakış açısında medya 4. Kuvvet (Fourth Estate) olarak görülmektedir. Bunun anlamı medyayı yasama, yürütme, yargıdan sonra siyasal iktidarı denetleyecek bir kurum gibi görmektedir. Aynı zamanda toplumun sorunlarının medya aracılığı ile gündeme gelmesini sağlamaktadır. Burada baştan bir anlaşma imzalanmış gibi medyaya konum verilmiştir. Oysa ki ne medyanın denetleme amacı var denebilir ne de siyasal iktidarın denetlenme isteği var denebilir. Liberal bakışın medya için benimsediği bu hayati bakış açısı, demokrasinin aksaklık diye nitelendirilebilecek olan bazı kısımları tamamlamak için medyayı önemli bir konuma yerleştirmektedir. Bennet ve Lawrence(1995: 28-29), liberal kuramların haber medyasına bakışını toplumun ve hükümetin arasında yer alan bağlantı olarak görmektedir. Yani birey demokratik haklar çerçevesinde bu mecrada fikirlerini belirtebilmektedir. Gücü elinde tutmak isteyen farklı grupların kendi arasındaki tartışmaları kamuoyu tarafından görülüp, değerlendirilmesi medyanın liberal bakışta önemli bir temel ve düşünsel çıkış noktası olduğunu göstermektedir. Eleştirel kuramlar ise medyayı egemen sınıfların, iktidarın toplum üzerinde bir tahakküm kurmasını mümkün kılan ve aynı zamanda ideolojisini üretmesinde ve yaymasında önemli bir rol oynayan yapı olarak görmektedir.

Stuart Allan, News Culture isimli çalışmasında medyayla toplumun yaşadığı ikili bağlamı üç başlıkta değerlendirmiştir. Bunlardan ilki “*Politika oluşturma bir nesnesi olarak haber*” tanımıdır. Hükümet alanında yer alan haber, temsili demokrasinin bir aracı olarak ele alınmaktadır. Haberi alan kişileri seçmenler olarak görmektedir. Gerekli tarafsızlık, adalet ve gizlilik(devlet sırrı gibi) konularda dahil olmak üzere hükümete sorular sorulur. İkinci olarak “*Bir metalaştırma nesnesi olarak haber*”, bu tanımlamada bir ekonomik yaklaşıma göre haberin alınıp satılabilir meta statüsü olarak görülmesi üzerine vurgu yapılmaktadır. Kitle üyeleri mevcut veya potansiyel tüketiciler olarak görülmektedir. Habere maruz kalan kişinin dikkati reklam verenler tarafından satın alınmaktadır. Haber medyasının sahipliğinin değişim dinamikleri irdelenmektedir. Özellikle yerel, ulusal veya küresel düzeyde kar birikimi ve maksimizasyon ilişkileri incelenmektedir. Bir diğer başlık ise “*Kamuoyunun bir nesnesi olarak haber*”’dir. Buradaki yaklaşımda ise haber, kamusal alan içerisinde rasyonel eleştirel tartışmada bir nesne olarak yer almaktadır. Habermas’ın (1989, 1992) çalışmaları özellikle bu yöndedir. Haber medyasının söylemsel bir alan oluşturmada oynadığı belirleyici rol bu tanımda dikkat çekmektedir. Haber okuyucusu, dinleyicisi veya izleyicisi kamusal faaliyetlere katılan vatandaşlar olarak tanımlanır(Allan, 2004: 3).

Allan’ın yaptığı tanımlamalara ek olarak eleştirel haber çalışmaları da eklenebilir. “*eleştirel*”, *kuramsal*”, “*değişimci*” gibi adlandırmalar ile yer alan görüşte Frankfurt Okulu, Marksizmin ekonomi politik yaklaşımı ve kültürel çalışmalar gibi çalışmalar bulunmaktadır.

Her biri radikal ve dönüşümcü bir etkiden yola çıkarak hareket etmektedir. Bütün bu yaklaşımlar temelinde, üretim araçlarını elinde bulunduran egemen sınıfın kendi hegemonyasını devam ettirmek için baskıcı bir şekilde veya rızaya dayalı olarak ideolojilerini üretmektedir. Burada en temel dikkat çekici nokta medya ve ideoloji arasındaki bağıdır (Dursun, 2014: 23).

Belirtildiği üzere birçok farklı açıdan eleştirel yaklaşımlar ele alınmaktadır. Burada haber açısından bakıldığında ise Ayşe İnal'ın 1996 yılında yayınladığı “*Haberi Okumak*” isimli çalışmasında eleştirel haber çalışmalarını, kültürel çalışmalar, eleştirel dilbilim ve eleştirel söylem çözümlemesi alanlarında dallara ayırmaktadır. Kültürel çalışmalar, haberde kullanılan dil üzerine yoğunlaşmış ve duyarlı eleştirel bir kavrayışı belirlemiştir. 1980’ler boyunca etkisi bir hayli artan eleştirel çalışmalar, ekonomi politik çalışmacılar tarafından da kullanılmıştır. Dilbilim kökenli araştırmacıların eleştirel söylem çözümlemesi olarak adlandırdıkları yöntem ile metin içindeki hangi egemen söylemlerin yer aldığı ve nasıl kurulduğu konularını açığa çıkarmaya yönelik çalışmalar yapmışlardır. Eleştirel haber çalışmalarının kökeni olarak Halloran ve arkadaşlarının 1970’de yaptıkları çalışmayı göstermek mümkündür. Bütün eleştirel haber çözümlemelerini kültürel çalışmalar özelinde ele almak doğru olmayabilir fakat bu bağlamda yer alan çalışmaların ortak özelliklerinin başında “dil” sorununa daha duyarlı olunacak şekilde bir yaklaşımı belirledikleri söylenebilir (İnal, 1996: 154).

Genelde iletişim çalışmalarında yer alan eleştirel çalışmalar, yapısalcılık, ekonomi politik ve kültürel çalışmalar olarak yer almaktadır. Ömer Özer (2021) “Eleştirel Medya Kuramları” isimli çalışmasında 14 başlık altında ele aldığı görülmektedir. Özer (2020: 17-18), haber kuramlarını ise 9 başlık altında belirtmiş ve iki başlık daha eklenebileceğine dikkat çekmektedir.

Haber araştırmalarını şu şekilde bölümlere ayırmak mümkündür;

1. *Siyasal yanlılık araştırmaları*: Haberin en önemli unsurlarından biri olan objektiflik konusu bu başlık altında yer almaktadır. Haber, objektiflik açısından ele alınır ve tarafsızlık durumu incelenmektedir.
2. *Örgütsel araştırmalar*: Gazetecilik pratikleri ve kurumsal sosyalleşme konusunda belirlemeler yapar. Muhabirler ile görüşmeler yapılarak tespitler yapılmaya çalışılır.
3. *Fenomonolojist yaklaşım*: Haber içerisinde toplumsal gerçeklik oluşturulup, inşa edilir. Burada dikkat çeken ise haber kaynaklarının görüşleridir.
4. *Kamusal alan ve haber*: Haberin, kamusal alanı nasıl belirlediği üzerine incelemeler yapılır.

5. *Haberin ekonomi politiği*: Haberin meta olarak ele alınmasını inceler. Bu sayede üretimdeki kar süreci gözlemlenebilir.
6. *Araçsalcı yaklaşım*: Genel olarak bakıldığında medya ve haberde, egemen sınıfın çıkarlarını inceler.
7. *Yapısalcı yaklaşım*: Haberin dilini inceler ve dildeki karşıtlık yapıların temelinde ideolojik yönün üzerinde durulur. Pecheux ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmalar bu konu özelinde dikkat çekmektedir.
8. *Toplumsal cinsiyet çalışmaları ve haber*: Haber içeriğinde yer alan erkek egemen yapının veya başka bir deyişle ataerkil yapının ortaya çıkarılmasını hedeflemektedir.
9. *Eleştirel yaklaşım*: Haberin söyleminde yer alan yapıların ideolojik temelde olduğunu vurgulamaktadır. Kültürel yaklaşım, eleştirel söylem çözümlemesi ve dilbilim gibi alanlarda yapılmaktadır.

Bu başlıklara ek olarak postyapısalcılık ve postmodernizm eklenebilir. Eleştirel bakış açısından önemli görülen unsurun başında “ideoloji” gelmektedir. Marksist yaklaşıma göre, medya bağımsız yani özerk bir yapı değildir. Hâkim sınıf, devlet ve egemen ideoloji birlikte hareket etmekte ve medyayı da ideolojilerini üretmek için kullanmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında kitle iletişim araçları, ideolojinin yer aldığı bir yer bir başka deyişle ideolojik bir arenadır. Sınıf düşüncesinin görülür hale gelmesiyle birlikte medyanın da son kontrolü sermayenin elinde bulunmaktadır (Atabek ve Dağtaş, 1998: 321). Marks ve Engels’e göre, maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf aynı zamanda çağın düşüncesini ve kendi fikirlerinin de dağıtımına sahip olmaktadır. Marksist yaklaşım, kapitalist toplumun sınıf çatışmalarından ibaret olduğunu ileri sürmektedir. Medya açısından baktığımızda ise toplumdaki farklı sınıfların, egemen sınıf altında ezildiği ve ideolojilerinin yeniden üretildiği söylenebilmektedir. Medya çalışanları, kendilerinin bağımsız kuruluşlar içerisinde özgür bir biçimde üretim yaptıklarını düşünürlerken aslında kontrol egemen sınıfın elinde bulunmaktadır. Medya haliyle böyle bir yapıda egemen sınıfın görüşleri doğrultusunda haber üretir ve yorum çerçevesi sunar. İzleyiciler açısından bakıldığında ise bütün bu sistemin içerisinde bir reddetme ve farkına varma niteliğine sahip konumda olmamaktadır (Gurevitch’den akt. Tılıç, 1998: 42). Bu bağlamda baktığımızda, medya özelinde haber, “toplumun toplumsallaşmasını sağlar”. Toplumsallaşma, ideolojik olarak olmakta ve haliyle haber de toplumun ideolojik olmasını sağlamaktadır. Haberin söyleminde yer alan ifadeler ideolojik bir üretimi içinde barındırmaktadır. Bu ideolojik yapı sadece siyasal şiddet olaylarında değil, bütün haber türlerinde kendini göstermektedir. Bütün bu bakışın toplamında haberin ideolojik olduğunu söylemek önemli bir hal almaktadır. Başka bir deyişle, “Haber

ideolojik değilse nedir?” (Özer, 2020: 18). Kültürel çalışmalarda önemli bir isim olan Stuart Hall (2002: 107-108), iletişim araçlarının mevcut olan toplumsal yapı ve pratiklerden ayrı kavramsallaştırılamayacağını belirtmektedir. Ona göre, günümüzde toplumsal alanın inşa edilmesinde, tanımlanmasında medya kurumları önemli bir rol oynamaktadır. Siyasal alanın inşa edilmesinde, ekonomik ilişkilerin dolayımlanması maddi bir güç haline gelmektedir. İletişim araçları, teknolojik olanı tanımlıyor ve kültürel olana da hükmetmektedir. Kültürel ve toplumsal dünya deneyimlerimizi ikinci düzey evren olarak inşa edip, yaşatmaktadırlar. Toplumsal ilişkileri işledikleri bu sistemin ne içinde ne de dışında bulunmaktadır, ilişkilerin inşasında ciddi bir rol oynamaktadırlar. Başka bir deyişle dışsal ilişkiler değil, içsel ilişkiler olmaktadır. Hall’un bu tespitinden yola çıkarak, toplumsal olandan alınan işlendikten sonra, tekrardan toplumsal olana gönderilmektedir denilebilmektedir (Özer, 2020: 19).

İdeolojiye tekrardan bakacak olursak konuyu sadece Marks ve Engels’in değindiği açıdan ele almak dar bir çerçeveye sığdırmak gibi görülebilmektedir. İdeolojinin tam olarak ne olduğu konusunda hayli fazla tanım bulunmaktadır (Bknz. 1. Bölümde detaylı bir şekilde anlatılmaktadır). Jan Rehmann (2017: 25), ideoloji ve söylem kuramlarının, bir terimin anlamının değişebileceğinin hatta tam tersi anlama da dönüşebileceğinin altını çizmektedir. İdeoloji terimi de bu dönüşüme uğramış mutlak belirgin bir tanıma sahip değildir. On dokuzuncu yüzyılda ideoloji kelimesi kesin ve bilimsel anlayışın tersine bir tanım üzerine kurulsa da kavramın ilk çıktığı zamanlarda bunun tam tersi bir anlam taşımaktadır. İdeoloji kavramı ilk olarak “fikir bilimi” adı altında ortaya atılmıştır. Burada kast edilen, fikirlerin eleştirel bir çözümlemesi ve duysal algılardan türeyişin tanımlanmasıdır. Tıpkı biyoloji ve ekoloji gibi kavramlarla “-loji” ekini barındıran bu kelime de anlam bilimsel bir değişime uğrayıp, bir nesneyle olan ilişkisinden ayrılıp artık nesnenin kendisi olmaktadır. Yani fikirleri eleştiren bir çözümleme yönteminden çıkıp, fikrin kendisine dönüşmektedir. McLellan da (2005: 11-12), ideoloji kavramındaki belirsizliğe dikkat çekerek “kaygan bir zemin” benzetmesini yapmaktadır. Ona göre ideoloji sosyal bilimlerin en belirsiz kavramıdır. Bunun nedeni olarak da en temel fikirlerimizin dayanaklarını ve geçerliliklerini de sorgulamaktadır. Öte yandan “ideoloji, nadiren bizim fakat çoğunlukla ötekinin düşüncesidir”. İnsanın kendi düşüncesinin temelde ideolojik olduğunu kabul etmesi olası değildir. Neredeyse içgüdüsel olarak insan buna karşı çıkmaktadır. İdeoloji kavramının tarihinde bir Arşimet noktası bulmak için gösterilen çabalar, kaygan zeminin sabit bir nokta haline getirilmek istenmesi olarak görülebilmektedir.

İdeoloji konusunda birçok düşünür farklı çıkarımlar yapsa da aralarından Althusser’in ideolojiye yaklaşımı ve Gramsci’nin hegemonya kavramı eleştirel haber çalışmaları açısından

dikkat çekmektedir. Althusser ve Gramsci gibi düşünürler, dilsel süreçler ile toplum üzerinde gücün veya iktidarın kurulmasındaki ilişki üzerine önemli düşünceler ortaya koymuşlardır (İnal, 1996: 58). Althusser, gerçekliği zihin dışında bir “şey” olarak görmekte ve hakikati de doğrulanmasının güç olduğu bir gerçeklikte uygunluk sayan eski maddeci anlayışın bilgi kavramının terimlerini tersine çevirmektedir. Ona göre, biz hiçbir zaman kendi zihinlerimizin dışına çıkamayız (Jameson, 2002: 105). Althusser, “*İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*” isimli kitabında devletin ideolojik aygıtlarını; dinsel kurumlar, eğitim ve öğretim kurumları, aile kurumu, siyasal kurumlar, sendikal kurumlar ve medya olarak tanımlamaktadır. Gramsci ise ekonomizme ve sınıfsal indirgemeciliğe toptan karşı olmasından dolayı ideolojik olanı sadece fikirler açısından değil, ekseriyetle sivil toplumdaki hegemonik aygıtların maddi bir toplamı olarak görmektedir. Gramsci, genel olarak ideolojilerin, sivil toplumun ve sağduyunun içsel çelişkileri üzerindeki durumuyla ilgilenmektedir. Bahsi geçen bu farklılıkların siyasal anlamda hiç de azımsanamayacak bir ilişkisi bulunmaktadır. Gramsci, Marks’ın *Ekonomi Politiğin Eleştirisi*’ne 1859’da yazdığı önsöz bölümünde, “*içinde insanların bu çatışmanın bilincine vardıkları ve sonuna kadar götürdükleri ideolojik biçimler*” kısmındaki “içinde” kelimesi yerine “zemin oluşturan” terimini kullanmaktadır. Çeviride yaptığı bu değişiklik ondan sonraki gelen araştırmacılar tarafından sürekli olarak kullanılmaktadır. İdeolojik zemin olarak yer alan bu kavram, bunların “hiç de yanlısına ve görünüş olmadıkları”, daha çok, “nesnel ve etkili gerçeklik”, “üst yapılar”ın zemini olduklarını belirtmektedir (Rehmann, 2017: 128-129).

Eleştirel haber çalışmalarında yer alan farklı görüşler olsa da temelinde ideoloji önemli bir yere sahiptir. Gerek medyanın ekonomi politik yapısı üzerine yapılan çalışmalar olsun gerekse kültürel yaklaşım üzerinden yapılan çalışmalar olsun hepsinin temelinde ideolojik bir yapıyı çözümleme istediği mevcut olmaktadır. Marksist kuramın farklı dallarından beslenen bu çalışmalar haberin ideolojik bir yapıya sahip olduğunu ileri sürer ve haberin de iktidarın fikrinin yeniden üretilmesi olarak görmektedir. Haberin söylemi üzerine yaygın olarak görülen çalışmalarda haberin, toplumdan kopuk olamayacağını haberin hazırlanış koşullarının önemi ve geniş anlamda siyasal, ekonomik gibi yapılardan izole etmeden bir anlam bütünü ilişkilendirerek anlamak ve açıklamayı düşünmektedir (İnal, 1993: 158-159).

2.2.1. Habere Ekonomi Politik Bir Bakış

Ekonomi politik yaklaşım yukarıda da belirtildiği üzere yapısını altyapı ve üstyapı ikilemi üzerine kurmaktadır. Bu yaklaşıma göre üst sınıf elinde bulundurduğu güç ile ideolojiyi de belirlemektedir ve buradan hareketle de medyada da önemli ölçüde baskın bir belirtenim ortaya koymaktadır. İletişim ve ekonomi politiğin kesişmesi veya daha doğru tanım ile iletişim alanındaki ekonomi politik çalışmaların gelişmesi 1960'lı yıllara kadar dayanmaktadır. Ekonomi politik yaklaşımın öncelikli sorgu alanı, ülkelerin gelişmişlik düzeyi üzerinden yapılan çalışmalardır. Bu yaklaşıma göre gelişmiş olan ülkeler ve gelişmemiş olan ülkeler arasında dengesiz bir bilgi ve kültürel etkileşim bulunmaktadır. Yavaş yavaş kültür endüstrisi yaklaşımından kültür endüstrileri yaklaşımına doğru gidildiği görülmektedir ve bu gidişatın da 1975 yılında başladığı söylenebilmektedir. Buradaki yer alan tekillik ve çoğulluk farkı aynı zamanda iletişim üzerine kabul gören görüşlerin değiştiğini de göstermektedir. Kamu açısından gerçekleştirilen hizmetler ve düşünceler, iktidar veya hükümet politikalarındaki konuşlanmalar giderek küresel ölçekteki ticari değerlerdeki yükselişle beraber kültürel demokratikleşme adı altında karşı karşıya geldikleri görülmektedir. Buradaki bahsi geçen durumda bir karışıklık içinde yer alan farklı endüstriler kültürel olarak değer biçilen nesneleri birer gelir kapısı olarak görmektedir (Mattelart ve Mattelart, 1998: 91). Ekonomi Politik bakış açısının en önde gelen düşünürleri Graham Murdock, James Curran, Peter Golding ve Nicolas Garnharm olarak söylenebilir. Ekonomi politik yaklaşım diğer yapısalcı ve kültürel yaklaşımlara göre daha geleneksel kalmaktadır. Öte yandan yine bu yaklaşım diğer araçsalcı ve propaganda modeli gibi yaklaşımları kendi yelpazesi içine katmaya meyilli olsa da bunların her biri birbirinden farklı yaklaşımlar ve bazı ciddi farklılıkları da içinde barındırmaktadırlar. Ekonomi politik yaklaşım, geçmişten bu yana meydana gelen ekonomik yapı içindeki bağla birlikte toplumsal açıdan veya siyasal olarak ya da kültürel açıdan birbirleri arasındaki etkileşimi açıklamak için çaba sarf etmektedir. Diğer taraftan ise yapısalcı yaklaşımın geçmişten bu yana gelen süreci önemsemediği ve yapıları tamamen katı olarak ve statik bir şekilde gördüğü için eleştirmektedir. Aynı zamanda kültürel çalışmaları da medya açısından, metinler üzerine fazla yoğunlaştığı ve bu yüzden de medyanın ekonomik olarak bir karşılığa denk geldiğini unutarak endüstriyel açıdan da sorgulamadığını ileri sürmektedir (Cangöz, 1999: 23-24).

Ekonomi politik yaklaşımdaki kuramcıları kitle iletişimi konusunda belli başlı konularda ortak bir yargıya varmaktadır. Öncelikle kitle iletişimini ekonomik açıdan ve siyasal açıdan bir biçimlemeler kümesi olarak görmektedir. Buradaki biçimlenmeler gerek yerel ölçüde gerekse uluslararası ölçüde olsun ekonomik yapıları ve siyasal yapıları itibarıyla

birbirleri arasında sıkı sıkıya bir bağ bulunmaktadır. Yine bu biçimlenmeler tarihsel açıdan dünden bugüne olan gelişimleri ve aynı zamanda belirli dönemlerde ve o dönemdeki durumlarda aldığı konumu da belirlemektedir. Kitle iletişim araçları bütün iletişim kanallarının sayesinde kitleler arasındaki iletişim üretimi ve aynı zamanda bu üretimin ilişkilerinin etkilerini gözlemler ve son olarak ise bütün bu ilişkilerin bağlamlarını açıklamaktadır (Erdoğan ve Alemdar, 2000: 313). Genel olarak bakıldığında ekonomi politik yaklaşım, haber kuruluşlarının sahiplerinin elindeki maddi güçle beraber içerikler hakkında müdahalede bulunduklarını ve kendi istekleri veya çıkarları doğrultusunda medya içerikleri ürettiklerini ileri sürmektedir. Toplumun bir kesimi kırsal veya şehirli olsun yeterli okuma yazma seviyesine erişememesinden dolayı medyayı eleştirel olarak ele alamayacağı için buradaki hâkim sınıfın istekleri doğrultusunda yayın yapan medyanın içeriklerinin yağdırdığı enformasyon altında ezilmekte ve hâkim sınıfın görüşünü kendi görüşü gibi benimsemektedir. Yani bir başka deyişle, ideolojik açıdan yayın yapılan içerikler izleyiciye veya okuyucuya sunulurken başka bir alternatif yokmuş gibi kurgulanmakta, bir zaman sonra ise bu iletilere maruz kalan bireyler sunulan iletileri kendi fikirleri gibi benimsemektedir. Ayrıca popüler kültür olarak sunulan içerikler ise bir önceki durum üzerinde düşünen bireyleri oyalamakta, bununla beraber diğer konulardaki olumsuzlukları eleştirmesinin de bir nevi önüne geçmektedir. Her ne açıdan olursa olsun burada yaratılan durumla beraber yukarıdan dayatılan durumun bir doğallık çerçevesi içerisinde sunulduğu ve kabul gördüğü görülmektedir (Arslan, 2019: 99). Medyanın zaman içerisinde farklı iletişim araçları ile daha fazla yöntem ve daha fazla kişiye ulaşmasıyla birlikte manipülasyon gücü de bu paralellekle artmıştır (Acosta, 1979: 142). Burada yaklaşıma getirilecek bir eleştiri olabilir. Yeni medyanın ortaya çıkması ile alternatif mecralar türemiştir ve farklı bakışlar da haberler aracılığı ile sunulmaktadır. Bu mecralarda yer alan haberler hızlı bir yayılım göstermektedir ve kendisine uygun kesime iletilmektedir. İdeolojik yapı yeniden ortaya çıkmaktadır fakat burada alıcının tercih seçenekleri de bulunmaktadır. Alıcının hiçbir direnç göstermemesi veya gösterecek yetiye sahip olmadığı görüşü bir önyargı olarak değerlendirilebilir. Öte yandan sosyal medya araçları ve özellikle Twitter gibi platformlar hâkim sınıf tanımını yeniden değerlendirmeye sürmektedir. İktidar ve sermayenin çıkarlarının birleşmesi doğrultusunda anaakım medyada ortak hareket ettiği görülmesine karşın Twitter gibi platformlarda sermayenin yani şirket sahiplerinin iktidarı saf dışı bırakarak kendi başına bir hâkimiyet göstergesi oluşturduğu görülmektedir.

Öte yandan medyanın mülkiyet yapısı hükümetle ilişkiler açısından önem arz etmektedir fakat medyanın sahiplik yapısında değişme olursa bu ilişkiler şüphesiz

etkilenmektedir. Bazı araştırmacılara göre, medya sahipleri bir nevi siyasal yapılar gibi hareket etmekte ve kendi gelirlerini arttırmak için baskı yapan bağımsız güçler olarak değerlendirmektedir. Buna ek olarak medya sahiplerinin varlıkları yani diğer şirketleri hakkında veya haber değeri taşıyan hareketleri olduğunda bu konular hakkında haber yapamamaktadırlar. Bu durumun yol açtığı ise haber unsurlarını görmezden gelme veya atlama şeklinde nitelendirilebilmektedir. Bahsi geçen medya yapılanması editöryal bağımsızlığı zayıflatmakta ve hatta yok etmektedir ve aynı zamanda özel şirketlerin denetlenmesi konusunda da eksiklik göstermektedir (Curran, 1997: 148). Genel olarak bakacak olursak ekonomi politik yaklaşım, kapitalist yapı içerisindeki ekonomik gücün medya içeriklerinin belirlenmesinde etkin rol oynamaktadır. Buradaki yaklaşım bir bakıma doğru olsa da var olan ideolojik yapıyı ve hakim olan egemen söylemi açıklamakta ve ortaya çıkarmakta yeterli olmamaktadır. Habere maruz kalan kişileri okuyucu, izleyici veya dinleyici sınıfsal açıdan konumlandırıp tüketim açısından maddi yapıları ve kültürel durumları ortaya koysa da habere maruz kalan kişilerin bu maruz kalma sonucu zihinlerinde haberi ve enformasyonu nasıl anlamlandırdığı konusunda eksik kalmaktadır. Bütün bu eksikliğe karşın kültürel çalışmalar ise daha bütünsel bir yaklaşım izlemiştir ve aynı zamanda buradaki ampirik ve kuramsal boşlukların kapatıcısı olarak bir nevi alçı görevi üstlenmektedir (İnal, 1993: 90-91).

2.2.2. Yapısalcı Yaklaşım ve Haber

Yapısalcı yaklaşım içinde birden çok yapıyı barındıran bir yaklaşımdır. Ferdinanda de Saussure'ün dilbilim yaklaşımını, Levi Strauss'un yapısal antropoloji yaklaşımını ve Roland Barthes'ın gösterge bilim yaklaşımını da içine alan oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Odak noktasında anlamlama ve temsil sistemleri olan yapısalcı yaklaşım, medya konusunda ise çoğunlukla metin analizi yöntemini odağına alarak bu konuda çalışmalar yapmaktadır (Cangöz, 1999: 25). Yapısalcı yaklaşımda yer alan çalışmaların temelinde Marksist ideoloji kuramlarının bir kısmı ile yakın gözüktse de bazı konularda geleneksel Marksist görüş ile ayrılıklar görülmektedir. Geleneksel Marksistler tarafından eleştirilseler de ideoloji ve medya konularındaki getirdikleri yeni yaklaşımlar ile ekonomi politik yaklaşımın ötesine geçmek için önemli bir rol oynamaktadır (J. Curran, M. Gurevitch ve J. Woollacott, 1991: 245). Buradaki çalışma alanlarının geleneksel Marksist teorilerle farklılık gösterdiği ve ekonomiyi bir yansıma temeli olarak görmesinden farklı olarak hayata geçirdikleri kavramsallaştırmalar önemli bir konuma oturmaktadır. Burada yer alan farklı kavramsallaştırmalar ve aynı zamanda kültürel çalışmalarda da yer alan farklı kavramsallaştırmalar da dâhil olmak üzere

Althusser'in ileriye sürdüğü çözümlerler kritik bir rol oynamaktadır (Dursun, 2014: 32). Althusser'in ideoloji ve devletin ideolojik baskı aygıtları üzerine düşünceleri yukarıdaki ideoloji bölümünde anlatılmıştır. Burada daha çok medyaya olan etkileri ve medya bağlamında aktarılması ile ilgili olabilecek değerlendirmeler yapılacaktır. Ayrıca haber konusu da yine medyanın paralelinde açıklanmaya çalışılacaktır. Kitle İletişim Araçları, Althusser'in görüşünde baskıcı devlet aygıtlarına karşın ideolojik devlet aygıtı olarak ele alınmaktadır. Medyanın gerek içerik gerekse haberler ile birlikte bir baskı ile değil, okuyucuya bir kabulleniş oluşturmaya yaramaktadır. Buradan hareketle medyanın yarattığı durum yukarıdan dayatılan bir durum veya yanlış bilinçlilik değildir, buradaki durum koşulların temsil edilmesini mümkün kılan bilinç dışı sınıflandırmalarda yatmaktadır. Althusserci Marksizm, semiotiği de içine alarak medya metinlerinin üzerinde yapılan incelemelerin başlangıcını ve gelişmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda yapısalcı medya araştırmaları, haber gibi okuyucuda anlamlandırma oluşturacak içeriklerin içsel dinamikleri ile ilgilenerek ideolojinin dışarıdan gelen etkisini ve ekonomik olarak belirleyici olan etkileri de geride bırakarak ayrıntılı bir şekilde metinlerin çözümlenmesinin üzerinde durmaktadır ve kuramsal bir altyapı oluşturmaktadır (Curran, Gurevitch ve Wallcott, 1991: 246).

Bir başka önemli düşünür ise Gramsci'dir ve getirdiği farklı ideolojik tanımlama ile birlikte hegemonya kavramıyla da dikkat çekmektedir. Gramsci'nin yaptığı ideoloji ve hegemonya tanımı önceki bölümde yer almaktadır. Burada iletişim, medya ekseninde bir tanımlama ile düşünürün fikirleri açıklanmaya çalışılacaktır. İdeolojik gereç adı altında Gramsci'nin düşüncesinin başka bir boyutu da ortaya çıkmaktadır. Gramsci, egemen sınıf veya hakim olan sınıfın var olan ideolojik yapıyı nasıl ürettiği ve organize ettiği ile ilgilenmektedir. Buradaki ideolojik gereçlerin en dinamiği ve en önemlisi basın veya başka bir deyişle medya olmaktadır. Gramsci, yayınevlerinin belirgin veya örtük olarak bir akıma bağlı olduklarını savunmaktadır. Yapılan her türlü yayını ise bu ideolojik işlev ile açıklamaya çalışmaktadır (Özbek, 2000: 129-130). Medyanın işleyişi sunulanları düzenleyerek, yönetmek ve bir araya getirmek ile de ilgilidir. Düşünceler özgürce bir akış içerisinde yer almaktadır ve bir düzen içerisinde bulunmaktadır. Aynı zamanda mevcut olan düşünce ve görüşe ters olsa da farklı düşüncelere de yer verilmektedir ve bu sayede sağduyulu olan kişilerin düzen içerisinde kendisini ait hissetmeleri sağlanmaktadır. Kitle iletişim araçları ideolojik olarak bir dolaşım içinde olurken aynı zamanda birleştirici ve pekiştirici bir halde konumlanmaktadır. Toplumun ortak bir noktaya varması ama bu noktanın istenilen yer olmasında ve bir bakıma meşruluğun inşasında kitle iletişim araçları önemli bir rol oynamaktadır. Medyanın bu inşada oynadığı rolü belirleyen mekanizmalar ideolojik yapıya bağlı olarak tarih içerisindeki

değişkenliklere bağlı olarak kurulmakta ve değiştirilmektedir. Öte yandan medya egemen yapının ideolojik görüşünü tasnif etme konusunda bir süreklilik göstermektedir. Buradaki durum basit veya bilinçli bir iş olarak doğmamaktadır. Egemen olan güce bakıldığında içerisinde tek bir ideolojik yapı görülmemektedir. Doğal olarak kendi içerisindeki dinamiklerde için kaynaklayan bir egemen düzen içerisindeki egemenlik mücadelesi yer almaktadır. Kitle iletişim araçları ise bu içsel mücadele ortamından uzakta kalıp kendi başına bir üretim içine girmesi mümkün değildir. Kitle iletişim araçları birbirleri ile farklı gösteren bir bakıma da farklı ideolojik yapıların içerisindeki yönelimlerin bulunduğu ortamda çalışmaktadır (Erdoğan ve Alemdar, 2000: 404-407). Bütün bunların neticesinde egemen olanın tanımında yapılan farklılıklar dikkat çekmektedir. Egemen olan tek başına kalıp bir düşünceden oluşmamaktadır. Kendi içerisindeki dinamiklerin yanı sıra aynı zamanda içsel bir güç yarışı içinde bulunmaktadır ve bu da dönemsel olarak politik tavırların değişmesiyle birlikte egemen olanın tek bir tanıma indirgenmesini de engellemektedir. Dönemsel olarak değişen egemen yapının dinamikleri ise doğrudan veya bazı dönemlerde dolaylı olarak medyanın yapısını ve içinde bulunduğu haber üretim stratejilerinin de değiştirmesine neden olmaktadır.

2.2.3. Kültürel Çalışmalarda Haber

Britanya kültürel çalışmalar veya diğer bir adıyla da İngiliz kültürel çalışmalar, yararlandıkları kuramsal yapı itibariyle iki kategoriye ayrıldığı söylenebilir. Kültürel çalışmaların faydalandığı bu iki boyut ideoloji ve dilbilim olarak isimlendirilebilmektedir. Kültürel çalışmalar, bilhassa medya incelemesi açısından ele alındığında yapısalcılık, feminizm, neo-Marksim, postyapısalcılık ve postkolonyal olarak adlandırılan kuramlardan geliştirildiği söylenebilir (Bannet ve Lembo'dan akt. Özer, 2019: 21). Yani başka bir deyişle kültürel çalışmalar, farklı alanlardan ve kuramlardan beslenen çok renkli bir yapıdır ve aynı bir mozaik gibi çeşitlilik içermektedir. Volosinov ve Bakhtin'in işaret konusundaki çok vurgulu olduğu tespiti gibi ve Barthes'ın dil açısından ideolojiyi ele alarak kurgulanma sürecini açıklamaya çalışması bu mozağin içinde yer alan değerli parçalardandır. Öte yandan Althusser'in ideolojik aygıtlar konusundaki tespitlerinde medyayı da bu açıdan ele alması, Gramsci'nin hegemonya belirlemede yer alan kültürel pratiklerin yardımıyla kurulduğunu ortaya sürmesi yine bu mozaik içerisinde önemli bir parçadır. Laclau ve Mouffe'nin söylem üzerinde yaptığı araştırmalarda pratikler açısından öznenin vurgusu ve Gramsci'nin direnme tanımına ilişkin örneklendirmeleriyle birlikte geniş bir alan olarak kültürel çalışmalar ele alınabilmektedir. Bütün bunlar kültürel çalışmaların medya alanındaki önemli

belirlenimlerinde rol oynamaktadır. Medya metinlerinin üretimi, okuyucu tarafından alımlanması gibi süreçlerden geçen yapıya ilişkin kuramsal ve kavramsal temel yapıyı bütün bu gelişmeler oluşturmaktadır (İnal, 1996: 43). İsmi Birmingham Üniversitesi Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'nden alan kültürel çalışmaların, 1950'lerin sonlarında Raymond Williams, E.P. Thompson, Richard Hoggart'ın çalışmalarıyla beraber ortaya çıkmıştır (Storey, 1993). Raymond Williams'ın (1993: 8) kültür ve toplum kitabında Marksizm'e karşı olduğunu belirtmesini, Marksistlerin üretim sistemleri konusunda genelci bir yaklaşım belirleyerek kültürün de bu şekilde açıklanabileceğini ileri sürmesinden dolayı olduğu şeklinde açıklamaktadır. Öte yandan kültürel çalışmaların herhangi bir entelektüel ya da bir disiplin olarak alanı bulunmamaktadır. Bununla birlikte böyle bir arayış içinde de yer almadıkları gözükmemektedir (Türkoğlu, 2004: 181). Kültürel çalışmalardaki bu farklı yaklaşımların sosyal iktidarı her yönden yani ideolojik, kuramsal, kültürel ve söylemsel olarak ele alarak araştırmasıyla ya da bu araştırmaların sonucunda çıkanlarla olduğu söylenebilmektedir (Lembo, 2000: 53).

Kültürel çalışmalar, medyayı elit bir iktidarın kendi ideolojik üretim alanı olarak görmekte ve söylemsel, ideolojik açıdan hareketle kendi meşrutiyetini yeniden üreterek pekiştirdiği bir alan görmektedir (Lembo, 2000: 53). Medya metinlerinin kodlanması/kodaçılması çalışmalarına kültürel çalışmalarda çok fazla önem verilmiştir. Hall'ün kültürü bir çatışmalar uzamı gibi ele aldığı görülmektedir. Hall, medyatik iletilerin ele alınışındaki farklılığa dikkat çekerek, üretim anındakiyle alımlama anındaki biribirinden farklı olduğuna dikkat çekmektedir (Maignet, 2011: 190). Hall, Medyanın rolünü kavramsallaştırırken Althusser'in ideoloji kavramı ve Gramsci'nin hegemonya kavramından etkilenecek bir medya işlevi oluşturmaktadır. Ona göre, toplumdaki gruplar birbirleri hakkında yani diğer gruplar hakkında fikir veya bir düşünceye ulaşırken medya ile beslenmektedirler ve bu doğrultuda kanı veya imgeler oluşmaktadır. Medya, toplumdaki çoğunluğun davranışlarını sergilemenin yanı sıra diğerlerinden farklı bir yaşama sahip olanlar veya farklı düşüncelere sahip olanların bir nevi tanıtımını yapmaktadır. Buradan hareketle de toplumsalın bilgi aktarımı farklı sınıflandırılmakta, isimlendirilmekte ve aynı zamanda toplumun bir haritası çıkarılmaktadır. Lakin burada dikkat çeken başka bir husus da medyanın bu anlamlandırma aşamasında bazı gerçeklik yansıtımalarında seçmeci davranması ve kendi belirlediği öncelikteki anlamı dolaşıma sokmakta karar almaktadır. Buradaki seçmece tasnif süreci ise başlı başına bir ideoloji veya tekil bir egemen sınıf tarafından belirlenmemektedir. Bahsi geçen durumda, karmaşıklık içinde var olan toplumsal çıkarların ve ideolojik olarak birliktelik içinde olan grupların tamamı olmaktadır. Buradan hareketle, medyanın

konumundan kaynaklı olarak ideolojik işlev açısından ne Ortodoks Marksist görüşün mutlak belirlenim kavramıyla açıklanabilmekte ne de ekonomi politik yaklaşımın mülkiyet üzerine yaptığı ilişkisel bağ tanımını ile beraber açıklanabilecek durumda değildir. Buradaki yapı çok boyutlu ve bu iki görüşün basite indirilmesi kadar kolay açıklanabilecek durumda değildir. Medyanın bir başka işlevi ise seçmeci bir şekilde hareket ederek temsil ettikleri arasında bir bağ kurarak onları örgütlemekte ve bir araya getirmektedir. Tam bu noktada bahsi geçen bütünlük ise hayali olarak ortada gezmektedir. Bütün bunların neticesinde görünürde olan ve aynı zamanda sınıflandırılmış bir şekilde var olan yapılandırılmış bir düzen haline getirilmektedir (Hall'den akt. Suner, 2000: 69).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2019 İSTANBUL SEÇİMLERİNİN ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Problemi

“31 Mart ve 23 Haziran İstanbul yerel seçimleri haberlerinin karşılaştırmalı söylem analizi: Sabah, Sözcü, Yeniçağ, Milli Gazete, Birgün örnekleme” isimli tez çalışmasında siyasal iletişim açısından basının yer aldığı konunun değerlendirilmesi için “Eleştirel Söylem Analizi” yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmanın problemi olarak gazetelerin haberlerin üretiminde kullandıkları dil ideolojik yakınlıklarına göre değişip değişmediği olarak belirlenmiştir. Araştırmada belirlenen gazeteler ise ideolojik olarak İstanbul seçimlerinde yakın oldukları partiler baz alınarak belirlenmiştir. Araştırmanın problemi olan ideolojinin 2019 İstanbul seçimlerinde gazetede haberlere nasıl yansıdığı ve inşa edildiği konusu gazetelerin ideolojik olarak belirlenmesiyle paralellik göstermektedir. Bu çalışmada problem olarak belirlenen gazetelerin haberlerdeki ideolojik dili ve medyanın ideolojik yapısı, yaptığı haberler üzerinden ele alınarak söylemin inşası ile birlikte siyasal anlamda adaylara yakınlık ve mesafe alışları açıklanmaya çalışılmıştır. 2019 yılında Türkiye’de yapılan yerel seçimler arasında İstanbul’da yapılan seçimlerin hem 31 Marttaki seçimi hem de 23 Hazirandaki seçim ele alınarak *Sabah*, *Sözcü*, *Yeniçağ*, *Milli Gazete*, *Birgün* gazetelerinde bu seçimle ilgili haberler incelenmiştir ve eleştirel söylem analizi yöntemiyle beraber açıklanmıştır.

3.2. Araştırma Varsayım ve Soruları

Araştırmanın varsayımı olarak gazetelerin ideolojik olarak yakınlık gösterdikleri siyasi partiler, ittifaklar veya siyasi figürler için olumlu haberler üretmektedirler. Aynı zamanda gazeteleri ideolojik olarak yakın oldukları tarafın karşısında yer alan siyasi partiler, ittifaklar veya siyasi figürler için olumsuz haberler üretmektedirler. Gazetelerin seçim süreci de yaptıkları haberlerden yola çıkarak belirlenen ideolojik yakınlıklar üzerinden tercih edilmiştir.

Araştırmanın soruları;

- 1- Gazeteler haberi oluştururken ideolojik yapısının paralelinde mi haberi tasarlamaktadır ve gerçeği haberlerde ideolojik yapısına göre mi değiştirmektedir?
- 2- 2019 İstanbul seçimlerinde Sabah, Sözcü, Yeniçağ, Milli Gazete, Birgün gazeteleri ideolojik olarak yakın oldukları siyasi parti, ittifaklar ve siyasi figürler açısından olumlu olacak haberler mi üretmektedirler?

3- 2019 İstanbul seçimlerinde Sabah, Sözcü, Yeniçağ, Milli Gazete, Birgün gazeteleri ideolojik olarak yakın oldukları siyasi parti, ittifaklar ve siyasi figürlerin karşısında yer alan siyasi yapılar için olumsuz haberler mi yapmaktadır?

Şeklinde belirlenmiştir ve çalışmada bu sorular üzerinden gidilerek yanıtları verilmiştir.

3.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada yer alan *Sabah, Sözcü, Yeniçağ, Milli Gazete, Birgün* gazetelerinin 2019 İstanbul seçimlerine yaklaşımları incelenecektir ve haberleri oluştururken kullandıkları dil, *Sözcük* yapısı gibi unsurlar incelenerek ideolojik olarak ileri sürdükleri yaklaşımlar açıklanmıştır. 2019 İstanbul seçimlerinde öne çıkan Cumhuriyet İttifakı ve Millet İttifakı adaylarının ve bu ittifaka dahil olan partilerle birlikte siyasilerin açıklamalarının gazetelerde yer aldığı haber kurgusu çerçevesinde incelenmiştir ve ortaya çıkan haberlerin ideolojik yapısı açıklanmıştır. Burada gazetelerin yaptıkları haberlerde olumlu veya olumsuz yapı kurarken kullandıkları söylem yapıları incelenmiştir ve seçime taraf olan partilerle birlikte siyasi kişilerin de gazetelere yansıyan söylemleri incelenmiştir.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

“31 Mart ve 23 Haziran İstanbul yerel seçimleri haberlerinin karşılaştırmalı söylem analizi: Sabah, Sözcü, Yeniçağ, Milli Gazete, Birgün örnekleme” isimli bu tez çalışmasında verilerin net bir şekilde açıklanması için Van Dijk’ın “Eleştirel Söylem Analizi” yöntemi belirlenmiştir.

Teun Van Dijk’ın söylem analizi yöntemini şu şekilde aktarmak açıklayıcı olabilir;

Makro Yapı içerisinde *Tematik yapı* ve *Şematik Yapı* yer almaktadır. Tematik yapı içerisinde 1- *Başlıklar*, 2- *Haber Girişi* ve 3- *Fotoğraflar* şeklinde yer almaktadır. Haber girişi içerisinde ise Spotlar yer almaktadır fakat haberin spot kısmı yok ise Haber metninin ilk paragrafı ele alınmaktadır ve eğer haber ter paragraf ise ilk cümle ele alınmaktadır. *Şematik Yapı* içerisinde bulunanlar unsurlar ise 1- *Durum* ve 2- *Yorum* şeklindedir. Durum kısmında *Ana olayın sunumu, sonuçlar, Ardalan bilgisi, Bağlam bilgisi* yer almaktadır. Yorum kısmında ise *Haber kaynakları, Olay taraflarının olaya getirdikleri yorumlar* yer almaktadır.

Mikro Yapı içerisinde *Sentaktik Çözümleme, Yerel Bağdaşıklık, Sözcük Seçimleri, Haber Retoriği* yer almaktadır. Sentaktik Çözümlemede, *Cümlelerin aktif ya da pasif olması, Cümle yapılarının basit ya da karmaşık olmasına* bakılmaktadır. Yerel Bağdaşıklıkta ise *Nedensel ilişki, İşlevsel ilişki, Referansal ilişki* unsurlarına bakılmaktadır. Haber Retoriğinde

ise *Fotoğraf, İnandırıcı bilgiler, Görgü tanıklarının ifadeleri* gibi unsurlar incelenmektedir (Özer, 2022: 44).

Buradaki çalışmada haberlerdeki söylem yapılarının ideolojik olarak çözümlenmiştir. Siyasal yapıların medya üzerinden halka ulaşarak kendi hegemonyalarını kurmak istemesi göz önüne alındığında haberlerin incelenmesi elzem bir ihtiyaç olarak doğmaktadır. Burada yer alan haberlerde ise ideolojik yapıların açıklanmaya çalışılmasıyla birlikte gazetelerin de 2019 İstanbul seçimleri ekseninde yer aldıkları konum belirlenmiştir. Haber okuyucusu veya dinleyicisi verilen enformasyonu algılamada söylem yapılarının onlara attığı şekilde konum aldıkları ve zihinlerinde şekillendirdikleri görülmektedir. Yani bir toplumda siyasal erklerin kendi düşüncelerini ve düşündürmek istedikleri fikirleri halka aktarmada çeşitli söylemsel yapılar kullanmaktadır. Bu söylem yapılarını da medya yoluyla halka iletmektedirler. Siyasal yapılar için medyanın yapısı geçmişte olduğu gibi bugün de önemli bir yer edinmektedir. Bu tez çalışmasında, 2019 Türkiye yerel seçimlerinde yer alan Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı taraflarının İstanbul seçimlerinde de yine aynı birliktelik içerisinde seçime girdikleri görülmektedir ve buradan hareketle tarafların belirlenen gazetelerde yer alan haberleri incelenmektedir. 2019'daki İstanbul seçimleri ilk seçim olan 31 Mart tarihli seçimin iptal edilmesi ile birlikte 23 Haziran tarihinde tekrardan yapılmıştır. İki seçim arasındaki medyaya yansıyan söylem farklılıkları ortaya koyulmaya çalışılacak ve eleştirel söylem analizi yöntemi ile beraber örtük anlamlara da bakılarak dil yoluyla kurulan ideolojik yapılar incelenmiştir. Kullanılan söylem analizi yöntemi ile beraber haber metinlerinde yer alan dil ve imge gibi özelliklere bakılarak gazetenin yer aldığı taraf ve bu haber metinlerinde oluşturdukları yapı açıklanmıştır. Tezin ilk iki bölümünde ise gerekli olan kuramsal altyapı aktarılmış ve anlamların metinlerden çıkarılırken izlenecek yollara da zemin hazırlanmıştır. Haberlerin incelenmesi ile birlikte Cumhur İttifakına yakın olan gazeteler ve Millet İttifakına yakın olan gazeteler belirlenmiştir ve aynı zamanda karşı tarafta yer alan siyasal yapı ile ilgili kurduğu haber metinleri de açıklanmıştır. Çalışmanın yönteminde Van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analizi yöntemi kullanılmıştır ve haberler makro ve mikro yapı başlıkları altında incelenmiştir.

3.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu çalışmada *Sabah, Sözcü, Yeniçağ, Milli Gazete, Birgün* gazeteleri örneklem olarak kullanılmıştır ve 2019 yılındaki İstanbul seçimlerin bulunduğu haftadaki günlerde çıkan haberler ele alınmıştır. İlk seçim için 25 Mart ve 31 Mart tarihleri arasındaki haberler incelenmiştir. İkinci seçim için 17 Haziran ve 23 Haziran tarihleri arasındaki haberler

incelenmiştir. Bu süre zarfında yer alan haberlerin ideolojik yapısı ve söylemleri incelenmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın evreni olarak Türkiye’deki ulusal yayın yapan gazeteler belirlenmiştir ve bu gazeteler arasından yargısal seçim yapılarak 2019 İstanbul seçimlerinde daha önceki yaptıkları haberlerden yola çıkarak ideolojik olarak yakınlıkları bulundukları partilere göre seçim yapılmıştır. Buna göre; Sabah gazetesinin AK Parti ve MHP ile olan yakınlığı gözlemlenmiştir ve aynı zamanda Cumhur İttifakı için de ideolojik yakınlığın olduğu belirlenmiştir. Sözcü gazetesi ise CHP, Yeniçağ gazetesi ise İYİ Parti ile ideolojik yakınlık gösterirken aynı zamanda Millet İttifakı ile de ideolojik olarak yakın olduğu görülmektedir. Milli Gazete ile Saadet Partisi ve Birgün ile HDP’nin yakın bir ideolojik yapıda olduğu gözlemlenmiştir. Buradan hareketle, 2019 İstanbul seçimlerinde etken olarak yer alan siyasi partilerin ideolojik olarak yakın oldukları gazeteler seçilmiştir.

3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

“31 Mart ve 23 Haziran İstanbul yerel seçimleri haberlerinin karşılaştırmalı söylem analizi: Sabah, Sözcü, Yeniçağ, Milli Gazete, Birgün örnekleme” isimli bu tezde haberlerin çözümlemesi için haberlerdeki ideolojik yapının incelenmesi ile birlikte söylem analizi yöntemiyle haber metinlerindeki doğrudan veya örtük anlamlar çıkarılmaya çalışılmıştır. Öte yandan bu araştırma yöntem olarak söylem analizi ile sınırlandırılmıştır. Çalışma, psikoloji, sosyoloji, göstergebilim gibi alanlarla birlikte daha geniş kapsamda yapılabilir. İlk seçimde 2019 yılının, 25 Mart ve 31 Mart tarihleri arasındaki haberler ele alınmıştır. İkinci seçimde ise 2019 yılının, 17 Haziran ve 23 Haziran tarihleri arasındaki haberler ele alınmıştır. Bu tarihler daha fazla uzatılabilir veya ilk seçim öncesinden başlatılarak son seçime kadar olan süreç de incelenebilir. Aynı şekilde ilk seçimden ve son seçimden sonraki süreçte çıkan haberler de incelenebilir. Belirlenen tarihlerdeki haberler, içeriği açısından 2019 İstanbul seçimleri ile alakası olması bakımından seçilmiştir. Bazı günlerde gazetelerin bu konu hakkında haber yapmaması da araştırmanın sınırlılıklarından biridir.

3.7. “Sabah, Sözcü, Yeniçağ, Milli Gazete, Birgün” Gazete Haberlerinin (Makro ve Mikro) Çözümlemesi

Bu çalışmada örneklem olarak ele alınan *Sabah, Sözcü, Yeniçağ, Milli Gazete, Birgün* gazetelerinin 25 Mart ve 31 Mart arasındaki günlerde çıkan haberler 2019 İstanbul seçimlerinin gazetelerdeki temsili olarak seçilmiştir. Yine aynı gazetelerde 17 Haziran ile 23 Haziran arasındaki günlerde çıkan haberler de 2019’daki tekrarlanan İstanbul seçimini temsilen gazeteler incelenmiştir. Haberler incelenirken Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı açısından “olumlu”, “olumsuz”, “nötr” şeklinde bir sınıflandırma yapılmıştır. Buna ek olarak

ise bu ittifakları dolaylı yoldan destekleyen veya eleştiren haber de ele alınmıştır. Ayrıca İstanbul seçimlerinin bütün ülke içerisinde dikkat çekmesinden dolayı bazı haberlerin doğrudan İstanbul seçimi hakkında olmasa da dolaylı yoldan İstanbul seçimlerini etkileyen bir dile sahip olmasından dolayı seçilen bu tarzdaki haberler de araştırmaya dahil edilmiştir. 25 Mart ve 31 Mart 2019'daki haberlere bakıldığında; *Sabah* gazetesi, Cumhur İttifakı için toplamda “6 olumlu” haber yaparken Millet İttifakı için hiç olumlu haber yapmamıştır. Ayrıca Cumhur İttifakı için hiç olumsuz haber yapılmamışken Millet İttifakı için “10 olumsuz” haber yapılmıştır. *Sabah* gazetesinde belirlenen süreçte ise hiç nötr haber yapılmamıştır. *Sözcü* gazetesi ise, Cumhur İttifakı için “3 olumlu” haber yapmıştır, Millet İttifakı için “9 olumlu” haber yapmıştır. Ayrıca Cumhur İttifakı için “5 olumsuz” haber yapılmasına karşın Millet İttifakı için “2 olumsuz” haber yer almaktadır. Nötr olarak sınıflandırılabilir haber sayısı ise 2 olarak gözükmemektedir. *Yeniçağ* gazetesi, Cumhur İttifakı için “4 olumlu” haber yaparken Millet İttifakı için “10 olumlu” haber yapmıştır. Cumhur İttifakı için “4 olumsuz” haber yapılırken Millet İttifakı için hiç olumsuz haber yapılmamıştır. Bunlara ek olarak toplamda “1 nötr” haber yapılmıştır. *Milli Gazete*, Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı için olumlu haber yapmamıştır. Cumhur İttifakı için “6 olumsuz” haber yer alırken Millet İttifakı için hiç olumsuz haber yoktur. Diğer gazetelerden farklı olarak *Milli Gazete* Saadet Partisi açısından “6 olumlu” haber yapmıştır. *Birgün* gazetesi ise Cumhur İttifakı hakkında hiç olumlu haber bulunmazken Millet İttifakı hakkında “6 olumlu” haber bulunmaktadır. Cumhur İttifakı için “8 olumsuz” haber yapılmıştır, buna karşın Millet İttifakı için hiç olumsuz haber yapılmamıştır.

2019 İstanbul seçimlerinin tekrarlanan ikinci seçimini temsilen ele alınan 17 Haziran ile 23 Haziran arasındaki haberler seçilen gazetelerde şu şekilde yer almıştır; *Sabah* gazetesinde, Cumhur İttifakı için “5 olumlu” haber yer alırken Millet İttifakı için olumlu haber yoktur. Cumhur İttifakı için olumsuz haber yer almazken, Millet İttifakı için “13 olumsuz” haber yer almaktadır. Nötr haber bulunmamaktadır. *Sözcü* gazetesi, Cumhur İttifakı için “3 olumlu” haber yaparken Millet İttifakı için “5 olumlu” haber yapmıştır. Cumhur İttifakı için “12 olumsuz” haber yer alırken Millet İttifakı için olumsuz haber yapılmamıştır. Ayrıca “3 nötr” haber yapılmıştır. *Yeniçağ* gazetesi, Cumhur İttifakı için “6 olumlu” haber yaparken Millet İttifakı için “6 olumlu” haber yapmıştır. Cumhur İttifakı için “19 olumsuz” haber yaparken Millet İttifakı için olumsuz haber yapmamıştır. Bunlara ek olarak “2 nötr” haber yapılmıştır. *Milli Gazete* ise, Cumhur İttifakı için olumlu haber yapmazken Millet İttifakı için de olumlu haber yapmamıştır. Cumhur İttifakı hakkında “1 olumsuz” haber yapılırken Millet İttifakı için olumsuz haber yapılmamıştır. Ayrıca “2 nötr” haber yapılmıştır.

Milli Gazete diğer gazetelerden farklı olarak Saadet Partisi açısından “3 olumlu” haber yapmıştır. *Birgün* gazetesi, Cumhur İttifakı için “1 olumlu” haber yapmıştır, Millet İttifakı içinse “8 olumlu” haber yapmıştır. Cumhur İttifakı için “16 olumsuz” haber yapılırken Millet İttifakı için olumsuz haber yapılmamıştır. Ayrıca “2 nötr” haber yapılmıştır.

Bütün haberlerin “olumlu”, “olumsuz”, “nötr” haberlerine bakıldığında toplamda Cumhur İttifakı için, “28 olumlu”, “71 olumsuz” haber bulunmaktadır. Millet İttifakı için, “44 olumlu”, “25 olumsuz” haber bulunmaktadır. Bunların yanı sıra “10 nötr” haber bulunmaktadır. Ayrıca Saadet Partisi açısından ele alınan haberlerde “8 olumlu” haber yer almaktadır. Buradaki haberlere bakıldığında, *Sabah* gazetesinin Cumhur İttifakı için olumlu bir tavır alındığı görülürken Millet İttifakı için olumsuz bir tavır aldığı görülmektedir. *Sözcü* gazetesinin yaptığı haberlerin sınıflandırılmasına bakıldığında ise ağırlıklı olarak Millet İttifakı hakkındaki haberlerde olumlu bir tavır sergilediği ve Cumhur İttifakı için olumsuz bir tavır sergilediği görülmektedir. *Yeniçağ* gazetesi ise Cumhur İttifakı için olumsuz ağırlıklı haber yaparken Millet İttifakı için ise olumlu ağırlık haber yapmaktadır. *Milli Gazete* ise ilk seçimdeki haberlerinde ağırlıklı olarak Cumhur İttifakı hakkında olumsuz haber yaptığı görülürken ikinci seçimde ise Cumhur İttifakı hakkındaki olumsuz haber sayılarında azalış görülmektedir. Millet İttifakı için ise ne olumlu ne olumsuz denilebilecek bir tavır sergilemiştir. Yaptığı haberlerde daha çok Saadet partisi adayı ve genel başkanı hakkında olumlu haberlere yer vermiştir. *Birgün* gazetesi ise Cumhur İttifakı için haberlerde olumsuz ağırlıkta gözükürken Millet İttifakı için olumlu haberler yaptığı gözlemlenmiştir. Ayrıca *Birgün* gazetesinin HDP ve Selahattin Demirtaş’ın açıklamalarına yer verdiği görülmüştür.

Bütün bu “olumlu”, “olumsuz”, “nötr” sınıflandırmalar gazetelerin Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı hakkındaki görüşlerini yansıtmaktadır. Bu sınıflandırmaların yanı sıra haberler incelenirken AKP, MHP, CHP, İYİ Parti partilerinin hakkında yapılan haberler de ittifaklara göre dağıtılmıştır. AKP ve MHP’nin Cumhur İttifakını oluşturduğu, CHP ve İYİ Parti’nin Millet İttifakını oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca Saadet Partisi’nin adayı hakkında yapılan haberlerde de ittifakları etkileyen bir söylemin olup olmadığı incelenmiştir. Buna ek olarak Saadet Partisi hakkında yapılan söylemler de gözlemlenmiştir. HDP’nin 2019 İstanbul seçimlerinde aday göstermemesine karşın bu çalışmada etkin bir haber takibi yapılamamıştır. Öte yandan HDP’nin İstanbul seçimleri hakkındaki gerçekleştirdiği söylemler de incelenmiştir. Genel olarak bakıldığında, *Sabah* gazetesi Cumhur İttifakı için olumlu bir yapı inşa ederken Millet İttifakı için ise olumsuz bir yapı inşa ettiği görülmektedir. *Sözcü* gazetesi ise yaptığı haberlerde Cumhur İttifakı için olumsuz bir yapı inşa etmesine karşın Millet İttifakı için olumlu bir yapı inşa etmiştir. *Yeniçağ* gazetesi ise Cumhur İttifakı için olumsuz

bir yapı oluştururken Millet İttifakı için olumlu bir yapı oluşturmuştur. *Milli Gazete*, Cumhuriyet İttifakı için olumsuz ağırlıklı haberlere yer verilmiştir. Öte yandan Saadet Partisi'ne de sıkça haberlerinde yer vermiştir. 2019 İstanbul seçimlerinde Saadet Partisi de Cumhuriyet İttifakı ve Millet İttifakına karşı kendi adayını seçime sürmüştür. Buradan hareketle *Milli Gazetenin* Saadet Partisi lehine ağırlıklı haber yaptığı söylenebilmektedir. *Birgün* gazetesi ise Cumhuriyet İttifakı hakkında olumsuz bir yapı inşa ederken Millet İttifakı için olumlu bir yapı kurmuştur. Buna ek olarak HDP'nin açıklamalarına yer verdiği görülmektedir. Diğer gazetelerden farklı olarak bu da göze çarpmaktadır. Tüm bu veriler ışığında bu çalışmada, medyanın haber metinlerinde inşa ettiği ideolojik söylem yapıları söylem analizi yöntemiyle açıklanmaya çalışılacaktır.

3.7.1. 25 Mart – 31 Mart Arasındaki Haberlerin Metinsel Çözümlemesi

3.7.1.1. Sabah Gazetesi Metinsel Çözümleme

a) Makro Yapı Metinsel Çözümleme

Bu çalışmada 2019 İstanbul seçimlerinin ilki olan 31 Mart seçimine ilişkin haberler incelenecektir. Çalışmanın bu kısmında *Sabah* gazetesinin yaptığı haberlere bakılacak ve Makro yapısı incelenecektir. Öncelikle araştırmanın yönteminde kullanılan Van Dijk'ın (1983) yaptığı şekilde Makro ve Mikro bölümler altında incelenecektir. Makro yapı kendi içerisinde tematik ve şematik olarak iki dala da ayrılmaktadır. Makro yapı adı altında olayın ele alınışı, anlam bilgisi, ana başlık, haber girişi, tema gibi birçok etken ile beraber ele alınarak açıklanmaya çalışılacaktır. Makro yapının bir parçası olan tematik çözümleme ise ana başlık, bağlam, üst başlık, sözlü tepki, tarih ve yorumlardan oluşmaktadır (Ülkü, 2004: 372). Bu çözümleme içerisinde haber girişi ve başlık beraber ele alınmaktadır (Van Dijk, 1991: 114). Bu kısımda haberin genel bir çerçevesine bakılarak özele doğru inerek bir araştırma yapılmaktadır. Öte yandan Van Dijk'ın söylem analizi yönteminde makro yapı altında yer alan şematik yapı ise haberin ele alınışındaki ana olayın okuyucuya sunulduğu, haberin sonuçları, bağlam ve aralan bilgisi şeklinde incelenmektedir. Ayrıca haber metninde kaynak olarak yer alan kişilerin olayı anlatırken kurdukları söylem yapısı da ana olayın aktarılışı olarak incelenmektedir. Sonuç olarak Van Dijk'ın söylem analizi yönteminde yer alan şematik yapıda haberin okuyucuya aktarılırken olayı nasıl ele aldığı, aralan bağlamı gibi yapılarla beraber çözümlenmektedir. Bütün bunlar göz önüne alındığında şematik ve tematik yapıların birbiriyle iç içe geçerek çözümlenmesi daha anlamlı olarak görülmektedir.

25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında incelenen *Sabah* gazetesi haberlerine bakıldığında Cumhuriyet İttifakı için 18 olumlu haber bulunurken Millet İttifakı için olumlu haber bulunmamaktadır. Millet İttifakı için 24 olumsuz haber bulunurken Cumhuriyet İttifakı için olumsuz haber bulunmamaktadır. Aynı zamanda “nötr” olarak değerlendirilebilecek haber bulunmamaktadır. *Sabah* gazetesinde yer alan haberler içerisinde bulunan haber başlıklarına bakarak gazetenin İstanbul seçimleri hakkında sergilediği tavır incelenecektir. Millet İttifakı için olumlu haber yer almamasından dolayı buradaki “olumlu” tanımı doğal olarak sadece Cumhuriyet İttifakı için kullanılacaktır. “Olumsuz” haber başlıkları ise Millet İttifakı için kullanılacaktır. Bunun da sebebi Cumhuriyet İttifakı için olumsuz haber bulunmamasından kaynaklıdır. *Sabah* gazetesinin 2019 İstanbul seçimleri için yaptığı haberlere bakıldığında başlıklar şu şekilde yer almaktadır:

1- Cumhuriyet İttifakı İçin Olumlu Anlam Taşıyan Haberler

- “Fetih Ruhu Beka İçin Şahlandı” (25.03.2019)
- “Cumhuriyet İttifakının Zaferi Türkiye’nin Zaferi Olacak” (26.03.2019)
- “31 Mart Seçimleri Geleceğin Anahtarı” (27.03.2019)
- “Anket Şirketleri Çok Ciddi Yanılacak” (28.03.2019)
- “Erdoğan Sözünü Tuttu Sıra Bizde” (29.03.2019)
- “82 Milyon İçin Çalışacağız” (30.03.2019)

2- Millet İttifakı İçin Olumsuz Anlam Taşıyan Haberler

- “Kirlili İttifaktaki PKK’lılar İsim İsim Belli Oldu” (25.03.2019)
- “Kılıçdaroğlu’nun Yok Saydığı Dev Eserler” (26.03.2019)
- “PKK’lılara Kefil Oldu” (26.03.2019)
- “HDP İstiklal Marşımızın Bayrağımızın Düşmanıdır” (26.03.2019)
- “PKK İltisaklılara Görev Vermeyiz” (27.03.2019)
- “Mehmetcik PKK’nın Tepesine Bindi” (28.03.2019)
- “CHP HDP’den Organ Nakli Yapıyor” (28.03.2019)
- “Siyasi Kargaşa İçin Pusuda Bekliyorlar” (29.03.2019)
- “Beka Kavramı Onları Korkutuyor” (30.03.2019)
- “Kılıçdaroğlu Yüzümüze Nasıl Bakacaksın?” (30.03.2019)

Sabah gazetesinin 31 Mart İstanbul seçimleri ile ilgili yaptığı haberlere bakıldığında Cumhuriyet İttifakı için olumlu haberlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Haber başlıkları

seçilirken İstanbul yerel seçimini dolaylı yoldan ilgilendiren Cumhuriyet İttifakı ve Millet İttifakı haberleri de değerlendirmeye tabi tutulmuştur. 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasındaki haber başlıklarına bakıldığında “Cumhuriyet İttifakının Zaferi Türkiye’nin Zaferi Olacak” (26.03.2019) haberinde Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) genel başkanı Devlet Bahçeli’nin sözüne doğrudan yer verilmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere haberin yapısı Cumhuriyet İttifakında yer alan MHP’nin genel başkanı Devlet Bahçeli’nin sözleri üzerinden verilmiştir. Burada gazetenin kendi yargısıymış şeklinde bir anlamlandırma bulunmaktadır. Haber başlığına bakıldığında Devlet Bahçeli’nin ağzından değil de konuşmanın içeriğinden çıkarılmış bir anlam gibi okuyucuya sunulmaktadır. Aynı zamanda 2019’daki Türkiye yerel seçimlerinin sonucunda “Cumhuriyet İttifakı kazanırsa Türkiye’nin yararına olacaktır” anlamı ve “Cumhuriyet İttifakı kaybederse Türkiye’nin zararına olacaktır” anlamı çıkmaktadır. “Fetih Ruhu Beka İçin Şahlandı” (25.03.2019) başlıklı haberde ise gerçekleştirilen miting sonrası Cumhuriyet İttifakının “Türkiye’nin geleceği” olduğu anlamı çıkmaktadır. “Beka” *Sözcü*’ünün seçimi “Türk devletinin sürekliliği ve devlet aleyhinde olanlara karşı olmak” anlamına geldiği görülmektedir. Burada *Sabah* gazetesinin olaydan yaptığı çıkarımı başlıkta yansıttığı görülmektedir.

“31 Mart Seçimleri Geleceğin Anahtarı” (27.03.2019) haber başlığında ise gazetenin açıklamadan kendi çıkarımıymış gibi ile kurduğu bir cümle yapısı görülmektedir. 31 Mart yerel seçimlerinin etkisinin geleceğin için önemli bir karar olacağına ilişkin açıklama yapan Emine Erdoğan, burada doğrudan hedef isim verilmese de “geleceğin anahtarı” tanımıyla Cumhuriyet İttifakını kast ettiği anlaşılmaktadır. “Anket Şirketleri Çok Ciddi Yanılacak” (28.03.2019) başlıklı haberde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın sözleri doğrudan başlıkta kullanılmış ve burada gazetenin vardığı bir sonuçmuş gibi algılanmaktadır. Haber başlığında yer alan yargıdan “Anket şirketleri doğru tahmin yapmıyor” düşüncesi çıkmaktadır. Haber başlığında anketlerin sonuçları ve “yanılmanın” hangi yönde olacağı belirtilmese de ardaan bağlam bilgisine bakıldığında anketlerde Cumhuriyet İttifakı aleyhine bir sonucun olduğu ve seçim sonucunun ise bunun aksine olacağı anlaşılmaktadır. “Erdoğan Sözünü Tuttu Sıra Bizde” (29.03.2019) başlıklı habere bakıldığında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın “sözünü tuttu” kelime grubu ile yan yana gelmesi, “güven” veren bir yaklaşım oluşturmaktadır. Burada da söyleyen belirsizdir fakat haber içeriğinden ve fotoğraflardan şehit ailelerinin söylediği anlaşılmaktadır. Haber başlığında doğrudan bir anlatıma yer verilmesinin yanı sıra gazetenin yaptığı bir çıkarımın gibi aktarıldığı da görülmektedir. “82 Milyon İçin Çalışacağız” (30.03.2019) başlıklı haberde doğrudan alıntı yapılarak başlık anlamı kurulmuştur. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip

Erdoğan'ın yaptığı açıklamadan seçilerek oluşturulan başlıktan “Bütün herkese eşit yaklaşacağız” anlamı çıkmaktadır.

Sabah gazetesinin 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasındaki haberlerde Millet İttifakı için olumlu haber yer almamaktadır. Olumsuz olarak görülen haberlere bakıldığında 10 haber başlığı dikkat çekmektedir. Burada yer alan haberler sadece Millet İttifakı adıyla değil aynı zamanda Millet İttifakı içinde yer alan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), İYİ Parti isimleriyle yapılan haberlerle birlikte bu partinin liderlerinin isimlerinin geçtiği haberler de dikkate alınmıştır. “Kirli İttifaktaki PKK’lılar İsim İsim Belli Oldu” (25.03.2019) başlıklı haberde “kirli” olarak tanımlanan ittifakın Millet İttifakı olduğu anlaşılmaktadır. Burada “Millet İttifakında PKK terör örgütü üyeleri var” anlamı çıkmaktadır. Doğal olarak haber başlığı kurulurken Millet İttifakının PKK terör örgütü ile doğrudan bir bağlantısı olduğu izlenimi uyandırılmıştır. Ayrıca *Sabah* gazetesi haber başlığını belirlerken kendi çıkarımını ön plana sürmüştür. “Kılıçdaroğlu’nun Yok Saydığı Dev Eserler” (26.03.2019) başlıklı haber incelendiğinde ise CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun Türkiye’de ve İstanbul’da Ak Parti iktidarının bir “eser” bırakmadığı sözüne atıf olarak bu şekilde bir başlık oluşturulduğu görülmektedir. Yapılan haberde CHP genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun sözüne doğrudan karşılık olarak bir haber üretimi yapıldığı görülmüştür. Buradaki olayda *Sabah* gazetesi bir taraf olarak yer almamasına rağmen bahsi geçen konu hakkında Ak parti lehine bir açıklama yaptığı görülmektedir. “PKK’lılara Kefil Oldu” (26.03.2019) tarihli haber başlığında “Kim?” sorusu karşılıksız kalmıştır. Haberin içeriğinden ve fotoğrafından anlaşılabileceği üzere Millet İttifakı içinde yer alan CHP genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun kast edildiği görülmektedir. Buna ek olarak haber başlığından “PKK terör örgütü üyelerine destek oluyor” anlamı çıkmaktadır.

“HDP İstiklal Marşımızın Bayrağımızın Düşmanıdır” (26.03.2019) başlıklı haberde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın konuşmasında söylediği söze haber başlığında doğrudan yer vermiştir. *Sabah* gazetesinin kendi savıymış gibi ileri sürdüğü de görülmektedir. Ayrıca Halkların Demokratik Partisinin (HDP) “İstiklal marşımızın Bayrağımızın Düşmanıdır” söylemine bakıldığı “HDP Türkiye Cumhuriyeti’nin düşmanıdır” anlamı çıkmaktadır. “PKK İltisaklılara Görev Vermeyiz” (27.03.2019) başlıklı haberde “görev” tanımı “belediyede çalışacaklar” olarak anlaşılmaktadır. Dönemin İçişleri Bakanı Süleyman Soylu’nun açıklamasından seçtiği bir kısmı başlıkta doğrudan yer verildiği görülmektedir. Haberin içeriğinde ise doğrudan Millet İttifakı ismi geçmektedir. “Mehmetcik PKK’nın Tepesine Bindi” (28.03.2019) başlıklı habere bakıldığında Millet İttifakı için herhangi bir olumsuz durum gözükme de haberin içeriğinde “Seçimde Millet İttifakı için oy isteyen

Kandil ağır darbe aldı” ifadesi kullanılmaktadır. Burada “PKK terör örgütünün Millet İttifakını desteklediği” anlamı çıkmaktadır. Haberin başlığından ziyade spotta yer alan kısımda doğrudan Millet İttifakı işaret edilmektedir. “CHP HDP’den Organ Nakli Yapıyor” (28.03.2019) başlıklı habere bakıldığında MHP genel başkanı Devlet Bahçeli’nin konuşmasının bir kısmı doğrudan alıntılanılarak haber başlığında yer verilmiştir. Burada kurulan anlam yapısında “CHP HDP tarafından destekleniyor” anlamı çıkmaktadır. “Siyasi Kargaşa İçin Pusuda Bekliyorlar” (29.03.2019) başlıklı haber de yine Devlet Bahçeli’nin yaptığı açıklamadan bir kesit doğrudan verilmiştir. Gazetenin kendi çıkarımıymış gibi gözüktüğü de dikkat çekmektedir. “Pusuda Bekliyorlar” söz diziminde kim olduğu belirtilmese de örtük olarak Millet İttifakının kast edildiği görülmektedir. “Beka Kavramı Onları Korkutuyor” (30.03.2019) başlıklı haberde yine MHP lideri Devlet Bahçeli’nin konuşmasının bir kısmında geçen söz dizimi alınarak haber başlığında doğrudan okuyucuya sunulmuştur. Buradaki “Onlar” ile kast edilen açık bir şekilde belirtilmese de örtük olarak Millet İttifakından bahsedildiği görülmektedir. “Kılıçdaroğlu Yüzümüze Nasıl Bakacaksın?” (30.03.2019) başlıklı haberde geçen “Yüzümüze Nasıl Bakacaksın?” söz dizimi Türkçede olumsuz anlam taşımaktadır. Haber başlığında bu sözü kimin söylediği belirtilmese de haber içeriğinde “şehit yakınları” olarak belirtilmiştir. Haberde kurulmak istenen yapı PKK, FETÖ gibi Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı olan terör örgütlerinin CHP genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ile yakın olduğu şeklindedir. Görüldüğü üzere haber başlıkları bir gazetenin hem tarafını hem de ideolojik çizgisini anlamak için önemli bir detaydır. Öte yandan okuyucuyu habere çekmesi için kısa ve anlamlı bir yapı kurmayı hedeflemekte ayrıca kendisine okuyucu çekmek için keskin ifadeler de kullanılmaktadır. Burada yer alan bazı haberlerde de görüldüğü üzere haber başlıklarında isim verilmese dahi gönderme yaptığı ve bağlam anlaşılabilir. Öte yandan haber başlıklarında okuyucudan olayın öncesinde yatan bağlamı bilinmesi de beklendiği görülmüştür.

Van Dijk’ın söylem analizi yönteminde yer alan makro yapıda haber başlıklarının yanı sıra haber girişleri de ön plana çıkmaktadır. Haber için önemli bir yer alan haber girişi veya haber spotları, olayın özetini kısaca okuyucuya sunar, ana olay, haber metninde yer alan olayın ana teması ve bahsi geçen olayda gazetenin yer aldığı ideolojik yapı da görülmektedir. Bütün bunların neticesinde haberin başlığını ve girişini okuyan okur genel olarak haber hakkında bilgi ve fikir sahibi olmaktadır. Bu çalışmada yer alan 2019 İstanbul seçimlerinin gazetelere yansısı incelenmiştir. Haber girişleri de bu açıdan ele alınacaktır. Genel olarak Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı arasında kurulan “olumlu”, “olumsuz”, “nötr” tanımlamaların ardından sınıflandırılarak analiz edilmiştir. Ayrıca direkt olarak İstanbul

seçimleri hakkında olmayan haberler de dolaylı yoldan da olsa İstanbul'daki seçimi etkilediği için incelemede yer verilmiştir. Araştırmanın sınırlılıklarından dolayı yer sınıflandırılan haberlerin bazıları seçilerek ‐haber girişleri‐ açısından değerlendirilecektir. Yukarıda haber başlıkları ile genel bir bakış açısı belirtilmiştir. Bu kısımda ise bazı haberler örnek olarak açıklanarak *Sabah* gazetesinin İstanbul seçimleri hakkında yaptığı haberlerdeki ideolojik yapı açıklanmaya çalışılacaktır.

Sabah gazetesinin 25 Mart - 31 Mart tarihleri arasında İstanbul yerel seçimi için yaptığı haberlere bakıldığınca Cumhuriyet İttifakı için olumlu haberler kurduğu görülmektedir. ‐Fetih Ruhu Beka İçin şahlandı‐ (25.03.2019) başlıklı haberin girişinde ‐İstanbul'da 1.6 milyonluk dev miting. Türkiye düşmanlarını çatlatan mahşeri mitingde vatandaşlardan 31 Mart için tarihi mesaj: Zafer, Cumhuriyet İttifakının olacak. Kirli ittifak sandığa gömülecek‐ şeklinde bir spot kullanılmıştır. Cumhuriyet İttifakının yaptığı mitinge katılım sayısının ‐dev miting‐ şeklinde verilmesi okuyucuda ‐katılım sayısının ortalamadan fazla olduğu ve halk tarafından büyük bir katılım olduğu‐ anlamını uyandırmaktadır. ‐Türkiye düşmanlarını çatlatan mahşeri miting‐ söz diziminde ise ‐çatlatan‐ kısmının hem karşı ittifakı hem de dışarıdan bakanlara ithaf edilerek bir anlam kurulduğu görülmektedir. ‐Vatandaşlardan mesaj‐ şeklinde paylaşılan kısımda ise söyleyenlerin mitinge katılanların hepsini kapsadığı iması çıkmaktadır. ‐Kirli ittifak‐ kısmında ise kastedilenin Millet İttifakı olduğu anlaşılmaktadır. Alt başlık olarak İstanbul seçiminde Cumhuriyet İttifakı adayı olan Binali Yıldırım'ın ‐Hainler Bizi Yenemez‐ sözü verilmiş ve ‐Hainler‐ olarak Millet İttifakı gösterildiği görülmüştür. Bir başka alt başlık ise MHP genel başkanı Devlet Bahçeli'nin ‐Cumhuriyet İttifakı Beka Zillet İttifakı Bela‐ sözü olmuştur. Burada ‐zillet‐ olarak bahsedilen Millet İttifakı olduğu görülmüştür. ‐Mehmetcik PKK'nın Tepesine Bindi‐ (28.03.2019) başlıklı haberin girişinde ise ‐Seçimde Millet İttifakı için oy isteyen Kandil'e ağır darbe. TSK ve MİT'in operasyonuyla lider kadrodan 3 hain öldürüldü, Rıza Altun yaralandı‐ ifadeleri yer almaktadır. PKK terör örgütüne yapılan operasyon bilgisi paylaşılırken aynı zamanda ‐Seçimde Millet İttifakı için oy isteyen‐ şeklinde bir söz dizimi yaparak ‐Millet İttifakı ile PKK'nın seçimde aynı tarafta yer aldığı‐ düşüncesi okuyucuda oluşturulmaktadır.

‐Erdoğan Sözünü Tuttu Sıra Bizde‐ (29.03.2019) tarihli haberin girişinde yer alan ‐Mehmetciğin PKK elebaşlarına yaptığı operasyon şehit ailelerinin yüreğine su serpti. 'Başkan sözünü tuttu' diyen şehit aileleri duygularını anlattı‐ ifadelerinden de anlaşılacağı üzere ‐Başkan‐ olarak tanımlanan kişinin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olduğu görülmektedir. Ayrıca buradaki ‐Başkan‐ kelimesi de ideolojik olarak bir belirti göstermektedir. ‐Başkan‐ kelimesi AK Parti çevresinde kullanılmakta ve hükümet sistemi

değişiminde Türkiye’de bir dönem tartışma konusu olmuştur. Buradan da gazetenin bu tanıma özellikle yer vermesiyle birlikte ideolojik olarak yer aldığı konum gözükmemektedir. “82 Milyon İçin Çalışacağız” (30.03.2019) başlıklı haberin girişinde de “Başkan” tanımı dikkat çekmektedir. Haber girişi “Başkan Erdoğan: Kimseyi ayırmadan ve dışlamadan, ebedi kardeşliğimize sıkı sıkı sarılarak 82 milyonun her bir ferdinin huzuru için çalışacağız” şeklindedir. Burada görüldüğü üzere okuyucuda Cumhur İttifakı için pozitif bir anlam oluşmaktadır.

Bu çalışmanın yöntemi olan Van Dijk’ın söylem analizi yönteminde Makro yapı altında “şematik yapı” da bulunmaktadır. Burada dikkat edilen ise “ana olayın sunumu, haberin sonuçları, ardaan, bağlam bilgisi” gibi kriterler baz alınmaktadır. Ayrıca “habere taraf olanların yorumu, haber kaynakları” gibi etkenler de göz önünde bulundurulmaktadır. *Sabah* gazetesinin 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasındaki İstanbul seçimleri için yaptığı haberler de “olumlu”, “olumsuz”, “nötr” şeklinde incelenmiştir. Yukarıda başlıkların sınıflandırıldığı şekilde burada da aynı sonuç görülmektedir.

25 Mart – 31 Mart arasında İstanbul seçimleri ile ilgili yapılan haberlere bakıldığında Cumhur İttifakı açısından olumlu sayılabilecek haberlerde kurulan anlam yapısı başlıklarla paralellik göstermektedir. “Fetih Ruhu Beka İçin Şahlandı” (25.03.2019) başlıklı haberin ana olayı ele alırken kullandığı “BAŞKAN ERDOĞAN: Seçime bir hafta kala yine kur provokasyonuna başladılar. Hepinizin kimliğini biliyoruz. Bedelini ağır ödeyeceksiniz. SEÇİMDEN sonra bunlara ağır fatura keseceğiz. Bu milleti sömüremeyeceksiniz. Bunların ipiyle kuyuya inilmez. Paramıza sahip çıkacağız. BUNLARIN oyununa gelmeyeceğiz. Bu ülkenin pusulasını saptıramayacaklar. Bizim burada istikametimiz doğrudur. Bugüne kadar nasıl başaramadıysalar, yine başaramayacaklar. 31 MART’TA inşallah demokratik bir şekilde sandıkları patlatacağız. 1 Nisan’dan sonra yine Yenikapı’da zaferimizin şenliğini yapacağız” ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın sözleri doğrudan yer almıştır. Burada dikkat çeken “BAŞKAN” tanımının ideolojik olarak bir gösterge olduğu görülmektedir. Öte yandan “SEÇİMDEN” kelimesinin bütün harflerinin büyük olarak yazılması okuyucunun yapılacak olan seçim için dikkatinin toplanması amacıyla yapılmıştır. Yine aynı şekilde “BUNLARIN” kelimesinin harflerinin tamamı büyük olarak yazılmıştır. Buradaki işaret ise okuyucuda Millet İttifakını gösterdiği şekilde algılanmaktadır. “31 MART’TA” ifadesi de tamamı büyük harflerle yazılan *Sözcükler*dendir. Burada da dikkat çeken durum yine yapılacak olan yerel seçimlerdir. “82 Milyon İçin Çalışacağız” (30.03.2019) başlıklı habere bakıldığında burada da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın sözlerine doğrudan yer verildiği görülmektedir. Haberin içinde yer alan

“Biz talimatı Kandil baronlarından ve Pensilvanya’dan değil, millettten alıyoruz. Onlar Kandil’e borçlu, biz ise milletimize” kısmında yer alan ifadelerde okuyucuda “Millet İttifakı PKK ve FETÖ ile beraberdir” algısı oluşmaktadır. Buradaki “Onlar” ile Millet İttifakı işaret edilmektedir. Ayrıca “Başkan Erdoğan, dün İstanbul’da 8 ilçede miting yaparak yeni bir rekor kırdı” kısmında yer alan olumlama da dikkat çekmektedir. Öte yandan *Sabah* gazetesinin her haberinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan için “Başkan” olarak bahsettiği görülmektedir.

Sabah gazetesinin 25 Mart – 31 Mart 2019 tarihli haberlerine bakıldığında ise Millet İttifakının yer aldığı haberlerin tamamı olumsuz bir anlamda inşa edilmiştir. “Kırlı İttifaktaki PKK’lılar İsim İsim Belli Oldu” (25.03.2019) başlıklı haberde yer alan “Kılıçdaroğlu, Akşener, Karamollaoğlu’nun inkâr etmesine rağmen PKK’nın siyasi uzantısı HDP ile yapılan kırlı ittifakın gerçek yüzü ortaya çıktı. PKK/KCK bağlantıları bulunan 224 kişinin CHP’den, 81 kişinin Saadet Partisi’nden, 29 kişinin ise İYİ Parti’den aday gösterildiği belirlendi” ifadelerinden de anlaşılacağı üzere “kırlı ittifak” olarak Millet İttifakı gösterilmektedir. Ayrıca HDP ve PKK birbirleri ile bağlantılı gösterilmektedir. Bütün söz dizimlerine bakıldığında ise Millet İttifakı ve Saadet Partisi’nin de terör örgütleri ile temas halinde olduğu okuyucuda fikir olarak oluşmaktadır. “Mehmetcik PKK’nın Tepesine Bindi” (28.03.2019) başlıklı haberde yer alan “Yerel seçim için Millet İttifakı’yla kırlı pazarlığa girişen ve PKK’lıları şehir meclislerine aday yaptıran Kandil, film gibi operasyonla büyük yıkıma uğradı. PKK’nın dış işlerini yürüten elebaşı Rıza Altun ile Mikail Özdemir, Emrullah Dursun ve Ali Aktaş, toplantı için buluştukları yerde vuruldu” ifadeleri dikkat çekmektedir. Türk Silahları Kuvvetleri’nin terör örgütü PKK’ya karşı yaptığı operasyonun haberi yapılırken “Millet İttifakının PKK ile birlikte olduğu” anlamı oluşturulmuş ve PKK terör örgütüne karşı yapılan etkili operasyonla birlikte Millet İttifakına da zarar verildiği fikri okuyucuda oluşturulmuştur. “Beka Kavramı Onları Korkutuyor” (30.03.2019) başlıklı haberde yer alan “MHP lideri Bahçeli: Bunların hiçbirisi 15 Temmuz gecesi halkın iradesine dayalı duruşu fark edemiyor. Şimdi bu duruşun karşısında Kılıçdaroğlu hangi çıkışla duracak. Bu tankın arasından geçip eve saklanmaya benzemez” ifadelerinde Milliyetçi Hareket Partisi genel başkanı Devlet Bahçeli’nin açıklamalarına yer verilmiştir. Ayrıca “Bunların hiçbirisi” kısmındaki vurgulama Millet İttifakına işaret etmektedir. “Bu tankın arasından geçip eve saklanmaya benzemez” kısmındaki söylemin ardaan bağlamına bakıldığında Türkiye’de 15 Temmuz 2016 gecesi yaşanan darbe girişimine dikkat çekilerek CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun o gece tankların arasından geçip evine gittiği vurgulanmaktadır. Buradaki tank ifadesi ile “darbeci askerler” düşüncesi okuyucuda oluşmaktadır. Genel olarak

bakıldığında *Sabah* gazetesi 25 Mart – 31 Mart 2019 tarihleri arasında yaptığı haberlerde Cumhuriyet İttifakı için hem haber başlıklarında hem de haber içeriğinde olumlu haberlere yer verirken Millet İttifakı için olumsuz haberlere yer verdiği görülmektedir. Haberlerin tamamında doğrudan İstanbul seçimleri yer almasa da seçime dair genel görüşü çizmede Cumhuriyet İttifakının ve Millet İttifakının haberlerine yer vererek bir şema oluşturmaktadır. Türkiye'nin en büyük şehri olmasından dolayı İstanbul seçimleri bütün adaylar için önemlidir ve genel olarak yerel seçimler için kullanılan ifadeler İstanbul seçimini de etkilemektedir. Öte yandan haberlere bakıldığında nötr olarak değerlendirilebilecek haber bulunamamıştır.

b) Mikro Yapı Metinsel Çözümleme

Van Dijk'ın söylem analizi kuramına göre mikro yapıda haberler sentaktik çözümleme, yerel bağdaşıklık, *Sözcük* seçimi ve retorik çözümleme şeklinde incelenmektedir. Sentaktik çözümleme şeklinde cümlelerin anlam yapılarına bakılmaktadır ve burada dikkat edilen husus cümlelerin aktif ya da pasif kurulmasının açıklanmasıdır. Cümlelerin aktif veya pasif yapıda oluşturulması anlamda farklılık oluşturabilmektedir. Mikro yapıda haberi ele alırken cümlenin kuruluş biçimi, cümle, imge gibi unsurlar dikkate alınarak yapı içerisinde *Sözcük* dizimleri incelenmektedir. Ardı ardına gelen cümle veya cümleciklerin birbirleriyle olan ilişkilerin kurulduğu yapı incelenmektedir. Haberin içinde yer alan kelimeler ve söz dizim tercihleri özelde muhabirin görüşünü oluştururken genelde de gazetenin ele alınan olaya nasıl baktığını göstermektedir. Haberin ikna ediciliğinin arttırılması için olaya tanık kişilerin veya olayın öznesi olan kişilerin sözleriyle desteklenmesi, fotoğrafla birlikte inandırıcılığın attırılmaya çalışması gibi yapılar da mikro yapı altında incelenmektedir. Buna ek olarak haber içerisinde yer alan sayısal verilerin kullanılması da haber retorik açısından önem taşımaktadır. Ayrıca haberdeki daraltma, özetleme, zıtlık ve örneklerle desteklenip desteklenmediğine de bakılmaktadır. Bunun yanı sıra bu yapılar içerisinde ideolojik olarak kurgulanmış bir yapıya rastlanması da muhtemeldir. Cümlelerin içerisinde bulunan “kayıp bağlar” kısmına bakıldığında ise bir önceki cümleyle bağlantılı olup olmadığı da incelenmektedir. Burada da ideolojik yapı dikkat çekmektedir. *Sözcük* seçimindeki kararlar ideolojik açıdan bir yapıyı belirlemede çok önemlidir (Özer, 2022: 43). Genel olarak bakıldığında ise haberin retoriklerinde ikna etme yetisini arttırmak için ikna edici ve inandırıcı verilerin yanı sıra aktarılan bilgilere de bakılmaktadır. Haberin ikna ve inandırıcılık algısının arttırılması için haberin kaynaklarından veya görgü tanıklarından alınan ifadeler kullanılabilir. Öte yandan fotoğraflar da ikna edici ve inandırıcılık kategorisinde yer almaktadır (Van Dijk, 1988a: 81-82; 1988b: 16; 1991: 116). Genel olarak baktığımızda metnin mikro yapısında kelime, cümle, ifade veya

fotoğraf gibi etkenler incelenmektedir ve haber içerisinde var olan yapı ve ideolojik düşünce açıklanmaya çalışılmaktadır. Bütün bunlar “sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, *Sözcük* seçimleri, retorik çözümleme” adı altında incelenmekte ve kategorize edilmektedir.

Sabah gazetesinin 25 Mart – 31 Mart arasındaki İstanbul seçimleri hakkındaki haberler ele alındığında ilk olarak mikro yapını “sentaktik çözümleme” ve “bölgesel uyum” açısından değerlendirilecektir. Buradaki “sentaktik” çözümlemede cümlelerin basit veya karmaşık olması ve aynı zamanda aktif veya pasif olması incelenecektir. Bu kısımda da *Sabah* gazetesinin İstanbul seçimleri hakkında yaptığı haberler Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı açısından “olumlu”, “olumsuz” ve “nötr” olarak ele alınmıştır. *Sabah* gazetesinin Cumhur İttifakı açısından olumlu olarak değerlendirilebilecek haberlere baktığımızda cümlelerin doğrudan aktarım içerdiği ve aynı zamanda “birleşik ve karmaşık” bir yapı içerisinde olduğu görülmektedir. Haberlerde yer alan yoğun anlatım, olumlu yapı oluşturmada okuyucuda bilgi açısından çok fazla enformasyona maruz bırakarak istediği yönde düşündürmeye yönelik bir algı oluşturmaktadır. Buradan hareketle, karmaşık yapıya sahip olan metin okuyucunun zihninde oluşurken aldığı bilgiler çerçevesinde istenilen bir konuma oturmaktadır. Gerek ideolojik gerekse kurgu olarak olsun okuyucunun zihninde başarılı olarak canlanmaktadır. Detayların çok olmasıyla birlikte söylemde yer alan farklı inşalar sayesinde okuyucuda haberi oluşturan gazetenin istediği elde edilmektedir. Bu hem olumlu yapılar hem de olumsuz yapılar için geçerli olmaktadır. Çalışmanın sınırlılığından dolayı *Sabah* gazetesinde yer alan haberler arasından öne çıkanlar seçilerek incelenecektir.

“Fetih Ruhu Beka İçin Şahlandı” (25.03.2019) başlıklı haberin içinde yer verilen “1 Mart beka seçimi. Zillet şemsiyesi altında toplanıp Türkiye’nin kuyusunu kazanlara 31 Mart’ta asla icazet verilmemeli. Türk milletini yıktırmayacağız, böldürmeyeceğiz. Biz burada, Yenikapı’dayız. Ey katiller gelin de görelim. Gelin, sizi dedeleriniz gibi yerin dibine gömelim. Hiç kimse Kürt kökenli kardeşimin üzerinden plan yapmasın. Kürt kökenli kardeşlerim, emin olun Amerikan sizleri benden fazla sevemez” ifadelerde MHP genel başkanı Devlet Bahçeli’nin doğrudan sözleri yer almaktadır. Aynı haberin içinde Cumhur İttifakı İstanbul adayı olan Binali Yıldırım’ın da sözlerine yer verilmiştir. Haberde yer alan “15 Temmuz’da yenilmeyen Türkiye’nin ruhu, Yenikapı ruhu burada. Siz bu meydanları doldurdukça ne hainlere yeniliriz, ne de ekonomimize saldıranlara eyvallah deriz. Bu milletin kim olduğunu hala öğrenemediler. Bu millet, iyiliği ve güzelliğin timsalidir” ifadeleri yine doğrudan haberin öznelerinden biri olan Binali Yıldırım’ın sözleri yer almaktadır. Görüldüğü üzere haberdeki ifadeler yoğun ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Haberde yer alan ideolojik bakış açısıyla birlikte bir “düşman” algısı da dikkat çekmektedir. Yine bu yaratılan söz

diziminde yer alan “düşman” imgesi her iki siyasinin de açıklamasında paralel olarak yer almaktadır. Okuyucunun zihninde genel olarak “Türkiye ve Cumhur İttifakının aynı şeyi ifade ettiği” izlenimi oluşmaktadır. “82 Milyon İçin Çalışacağız” (30.03.2019) başlıklı habere bakıldığında yine aynı şekilde bir yapı görülmektedir. “BAŞKAN ERDOĞAN: Biz evine helal rızık götürmek için ter döken emekçimizin, her *Sabah* dükkânını “Bismillah” diyerek açan esnafımızın, girişimcilerimizin Cumhurbaşkanıyız. Kimseyi ayırmayacak, kimseyi dışlamayacak, ebedi kardeşliğimize sıkı sıkı sarılarak, 82 milyonun her bir ferdinin huzuru için gayret göstereceğiz” ifadelerinin yer aldığı haberde de karmaşık bir yapı görülmekte ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın sözleri doğrudan aktarılmaktadır. Buradaki dikkat çeken yapı ise seçimlerin yerel ölçekte yapılmasına karşın söylemlerin “genel seçim” gerçekleşiyormuş havasında olmasıdır.

Sabah gazetesinde Millet İttifakı açısından olumsuz olarak yer alan haberlere bakıldığında ise yapıların burada da karmaşık bir şekilde kurulduğu görülmektedir. Bir başka dikkat çeken durum ise haberlerin Millet İttifakında yer alan bir siyasi tarafından değil, Cumhur İttifakında yer alan bir siyasi veya gazetenin kendi fikri olarak kurulduğu görülmektedir. “Kirli İttifaktaki PKK’lılar İsim İsim Belli Oldu” (25.03.2019) başlıklı habere bakıldığında içeriğinde “CHP, İYİ Parti, Saadet Partisi’nin PKK’nın uzantısı olan HDP ile yaptığı kirli ittifakın gerçek yüzü, gösterilen adayların PKK/KCK bağlantılarının tespiti ile ortaya çıktı. Listelerde PKK/KCK iltisaklı tam 334 aday var” ifadeleri yer almaktadır. Haber içeriğine genel olarak bakıldığında “Millet İttifakı ve Saadet Partisi’nin PKK terör örgütünün temasta olduğu” anlamı çıkmaktadır. İdeolojik olarak kurulan yapıda “Millet İttifakının Türkiye için zararlı olduğu” anlamı okuyucuya aktarılmaktadır. “Kılıçdaroğlu’nun Yok Saydığı Dev Eserler” (26.03.2019) tarihli haberde “BAŞKAN Erdoğan liderliğindeki Ak parti iktidarında Türkiye 17 yılda baştan aşağıya yenilendi. Bir zamanlar hayal olan projeler peş peşe gerçeğe dönüştü. Ulaşımdan sağlığa, eğitimden spora her alanda dev yatırımlar yapıldı” ifadeleri yer almaktadır. Burada da gazetenin yaptığı yorum yer almaktadır. Haber metnine bakıldığında Cumhur İttifakından söz etmese de ittifakın üyesi olan Ak Parti için olumlu ifadeler yer alırken Millet İttifakı üyelerinden olan CHP genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun söylediği sözler hedef alınarak ve o sözlere karşın cevap niteliğinde bir haber yapısı oluşturulmuştur. “CHP HDP’den Organ Nakli Yapıyor” (28.03.2019) başlıklı habere bakıldığında MHP genel başkanı Devlet Bahçeli’nin sözlerine doğrudan yer verildiği görülmektedir. Haber içerisinde “ATATÜRK’ÜN PARTİSİ HDP’DEN ORGAN NAKLİ YAPIYOR. MHP lideri Devlet Bahçeli Adana’da konuştu: Atatürk’ün partisi HDP’den ilik ve organ nakli yapıyor. Bir gözüyle Kandil’i öbür gözüyle Pensilvanya’yı kolluyor. Zillet ittifakı

milli güvenlik sorunudur” ifadeleri yer almaktadır. Buradaki karmaşık yapının yanı sıra ideolojik olarak da söylemler yer almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu lideri Mustafa Kemal Atatürk de konuya dahil edilerek milli duygulara hitap edildiği görülmektedir. Bunun akabinde CHP’nin ise aynı zamanda kurucusu olan “Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün izinden gitmiyor” düşüncesi okuyucuda oluşmaktadır. Ayrıca “CHP ile HDP’nin birbirleri ile temasta olduğu” anlamı okuyucunun zihninde canlanmaktadır.

Sabah gazetesinin 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında yaptığı haberler sentaktik yapı açısından da incelenmektedir. Burada dikkat edilen ise cümlelerin aktif mi ya da pasif mi olduğu üzerine yapılan incelemelerdir. Aktif yapıda kurulan cümlelerde özne ön plana çıkarılırken pasif yapıda kurulan cümlelerde ise nesne ön plana çıkmaktadır. Bu cümlelerin kuruluşu incelendiğinde ideolojik yapı ortaya çıkmaktadır. “Kırlı İttifaktaki PKK’lılar İsim İsim Belli Oldu” (25.03.2019) başlıklı haberde yer alan “PKK/KCK bağlantıları bulunan 224 kişinin CHP’den, 81 kişinin Saadet Partisi’nden, 29 kişinin ise İYİ Parti’den aday gösterildiği belirlendi” ifadeleri yer almaktadır. Buradaki kullanım şekli aktif yapıdadır. “CHP HDP’den Organ Nakli Yapıyor” (28.03.2019) başlıklı haber yer alan “Hainler silahla yapamadıklarını ‘Zillet İttifakı’ adıyla başarmayı deniyorlar” ifadeleri de aktif cümle kurulumuna örnek teşkil etmektedir. Diğer bir araştırma basamağı olan ise “bölgesel uyum” adı altında işlenmektedir. Burada da cümlelerin birbiriyle olan ilişkileri incelenmektedir. Bu aşamada bazen cümleler arası nedenselliğe yer verilirken bazen de bir cümlemin sonraki cümlede yer alıp almadığı incelenmektedir. “Anket Şirketleri Çok Ciddi Yanılacak” (28.03.2019) başlıklı haber yer alan “Başkan Erdoğan: Anket şirketlerinin çok ciddi bir yanılga payı içinde olduklarını, gerçek anketin yapılacağı Pazar günü göreceğiz” ifadeleri bölgesel uyum altında değerlendirilebilir.

Mikro düzeyde bir başka inceleme alanı ise “*Sözcüklerin seçimidir*”. *Sözcükler* propaganda aracı olarak kullanılabilir. Sıkça verilen “özgürlük savaşçısı” ve “terörist” kelimeleri arasındaki farklılıklar gibi kelimelerin ideolojik anlam oluşturmadaki önemi belirgin ve önemlidir. Buradan hareketle de cümle yapısındaki *Sözcük* seçimleri geliş güzel bir şekilde olmamakta tam tersine bilinçli ve ideolojik bir arka planı olacak şekilde seçilmektedir. Metinlerde yer alan özellikle haber metinlerinde yer alan kelimelere bakıldığında tercihlerin ideolojik olarak yapıldığı görülmekte ve aynı zamanda okuyucunu zihninde kendi ideolojik yapısını kurmayı hedeflediği görülmektedir. *Sabah* gazetesinde yer alan İstanbul seçimleri haberlerine bakıldığında ise Cumhur İttifakı için haberlerde yer alan kelimelerin seçimi olumlu anlamda ideolojik bir yapıda yer alırken Millet İttifakı için olumsuz kelimelerin kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, “Fetih Ruhu Beka İçin Şahlandı” (25.03.2019) başlıklı haberde yer alan “fetih”, “şahlanma”, “beka”, “düşmanları”, “çatlatan”,

“mahşeri”, “zafer” kelimelerinin Cumhur İttifakı için kullanıldığı görülmektedir. Öte yandan “düşmanları”, “kirli”, “gömülecek” ifadeleri ise Millet İttifakı için olumsuz anlamda kullanılmaktadır. Ayrıca haberin içeriğinden “Türkiye Cumhuriyeti’nin iyiliği için Cumhur İttifakı seçilmeli, çünkü Millet İttifakı ülke için iyi değildir” anlamı okuyucunun zihninde canlandırılmaktadır. Öte yandan haberin retorik de inceleme açısından önem taşımaktadır. Görgü tanığı, inandırıcı veri, fotoğraf gibi etkenlere bakılmaktadır. “Fetih Ruhu Beka İçin Şahlandı” (25.03.2019) başlıklı haberde kullanılan fotoğraf bu konuda fikir vermektedir.

Görsel 3.1 “Fetih Ruhu Beka İçin Şahlandı” (25.03.2019)

Burada görüldüğü üzere fotoğrafta yer alan kalabalık görüntüsünün ellerindeki kırmızı olduğu görülen bayrakların Türk bayrağı olduğu fark edilmekte ve bu karabalık önünde yer alan Cumhur İttifakı liderleri ve İstanbul Belediye Başkanı adayı görülmektedir. Fotoğrafta yer alan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve MHP genel başkanı Devlet Bahçeli’nin yanı sıra Cumhur İttifakının İstanbul Belediye Başkanı adayı Binali Yıldırım da fotoğrafta görülmekte ve üç siyasinin de el ele tutuşup pozitif bir yüz ifadesi ile halkı selamladığı görülmektedir. Bu fotoğrafta yer alan detaylara bakıldığında ise haber metnin de oluşturulan pozitif söylemin fotoğrafla desteklendiği görülmektedir.

3.7.1.2. Sözcü Gazetesi Metinsel Çözümleme

a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi

31 Mart İstanbul seçimlerinin basında yer alan haberlerini incelemeye yönelik yapılan bu çalışmada *Sözcü* gazetesinin 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında yaptığı haberler makro yapı altında incelenmiştir. Bunlar “haber başlığı, haber girişi, ana olayın ele alınış biçimi, bağlam bilgisi, temalar, temaların şematik yapısı ve olay taraflarının değerlendirmeleri” gibi unsurlar altında incelenerek analiz yapılmıştır.

25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında incelenen *Sözcü* gazetesinin 31 Mart 2019 İstanbul yerel seçimleri hakkında yaptığı haberlerde; Millet İttifakı için “9 olumlu”, “1 olumsuz” haber bulunmaktadır. Cumhur İttifakı için “3 olumlu”, “6 olumsuz” haber bulunmaktadır. Ayrıca “2 nötr” haber bulunmaktadır.

1- Millet İttifakı İçin Olumlu Anlam Taşıyan Haberler

- “CHP İstanbul Başkan Adayı Ekrem İmamoğlu: Devlet Her Oyun, Hakkını Bulması İçin Tedbir Almalı” (25.03.2019)
- “CHP İstanbul Adayı İmamoğlu, Erdoğan’a Seslendi: Yorulmasın, İstanbul’un Sorunlarını Biz Çözeriz” (26.03.2019)
- “Lafla Ne Döviz İner Ne Döviz Çıkar” (27.03.2019)
- “Aramızda Kalsın İstanbul’u Alıyoruz” (28.03.2019)
- “Halk Frene Basacak” (28.03.2019)
- “Bu Defa Kulağı Çekin” (29.03.2019)
- “Bir Nisan’da Güzel Çiçekler Açacak Kardeşim” (29.03.2019)
- “Seçmen Sandıkta Ders Verecek” (30.03.2019)
- “Allah Kibirden Korusun Herkesi” (30.03.2019)

2- Millet İttifakı İçin Olumsuz Anlam Taşıyan Haberler

- “Bukalemun İttifakı Yıkmayı Vaat Ediyor” (27.03.2019)
- “Zillet İttifakı Milli Güvenlik Sorunudur” (28.03.2019)

3- Cumhur İttifakı İçin Olumlu Anlam Taşıyan Haberler

- “Cumhur İttifakından Gövde Gösterisi” (25.03.2019)
- “Cumhuriyeti 100’ncü Yılına Taşıyan Kadroları Seçeceğiz” (26.03.2019)
- “Erdoğan İstanbul’da HDP’lilerden Oy İstedi” (30.03.2019)

4- Cumhur İttifakı İçin Olumsuz Anlam Taşıyan Haberler

- “Bir Vatandaş Var Ben Olmasam Söyleyecek Lafı Yok” (25.03.2019)

- “Uçaklarından Birini Sat, Tank Palet Fabrikasını Geri Al!” (25.03.2019)
- “Şehidimizin Cenazesini Seçim Malzemesi Yaptılar” (26.03.2019)
- “Bunlar Eğer PKK’lıysa Neden Tutuklamadın?” (26.03.2019)
- “Bu Beka Değil Zeka Seçimi” (26.03.2019)

5- Nötr Haberler

- “51-49 Dengesi Bu Seçimde Değişecek” (27.03.2019)
- “Cumhur Mu? Millet Mi?” (31.03.2019)

25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında *Sözcü* gazetesinin haber başlıklarına bakıldığında Millet İttifakı için yer alan haberlerde Millet İttifakı İstanbul adayı Ekrem İmamoğlu’nun sözlerinin doğrudan başlıkta yer aldığı haberler gözükmemektedir. Örneğin; “CHP İstanbul Başkan Adayı Ekrem İmamoğlu: Devlet Her Oyun, Hakkını Bulması İçin Tedbir Almalı” (25.03.2019), “CHP İstanbul Adayı İmamoğlu, Erdoğan’a Seslendi: Yorulmasın, İstanbul’un Sorunlarını Biz Çözeriz” (26.03.2019) haberlerinde Ekrem İmamoğlu’nun ismiyle beraber sözleri yer almaktadır. Diğer yandan “Lafla Ne Döviz İner Ne Döviz Çıkar” (27.03.2019), “Bir Nisan’da Güzel Çiçekler Açacak Kardeşim” (29.03.2019) ve “Allah Kibirden Korusun Herkesi” (30.03.2019) başlıklarının yer aldığı haberlerde ise Ekrem İmamoğlu’nun isminin olmadığı ama sözlerinin doğrudan başlık olarak verildiği görülmektedir. *Sözcü* gazetesinde yer alan Millet İttifakı için olumlu haberlerin yer aldığı başlıklarda genel olarak bakıldığında “Seçimi Millet İttifakı kazanacak”, “Türkiye için güzel günler gelecek”, “İstanbul’u Millet İttifakı kazanacak” anlamları çıkmaktadır. Haberlerin başlıkları oluşturulurken pozitif kelimelerin kullanıldığı dikkat çekmektedir ve aynı zamanda doğrudan İstanbul adayı Ekrem İmamoğlu’nun Cumhur İttifakı adına yaptığı açıklamalar da dikkat çekmektedir. Burada sunulan farklı anlamdaki olumlamalar ile okuyucunun zihninde olumlu bir düşünce uyandırılmaktadır. Millet İttifakı için olumsuz haberlere bakıldığında ise “Zillet İttifakı Milli Güvenlik Sorunudur” (28.03.2019) başlıklı haber dikkat çekmektedir. Buradaki başlıkta MHP lideri Devlet Bahçeli’nin yaptığı konuşmadan bir kesit başlık olarak haber yer verilmiştir. Ayrıca “Bukalemun İttifakı Yıkmayı Vaat Ediyor” (27.03.2019) başlıklı haberde de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın sözlerine yer verilerek Millet İttifakı için kullanılan tanım ile okuyucuda olumsuz bir düşünce oluşturulmaya çalışılmıştır.

Sabah gazetesinin 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında yaptığı haberlere bakıldığında Cumhur İttifakı için yaptığı olumlu haberlerde doğrudan haberde özne olan kişinin sözlerine yer verildiği görülmektedir. “Cumhuriyeti 100’ncü Yılına Taşıyan Kadroları Seçeceğiz” (26.03.2019) başlıklı haberde Cumhur İttifakı İstanbul adayı Binali Yıldırım’ın konuşmasından bir kesite başlıkta yer verildiği görülmektedir. “Cumhur İttifakından Gövde

Gösterisi” (25.03.2019) ve “Erdoğan İstanbul’da HDP’lilerden Oy İstedi” (30.03.2019) başlıklı haberlere bakıldığında Cumhur İttifakı için bir olumlu yapıldığı görülmektedir. Bu iki haberde yer alan olumlayıcı *Sözcük*lerin yanı sıra “HDP’lilerden Oy İstedi” başlığıyla *Sözcü* gazetesi Milliyetçi seçmenlere karşı olumsuz bir anlam inşa etmeye çabalamış olsa da bir partinin ve ittifakın başka bir partiden oy istediğini haberde belirtmek daha geniş kesime hitap ettiğinin görülmesi açısından olumlu olarak algılanmaktadır.

Sabah gazetesinin 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında yaptığı haberlere bakıldığında Cumhur İttifakı için yer alan olumsuz haber başlıklarında Millet İttifakının söylemleri dikkat çekmektedir. Örneğin, “Bir Vatandaş Var Ben Olmasam Söyleyecek Lafı Yok” (25.03.2019) ve “Bunlar Eğer PKK’lıysa Neden Tutuklamadın?” (26.03.2019) başlıklı haberlerde Millet İttifakı üyesi CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun konuşmasından bir kesitin doğrudan verildiği görülmektedir. “Uçaklarından Birini Sat, Tank Palet Fabrikasını Geri Al!” (25.03.2019) başlıklı haberde ise Millet İttifakı üyesi İYİ Parti’nin genel başkanı Meral Akşener’in sözlerinden bir kısmın başlıkta doğrudan yer aldığı görülmektedir. “Şehidimizin Cenazesini Seçim Malzemesi Yaptılar” (26.03.2019) başlıklı habere bakıldığında gazetenin haber konusu hakkında kendi yorumunu yaptığı görülmektedir. Buradan “yaptılar” kısmındaki “kim?” sorusu karşılıksız gibi gözükse de haberin içeriğinden “Cumhur İttifakı olduğu” anlaşılmaktadır. Nötr olarak sayılabilecek haberlere bakıldığında ise örneğin; “51-49 Dengesi Bu Seçimde Değişecek” (27.03.2019) başlıklı haberde bir öngörüye yer verilmektedir. Bir anket şirketinin sahibinin sözlerine yer verilirken habere konu olan olayla ilgili doğrudan aktarım olduğu görülmektedir. “Cumhur Mu? Millet Mi?” (31.03.2019) başlıklı haberde ise seçim günü yapılmış bir haber olduğu için ittifaklar veya partiler hakkında haber yapılmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nde Seçim günü medyada seçimle ilgili herhangi bir paylaşım yapılması yasaktır.

Makro yapıda bir diğer analiz türü ise “şematik” yapıdır. Burada “ana olayın sunumu, haberin sonuçları, ardaan, bağlam bilgisi” gibi kriterler göze alınarak inceleme yapılmaktadır. Ayrıca “haber kaynakları, olaya tarafların getirdikleri tutum” gibi yoruma dayalı ifadeler de markı yapı altında yer alan incelemelerde bir unsur olarak yer almaktadır. *Sözcü* gazetesinin bu bağlamda aktardığı haberlere bakıldığında istediği doğrultuda haberi inşa ettiği görülmekte ve aynı zamanda “ardalan ve bağlam bilgisi” olduğu hem olumlu hem de olumsuz olarak yer alan haberlerde görülmektedir. Millet İttifakı için olumlu haberlerde örneğin, “Aramızda Kalsın İstanbul’u Alıyoruz” (28.03.2019) başlıklı haberde yer alan Kemal Kılıçdaroğlu’nun “Bizim bir göz bebeğimiz var gidin ona oy verin” sözlerinde okuyucunun zihninde yer alan olumlu ifade olarak “göz bebeği” ifadesi gösterilebilir. Burada dolaylı yoldan Millet İttifakı

İstanbul adayı Ekrem İmamoğlu işaret edilmektedir. “Halk Frene Basacak” (28.03.2019) başlıklı haberde ise “Değişim talebinin çok net olduğunu savunan Akşener, ‘Ankara ve İstanbul’un Millet İttifakı tarafından alındığını görüyorum. Seçmen ‘zıvanadan çıkmış’ dili gördü, sağduyusu devreye girdi, sandıkta bu mesajı verecek’ dedi” şeklinde bir giriş kullanılmıştır. Bu haberin girişinde yer alan “dil” konusu çalışmanın da temel yapı taşları olması açısından önemli bir kullanım olarak gözükmektedir. Seçimin söylemler üzerinden ilerlediğini siyasilerin de farkında olduğunun göstergesi olarak bu haber gösterilebilir. Millet İttifakı için olumsuz haberlere bakıldığında “Bukalemun İttifakı Yıkmayı Vaat Ediyor” (27.03.2019) başlıklı haber dikkat çekmektedir. Haber yer alan “Yerel seçimlere kısa bir süre kala Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın hedefinde yine muhalefet vardı. ‘Bu ülkeye değil yıkım değil inşa ekibi lazım’ diyen Erdoğan, muhalefetin tükendiğini savundu” ifadelerinden de anlaşılacağı gibi Millet İttifakı için olumsuz sayılabilecek bir yapıda haberin ana konusunun okuyucuya sunulduğu görülmektedir.

Sözcü gazetesinde yer alan Cumhuriyet İttifakı için olumlu haberlerde “Cumhuriyet İttifakından Gövde Gösterisi” (25.03.2019) başlıklı haber dikkat çekmektedir. Buradaki kurulan yapıda okuyucu için olumlu bir yapı sunulmaktadır. “Erdoğan Yenikapı’da 1 milyon 600 bin kişi olduğunu belirtti” şeklinde yaptığı ana olayın sunumundaki rakamsal istatistik ile okura da inandırıcılık kazandıracak bir yapı kurduğu görülmektedir. Cumhuriyet İttifakı açısından olumsuz olarak nitelendirilebilecek haberlere bakıldığında ise “Şehidimizin Cenazesini Seçim Malzemesi Yaptılar” (26.03.2019) başlıklı haber ön plana çıkmaktadır. Haber girişinde yer alan “İktidarın adayları camilere afişler astı, okullarda velilerden oy istedi. Kimse ses çıkarmadı... Son olarak al bayraklı şehit tabutunu reklamda kullandılar” ifadeler kullanılmıştır. Buradaki yapıda okuyucunun zihninde “Cumhuriyet İttifakı farklı alanlarda doğru olmasa da propaganda yapıyor” düşüncesi oluşmaktadır. Gazetenin “Milliyetçi” seçmene yönelik ideolojik bir dokunma, haberin ana olayı sunuşunda görülmektedir. “Uçaklarından Birini Sat, Tank Palet Fabrikasını Geri Al!” (25.03.2019) başlıklı habere bakıldığında ise Millet İttifakında yer alan İYİ Parti genel başkanı Meral Akşener’in sözlerine doğrudan yer verildiği görülmektedir. Haber yer alan “İYİ Parti lideri Akşener, Sakarya’daki fabrikanın ‘1 milyon dolar için Katar’lılara peşkeş çekildiğini’ iddia ederek, başlıktaki çağrıyla yaptı. İktidarı da, ‘işsizlerin dilinin konuşulmaması için savaş diliyle saldırmakla’ suçladı” ifadeleri yer almaktadır. Burada olayın ana sunuşunda okuyucuda oluşan fikir olumsuz olmaktadır. *Sabah* gazetesinde yer alan haberlerde nötr haber diye nitelenebilecek tarafsız haberler de bulunmaktadır. “51-49 Dengesi Bu Seçimde Değişecek” (27.03.2019) başlıklı haberde “İsabetli seçim tahminleriyle tanınan KONDA’nın genel müdürü Bekir Ağır ‘İktidarın

kullandığı dil, karşı kesimi konsolide etti' dedi" ifadeleri yer almaktadır. Burada seçime dair "anketlerde yer alan istatistiklerin değerlendirilmesi" düşüncesi okuyucuda oluşmaktadır. "Cumhur Mu? Millet Mi?" (31.03.2019) başlıklı haberde de seçimin sonucuna dair okuyucuya yöneltilen bir soru bulunmaktadır. Yine haberin ana olayı sunuşunda da bu paralellikte tanımlar ve seçime dair genel söylemler yer almaktadır.

b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi

Bir haberin mikro incelemesi yapılırken kelime, cümle, ifade veya fotoğraflar gibi yapıların ortaya çıkarılması için ele alınan metinlerin "sentaktik çözümleme, bölgesel uyum ve retorik çözümleme" şeklinde incelenmektedir. *Sözcü* gazetesinin 31 Mart seçimleri için 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında yer alan haberler ilk olarak "sentaktik" ve "bölgesel uyum" açısından incelenecektir. *Sözcü* gazetesinde Millet İttifakı hakkında yapılan olumlu haberlere bakıldığında basit ve sade yapıda olduğu görülmektedir. Millet İttifakı için yapılan olumsuz haberlerde ise karmaşık yapıda haberler görülmektedir. Cumhur İttifakı için yapılan olumsuz haberlerde de karmaşık bir yapı görülmektedir. Cumhur İttifakı için yer alan olumlu haberlerde ise basit bir yapı olduğu görülmektedir. Örneğin, "Aramızda Kalsın İstanbul'u Alıyoruz" (28.03.2019) başlıklı haberde "Çok güzel işler başaracağız, hiç kuşkunuz olmasın. Ben size bir şey söyleyeyim, aramızda kalsın İstanbul'u alıyoruz" ifadeleri yer almaktadır. Burada görüldüğü üzere yalın ve basit bir ifade biçimi görülmektedir. Okuyucunun kolay bir şekilde kavrayacağı yapı oluşturulmuştur. "Seçmen Sandıkta Ders Verecek" (30.03.2019) başlıklı haberde de basit ve sade bir yapı görülmektedir. Haberde yer alan "17 yıldır AKP'ye oy verdiğini ama bu sefer ilk kez Millet İttifakına oy vereceğini söyleyenler seçmenler gördüm" ifadeleri dönemin CHP milletvekili Muharrem İnce'ye ait olarak haberde doğrudan yer verilmiştir. Burada dikkat çekense Muharrem İnce'nin muhabire yaptığı açıklamaları doğrudan olacak şekilde habere aktarılmıştır. "Cumhuriyeti 100'ncü Yılına Taşıyan Kadroları Seçeceğiz" (26.03.2019) başlıklı haberde de Cumhur İttifakı için olumlu bir yapı görülmektedir. Haberde "6 günümüz var. İnşallah, buradan da gelecek 5 yıl için şehirlerimizi, yerel yönetimleri, cumhuriyetimizin 100'üncü yılına taşıyacak kadroları seçeceğiz" ifadeleri yer almaktadır. Burada Cumhur İttifakı İstanbul adayı Binali Yıldırım'ın sözlerine direkt yer verildiği görülmekte ve basit bir yapı kurulduğu görülmektedir.

Olumsuz yapıda oluşturulan haberlere baktığımızda ise "Zillet İttifakı Milli Güvenlik Sorunudur" (28.03.2019) başlıklı haberde Millet İttifakı için olumsuz bir yapı kurulduğu görülürken MHP lideri Devlet Bahçeli'nin yaptığı açıklamada kullandığı ifadelere doğrudan yer verildiği gözükürken cümle yapısının da karmaşık olduğu görülmektedir. "Atatürk'ün

partisi HDP'den ilik ve organ nakli yapıyor, bir gözüyle Kandil'i bir gözüyle Pensilvanya'yı kolluyor. PKK'lı teröristler CHP üzerinden belediyelere sızmaya çalışıyor. Zillet ittifakı milli güvenlik sorunudur” şeklindeki MHP lideri Devlet Bahçeli'nin yaptığı haberlere yer verildiği görülmektedir. Haberin kurgusundan da anlaşılacağı üzere yoğun ve karmaşık bir yapı bulunmaktadır. “Bu Defa Kulağı Çekin” (29.03.2019) başlıklı haberde “O komedyen mi, bakan mı, ne olduğu belirsiz arkadaşşa sormak isterim. Sen nasıl olur da millete adi dersin... Bunlar zıvanadan çıktılar” şeklindeki İYİ Parti lideri Meral Akşener'in açıklamasına doğrudan yer verildiği görülmektedir. Karmaşık bir yapıda kurulan haberde okuyucuda tam olarak olumsuzluk karmaşık ve yoğun bir kurguyla verilmektedir. Mikro yapıda ele alınan bir diğer yapı ise “bölgesel uyumdur”. Burada dikkat edilen cümlelerin birbirleriyle olan ilişkilerinin nasıl olduğu ile alakalıdır. *Sözcü* gazetesinin 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında İstanbul seçimleri ile ilgili yaptığı haberler incelendiği zaman cümlelerin nedensel ilişkiler kurularak aktarıldığı görülmektedir. Özellikle Cumhur İttifakı için olumsuz haberlerin inşasında kullanılan haber yapılarında nedensel bir bağ kurularak haberin inandırıcılığının artırılması için kurulan bu bağın etkin olarak yer aldığı görülmektedir. Genel olarak bakıldığında “nedensel bir bağ” net olarak görülmektedir. “Uçaklarından Birini Sat, Tank Palet Fabrikasını Geri Al!” (25.03.2019) başlıklı habere bakıldığında “Cumhurbaşkanı'nın türedi dediği EYT'liler nasılsınız? Bir ittifaka zillet diyen o dilin sahibi, ‘Ben halkıma terörist der miyim?’ diyor. Dedin kardeşim, dedin” ifadelerine yer vermiştir. İYİ Parti lideri Meral Akşener'in sözlerine doğrudan yer verilen haberdeki kurulan bağ nedensellik çerçevesinde değerlendirilebilir. Habere konu olan EYT'liler (Emeklilikte Yaşa Takılanlar) önceki olayın da öznesi olarak yer almaktadır. Burada kullanılan yapıda önceki olaya atıfta bulunularak bir nedensellik bağı oluşturulmaktadır. Okuyucuda “Cumhur İttifakı EYT'liler için olumsuz bir düşüncede ve istediklerini vermeyecek” şeklinde bir fikir oluşmaktadır. “Bunlar Eğer PKK'lıysa Neden Tutuklamadın?” (26.03.2019) başlıklı habere bakıldığında “Bunların her birisi savcılıktan temiz kağıdı almışlardır, YSK bunlar aday olup seçilebilir diye ‘evet’ demiştir. Kardeşim senin istihbarat örgütün yok mu? Peki bunlar PKK'lı ise niye tutuklamadın? Nasıl olup da bunlara temiz kağıdı verdin?” şeklindeki ifadeler yer almıştır. Haberin taraflarından biri olan CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun sözlerine doğrudan yer verilmiştir. Buradaki nedensellik bağında da YSK (Yüksek Seçim Kurulu) üzerinden bir bağ kurularak olay açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca önceki olayın tarafı olan kişinin sözlerine yer verilerek haberin inandırıcılığı artırılmaya çalışılmıştır. Okuyucunun zihninde “Bu adaylar terör örgütü ile ilişkiliyse şimdiye kadar neden ortaya çıkmadı?” düşüncesini oluşturmak için kurulan bir yapı gözükmektedir.

Çalışmanın bu kısmında yapılan analizde yer alan bir diğer önemli kısım ise “*Sözcüklerin seçimidir*”. Haberin söyleminde veya bir metnin yapısında *Sözcük* seçimi önem göstermektedir. *Sözcü* gazetesinin haber metinlerinde kullandığı *Sözcük* seçimlerine bakılarak ideolojik yapısını nasıl aktardığı önemlidir. Buradan hareketle haberlerin ana temel yapılarını oluşturan *Sözcüklerin* seçimi gelişi güzel yapılmadığı ve bir anlam inşası serüveninde ideolojik olarak belirlendiği söylenebilmektedir. Yapılacak olan çalışmada da bu anlam inşasının nasıl yapıldığı açıklanmaya çalışılacaktır. Cumhuriyet İttifakı açısından olumsuz olarak nitelendirilebilecek haberlere bakıldığında “Uçaklarından Birini Sat, Tank Palet Fabrikasını Geri Al!” (25.03.2019) başlıklı haber dikkat çekmektedir. Kullanılan kelimelerden bazıları şu şekildedir; “kardeşim”, “peşkeş”, “utanmadan” *Sözcükleri* dikkat çekmektedir. Buradan yer alan “kardeşim” *Sözcüğü* ile Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan işaret edilmektedir. “Peşkeş” *Sözcüğü* ile Katarlılara satılan fabrikanın “ucuza satıldığı” anlamına yönelik bir *Sözcük* seçimi yapılmıştır. “Şehidimizin Cenazesini Seçim Malzemesi Yaptılar” (26.03.2019) başlıklı haberde de yine Cumhuriyet İttifakı için olumsuz anlam taşıyan *Sözcük* seçimleri olduğu görülmektedir. Bu haberde de ideolojik olarak kelime seçimlerinin olduğu görülmektedir. Örneğin, “camilere afişler astı”, “okullarda velilerden oy istedi”, “kimse ses çıkarmadı”, “al bayraklı şehit tabutunu reklamda kullandılar” *Sözcük* seçimlerine de bakıldığında anlaşılabileceği üzere ideolojik olarak Milliyetçi bir çizgide haberin inşa edildiği görülmektedir. Burada yer alan *Sözcükler* “Türkiye’nin değerleri olan “cami”, “bayrak”, “şehit” gibi unsurların kullanılarak siyasete karıştırılması” düşüncesi okuyucunun zihninde oluşturulmaktadır. Genel olarak Cumhuriyet İttifakı açısından olumsuz olarak nitelendirilecek haberlere bakıldığında ideolojik olarak belirgin *Sözcük* seçimleri ön plana çıkmaktadır. Millet İttifakı açısından olumsuz haberlere bakıldığında ise yine belirgin olarak ideolojik yapının ön plana çıktığı görülmektedir. “Zillet İttifakı Milli Güvenlik Sorunudur” (28.03.2019) başlıklı haberde yer alan “bir gözüyle Kandil’i”, “bir gözü Pensilvanya’yı kolluyor”, “PKK’lı teröristler CHP üzerinden belediyelere sızmaya çalışıyor”, “zillet ittifakı milli güvenlik sorunudur”, “zillet ittifakı Türkiye’nin karşı cephesidir”, “karanlık” gibi olumsuz anlamlar taşıyan kelimelerin tercih edildiği görülmektedir. Genel olarak bu haberin *Sözcük* seçimlerine bakıldığında doğrudan Milleti ittifakının adının geçmediği “Millet” kelimesi yerine “zillet” kelimesinin tercih edildiği görülmektedir. “Kandil” vurgusu ile PKK terör örgütü ile bağlam oluşturulmakta ve “Pensilvanya” vurgusu ile de FETÖ vurgusu yapılmaktadır. İki terör örgütünün isminin dolaylı yoldan geçmesine rağmen okuyucuda doğrudan bir bağlantı oluşmaktadır.

Haberin etkisini arttırmak için bir diğer unsur da “retoriksel” unsurdur. Burada yer alan “imge, veri kullanma, fotoğraf” gibi unsurlar dikkat çekmektedir. “Şehidimizin Cenazesini Seçim Malzemesi Yaptılar” (26.03.2019) başlıklı habere bakıldığında retoriksel unsur olarak haber fotoğrafı kullanılmıştır. Bu haberde kullanılan fotoğrafta haber metninin içinde geçen ifadeleri desteklemek için fotoğrafın kullanıldığı görülmektedir. “Askeri bir düzende cenaze töreni yapıldığı görülen fotoğrafta seçim propagandası yapılmaktadır” düşüncesi okuyucuda oluşmaktadır. Haber metninde yer alan ifadelere ek olarak haberin desteklenmesi ve okuyucuda inandırıcı olması açısından önemli bir gösterge olarak yer almaktadır.

Görsel 3.2 “Şehidimizin Cenazesini Seçim Malzemesi Yaptılar” (26.03.2019)

3.7.1.3. Yeniçağ Gazetesi Metinsel Çözümleme

a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi

Bu çalışmada yer alan gazetelerden biri de *Yeniçağ* gazetesidir. 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında İstanbul seçimleri odaklı yapılan haberler bu kısımda makro ölçekte incelenecektir. Mikro yapıda “haber ana başlığı, haber girişleri, ana olayın ele alınış biçimi, bağlam bilgisi, temalar, temaların şematik yapısı ve olay taraflarının değerlendirilmeleri” gibi kriterlerle değerlendirme yapılmaktadır.

Sözcü gazetesinin 25 Mart – 31 Mart tarihli haberler incelendiğinde Millet İttifakı için “10 olumlu” haber bulunmaktadır ve olumsuz haber bulunmamaktadır. Cumhuriyet İttifakı için “4 olumsuz” haber bulunurken “4 olumlu” haber bulunmaktadır. Genel olarak bakıldığında ise

“1 nötr” yani tarafsız haber bulunmaktadır. *Sabah* gazetesinin 31 Mart 2019 seçimlerine ilişkin haber başlıkları şu şekildedir;

1- Millet İttifakı İçin Olumlu Anlam Taşıyan Haberler

- “İmamoğlu: Laf Aramızda Kazanıyoruz” (25.03.2019)
- “Kangrene Dönen Sorunları Çözeceğiz” (25.03.2019)
- “Bu Şehre Başka Bir Huzur Getireceğiz” (26.03.2019)
- “Ruhumuzda Adalet Var, Sevgi Güzellik Var” (27.03.2019)
- “1 Nisan Siyasi Ahlak İçin Başlangıç Olsun” (27.03.2019)
- “Millet İttifakı İftiraya Karşı Tek Yürek” (29.03.2019)
- “İstanbul’a Hizmet İçin Can Atıyoruz” (29.03.2019)
- “Ben Gerekirse Ölüme Giderim...” (30.03.2019)
- “Umutların Yeşerdiği Bahar İki Gün Sonra” (30.03.2019)
- “İyi Olan Kazansın Millet Türkiye İçin Sandıkta” (31.03.2019)

2- Cumhur İttifakı İçin Olumlu Anlam Taşıyan Haberler

- “Erdoğan: Türkiye’nin Gücü Birliğinden Geliyor” (26.03.2019)
- “Erdoğan Terörle Mücadele Mesajı Verdi” (27.0.2019)
- “Yıldırım: Hizmette Asla Siyaset Olmaz” (27.03.2019)
- “Bahçeli: İttifak Beka Bekçisidir” (29.03.2019)

3- Cumhur İttifakı İçin Olumsuz Anlam Taşıyan Haberler

- “Beka Sorunu Tank Palet Fabrikasıdır” (26.03.2019)
- “Akşener: Türkiye Hızla Ayırılıyor” (27.03.2019)
- “MHP AKP’ye İlhak Etti” (28.03.2019)
- “Bizi Bölmek İçin İftira Atıyorlar” (28.03.2019)

4- Nötr Haberler

- “İstanbul’da Ortak Miting” (25.03.2019)

Yeniçağ gazetesinde yer alan haberlere bakıldığında Millet İttifakı için olumlu haberlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Millet İttifakı için olumlu haberlerde İstanbul belediye başkanı Ekrem İmamoğlu’nun açıklamalarına doğrudan yer verildiği dikkat çekmektedir. “İmamoğlu: Laf Aramızda Kazanıyoruz” (25.03.2019) başlıklı haberde doğrudan Ekrem İmamoğlu’nun söylemlerinin yer almasının yanında isminin de yer aldığı görülmektedir. “Bu Şehre Başka Bir Huzur Getireceğiz” (26.03.2019) başlıklı haberde de Millet İttifakı İstanbul adı Ekrem İmamoğlu’nun sözlerine doğrudan yer verildiği

görülmektedir. Başlıklardan dikkat çektiği üzere kurulan yapılarda okuyucunun zihninde “Millet İttifakı kazanacak” düşüncesi oluşturulmakta ve “Millet İttifakı kazanırsa iyi olacak” düşüncesinin okuyucunun zihninde yerleşmesi amaçlanmaktadır. “1 Nisan Siyasi Ahlak İçin Başlangıç Olsun” (27.03.2019), “İstanbul’a Hizmet İçin Can Atıyoruz” (29.03.2019), “Umutların Yeşerdiği Bahar İki Gün Sonra” (30.03.2019) başlıklı haberlerde de Ekrem İmamoğlu’nun sözlerinden seçilen kısımlar doğrudan başlıkta verilmektedir. Bu haberler içerisinde yer alan “Bu Şehre Başka Bir Huzur Getireceğiz” (26.03.2019) başlıklı haberin girişinde verilen “Millet İttifakı’nın İBB adayı İmamoğlu, ‘İstanbul’un her ilçesinin, her noktasına dokunuyoruz. Her sorunu, en samimi ve hızlı biçimde çözeceğiz’ dedi” haber girişine bakıldığında kurulan yapıda cümlelerin basit ve sade bir yapıda olduğu görülmektedir. Haber yapısının basit ve sade bir yapıda olması okuyucunun zihninde berrak bir anlatımın yer almasına olanak sağlamaktadır. Karmaşık yapıda olmayan haber metinlerinde ideolojik olarak kurulan söylemin en net haliyle okuyucuya geçmesi hedeflenilmektedir. Haberin sunuluşunda haber içeriğinin ana olayı sunuşu yer almaktadır. Okuyucu haberin içeriği hakkında genel bir bilgi sahibi olmaktadır ve haberin genelinde anlatılmaya çalışılan olayı kısa bir şekilde kavramaktadır. “1 Nisan Siyasi Ahlak İçin Başlangıç Olsun” (27.03.2019) başlıklı haberde de ana olayın sunuşu şu şekilde yapılmaktadır; “CHP İBB adayı Ekrem İmamoğlu, seçim gecesı kimsenin sevinç çığığı atmasını istemedi. İmamoğlu, ‘Çıkacağız edeplice, ahlaklıca 16 milyon insanın seçimi kazandığını duyuracağız. Bu da siyasi ahlakın başlangıcı olacak’ dedi” . Buradaki cümle yapısına bakıldığında da aynı basit ve sade bir yapı görülmektedir. Haberin öznesi olan kişinin sözlerine doğrudan yer verildiğı görülmektedir. Bu da okuyucuyu hem daha kolay ikna etmekte hem de inandırıcılığı açısından daha etkili kılmaktadır.

Cumhur İttifakı açısından olumlu sayılabilecek haber başlıklarına bakıldığında ise “Yıldırım: Hizmette Asla Siyaset Olmaz” (27.03.2019) başlıklı haber dikkat çekmektedir. Haberin giriş kısımlarında yer alan “İstanbul’da yaşayanların memleketleri ayrı olsa da ortak geleceklerinin İstanbul olduğunu söyledi” ifadeler dikkat çekmektedir. Cumhuriyet İttifakı İstanbul adayı Binali Yıldırım’ın sözlerine hem başlıkta hem haber girişinde yer verildiğı görülmektedir. Yapı itibarıyla basit ve sade bir haber yapısı vardır. Okuyucu için anlaşılır bir metin halinde inşa edilmiştir. “Bahçeli: İttifak Bekanının Bekçisidir” (29.03.2019) başlıklı haberde Cumhuriyet İttifakında yer alan MHP lideri Devlet Bahçeli’nin yaptığı konuşmadan bir kesitin haberin başlığında yer aldığı görülmektedir. Haberin sunuşunda ise seçimlerin kurallarına dair gene ifadeler göze çarpmaktadır ve Cumhuriyet İttifakı için “olumlu”bir yapının kurulduğı incelenmiştir. Cumhuriyet İttifakı için olumsuz denebilecek haberlere bakıldığında ise

haber yapılarının Millet İttifakı liderlerinin sözleriyle doğrudan bir anlatı çerçevesinde kurulduğu görülmektedir. “Beka Sorunu Tank Palet Fabrikasıdır” (26.03.2019) başlıklı haberde iki alt başlık daha yer almaktadır. Burada iki farklı konunun ele alındığı incelenmiştir. “Kılıçdaroğlu: Adaylarımızın tamamı CHP’li. Bunların her biri savcılıktan temiz kağıdı almışlardır, YSK bunlar aday olup seçilebilir diye ‘evet’ demiştir” alt başlığında ardalan bağlam bilgisiyle haberin çatısı oluşturulmuş. Millet İttifakında yer alan CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun “adayların terör örgütüne üye olduklarına” karşın yaptığı açıklamalar yer almaktadır. Haberde yer alan bir başka alt başlıkta ise “Daha önemli bir şey, tank palet fabrikasını kaçta sattılar kimse bilmiyor. İhale ne zaman yapıldı? Bilmiyoruz” ifadeleri yer almaktadır. Burada karmaşık bir yapı içerisinde haberin kurulduğu ve aynı anda birden fazla bilginin haberin içerisinde yer aldığı görülmektedir. Okuyucunun zihninde “bir sorgulama” yaratılmak istenmiştir. Haberde yer alan gerek ardalan bağlam gerekse haberin sunuşu ideolojik olarak göstergelere sahiptir. “Akşener: Türkiye Hızla Ayrışıyor” (27.03.2019) başlıklı haberde ise Millet İttifakında yer alan İYİ Parti genel başkanı Meral Akşener’in açıklamalarına yer verildiği görülmektedir. Haberin girişinde yer alan ifadelerden kurulan ideolojik yapının belirginli dikkat çekmektedir. “Cumhur İttifakı’ndaki işbirliğini değerlendiren İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener, MHP’nin izlediği tutumla AKP’nin tamamlayıcı unsuru haline geldiğini söyledi...” şeklinde haber girişinde yer alan ifadelerden de anlaşılacağı üzere Cumhur İttifakı açısından olumsuz bir yapı oluşturulduğu görülmektedir. Ayrıca bu haberin ardalan bağlamı olarak da MHP ve Meral Akşener arasındaki siyasi geçmiştir. İYİ Parti genel başkanı Meral Akşener önceki yıllarda MHP’de yer almıştır. Buradan ayrıldıktan sonra İYİ Parti’nin kuruculuğunu yapmıştır ve genel başkanlığını sürdürmüştür. Bu açıdan bakıldığında da haberin ana olayı olan “tamamlayıcı unsur” kısmı okuyucunun zihninde “MHP AKP ile yakınlaştı”, “İYİ Parti tek başına devam etmekte” gibi anlamlar okuyucunun zihninde oluşmaktadır.

b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi

Bir haberin mikro incelemesi yapılırken kelime, cümle, ifade ya da fotoğraf gibi unsurlar incelenmektedir. Burada çıkan yapılar mikro incelemenin yapı taşını oluşturmaktadır. Mikro yapıda incelenen yapılar “sentaktik, bölgesel uyum, *Sözcük* seçimleri ve retorik çözümleme adı altında değerlendirilmektedir. Buradaki yapılar ise ayrı ayrı veya aynı haberde her bir parçanın işleniş açısından değerlendirilmektedir.

Yeniçağ gazetesinin 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında yapılan haberleri öncelikle mikro yapının ilk aşaması olan “sentaktik” ve “bölgesel uyum” olarak incelenmektedir. Bu

kriterlerde incelenen haberlerdeki ideolojik yapının çözümlenmesi beklenmektedir. Van Dijk'ın "sentaktik çözümleme" aşamasında cümlelerin yapıları incelenmektedir ve cümlelerin pasif ya da aktif olup olmadıklarına bakılmaktadır. Ayrıca cümlelerin basit ya da karmaşık olup olmadıkları incelenmektedir. Genel olarak bakıldığında olumlu yapıda kurulan haberlerin sade ve basit bir yapıda olduğu görülürken okuyucunun da haberin ana düşüncesini kavramasının kolay olduğu görülmektedir. Örneğin, "Erdoğan: Türkiye'nin Gücü Birliğinden Geliyor" (26.03.2019) başlıklı haberde cümlelerin sade ve anlaşılır olduğu görülmektedir. Buradaki haberlerde yer alan yapıda karmaşık bir yapı görülmemektedir. Haberin bu şekilde aktarılması okuyucunun gözünde daha anlaşılır bir hal alırken ayrıca ana olayın kavranması ve etkilenilmesi açısından önemli olmaktadır. Cumhur İttifakı için olumlu olan bu haberde aynı zamanda aktif bir yapı bulunmaktadır. Haber içerisinde yer alan özneler belirgin bir şekilde belirtilmiştir. Haberin tarafı olan kişinin sözlerine doğrudan yer verilmiştir. Haber içerisinde yer alan "Türkiye" öznesi ön plana çıkarılarak birden fazla kez tekrarlanmıştır ve olumlu bir yapı oluşturulmuştur. Cumhur İttifakı açısından olumsuz olarak görülebilecek haberlere bakıldığında ise karmaşık bir yapı dikkat çekmektedir. Örneğin, "Beka Sorunu Tank Palet Fabrikasıdır" (26.03.2019) başlıklı habere bakıldığında yapı itibariyle karmaşık olduğu görülmektedir. Haberin içerisinde yer alan farklı özneler ile beraber birden fazla konunun da birbirleriyle olan ilişkileri üzerinde durulmuştur. Okuyucu için karışık olan bu haber yapısı aynı zamanda birçok enformasyonun yer aldığı içeriğe sahip olduğu için okuyucu açısından karmaşık bir yapıda olmaktadır.

Millet İttifakı açısından olumlu haberlerin sentaktik yapısı incelendiğinde ise basit yapıların kurulduğu ve okuyucunun kolayca kavrayıp, anlayabileceği bir yapı göze çarpmaktadır. Örneğin, "Bu Şehre Başka Bir Huzur Getireceğiz" (26.03.2019) başlıklı habere bakıldığında basit ve sade bir yapıda oluşturulduğu, okuyucunun rahat bir şekilde anlayabileceği bir yapı görülmektedir. Haberde öznenin "İstanbul" olarak birden çok tekrarlandığı görülmekte ve "olumlama" olduğu dikkat çekmektedir. Millet İttifakı için olumsuz haberlere bakıldığında ise Cumhur İttifakında yer partilerin siyasi liderlerinin açıklamalarının doğrudan yer aldığı ve öznelerin birden fazla yer aldığı bir yapı belirmektedir. Haberin yapısı oluşturulurken okuyucuya fazla enformasyon aktarılmaktadır ve aynı zamanda ana olaya taraf olanların yaptığı açıklamalarla karmaşık yapı daha da çoğalmaktadır. Okuyucu için karmaşık yapıda olan bu haber metni aynı zamanda aktif yapıya da sahiptir.

Yeniçağ gazetesinin 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasındaki haberler incelenirken mikro yapının bir alt kısmı olan "Sözcüklerin seçimi" ve "retorik" açıdan da analiz edilmiştir.

Haberlerde yer alan kelimelerin rastlantı olarak seçilmesi olası değildir. Kelime seçimleri bir metnin ideolojik yapısını çözümlemek için en ideal yöntemlerden biridir. Haberin rakamsal, istatistik verileri, olayın tanıkları, fotoğraf gibi argümanlar ile desteklenmesi inandırıcılık açısından okuyucuyu etkilemektedir. Millet İttifakı için olumlu açıdan ele alınan haberlere bakıldığında doğrudan bir anlatı yapısı çizildiği görülmektedir. Örneğin, “İyi Olan Kazansın Millet Türkiye İçin Sandıkta” (31.03.2019) başlıklı haberde yer alan ifadeler dolaylı yoldan ideolojik bir yapı oluşturmaktadır. Burada haber sadece ana sayfada bir başlık ve fotoğraf karesi olarak yer almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti seçim kanunlarına göre seçim günü gece saatlerine kadar siyasi partileri konu alan haberler yer almamaktadır. Gazetelerin seçim günü baskılarında siyasi partilere dair yanlı bir yayın yer almamaktadır. Burada dikkat çeken “İyi” ve “Millet” kelimelerinin seçimidir. *Yeniçağ* gazetesinin haberleri incelendiğinde diğer gazetelere göre İYİ Parti ve İYİ Parti genel başkanı Meral Akşener’i olumlu olarak ele alan haberler dikkat çekmektedir. Burada da “İyi” kelimesi ile okuyucunun zihninde “İYİ Parti” şekillenmektedir. Ayrıca haber başlığında yer alan “Millet” kelimesi de “Halk” kelimesi yerine seçilmiştir. Okuyucu bu şekildeki bir haber yapısında “İYİ Parti” ve “Millet İttifakı” için zihninde olumlu bir düşünce oluşturmaktadır. Haberin *Sözcük* seçimi ile oluşturduğu ideolojik yapı okuyucu tarafından da rahatlıkla algılanmaktadır. Hem sade bir yapısı ile hem de ardalın bağlam yapısı ile ideolojik olarak net bir göstergeye sahiptir. Habere dair fotoğrafa bakıldığında net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Görsel 3.3 “İyi Olan Kazansın Millet Türkiye İçin Sandıkta” (31.03.2019)

Yeniçağ gazetesinin *Cumhur İttifakı* için yaptığı haberlere bakıldığında olumlu haberlerde “nötr” haber olarak görülebilecek şekilde doğrudan aktarımlara yer verilmektedir. Gazetenin haberi aktarırken yorum yapmadığı ve sadece okura olay taraflarından gelenler aktarmaktadır. “Yıldırım: Hizmette Asla Siyaset Olmaz” (27.03.2019) başlıklı haberde *Cumhur İttifakı* İstanbul adayı Binali Yıldırım’ın açıklamaları yer almıştır. Haber içeriğinde sade ve yalın bir dil kullanılmıştır. Giriş olarak konuşmanın yapıldığı yer hakkında bilgi verildikten sonra tamamen olayın öznesinin yani İstanbul adayı Binali Yıldırım’ın sözlerine yer verilmiştir. Haber yapısının basit ve sade olmasının yanı sıra aynı zamanda retorik açıdan da küçük bir alanda haber fotoğrafına yer verilmiştir. *Cumhur İttifakı* için olumsuz yapıdan olan haberlerde ise cümle seçimlerinin ideolojik yapısı dikkat çekmektedir. “Beka Sorunu Tank Palet Fabrikasıdır” (26.03.2019) başlıklı haberin *Sözcük* seçimlerinde “yoksulluk”, “beka sorunu”, “kardeşim senin istihbarat örgütün yok mu?” gibi yapılar tercih edilerek ideolojik olarak olumsuz bir anlam yüklenmek istenmiştir. Okuyucuda oluşturulmak istenen düşünce “Tank Palet fabrikası neden satıldı?” şeklinde özetlenebilmektedir. Haberde retorik unsur olarak kullanılan fotoğraf ise haberin ana olayına ait değildir.

3.7.1.4. Milli Gazete Metinsel Çözümleme

a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi

31 Mart 2019 İstanbul seçimi hakkında basında yer alan haberler incelendiğinde *Milli Gazete*de de seçime dair haberlerin yer aldığı görülmektedir. Öncelikle makro yapıda incelenecek olan haber, “ana başlık, haber girişleri, ana olayın ele alınış biçimi, bağlam bilgisi, temalar, temaların şematik yapısı ve olayların değerlendirilmesi” gibi çeşitli kriterler altında incelenmektedir. Buna ek olarak “şematik” ve “tematik” çözümleme şeklinde de incelenmektedir.

25 Mart – 31 Mart tarihleri arasındaki haberlere bakıldığında diğer gazetelerden farklı olarak *Milli Gazete*’nin yer verdiği haberlerde Millet İttifakı ve *Cumhur İttifakı* ile alakalı haberlerin olmadığı veya az olduğu görülmekte ve buna karşın Saadet Partisi ve Saadet Partisi İstanbul adayı açısından olan haberlere yer verildiği gözükmektedir. Millet İttifakı ve *Cumhur İttifakı* açısından yer alan haberlerin yanı sıra Saadet partisi açısından yer alan haberler de değerlendirilecektir. Haber başlıklarında Millet İttifakı için “olumlu” veya “olumsuz” haber yer almamaktadır. *Cumhur İttifakı* açısından da “olumlu” haber yer almazken “6 olumsuz” haber yer aldığı görülmektedir. Ayrıca “nötr” haber bulunmamaktadır. *Cumhur İttifakı* ve Millet İttifakı dışında Saadet Partisinin de seçimde yer alması ve diğer gazetelerden farklı olarak Saadet Partisinin de haberlerinin *Milli Gazete*’de yer aldığı dikkat çekmektedir. 25

Mart – 31 Mart tarihleri arasındaki haberler incelenirken genel incelemenin ardında “Cumhur İttifakı açısından olumsuz anlam taşıyan haberler” ve “Saadet Partisi açısından olumlu anlam taşıyan haberler” olarak iki başlık altında değerlendirilmiştir. İncelemelerin ardından Millet İttifakı için ne olumlu ne de olumsuz haberin olmaması, Cumhur İttifakı açısından olumlu haberin olmaması ve Saadet Partisi açısından olumsuz haber olmamasından dolayı “Cumhur İttifakı açısından olumsuz” ve “Saadet Partisi açısından olumlu” olarak haberler incelenmiştir. Haber başlıkları şu şekildedir;

1- Cumhur İttifakı Açısından Olumsuz Anlam Taşıyan Haberler

- “Beka Mutfakta” (25.03.2019)
- “Kutuplaştırıcı Dil Kurşun Oldu” (25.03.2019)
- “Faize Para Yetiştiremedikleri İçin Fabrikaları Satıyorlar” (26.03.2019)
- “İstanbul’un Rantına Aşıklar” (26.03.2019)
- “AKP’nin Sonu ANAP” (27.03.2019)
- “Saraya Adam Kaçırma” (29.03.2019)

2- Saadet Partisi Açısından Olumlu Anlam Taşıyan Haberler

- “Seçimde Son Viraj” (26.03.2019)
- “Cumhur İttifakının Endişesi Arttı Saadet Hesapları Bozuyor” (26.03.2019)
- “Biz Herkesin Her Kesimin Oyuna Talibiz” (28.03.2019)
- “Koltukları Boşaltın 94 Ruhu Geliyor” (30.03.2019)
- “1. Sırada Çare Var” (31.03.2019)

Milli Gazete’deki Cumhur İttifakı haberlerindeki imgeler olumsuz nitelikler taşımaktadır. Örneğin, “Beka Mutfakta” (25.03.2019) haberinde yer alan “beka” *Sözcüğü* bile okuyucuda olumsuz izlenim bırakmaktadır. Başlıkta ardalan bağlam oluşturularak “Cumhur İttifakının beka söylemi” hedef alınmakta ve bir gönderme yapılmaktadır. “Kutuplaştırıcı Dil Kurşun Oldu” (25.03.2019) haberde de yer alan ifadelerde okuyucunun zihninde gönderme yapılarak “Cumhur İttifakı” gösterilmektedir. “Faize Para Yetiştiremedikleri İçin Fabrikaları Satıyorlar” (26.03.2019), “AKP’nin Sonu ANAP” (27.03.2019), “Saraya Adam Kaçırma” (29.03.2019) başlıklı haberlerde de yine Cumhur İttifakı ve AK Partiye yönelik ardalan bağlam bulunmaktadır. “İstanbul’un Rantına Aşıklar” (26.03.2019) başlıklı habere bakıldığında ise doğrudan “İstanbul” *Sözcüğü* geçmekte ve aynı zamanda “Rant” kelimesi ile de okuyucunun zihninde “Cumhur İttifakı İstanbul’u kazanırsa kendilerine çıkar sağlayacak” anlamını inşa etmektedir. İdeolojik yapının görülmesi için haberin girişine dahi bakmaya

gerek kalmadan inşa edilen olumsuz yapı okuyucuda oluşmaktadır. Saadet Partisi açısından olumlu olarak görülebilecek haberlere bakıldığında “Cumhur İttifakının Endişesi Arttı Saadet Hesapları Bozuyor” (26.03.2019) başlıklı haberde doğrudan “Saadet PartisiCumhur İttifakının oyunu azaltıyor” anlamı okuyucuda oluşmaktadır. Ayrıca doğrudan “Saadet Partisinin olumlandığı” görülmektedir. “Koltukları Boşaltın 94 Ruhu Geliyor” (30.03.2019) başlıklı haberde de ardalan bağlam yer almaktadır ve okuyucuya Saadet Partisinin geçmişî hatırlatılmaktadır. Burada da görüldüğü üzere Saadet Partisi açısından olumlu haber başlıkları inşa edilmektedir. “Seçimde Son Viraj” (26.03.2019), “Biz Herkesin Her Kesimin Oyuna Talibiz” (28.03.2019), “1. Sırada Çare Var” (31.03.2019) başlıklı haberlerde de dolaylı yoldan okuyucuya karşı Saadet Partisi için olumlu bir yapı inşa edilmiştir.

Bu çalışmada makro yapı altında “haber girişleri” de yer almaktadır. Haberin geneli hakkında bir fikir edinmek için kurulan ana olayın özetinin inşa edildiği bu kısımda ideolojik olarak ele alındığında göstergeler ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle okurun haber hakkında fikir sahibi olurken inşa edilen haber yapısı anlaşılmaktadır. Örneğin, “Beka Mutfakta” (25.03.2019) başlıklı haberde “Cumhur İttifakının iki ortağı AKP ve MHP gündeme getirdiği ‘BEKA TARTIŞMASI’ giderek derinleşirken iktidar işsizlik, tarım ve hayvancılıkta artan ithalat, döviz sıkıntısı konularını gündeme almaktan çekiniyor. Yerel yöneticilerin değişmesi halinde ‘BEKA SORUNUNUN’ ortaya çıkacağını savunarak, vatandaşın mutfagında yaşanan beka sorununu görmezlikten geliyor” ifadeleri yer almaktadır. Cumhur İttifakı açısından olumsuz inşa edilen bu haberde okuyucu “Cumhur İttifakı gerçek sıkıntıları gündeme getirmiyor” düşüncesi oluşmaktadır. “AKP’nin Sonu ANAP” (27.03.2019) başlıklı haberde yer alan “1989 yerel seçimlerinde seçmene gözdağı vererek seçim kampanyası yürüten ANAP, seçimlerde büyük yara alarak 3’üncü parti oldu! Siyaset bilimcilere göre o dönemin dilini ve politikalarını kullanan AKP’yi de aynı son bekliyor!” ifadeleri yer almaktadır. Cumhur İttifakı için olumsuz bir anlam ifade edilirken haber girişinde aynı zamanda ardalan bağlam kullanılarak AK Parti ile geçmiş dönemlerde oy potansiyeli yüksek olan “Anavatan Partisi eş tutularak oy kaybı yaşandığı” düşüncesi okurda oluşturulmaya çalışılmaktadır. “Koltukları Boşaltın 94 Ruhu Geliyor” (30.03.2019) başlıklı haber de ise Saadet Partisi için olumlu sayılabilecek bir haber yapısı oluşturulmuştur. Haberin girişinde “Problemlere ürettiği gerçekçi çözümler ve halkı birleştirici üslubuylar toplumun her kesiminin takdirini kazanan Saadet Partisi, 31 Mart seçimlerine yönelik İstanbul’daki son mitingini Sancaktepe’de düzenledi. Saadet Partisi Genel Başkanı Temel Karamolloğlu, mitingde yaptığı konuşmada, Belediyeçilik nasıl yapılmış, 94 ruhu dedikleri neymiş göreceklər, dedi” ifadeleri yer almaktadır. Saadet Partisi için kurulan olumlu cümle yapıları

ve ideolojik olarak da kurulan yapı incelendiğinde okuyucuya anlatılan haberin özetinde seçim için olumlu bir yaklaşım izlendiği görülmektedir.

b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi

25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında *Milli Gazetenin* yaptığı 2019 İstanbul seçimleri hakkındaki haberler çalışmanın bu kısmında mikro yapı içerisinde analiz edilecektir. Haber metnini oluşturan kelime, cümle, ifade veya fotoğraf gibi yapılar incelenerek okuyucuya nasıl aktarıldığı açıklanmaya çalışılacaktır. Bu kısımdaki inceleme “sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, *Sözcük* seçimleri ve retorik seçimler” olarak yapılmaktadır. Burada yapılan inceleme ile beraber okuyucunun haber metnini anlarken ne gibi bir yapıya maruz kaldığı açıklanmaya çalışılacaktır.

Milli Gazete’nin haberleri aktarım şekli ilk olarak “sentaktik çözümleme” ve “bölgesel uyum” kriterlerine bakılarak incelenecektir. Sentaktik çözümlemede cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması, aktif ya da pasif olması ele alınarak incelenmektedir. 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında yer alan 2019 İstanbul seçimleriyle ilgili haberlere bakılığında karmaşık ve aktif bir cümle yapısı olduğu görülmektedir. Cümlelerin uzun ve birbiri ile bağlantılı olarak iç içe geçmiş olarak birden fazla bilginin uzun cümlelerde yer aldığı dikkat çekmektedir. Okuyucu için yoğun bir yapıya sahip olan cümle yapıları, haber metinlerinde yer aldığı haliyle değerlendirildiğinde ideolojik yapısı belirgin bir şekle yer almaktadır. Bu şekilde hem okuyucuya daha fazla bilgi aktarılmakta hem de özne olan Saadet Partisi daha fazla ön planı çıkmaktadır. *Milli Gazete*’nin okuyucuya aktardığı bilgi ile beraber ideolojik inşa karmaşık cümleler ve yoğun cümle yapılarıyla inşa edilmektedir. Bu sayede okuyucu, Saadet Partisi ile ilgili bilgisini yeniden inşa etmektedir. İdeolojik yapı okuyucuya aktarılmakta ve aynı zamanda görüşleri tekrardan kurgulanarak okuyucuda yer alması hedeflenmektedir. Burada basit ve sade yapı yerine karmaşık bir yapının kurulmasıyla aktarılacak olan bilgilerin karşı tarafta iyice pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. “Biz Herkesin Her Kesimin Oyuna Talibiz” (28.03.2019) başlıklı haberde yer alan “Belediyelerimizi ranttan, baskıdan, adaletsizlikten, adam kayırmadan, partizanlıktan kurtarma günüdür” ifadelerinden de anlaşılacağı üzere birden fazla neden sunularak karmaşık bir yapı oluşturulmuş ve ideolojik olarak ise “bahsedilen unsurların dışında bir yapıya sahip olunacağından” bahsedilmektedir. “Beka Mutfakta” (25.03.2019) başlıklı haberde yer alan “Cumhur İttifakının iki ortağı AKP ve MHP’nin gündeme getirdiği ‘BEKA TARTIŞMASI’ giderek derinleşirken iktidar işsizlik, tarım ve hayvancılıkta artan ithalat, döviz sıkıntısı konularını gündeme almaktan çekiniyor” ifadelerde de karmaşık bir cümle yapısı bulunmaktadır. Aynı

zamanda ideolojik bir dil kullanımıyla birlikte okuyucu için yoğun bir bilgi aktarımı mevcuttur. “Faize Para Yetiştiremedikleri İçin Fabrikaları Satıyorlar” (26.03.2019) başlıklı haberde “Saadet Partisi Gençlik Kolları Genel Başkanı ve Konya Milletvekili Abdülkadir Karaduman, iktidarın milletin sorunlarından ve dertlerinin çözümünden uzak olduğunu; beka ve mermi üzerinden siyaset yapmaya çalıştığını ifade ederek; ‘Madem mermi üzerinden siyaset yapıyorsunuz, o zaman niye Sakarya’daki tank palet fabrikasını satıyorsunuz? Fabrikaları faize para yetiştiremedikleri için satıyorlar’ dedi” ifadeleri yer almaktadır. Burada da karmaşık bir yapı kurulmasının yanı sıra doğrudan kaynak kişiden aktarım da söz konusudur.

Bu çalışmada yer alan mikro yapının altında incelenen bir diğer başlık ise bölgesel uyumdur. Burada yapılan incelemelerde cümleler arasında yer alan nedensel bağlar incelenmektedir. *Milli Gazete*’nin 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasındaki 2019 İstanbul seçimleri haberlerine bakıldığında cümlelerin nedensel bağlar içerisinde kurulduğu görülmektedir. Bu nedensel bağlarla kurulan ideolojik yapı okuyucunun zihninde daha iyi pekiştirilmektedir. Buradan hareketle de haberin inşasında yer alan nedensel bağlar ile birlikte ideolojik yapının oluşturulması ve okuyucunun zihninde yerleşmesi daha açık bir şekilde belirginleşmektedir. “AKP’nin Sonu ANAP” (27.03.2019) başlıklı haberde yer alan “1989 yerel seçimlerinde seçmene gözdağı vererek seçim kampanyası yürüten ANAP, seçimlerde büyük yara alarak 3’üncü parti oldu!” ifadelerinde de görüldüğü üzere olay ve sonucu aynı cümle içerisinde vermektedir. Haberin bir sonraki cümlesinde “Siyaset bilimecilere göre o dönemin dilini ve politikalarını kullanan AKP’yi de aynı son bekliyor” ifadeleri yer almaktadır. İki cümle birbirinin devamı niteliğindedir ve nedensel bağlar ile birlikte verilmiştir. Buradaki örnekte “AK Partinin ANAP gibi düşük oy alacağı” düşüncesinin sebebi olarak “iki partinin seçim konuşmalarında kullandığı dilin benzerliği” gösterilmektedir. İki farklı partinin iki farklı dönemde yer almasına karşın *Milli Gazete*’nin kıyaslayarak ideolojik olarak bir çıkarımla beraber okuyucuda düşünce olarak inşa gerçekleştirmektedir.

Van Dijk’ın söylem analizi yönteminde mikro yapı altında yer alan bir başka başlık ise “*Sözcüklerin seçimidir*”. İdeolojik bir inşa yaratmak için haber metninde yer alan *Sözcüklerin* tercihi önemli bir rol oynamaktadır. *Sözcükler* sayesinde okurun zihninde bir anlam inşa etme daha kolay olmaktadır. İdeolojik olarak kurulan yapı *Sözcüklerin* yan yana gelmesiyle beraber okuyucunun zihninde bir anlam oluşturmakta ve bu anlamla beraber düşüncelerin oluşması etkilenmektedir. Gerçeklerin okurun zihninde şekillenmesi *Sözcüklerin* seçimi ile beraber çok daha etkili olmaktadır. Haber metninde yer alan açıktan oluşturulmuş ifadeler veya dolaylı yoldan oluşturulmuş ifadeler *Sözcüklerin* incelenmesi sonucunda açık bir şekilde analiz

edilmektedir. 25 Mart – 31 Mart 2019 tarihlerinde incelenen haberler İstanbul seçimlerinin okurda zihninde şekillenmesini incelemek için *Milli Gazete*’nin haberleri de *Sözcük* seçimi açısından incelenmiştir. “Beka Mutfakta” (25.03.2019) başlıklı haberde yer alan, “işsizlik”, “tarım ve hayvancılıkta artan ithalat”, “döviz sıkıntısı”, “vatandaşın mutfağında yaşanan beka sorunu”, “mutfaktaki yangın”, “alım gücü düşen vatandaş”, “geçim sorunu” gibi kelimeler kullanılarak okuyucunun zihninde Cumhur İttifakı için olumsuz bir izlenim oluşturulmaktadır. Buradaki kelimelerle kurulmuş bir haberle karşılaşan okur “Mevcut iktidar ve içinde yer aldığı Cumhur İttifakı ekonomik olarak ülkeyi yönetemiyor” düşüncesi oluşturulmakta ve zihninde olumsuz bir Cumhur İttifakı figürü oluşturulmaktadır. “AKP’nin Sonu ANAP” (27.03.2019) başlıklı haberde yer alan “kirli oyunlar”, “kaybettiği oyları muhalefeti karalayarak kazanmak”, “PKK ile ittifak yaptı yalanıyla”, “Cumhur İttifakının her türlü hakaret, iftira ve karalamaları”, “kullanılan ötekileştirici dil”, “gözdağıyla yıldırma”, “itibarsızlaştırma ve yıpratma çabası” ifadelerinde de Cumhur İttifakı hakkında olumsuz *Sözcük* seçimleri yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte okurun zihninde “Cumhur İttifakı sert bir dil kullanıyor” ve “Cumhur İttifakı siyasi rakipleri hakkında yanlış beyanlarda bulunuyor” düşünceleri oluşturulmaktadır. Buradaki her iki haberde de ideolojik olarak Cumhur İttifakının aleyhinde olan bir *Sözcük* seçimi yapıldığı görülmektedir. “Koltukları Boşaltın 94 Ruhu Geliyor” (30.03.2019) başlıklı haberde ise Saadet Partisi açısından olumlu *Sözcük* seçimleri yapılmıştır. Burada yer alan “Problemlere gerçekçi çözümler”, “halkı birleştirici üslup”, “toplumun her kesiminin takdirini kazanan” *Sözcük*ler ile Saadet Partisi için olum *Sözcük*leri yapılmış ve ideolojik olarak da belirgin bir haber yapısı oluşturulmuştur.

Bir haberin incelenmesinde önemli olan unsurlardan biri de “retoriksel öğelerdir”. Dil aracıyla haberi okuyan kişiyi ikna etmenin yanı sıra aynı zamanda rakamsal veriler, görgü şahidi, güvenilir kanıt, fotoğraf karesi gibi unsurlar önemlidir. *Milli Gazete*’de 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasındaki 2019 İstanbul seçimleri ile ilgili ve daha geniş olarak dolaylı yoldan etkileyen Türkiye yerel seçimleri ile ilgili haberle bakıldığında özellikle retoriksel açıdan fotoğraf kullanımı ile örtük bir inşa dikkat çekmektedir. “1. Sırada Çare Var” (31.03.2019) başlıklı habere bakıldığında seçim günü yapılan haber olması nedeniyle siyasi partiler hakkında haber yapmak yasak olsa da *Milli Gazete*’nin Saadet Partisi lehine dolaylı yoldan olumlu haber yaptığı görülmektedir. Burada yer alan haberde bütün siyasi partilerin amblemleri ve seçim kağıdında yer alan isimleri bulunmaktadır. İlk olarak bakıldığında nötr bir haber gibi gözükse de başlıktaki işaret edilen yer ile beraber taraflı bir anlam kazanmaktadır. Seçim hakkında genel bir değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Haberin girişinde yer alan “Türkiye bugün belediye başkanlarını seçmek için doğu illerinde 07:00, batı

illerinde ise 08:00'den başlayarak sandık başında olacak. Türkiye genelinde 52 milyon 695 bin 831 seçmen 194 bin 310 sandıkta oy kullanacak” ifadeleri rakamsal olarak okuyucuyu bilgilendirmektedir. Buradaki bilgilendirme seçime dair genel bir bilgilendirme ve taraflı olarak sayılabilecek bir *Sözcük* seçimine veya haber yapısına sahip değildir. Buna karşın haberin başlığında yer alan “1. Sırada Çare Var” ifadelerinden fotoğrafta yer verilen seçim pusulasının birinci sırasında yer alan Saadet Partisi’ni göstermektedir. Haberin başlık ve fotoğraf ile birlikte oluşturulan inşasında okuyucuda için “Saadet Partisi birinci sırada” düşüncesi oluşmaktadır.

Görsel 3.4 “1. Sırada Çare Var” (31.03.2019)

3.7.1.5. Birgün Gazetesi Metinsel Çözümleme

a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi

Çalışmanın bu kısmında *Birgün* gazetesinde 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında yer alan haberlerin 2019 İstanbul seçimleri hakkında olanları makro yapı altında değerlendirilecektir. Bu kısımda haberler “haber başlıkları, haber girişleri, ana olayın ele alınışı şekli, temalar, temaların şematik yapısı ve olay taraflarının değerlendirilmesi” gibi birçok farklı açıdan ele alınmaktadır.

25 Mart – 31 Mart 2019 tarihleri arasındaki haberlere bakıldığında *Birgün* gazetesi, Cumhuriyet İttifakı açısından olumlu sayılabilecek haber yapmazken Millet İttifakı açısından “6

olumlu” haber yapmıştır. Cumhuriyet İttifakının geçtiği habere bakıldığında “8 olumsuz” haber yapılmıştır. Millet İttifakı içinse olumsuz haber yapılmamıştır. Genel olarak bakıldığında diğer gazetelerde “şehit” haberlerine yer verilirken *Birgün* gazetesinde bu haberlere yer verilmemiştir. Gazetenin ideolojik olarak durduğu konum haberlere yer ayırmasından da belli olmaktadır. Haber başlıkları ise şu şekildedir:

1- Cumhuriyet İttifakı Açısından Olumsuz Anlam Taşıyan Haberler

- “Erdoğan’ın Ne İstediklerini Bilmiyorlar Diye Suçladıkları EYT’liler: Sandıkta Gereken Yanıtı Vereceğiz” (25.03.2019)
- “Krizle Karşı Beka Tutmadı” (25.03.2019)
- “Yıldırım Sözü Esas Adaya Devretti” (25.03.2019)
- “İktidar 31 Mart’a 5 Gün Kala İftira Ve Kara Propagandayı Sürdürüyor Nisan Sıkıntısı” (26.03.2019)
- “Ülkeyi Yönetenler 31 Mart Seçimlerine Bu ‘Stratejiyle’ Hazırlanıyor: Demokrasi Düşmanlığı” (27.03.2019)
- “AKP Seçim Çalışmasında: Yalan, Tehdit, Hakaret!” (27.03.2019)
- “Tehdidin Sebebi Kötü Tablo” (29.03.2019)
- “Cumhuriyet’in İrtifa Kaybı” (30.03.2019)

2- Millet İttifakı Açısından Olumlu Anlam Taşıyan Haberler

- “Ekrem İmamoğlu ve Alper Taş’tan Seçim Mesajı: Yeni Bir Dönemin Başlangıcı Olacak” (26.03.2019)
- “İstanbul’u Alacağız” (27.03.2019)
- “Lafla Döviz Ne İner Ne Çıkar!” (27.03.2019)
- “Ekrem İmamoğlu: Herkes Aynaya Bakacak” (28.03.2019)
- “Tek Bir Oyu Bile Çaldırmayacağız” (28.03.2019)
- “İmamoğlu’ndan Erdoğan’a Kibir Yanıtı” (30.03.2019)

Genel olarak bakıldığında Cumhuriyet İttifakı açısından olumlu olarak inşa edilmiş haber olmadığı ve ağırlıklı olarak olumsuz haberlerin yer aldığı görülmektedir. “Erdoğan’ın Ne İstediklerini Bilmiyorlar Diye Suçladıkları EYT’liler: Sandıkta Gereken Yanıtı Vereceğiz” (25.03.2019) başlıklı haberde doğrudan haberin öznesi olan kaynaktan aktarılan bir haber inşası gerçekleştirilmiştir. “Krizle Karşı Beka Tutmadı” (25.03.2019), “Yıldırım Sözü Esas Adaya Devretti” (25.03.2019) haber başlıklarında ise gazetenin kendi çıkarımlarını okuyucuya aktardığı görülmektedir. “İktidar 31 Mart’a 5 Gün Kala İftira Ve Kara

Propagandayı Sürdürüyor Nisan Sıkıntısı” (26.03.2019), “Ülkeyi Yönetenler 31 Mart Seçimlerine Bu ‘Stratejiyle’ Hazırlanıyor: Demokrasi Düşmanlığı” (27.03.2019), “AKP Seçim Çalışmasında: Yalan, Tehdit, Hakaret!” (27.03.2019), “Tehdidin Sebebi Kötü Tablo” (29.03.2019), “Cumhur’un İrtifa Kaybı” (30.03.2019) haber başlıklarından doğrudan Cumhur İttifakı için olumsuz bir başlık kullanıldığı anlaşılmaktadır. Doğrudan bir “olumsuzluk” inşası yapıldığı görülmektedir. Buradaki başlıklardan da anlaşılacağı üzere Cumhur İttifakı için oldukça negatif bir yapı kullanılmıştır. “Yıldırım Sözü Esas Adaya Devretti” (25.03.2019) başlıklı habere bakıldığında “Esas aday” olarak bahsedilenin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olduğu okuyucunun zihninde oluşmaktadır. “İktidar 31 Mart’a 5 Gün Kala İftira Ve Kara Propagandayı Sürdürüyor Nisan Sıkıntısı” (26.03.2019) başlıklı ifadelerle bakıldığında “iftira”, “kara propaganda” gibi kelimelerle okuyucunun haberi sınıflandırmasında belirgin bir şekilde olumsuz yapı oluşturulmaktadır. “Ülkeyi Yönetenler 31 Mart Seçimlerine Bu ‘Stratejiyle’ Hazırlanıyor: Demokrasi Düşmanlığı” (27.03.2019) başlığına da bakıldığında “Demokrasi düşmanlığı” ifadeleriyle okuyucunun haberin geneli hakkında keskin bir düşünceye sahip olması sağlanmaktadır. “AKP Seçim Çalışmasında: Yalan, Tehdit, Hakaret!” (27.03.2019) başlıklı haberde de seçilen *Sözcüklerle* beraber okuyucunun haberin geneli hakkında olumsuz bir düşünce oluşturmaya sebep olmaktadır. *Birgün* gazetesinin 2019 31 Mart seçimi için yaptığı haberlerde Cumhur İttifakı hakkında olumsuz anlamda belirgin bir yapı inşa edilmektedir.

Millet İttifakı açısından yapılan haberlere bakıldığında olumsuz haber bulunmazken “6 olumlu” haber yapıldığı görülmüştür. “Ekrem İmamoğlu ve Alper Taş’tan Seçim Mesajı: Yeni Bir Dönemin Başlangıcı Olacak” (26.03.2019), “Lafla Döviz Ne İner Ne Çıkar!” (27.03.2019), “Ekrem İmamoğlu: Herkes Aynaya Bakacak” (28.03.2019) haber başlıklarına bakıldığında Millet İttifakı İstanbul adayı Ekrem İmamoğlu’nun yaptığı açıklamalardaki bazı kısımlarının seçilerek haber başlığında doğrudan verildiği görülmektedir. Ayrıca Ekrem İmamoğlu’nun ismi de bahsi geçen iki haber başlığında yer almaktadır. “İstanbul’u Alacağız” (27.03.2019) başlıklı haberde ise Millet İttifakında yer alan CHP’nin genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun konuşmasından seçilen bir kısmında haber başlığında doğrudan verildiği görülmektedir. “İmamoğlu’ndan Erdoğan’a Kibir Yanıtı” (30.03.2019) başlıklı haberde Millet İttifakı İstanbul adayı Ekrem İmamoğlu’nun konuşmasının bir yorumunun *Birgün* gazetesi tarafından aktarılacak verilmektedir. “Tek Bir Oyu Bile Çaldırmayacağız” (28.03.2019) başlıklı haberde ise Millet İttifakının yaptığı genel bir açıklama gibi yer verilmektedir. Bütün haber başlıklarına bakıldığında okuyucunun zihninde belirgin bir haberi inşası yapıldığı dikkat çekmektedir.

Haber başlıklarının ideolojik olarak haberin inşasında yer almasının öneminin yanı sıra haber girişleri de okuyucunun haber hakkındaki düşüncesini oluşturmada önemlidir. Okuyucu haber girişlerini okuyarak haberin geneli hakkında fikir sahibi olmaktadır ve ideolojik yapıya da maruz kalmaktadır. Bu çalışmada yer alan haberlerin çalışmanın sınırlılığından dolayı bazılarına yer verilecektir. Haber girişleri arasından en dikkat çekici olan haberlere yer verilecektir. “Ülkeyi Yönetenler 31 Mart Seçimlerine Bu ‘Stratejiyle’ Hazırlanıyor: Demokrasi Düşmanlığı” (27.03.2019) başlıklı haberin girişinde “AKP-MHP ittifakı, son birkaç yılda ağır yaralı hale getirdiği demokrasiyi tamamen bitirme girişimine son sürat devam ediyor” ifadeleri yer almaktadır. Buradaki haber inşasında Cumhur İttifakı açısından olumsuz bir yapı bulunmaktadır. Bu haber girişinin yanı sıra “Neredeyse küfür edecek”, “Bakan Soylu mahkeme gibi”, “Öğrencilere para ve not teklif edildi”, “CNN, CNN Türk’e soruşturma açtı” alt başlıkları da yer almaktadır. Bu alt başlıklarda yer alan ifadelerde de Cumhur İttifakına karşı doğrudan bir olumsuz yapı kurulduğu görülmektedir. “AKP Seçim Çalışmasında: Yalan, Tehdit, Hakaret!” (27.03.2019) başlıklı haberde “Yerel seçimler yaklaştıkça AKP’lilerin pervasızlığı da had safhaya ulaştı. Bakan Akdemirli muhalefete ‘adiler’ diyerek hakaret etti, Soylu tehditlerinde seviye atladı. Okullarda ise AKP propagandası için öğrencilere dersten çekmek dahi teklif edildi” ifadeleri yer almaktadır. Buradaki haber girişinde de okuyucuda Cumhur İttifakı açısından olumsuz bir yapı inşa edildiği görülmektedir. İstanbul seçimlerini de dolaylı yoldan etkilediği için genel olarak yerel seçimleri kapsayan haber süreçleri kurulan ideolojik yapılarla da dikkat çekmektedir.

Haber girişlerinde yer alan ifadelere bakıldığında Millet İttifakı için olumlu bir yapı olduğu görülmektedir. Millet İttifakı için olumsuz bir haberin olmaması ve Cumhur İttifakı için de olumlu bir haberin olmaması *Birgün* gazetesinin genel olarak seçime ideolojik olarak bakışını da göstermektedir. “Ekrem İmamoğlu ve Alper Taş’tan Seçim Mesajı: Yeni Bir Dönemin Başlangıcı Olacak” (26.03.2019) başlıklı haberde İstanbul özelinde Millet İttifakı açısından olumlu olarak görülebilecek bir haber girişi yer almaktadır. Haber girişinde “CHP İstanbul Adayı İmamoğlu ve Beyoğlu Adayı Taş’ın düzenledikleri ortak mitingde, ‘yeni dönem’ vurgusu yapıldı” ifadeleri bulunmaktadır. Burada haber girişinde genel bir haber aktarımı yapıldığı görülmesine karşın “yeni dönem vurgusu yapıldı” şeklindeki aktarımda okuyucuya olumlu yönde bir haber aktarımı yapılmaktadır. “Tek Bir Oyu Bile Çaldırmayacağız” (28.03.2019) başlıklı haberin girişinde “31 Mart yaklaşırken muhalefet partileriyle sandık ve seçim güvenliği çalışmaları hakkında konuştuk. Parti temsilcileri, seçimde kullanılacak olan tek bir oyun dahi heba edilmeyeceğine dair garanti veriyor” ifadeleri yer almaktadır. Burada görüşülen parti temsilcilerinin dediklerinin tamamı yer

almasa da genel bir çıkarım yapıldığı görülmektedir. Ayrıca sadece “muhalafet” parti temsilcileri ile görüşme yapılması da *Birgün* gazetesinin ideolojik yapısı için bir işaret niteliği taşımaktadır.

Çalışmada makro yapı kısmının bir diğer unsuru ise şematik yapıdır. Burada “ana olayın sunumu, haberin sonuçları, ardalan, bağlam bilgisi” gibi yapılar altında incelenerek haberin yapısı ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Haberin ideolojik yapısı ortaya çıkarılırken “ardalan ve bağlam bilgisi” önemli bir unsur olarak görülmektedir. Buradaki dikkat çekici kısım ise yapılan haberlerin ideolojik olarak ele alınırken kurulan bağlam bilgisi ile pekiştirildiği net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Cumhuriyet İttifakı açısından olumsuz olarak ele alınan haberlere bakıldığında sıkça ardalan ve bağlam bilgisi kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, Cumhuriyet İttifakını olumsuz olarak aktarmak için “Krizle Karşı Beka Tutmadı” (25.03.2019) başlıklı haberde kurulan “Seçmen bekaya değil, cep yangınına bakıyor” anlatım yapısı ardalan bağlam şeklinde kurulmuş ve Cumhuriyet İttifakının “Beka sorunu” olarak altını çizdiği konuya atıf yapılmıştır. “AKP-MHP seçimde kapanmaz bir yara alabilir” ifadeleri haberin devamında yer almıştır. Burada kurulan bağlamda öncelikle Cumhuriyet İttifakının “Beka” atfı kullanılmış devamında ise bu durum ekonomik açıdan yorumlanmış ve okuyucuya “asıl bekanın ekonomide” olduğu aktarılmıştır. Ayrıca hemen akabinde ise bu bağlamın devamında gelecek olan yerel seçimlerde etkisinin olacağı okura aktararak oluşturulan yapıda Cumhuriyet İttifakı açısından olumsuz bir ideolojik yapı inşa edildiği görülmektedir. “Ülkeyi Yönetenler 31 Mart Seçimlerine Bu ‘Stratejiyle’ Hazırlanıyor: Demokrasi Düşmanlığı” (27.03.2019) başlıklı haberde yer alan ifadelerde de Cumhuriyet İttifakı açısından olumsuz bir bağlam kurulduğu görülmektedir. Haber içerisindeki alt başlıklarda farklı konular ele alınarak bir bağlam oluşturulup devamında genel bir yorum yapılmaktadır. Örneğin, “Neredeyse küfür edecek!” alt başlığında “AKP’nin Tarım ve Orman Bakanı Bekir Pakdemirli, muhalafete ‘adiler’ ifadesini kullandı” ifadeleri yer almaktadır. “Bakan Soylu mahkeme gibi” alt başlığında “Hakkında mahkumiyet bir yana soruşturma dahi bulunmayan isimleri ‘PKK ile irtibatlı’ ilan eden Soylu...” ifadeleri yer almaktadır. *Birgün* gazetesinin bu alt başlıkla da ana başlığa bir bağlam sunduğu görülmektedir. Bir diğer alt başlık ise “Öğrencilere para ve not teklif edildi” şeklindedir. Buradaki alt başlıkta da “Öğrencilere mitinge gelmeleri karşılığında para ve derslerinde kolaylık teklif edildi” şeklindeki ifadeler yer almaktadır. Son olarak ise “CNN, CNN Türk’e soruşturma açtı” alt başlığıyla medyanın da başlıkta yer alan “Demokrasi” atfı için bir bağlam olarak yer almaktadır. Haberde yer alan alt başlıklar ile beraber ana başlık ile bağlam kurulmakta ve bu şekilde okuyucudaki Cumhuriyet İttifakı için “olumsuz” anlam pekiştirilmektedir.

Millet İttifakı açısından “olumlu” açıdan ele alınan haberlere bakıldığında ise Cumhuriyet Halk Partisi özelinde haberlerin yapıldığı görülmektedir. “Ekrem İmamoğlu ve Alper Taş’tan Seçim Mesajı: Yeni Bir Dönemin Başlangıcı Olacak” (26.03.2019) başlıklı haberin içerisinde yer alan ifadelerden “Biz demokratik yeni bir dönem başlatacağız” anlamı okuyucunun zihninde oluşturulmaya çalışılmaktadır. Haber içerisinde yer alan “Tapu sorununu çözeceğiz” söylemi de olumlu bir söylem inşasını göstermektedir. “İstanbul’u Alacağız” (27.03.2019) başlıklı haberde de Millet İttifakı açısından olumlu bir bağlam kurulduğu görülmektedir. Haberin içerisinde yer alan ifadelerden “Demokrasiyi getireceğiz, sorunlarınızı çözeceğiz, ekonomiyi düzelteceğiz” anlamları çıkmaktadır. Okuyucunun zihninde ideolojik olarak bir bağlam oluşmakta ve okuyucu aynı zamanda “şuanda sorunlar yaşanıyor” düşüncesine kapılmaktadır. *Birgün* gazetesinin kurduğu ideolojik bağlam sayesinde Millet İttifakının seçim haberlerini okurken olumlu bir yapıyla karşılaşan okurun zihninde pozitif bir etki yaratmaktadır. “Tek Bir Oyu Bile Çaldırmayacağız” (28.03.2019) başlıklı haberde de alt başlıklar ile farklı bağlamlar oluşturularak olumlu bir yapı oluşturulduğu görülmektedir. “24 saat çalışıyoruz” alt başlığında CHP ve HDP’li partililerin sözlerine yer verilerek seçim için yapılan çalışmalar anlatılmaktadır. “Her oya sahip çıkacağız” alt başlığında ise İYİ Parti milletvekili Aytun Çıray ve Beyoğlu Gönüllüleri’nden İbrahim Tataroğlu ile yapılan görüşleri aktararak seçimlerin “güvenli” geçmesi için uğraştıkları okuyucuya aktarılmaktadır. “Kayıtsız kalmayın” alt başlığında ise gönüllü olarak sandıklarda görev almaya davet edilmiştir. Haberin bağlamlarında yer alan oy kullanma, oy takibi, görev alma konuları teşvik edilirken aynı zamanda “Cumhur İttifakına karşı” bir söylem de barındırmaktadır. Burada dikkat çeken ise CHP ve İYİ Partinin yanı sıra HDP’nin de yer almasıdır. Diğer gazetelerden farklı olarak HDP’ye de haberlerde yer veren *Birgün* gazetesinin ideolojik yapısı buradan da belirginleşmektedir.

b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi

Çalışmanın bu kısmında Van Dijk’ın mikro yapı analizi yöntemi ile inceleme yapılacaktır. Metnin *Sözcük*, cümle yapısı ve anlamlarının incelenmesi ile birlikte farklı bir anlam oluşturularak okuyucuya aktarılan haberin ideolojik yapılarının açıklanması hedeflenmektedir. Haber metnini mikro açıdan ele alırken kelimeler, imgeler, cümleler, cümlelerin kullanılış şekli gibi etkenler incelenmektedir. Haber metninin çözümlenmesi için kelime seçimi, fotoğraf seçimi, cümle yapısı gibi birçok unsura bakılmaktadır. “Sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, *Sözcük* seçimi ve retorik çözümleme” olarak mikro yapı altında incelenmektedir. *Birgün* gazetesinin 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasındaki yaptığı haberler

sentaktik ve bölgesel uyum açısından değerlendirilecektir. Bu sebeple ilk olarak sentaktik çözümleme yöntemiyle cümlelerin basit ya da karmaşık olması, aktif ya da pasif olması açısından değerlendirilecektir.

Birgün gazetesinin 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında yaptığı haberler incelendiği zaman genelde Cumhuriyet İttifakı açısından ele alınan haberlerin karmaşık bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Örneğin, “Tehdidin Sebebi Kötü Tablo” (29.03.2019) başlıklı haberde yer alan “İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, geçen günlerde yaptığı açıklamada kendini hukukun üzerinde konumlandırarak, ‘Ben İçişleri Bakanım, bu PKK’lılar seçilirse göreve başlayabilirler mi, başlayamazlar mı siz bana sorun’ dedi”. Buradaki cümlesine bakıldığında ne kadar karmaşık ve yoğun bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Okuyucuya bir cümlede birden fazla yüklenen anlam ile yoğun bir kelime akışı sağlanarak ideolojik olarak Cumhuriyet İttifakı açısından “olumsuz” bir yapı aktarılmaya çalışılmaktadır. Millet İttifakı açısından haberleri incelediğimizde ise haberlerin yalın ve sade bir dilde olduğu görülmektedir. Haberlerdeki “olumlu” yapıların yanı sıra kısa cümlelerle okuyucunun çabuk ve rahat bir şekilde aktarılmak isteneni kavraması hedeflenmektedir. “İstanbul’u Alacağız” (27.03.2019) başlıklı haberde yer alan “İstanbul’da zafere yakın olduklarını söyleyen Kılıçdaroğlu, seçmenlere oyları bölmeme çağrısında bulundu” cümlesi sade ve yalın bir dille okuyucuya haberi geçirmektedir. Bu örnekten de görüleceği üzere “olumlu” haberlerde kısa ve net ifadeler kullanılırken “olumsuz” haberlerde ise karmaşık bir yapı kullanılmaktadır.

2019 İstanbul seçimleri hakkında yapılan haberlerin incelenmesinde bir diğer yöntem olarak “bölgesel uyum” kullanılacaktır. Bölgesel uyum incelemesinde cümlelerin, nedensel, işlevsel ve kavramsal yapıları incelenmektedir. *Birgün* gazetesinin 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında yaptığı haberlerde genellikle nedensel bir kurularak okuyucuya aktarıldığı görülmektedir. Olayların nedenleri de aktararak sebep-sonuç ilişkisi bağlamında okuyucunun zihninde yer edinmektedir. Doğal olarak böyle bir haber yapısında okuyucu için önemli olan kurulan bu bağın tutarlı olması ve kabul edilebilirliğidir. Cumhuriyet İttifakını olumsuz olarak ele alan haberlere bakılığında bu nedensel bağların ve sebep-sonuç ilişkilerinin kurulduğu net bir şekilde görülmektedir. Örneğin, “Krizle Karşı Beka Tutmadı” (25.03.2019) başlıklı haberde “Erdoğan durumun farkında” cümlesinin ardından “Bir yandan krizin yıkıcı etkilerini seçim sonrasına ertelemeye çalışırken, diğer yandan da daha büyük bir tehdit algısı yaratarak AKP-MHP seçmenini bir arada tutmaya çalışıyor” cümlesi gelmektedir. Nedensel bir bağ iki cümle arasında kurulmaktadır ve ek olarak sebep-sonuç çatısı da oluşturulmaktadır. “Ekrem İmamoğlu: Herkes Aynaya Bakacak” (28.03.2019) başlıklı haberde yer alan ifadeler de buna örnektir. “İmamoğlu, ‘Aslında çok iddialı görünmediğimiz

ama sürpriz beklediğimiz ilçeler var’ diyor” cümlesinden sonra “Çok ciddi anketler yaptırdıklarını, CHP’nin kazanacağı ilçelerin sayısının (Mevcut 14 ilçenin dışında) 10’u bulabileceğini aktarıyor ama bir isim verip diğerinin heyecanını kırmaktan çekindiğini söylüyor” cümlesine yer verilmiştir. İki cümle arasında nedensel bir bağ kurulmaktadır. Ayrıca iki cümle kendi arasında bir sebep-sonuç ilişkisi de oluşturmaktadır. Böylece okuyucunun zihninde verilen enformasyonlar anlamında kopuk olarak değil de bir bütün olarak oturmaktadır.

Van Dijk’ın söylem analizi yönteminde yer alan mikro yapının altında incelenen bir diğer unsur ise “*Sözcük* seçimidir”. Haber metninde yer alan *Sözcükler* tesadüfen seçilmemektedir ve seçilmelerinin ideolojik olarak bir karşılığı bulunmaktadır. Ayrıca *Sözcük* seçimlerinin sonucunda ortaya çıkan yapıda okuyucunun düşünsel dünyasında derin etkiler yaratılmaktadır. Bir konu hakkında fikir edinirken haberin içinde yer alan *Sözcüklerin* okuyucunun o konu hakkındaki tutumunu etkilemekte önemli bir yere sahiptir. *Sözcük* seçimlerini kullanan kişi veya grupların ki buradaki grup gazete olarak görülebilir, yaptığı tercihlerde kendi dünya görüşlerine ve hitap ettikleri kesime göre karar vermektedir. Cumhuriyet İttifakı açısından olumsuz olarak ele alınan haberlerde de bu görülmektedir. Örneğin, “Krizle Karşı Beka Tutmadı” (25.03.2019) başlıklı haberde yer alan “evdeki hesap uymadı”, “cep yangını”, “kapanmaz bir yara”, “derin ve sarsıcı”, “krizin yıkıcı etkileri”, “tehdit algısı yaratmak” *Sözcük* seçimlerine bakıldığında okuyucunun zihninde Cumhuriyet İttifakı açısından “olumsuz” bir izlenim uyanmaktadır. Buradaki kelimelerin tercihindeki ideolojik sebepler de ayrıca gazetenin tutumunu göstermektedir. “Yıldırım Sözü Esas Adaya Devretti” (25.03.2019) başlıklı haberde yer alan “sözü uzatmadan Erdoğan’a devretti”, “Türkiye’nin en karanlık dönemlerinde Başbakanlık yapan Tansu Çiller ile İçişleri Bakanlığı yapan Mehmet Ağar katıldı”, “dem vurmak”, “tek bir somut dahi vermedi” *Sözcüklerinin* seçilimiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere burada da Cumhuriyet İttifakı açısından olumsuz *Sözcük* seçimleri yapılmıştır. Bu haberde yer alan ifadelerde de ideolojik yapının olduğu görülmektedir. Millet İttifakı açısından olumlu olarak görülen haber yapılarına bakıldığında ise olumlu *Sözcük* seçimleri ile karşılaşılmaktadır. Örneğin, “Ekrem İmamoğlu: Herkes Aynaya Bakacak” (28.03.2019) başlıklı habere bakıldığında “geniş kesimlerin desteğiyle karşılaştığı için”, “Yıldırım kazanırsa ne değişir? Hiçbir şey”, “İmamoğlu kazanırsa sadece İstanbul değil, genel olarak ülke siyasetindeki hesaplar yeniden yapılacak”, “AKP’li Cumhurbaşkanı Erdoğan”, “popülerite” *Sözcükleri* dikkat çekmektedir. Burada oluşturulan yapıda Millet İttifakı İstanbul adayı Ekrem İmamoğlu için olumlu *Sözcükler* yer almakta ve okuyucunun zihninde pozitif bir algı oluşmaktadır.

Görsel 3.5 “Tehdidin Sebebi Kötü Tablo” (29.03.2019)

Haberin *Sözcük* seçimi dışında bir başka incelenme alanı ise retoriksel öğelerdir. Burada habere dair rakamsal veriler, görgü tanıkları, fotoğraflar gibi okuru ikna edici öğelere bakılmaktadır. Kısaca haberin retoriği ele alınırken okuru ikna etmek için kullanılacak her türlü unsur incelenmektedir. Yukarıdaki fotoğrafta ise haberde yer alan “Tehdidin Sebebi Kötü Tablo” başlığın altında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın fotoğrafı kullanılmıştır. Buradaki fotoğrafın tercih sebebi ise ileriye sürülen “kötü tablo” fikrinin fotoğraf karesinin yakalandığı anda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın konuşurken eli ve yüz ifadesiyle “sert bir duruş” sergilemesidir. Başlığın etkisini ve haberin içeriğinin etkisini okuyucuda arttırmak için bu fotoğrafın seçildiği anlaşılmaktadır. Buradaki fotoğraf tercihinin de ideolojik açıdan ele alınarak yapıldığı görülmektedir. *BirGün* gazetesinin 25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında yaptığı haberlerde retoriksel öge olarak “rakamsal ifadeler ve fotoğraflar” kullanılmaktadır. Ayrıca bazı haberlerde retoriksel öge olarak olay tanıkları ve haberin öznesi, kaynağı olan kişilere yer verildiği de görülmektedir.

3.7.2. 17 Haziran – 23 Haziran Arasındaki Haberlerin Metinsel Çözümlemesi

3.7.2.1. Sabah Gazetesi Metinsel Çözümleme

a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi

Çalışmanın bu kısmında ikinci seçim için yapılan haberler incelenecektir. 31 Mart 2019 İstanbul seçimlerinin tekrarlanma kararı alınması sonucunda 23 Haziran 2019 tarihinde seçim tekrarlanmıştır. Bu nedenle 17 Haziran – 23 Haziran tarihleri arasındaki gazete haberleri bir önceki seçimin haberleriyle kıyaslanarak ele alınmıştır. Buradaki kurulan haber söylem yapılarının incelemesi yapılacaktır. Genel olarak bakıldığında yapılan siyasi haberlerin ağırlıklı olarak İstanbul seçimi odaklı olduğu görülmektedir. Bu sebeple incelemeler 23 Haziran seçim haberleri sadece İstanbul ile alakalı olan haberler baz alınarak yapılacaktır. *Sabah* gazetesinin yaptığı haberler bu kısımda Van Dijk’ın makro yapı incelemesi yöntemiyle ele alınacaktır. Bu yöntemde “haber başlıkları, haber girişleri, ana olayın ele alınış biçimi, bağlam ve ardaan bilgisi, temalar, şematik yapı, olay taraflarının değerlendirmeleri gibi unsurlar incelenecektir. 17 Haziran – 23 Haziran arasındaki haberlere bakıldığında *Sabah* gazetesi Cumhuriyet İttifakı için “5 olumlu” haber yaparken Millet İttifakı için “olumlu” haber yapmamıştır. Cumhuriyet İttifakı için “olumsuz” haber bulunmazken Millet İttifakı için “13 olumsuz” haber bulunmaktadır. *Sabah* gazetesinin 17 Haziran – 23 Haziran arasındaki haber başlıkları şu şekildedir:

1- Cumhuriyet İttifakı İçin Olumlu Anlam Taşıyan Haberler

- “Türkiye’nin Heyecanla İzlediği Düelloda Yıldırım Net Konuştu İmamoğlu Top Çevirdi” (17.06.2019)
- “Bahçeli’den İstanbul Mesajı Vakit Binali Vakti” (17.06.2019)
- “Ayrı Gayrı Yok Eşit Hizmet Var” (21.06.2019)
- “İstanbul’un Geleceğine Oyunuza Sahip Çıkın” (22.06.2019)
- “Seçim Sandığına Sahip Çıkalım” (23.06.2019)

2- Millet İttifakı İçin Olumsuz Anlam Taşıyan Haberler

- “Küfürbazları Sandığa Gömün” (18.06.2019)
- “Otelde Ne Konuştunuz” (18.06.2019)
- “Ekran Yalanları Ayağına Dolaştı” (18.06.2019)
- “CHP Adayının Büyük Yalanı” (19.06.2019)
- “Yalan Bunların Genlerine İşlemiş” (19.06.2019)

- “Bu Görüşme Gayri Ahlaki” (19.06.2019)
- “CHP’lilerde Suç Bastırma Paniği” (20.06.2019)
- “Densizlik Ahlaksızlık” (20.06.2019)
- “Otelde 45 Dakika Ders Çalıştılar” (21.06.2019)
- “Otel Buluşması İyi Niyetle İzah Edilemez” (21.06.2019)
- “CHP Adayının Üniversite Diploması Bile Şaibeli” (21.06.2019)
- “Bu Sefer Oyumuzu Çalamayacaklar” (22.06.2019)
- “HDP Ve Kandil CHP’nin Yanında” (22.06.2019)

Sabah gazetesinin yaptığı haberlere bakıldığında okura haber içeriğiyle ilgili başlıkta bilgi verildiği görülmektedir. Cumhur İttifakı için olumlu yapıya sahip haber başlıklarına baktığımızda doğrudan Cumhur İttifakında bulunan siyasilerin sözlerine başlıkta yer verildiği gözükmemekte ve aynı zamanda genel bir çıkarım da gazete tarafından yapılmaktadır. “Türkiye’nin Heyecanla İzlediği Düelloda Yıldırım Net Konuştu İmamoğlu Top Çevirdi” (17.06.2019) başlıklı haberde okuyucuya açık bir şekilde “Yıldırım açık bir şekilde konuştu ve İmamoğlu ise net konuşmadı” mesajı verilmektedir. Burada meydana gelen olayın değerlendirilmesi gazetenin kendisi tarafından yapılmaktadır. “Bahçeli’den İstanbul Mesajı Vakit Binali Vakti” (17.06.2019) başlıklı haberde ise Cumhur İttifakında yer alan MHP’nin lideri Devlet Bahçeli’nin konuşmasından bir söze ek olarak “İstanbul” vurgusu yapılmıştır. Haber başlığında okura belirgin bir aktarım gerçekleşmektedir. “Ayrı Gayrı Yok Eşit Hizmet Var” (21.06.2019) başlıklı haberde Cumhur İttifakı İstanbul adayı Binali Yıldırım’ın konuşmasının bir kısmındaki sözler alınarak haber başlığı olarak direkt verilmiştir. Okuyucu burada doğrudan haberin kaynağı ve öznesi olan kişinin sözleriyle karşılaşmaktadır. “İstanbul’un Geleceğine Oyunuza Sahip Çıkın” (22.06.2019) ve “Seçim Sandığına Sahip Çıkalım” (23.06.2019) başlıklı haberlerde yer alan ifadelerde nötr gibi gözükse de diğer adayın yani Ekrem İmamoğlu’nun ve Millet İttifakında yer alan siyasilerin sözlerine yer verilmemesi ideolojik olarak bir tercih olduğunu göstermektedir.

Sabah gazetesinin 17 Haziran – 23 Haziran tarihleri arasında yaptığı haberlerde Millet İttifakı için yer alan haberlerde yapılan açıklamalarda yer alan ifadeler doğrudan yer almakta ve bazı haberlerde de gazetenin olay hakkında yaptığı yorumlar yer almaktadır. Küfürbazları Sandığa Gömün” (18.06.2019) başlıklı haberde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın yaptığı konuşmanın içinde yer alan bazı sözlerin seçilerek haber başlığında doğrudan yer aldığı görülmektedir. “Otelde Ne Konuştunuz” (18.06.2019) başlıklı haberde ise olay hakkında gazetenin kendi çıkarımları sonucunda yönelttiği soru yer almaktadır. Yine aynı

şekilde “Ekran Yalanları Ayağına Dolaştı” (18.06.2019) ve CHP Adayının Büyük Yalanı” (19.06.2019) başlıklı haberlerde de gazetenin olay hakkında yorumu yer almaktadır. Bu haberlerde olayın öznelere sözlerine yer vermektense gazetenin kendi yorumunu yaptığı görülmektedir. “Yalan Bunların Genlerine İşlemiş” (19.06.2019), “Densizlik Ahlaksızlık” (20.06.2019), “Otelde 45 Dakika Ders Çalıştılar” (21.06.2019) başlıklı haberlerde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın sözlerine doğrudan yer verilerek bir başlık oluşturulduğu dikkat çekmektedir. “Bu Görüşme Gayri Ahlakî” (19.06.2019), “Bu Sefer Oyumuzu Çalamayacaklar” (22.06.2019) başlıklı haberlerde ise Cumhuriyet İttifakı İstanbul adayı Binali Yıldırım’ın sözlerine doğrudan yer verilmektedir. “Otel Buluşması İyi Niyetle İzah Edilemez” (21.06.2019) ve “HDP Ve Kandil CHP’nin Yanında” (22.06.2019) haber başlıklarında ise Cumhuriyet İttifakında yer alan MHP genel başkanı Devlet Bahçeli’nin sözlerinden alıntılar doğrudan verilmektedir. “CHP’lilerde Suç Bastırma Paniği” (20.06.2019) ve “CHP Adayının Üniversite Diploması Bile Şaibeli” (21.06.2019) başlıklı haberlerde ise gazetenin Millet İttifakında yer alan CHP ve İstanbul adayı Ekrem İmamoğlu hakkında yaptığı çıkarımlar yer almaktadır.

Haber başlıkları kadar haberin girişleri de okuyucuya haber hakkında bilgi edinmesi için önemli ipuçları vermektedir. Genel olarak haberin içeriğinden bahsedilen bu kısımda haberin oluşturulduğu ideolojik zemin de gün yüzüne çıkmaktadır. Cumhuriyet İttifakı açısından olumlu olarak nitelendirilebilecek haberlere bakıldığında başlıklarla paralellik göstermektedir. “Türkiye’nin Heyecanla İzlediği Düelloda Yıldırım Net Konuştu İmamoğlu Top Çevirdi” (17.06.2019) başlıklı haberin girişinde “İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimine bir hafta kala, AK Parti adayı Yıldırım ve CHP adayı İmamoğlu ortak canlı yayında soruları yanıtladı” ifadeleri yer almaktadır. Haberinin diğer giriş kısımları ise başlıklar ve altında yer alan maddelerden oluşmaktadır. “Yıldırım’ın performansı alkış aldı” başlığı altında Cumhuriyet İttifakı İstanbul adayı Binali Yıldırım’ın yaptığı yorumlar maddeler halinde verilmektedir. “İmamoğlu yalandan vazgeçmedi” alt başlığında ise “yalan” olarak vurgu yapılmış ve başlığında altında Millet İttifakı İstanbul adayı Ekrem İmamoğlu’nun söyledikleri maddeler halinde yer almaktadır. Burada okuyucunun zihninde “Yıldırım doğruları söyledi, İmamoğlu doğruları söylemedi” düşüncesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Haberinin iç kısımdaki genişletilmiş halinde ise “Canlı Yayındaki Açıklamalar İmamoğlu’na Zor Anlar Yaşattı Yıldırım CHP’nin Adayına Fark Attı” başlığıyla verilmiştir. Burada yer alan haber girişinde ise “31 Mart’taki seçim sonrası art arda ayılan yalanları tek tek çürüten AK Parti adayı Binali Yıldırım’ın performansı sosyal medyada büyük alkış aldı” ifadeleri yer almaktadır. Burada

yer alan ifadelerle de okuyucunun zihninde Cumhur İttifakı açısından olumlu bir tablo oluşturulmaya çalışılmıştır.

Millet İttifakı açısından olumsuz olarak nitelendirilebilecek haberlerin girişlerine bakıldığında başlıkları ile paralellik göstermektedir. “CHP Adayının Büyük Yalanı” (19.06.2019) başlıklı haberde “CHP adayı bir otel odasında tarafsız(!) moderatör ile 2-3 dakika konuştuğunu ileri sürdü. Görüntüler ise net: Baş başa 46 dakika görüştüler” ifadeleri yer almaktadır. Haber girişinin yanı sıra haberin içeriğini özetleyen başlıklar da ayrıca yer almaktadır. O başlıklara bakıldığında “CHP adayı, TRT ekranlarında 82 milyonun gözünün içine baka baka yine yalan söyledi”, “KÜÇÜKKAYA ile ortak yayından 3 gün önce 2 ya da 3 dakika görüştüğünü ileri sürdü”, “ANCAK SABAH’ın ele geçirdiği görüntüler CHP adayının yalanı alışkanlık haline getirdiğini gözler önüne serdi” ifadeleri yer almaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere okuyucunun haberi zihninde oturturken “Millet İttifakı adayı Ekrem İmamoğlu hakkında olumsuz” bir düşünce oluşturulmaktadır. Diğer alt başlıklara bakılığında “Saat 12.14’te odaya giriş yapan Küçükkaya otelde tam olarak 101 dakika kaldı” ve “CHP adayı ile Küçükkaya’nın 13.09’da başlayan görüşmesi 13.55’te son buldu” ifadeleri görülmektedir. Burada da haberi okuyucuya sunarken istatistiksel bilgiler ile inandırıcılığın artırılması hedeflenmiştir. Ayrıca haberin yapısı oluşturulurken ideolojik olarak belirgin unsurlar kullanılmıştır. Gazetenin burada kendi çıkarımlarını kendi bulduğu delillerle yapması okuyucu açısından net olarak kavranmasını sağlamaktadır.

Sabah gazetesinin 17 Haziran – 23 Haziran tarihleri arasında yaptığı haberler Van Dijk’ın makro yapı analiz yönteminin bir diğer alt başlığı ise olayların ele alınışı, ardaan ve bağlam bilgisidir. Bu yapıda bazı önemli özellikler değerlendirildiği zaman ideolojik yapının nasıl inşa edildiği daha iyi anlaşılmaktadır. Örneğin, “Türkiye’nin Heyecanla İzlediği Düelloda Yıldırım Net Konuştu İmamoğlu Top Çevirdi” (17.06.2019) başlıklı haberde Cumhur İttifakı açısından olumlu bir bağlam oluşturulurken Millet İttifakı için olumsuz bir sunuş gerçekleşmiştir. Haberde yer alan ifadelerden “Yıldırım net ve anlaşılır konuştu” düşüncesi okuru aktarılırken aynı zamanda “İmamoğlu doğruları konuşmadı” düşüncesi de okuru aktarılmaktadır. “Yıldırım’ın performansı alkış aldı” başlığı altında yazılanlarla alt başlık arasında bağlantı oluşturularak söylediklerinin “doğru” olduğunu okurun zihninde inşa etmektedir. “İmamoğlu yalandan vazgeçmedi” alt başlığında ise İmamoğlu’nun program içersinde söyledikleri yer almakta ve alt başlıkla ilişkili olarak değerlendirildiğinde “bütün söyledikleri yanlış” düşüncesi bağlam olarak okuyucuya sunulmaktadır. Haberin genelinde iki adayın program esnasında yaptıkları tartışmadan detaylar verilerek Cumhur İttifakı adayı Binali Yıldırım için “olumlu” bir düşünce oluşturulduğu ve okuyucuya “Binali Yıldırım

başarılı bir program gerçekleştirdi” fikri aktarılmaktadır. “Ekran Yalanları Ayağına Dolaştı” (18.06.2019) başlıklı haberde ise haber metni içerisinde belirli başlıklarla bağlam oluşturulmakta ve Millet İttifakı adayı Ekrem İmamoğlu için olumsuz bir düşünce okuyucuya aktarılmaktadır. Bir önceki haberin paralelinde burada da İmamoğlu açısından olumsuz bir yapı oluşturulduğu görülürken Yıldırım için ise olumlu bir tablo sunulduğu görülmektedir. Bir önceki haberle farkı olarak İmamoğlu hakkındaki olumsuz düşüncenin okura aktarımı daha çok ön plana çıkarılmıştır.

b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi

Bu çalışmada yer alan haberlerin mikro yapı incelemesi yapılırken haber metinlerini oluşturan kelimeler, cümle, ifade veya fotoğraf gibi unsurlara dikkat edilmektedir. Çalışma yapılırken “sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, *Sözcük* seçimleri ve retorik çözümleme adı altında parçalar halinde metinler analiz edilmektedir.

Sabah gazetesinin 17 Haziran – 23 Haziran 2019 tarihlerinde yaptığı haberler mikro yapının ilk aşaması olan “sentaktik çözümleme” ve “bölgesel uyum” olarak ele alınmaktadır. Van Dijk’ın mikro yapı incelemesinde “sentaktik çözümleme” cümlelerin aktif ya da pasif olduğu, basit ya da karmaşık olduğu şeklinde belirleme yaparak sınıflandırılmaktadır. *Sabah* gazetesinin yaptığı haberlere sentaktik çözümleme açısından bakıldığında genel olarak karmaşık bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Özellikle olumsuz açıdan ele alınan haberlerde karmaşık cümle yapılarının olduğu ve aktif olarak yapılmaktadır. Aktif cümle yapılarında özne ön plana çıkarılmaktadır. Cumhuriyet İttifakı açısından ele alınan haberlerin basit bir yapıya sahip olduğu görülürken bunun nedeni olarak da okuyucuya rahat bir şekilde doğrudan aktarım ile kolay bir şekilde anlaşılır olarak iletmek amaçlanmaktadır. “Bahçeli’den İstanbul Mesajı Vakit Binali Vakti” (17.06.2019) başlıklı haberde “Vakit Binali Yıldırım vaktidir” yer alan cümleden de anlaşıldığı üzere cümleler basit bir yapıda oluşturulmaktadır. Öte yandan öznenin belirgin olarak kullanıldığı ve nesnenin arka planda kaldığı görülmektedir. “Ayrı Gayrı Yok Eşit Hizmet Var” (21.06.2019) başlıklı haberde “Bölge insanından yakın çalışma arkadaşım olacak” yer alan cümleden de anlaşılabileceği üzere burada da basit bir yapı tercih edildiği görülmektedir. Ayrıca haberin genelinde de basit cümle yapıları tercih edilmektedir. “İstanbul’un Geleceğine Oyunuza Sahip Çıkın” (22.06.2019) başlıklı haberde de basit bir yapı olduğu görülmektedir. Örneğin, “İstanbullu hemşehrilerime sandığa muhakkak giderek, demokratik haklarına sahip çıkma çağrısı yapıyorum” cümlesinde de görüldüğü üzere basit bir yapı kurulmuştur. Genel olarak Cumhuriyet İttifakı açısından olumlu olarak ele alınan haberlerde basit cümle yapıları görülmekte ve aynı zamanda aktif yapıda

cümleler kurulmaktadır. Millet İttifakı açısından olumsuz olarak ele alınan haberlere bakıldığında karmaşık yapıda cümlelerin kurulduğu görülmektedir. Karmaşık yapıda kurulan cümlelerde birden fazla enformasyonun aynı cümle içerisinde yer almasından dolayı ve okuyucunun zihninde olumsuz düşünceyi oluşturmak amacıyla yoğun cümlelerin olduğu dikkat çekmektedir. “CHP’lilerde Suç Bastırma Paniği” (20.06.2019) başlıklı haberde yer alan “CHP adayı İmamoğlu’nun moderatör Küçükaya ile gizli buluşmasının SABAH’ın yayımladığı görüntülerle belgelenmesi CHP’yi panikletti” ve “2-3 dakika görüştük dedikleri buluşmanın 46 dakika sürdüğü ortaya çıkınca panik daha da büyüdü” cümleleri yer almaktadır. Anlaşılacağı üzere özne ön plana çıkarılmakta ve aktif bir yapı kurulmaktadır. Cümle yapıları karmaşık bir şekilde kurulmakta ve okuyucunun zihninde birden fazla enformasyonun oluşması amaçlanmaktadır. “CHP Adayının Üniversite Diploması Bile Şaibeli” (21.06.2019) başlıklı haberde de karmaşık cümle yapılarının olduğu görülmektedir. Örneğin, “CHP’nin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Adayı Ekrem İmamoğlu’nun bitirdiği İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İngilizce İşletme Bölümü’ne illegal yolla kayıt yaptırarak girdiği ortaya çıktı” cümlesinde de anlaşılacağı üzere cümle hep aktif bir yapıda kurulmuştur hem de karmaşık bir yapıya sahiptir.

Bu kısımda *Sabah* gazetesinin mikro yapı altında “bölgesel uyum” incelemesi yapılmaktadır. Bölgesel uyum altında haberlere bakıldığında nedensel bir uyum olduğu görülmektedir. Haber cümlelerinde birbirini takip eden cümlelerle okuyucunun zihninde nedene dair bir bağ oluşturulmakta ve haberin anlaşılabilirliğini kolaylaştırmaktadır. “İstanbul’un Geleceğine Oyunuza Sahip Çıkın” (22.06.2019) başlıklı haberde “Mücadelemiz, bu şehri İstanbul’un bir daha benzer felakete (CHP) maruz kalmaması için” cümlesi yer almaktadır. Bu cümlelerin hemen ardından ise “Hemşehrilerime, sandığa giderek, demokratik haklarına sahip çıkma çağrısı yapıyorum” cümlesi yer almaktadır. İki cümle arasında bir nedensel bağ oluşturularak okuyucunun zihninde “AK Parti öncesi İstanbul’da belediyecilik kötüydü” düşüncesi oluşturulmaktadır. Aynı zamanda buradaki oy kullanmaya çağrı ise örtük olarak da olsa “tarafli” bir mesaj içermektedir. Önceki cümlesinde bir daha eski dönemlere dönülmemesi gerektiği vurgulanırken bu cümleden sonra ise oy vermeye çağrılmaktadır. Bu iki cümle arasındaki bağa bakıldığında okuyucu “Cumhur İttifakı için bir davet” düşüncesine ulaşmaktadır. Haberin ideolojik yapısı cümlelerin sıralanış şekline de anlaşılmaktadır. Millet İttifakı açısından yapılan olumsuz haberlere bakıldığında da nedensel bağların kurulduğu görülmektedir. Örneğin, “CHP’lilerde Suç Bastırma Paniği” (20.06.2019) başlıklı haberde yer alan “CHP adayı İmamoğlu’nun moderatör Küçükaya ile gizli buluşmasının görüntülerle belgelenmesi CHP’yi panikletti” cümlesinden sonra gelen “2-3 dakika görüştük

dedikleri buluşmaların 46 dakika sürdüğü ortaya çıkınca panik daha da büyüdü” cümlesiyle nedensel bir bağ kurulmuştur. İlk cümledeki “panik” vurgusunun ardından ikinci cümlede verilen bilgilerle iki cümle arasında anlamsal bir bağ oluşturulmuş ve nedensel olarak birbirlerini desteklemişlerdir. İdeolojik olarak bakıldığında iki cümlede de Millet İttifakı açısından olumsuz olacak bir yapı oluşturulduğu görülmekte ve nedensel bağlar ile bu olumsuz yapının güçlendirildiği görülmektedir.

Van Dijk’ın mikro yapı incelemesinde bir diğer önemli unsur ise “*Sözcüklerin seçimidir*”. *Sözcük* seçimleri haber metinlerinin temelini oluşturmaktadır ve aynı zamanda ideolojik bir düşüncüyü aktarırken en önemli detay olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle 17 Haziran – 23 Haziran tarihleri arasında *Sabah* gazetesinin yaptığı haberler *Sözcük* seçimleri açısından değerlendirilecektir ve ideolojik olarak yer aldığı konum daha belirgin bir şekilde açıklanmaya çalışılacaktır. Haberlerin ne yönde inşa edildiğini görmek açısından da *Sözcük* seçimleri önemli bir rol oynamaktadır. Cumhuriyet İttifakı açısından olumlu olarak ele alınan haberlere bakıldığında *Sözcük* seçimlerindeki ideolojik yapılar belirgin bir şekilde anlaşılmaktadır. “Türkiye’nin Heyecanla İzlediği Düelloda Yıldırım Net Konuştu İmamoğlu Top Çevirdi” (17.06.2019) başlıklı haberde yer alan *Sözcük* seçimleri net bir şekilde ideolojik yapıyı göstermektedir. Haberde geçen “Yıldırım net konuştu”, “İmamoğlu top çevirdi”, “Yıldırım’ın performansı alkış aldı”, “İmamoğlu yalandan vazgeçmedi”, “İmamoğlu’na zor anlar yaşattı”, “CHP’nin adayına fark attı”, “yalanları tek tek çürüten AK Parti adayı”, “CHP adayından seri yalanlar” gibi ifadelerle bakıldığında ideolojik olarak oluşturulan net bir şekilde görülmektedir. Okuyucunun zihninde “Cumhuriyet İttifakı olumlu, Millet İttifakı olumsuz” şeklinde bir ön izlenim oluşmaktadır. “Ekran Yalanları Ayağına Dolaştı” (18.06.2019) başlıklı haberde ise Millet İttifakı adayı Ekrem İmamoğlu için yapılan olumsuz yönde *Sözcük* seçimleri dikkat çekmektedir. Haberde yer alan “82 milyon kişinin gözünün içine baka baka yaptığı çarpıtmalar”, “Sayıştay yalanı”, “STK’lar yalanı”, “FETÖ yalanı”, “İmza yalanı”, “Yıldırım’a 26 kez müdahale edildi”, “Yıldırım gibi yetiştirdi”, “Türkiye’den gizledi”, “imzası sahte çıktı” gibi *Sözcük* seçimleri ile ideolojik olarak belirgin bir yapı ortaya çıkarıldığı görülmektedir. “CHP’lilerde Suç Bastırma Paniği” (20.06.2019) başlıklı haberde de *Sözcük* seçimlerinde yapılan ideolojik tercihler belirgin bir şekilde görülmektedir. Haberde yer alan “kandırdı”, “skandal”, “yandaşlar”, “rezalet”, “panikletti”, “yalan”, “suçu örtmek”, “gülünç biçimde dava açmaktan vazgeçti”, “çirkin tezgah” gibi kelimelere bakıldığında ideolojik olarak oluşturulan haber yapısının net bir şekilde okuyucuya aktarıldığı görülmektedir. *Sabah* gazetesinin *Sözcük* seçimi ile beraber haber yapılarında oluşturduğu

ideolojik yapının Cumhuriyet İttifakı için “olumlu”, Millet İttifakı için “olumsuz” olarak oluşturulduğu görülmektedir.

Mikro yapı incelemesinde önemli olan bir diğer unsur “retoriksel öğelerdir”. Bu açıdan haber değerlendirildiğinde rakamsal ifadeler, görgü tanıkları, fotoğraf gibi pek çok etken incelenmekte ve okuyucunun habere karşı inandırıcılığı arttırılmaktadır. *Sabah* gazetesinin yaptığı haberlere bakıldığında retoriksel öğelere rastlanılmaktadır. Örneğin, “CHP Adayının Büyük Yalanı” (19.06.2019) habere bakıldığında “Ekrem İmamoğlu odaya giriş 13:09”, “İsmail Küçükkaya odaya giriş 12:14”, “İsmail Küçükkaya odadan çıkış 13:55”, “46 dakika görüştüler”, “Küçükkaya otelde tam olarak 101 dakika kaldı” gibi ifadeler kullanılarak okuyucunun haberi kolayca anlaması ve rakamsal verilerle haberin inandırıcılığının artması hedeflenmektedir. “CHP’lilerde Suç Bastırma Paniği” (20.06.2019) başlıklı haberde de bir önceki rakamsal veriler kullanılmış ve ek olarak tarihi açıda “kronolojik” olarak olayın gelişimi sıralanmıştır. “8 Haziran”, “9 Haziran”, “10 Haziran”, “11 Haziran”, “12 Haziran”, “13 Haziran”, “14 Haziran”, “15 Haziran”, “16 Haziran”, “17 Haziran”, “18 Haziran”, “19 Haziran” şeklinde haberde bahsi geçen “Yalanın kronolojisi” başlığının altında burada yazı olan tarihler aktararak altlarına o güne dair nelerin olduğu yazılmıştır. Buradaki yapıya bakıldığında da Cumhuriyet İttifakı açısından olumlu, Millet İttifakı açısından olumsuz bir yapı oluşturulduğu görülmektedir.

Görsel 3.6 “Ekran Yalanları Ayağına Dolaştı” (18.06.2019)

Yukarıda yer verilen haber görseline bakıldığında iki tam sayfa şeklinde bir habere yer verildiği gözükmemektedir. Burada dikkat çeken bir başka durum ise aynı zamanda haber görsellerinin kenarlarında Cumhuriyet İttifakı adayı Binali Yıldırım’ın öznesi olduğu başka haberlerinde yer aldığı görülmektedir. “Yıldırım’a 26 kez müdahale edildi” şeklinde rakamsal

ifadeler ise okuyucunun inandırıcılığını arttırmada fotoğraf karesi ile birlikte yer almaktadır. “Yıldırım gibi yetiştii” başlığı ve bir fotoğrafın da yer aldığı görölmekte bununla birlikte konudan bağımsız ama Cumhuriyet İttifakı açısından olumlu olarak değerlendirilebilecek bir haber yer almaktadır. Tek bir haberin fotoğrafı üzerinde birden fazla bilgi ve habere yer vererek okuyucunun konu hakkında genel bir bilgi edinmesi sağlanmıştır. Olayın birden fazla “nesnesi” konumunda yer alan kişi ve kuruluşların da açıklamalarına yer verilirken Cumhuriyet İttifakının “olumlu” ve Millet İttifakının ise “olumsuz” bir yapıda çerçeveslendiği görölmektedir.

3.7.2.2. Sözcü Gazetesi Metinsel Çözümleme

a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi

Çalışmanın bu kısmında yer alan *Sözcü* gazetesinin haberlerinin makro yapı incelemesinde haberlerin başlıkları, haber girişleri, haberin ele alınış biçimi, bağlam bilgisi, temalar, temaların şematik yapısı, olay taraflarının değerlendirmesi gibi unsurlar dikkate alınarak incelenecektir. 17 Haziran – 23 Haziran 2019 tarihleri arasında *Sözcü* gazetesinin yaptığı haberler incelendiğinde Cumhuriyet İttifakı için “3 olumlu” haber bulunmakta ve Millet İttifakı için “5 olumlu” haber bulunmaktadır. Cumhuriyet İttifakı açısından ele alınan haberlerde “12 olumsuz” haber bulunurken Millet İttifakı için “olumsuz” haber bulunmamaktadır. Ayrıca “3 nötr” haber bulunmaktadır. *Sözcü* gazetesinin 23 Haziran 2019 İstanbul yerel seçimine ilişkin haber başlıkları aşağıdaki gibidir;

1- Cumhuriyet İttifakı Açısından Olumsuz Olan Haberler

- “AKP’li Vekilin Yıldırım Övgüsüne Tepki Yağdı” (18.06.2019)
- “İstanbul Diye İzmir Grafiğini Gösterdi” (18.06.2019)
- “Ağrı’da Seli Bıraktı AKP İçin Oy Topluyor!” (19.06.2019)
- “Küçükçaya’nın Otel Görüntülerini Nasıl Elde Etiler?” (20.06.2019)
- “Pontus’tan Sonra Sisi Benzetmesi” (20.06.2019)
- “AKP’nin Adayından Bu Kez Kürtçe Çıkışı” (21.06.2019)
- “Bebek Katili Hainden Bile Medet Umuyorlar” (22.06.2019)
- “Cumhuriyet İttifakı Devam Edecek” (22.06.2019)
- “Mitil İstanbul’da Değil İmralı’da Çıktı” (22.06.2019)
- “Ver İstanbul’u Al Suriye’yi” (22.06.2019)
- “İcad Olunmamış Taklalar Atıyorlar” (22.06.2019)

- “Bebek Katili Apo’nun Eli Kanlı Kardeşini Ekrana Çıkardılar Bu Teröristin Devletin Kanalında Ne İşi Var” (23.06.2019)

2- **Cumhur İttifakı Açısından Olumlu Olan Haberler**

- “Cumhur İttifakı İstanbul’u Yüceltmeye Yeminlidir” (17.06.2019)
- “Erdoğan: Çaldılar, Siyasi Bir İfade” (19.06.2019)
- “PKK Ne Demiş HDP Ne Demiş Önemli Değil” (22.06.2019)

3- **Millet İttifakı Açısından Olumlu Olan Haberler**

- “AKP’ye Yakın Anketçi Sıcağı Sıcağına Halkın Nabzını Tuttu Kim Başarılıydı!” (18.06.2019)
- “İsrafbol Belediyesinin Adı Bu Hafta Değişecek” (18.06.2019)
- “İmamoğlu Romanları Giydirdi” (19.06.2019)
- “Adım Ekrem İmamoğlu Milletim Biliyor O Yeter” (20.06.2019)
- “İmamoğlu, ‘Yargı Önünü Kesebilir’ Diyen Erdoğan’a Seslendi: Millet İradesinin Önünde Hiçbir Güç Duramaz” (21.06.2019)

4- **Nötr Haberler**

- “Sert Başladı Tatlı Bitti” (17.06.2019)
- “Demokrasi Kazandı” (18.06.2019)
- “Demokrasi Kazanacak” (23.06.2019)

Sözcü gazetesinin yaptığı haber başlıklarına bakıldığında başlıkların doğrudan haberin öznesinin sözleri üzerinden verildiği veya gazetenin konuyla ilgili yaptığı çıkarım üzerine başlık çatısını oluşturulduğu görülmektedir. **Cumhur İttifakı** açısından olumsuz olarak nitelendirilen haberlere bakıldığında doğrudan alıntılar başlıklarda kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, “Cumhur İttifakı Devam Edecek” (22.06.2019) haber başlığında **Cumhur İttifakı**nda yer alan MHP’nin genel başkanı Devlet Bahçeli’nin konuşmasında geçen bir söz başlıkta verilmiştir. Buradaki başlıktan haberin içeriği hakkında bilgi net verilmiş gibi dursa da haberin içeriğine bakıldığında olumsuz bir tablo çizildiği görülmektedir. Öte yandan “Mitil İstanbul’da Değil İmralı’da Çıktı” (22.06.2019) başlıklı haberde ise **Millet İttifakı**nda yer alan İYİ Parti genel başkanı Meral Akşener’in konuşmasında yer alan sözlere yer verilmiştir. Burada örtük bir anlam kullanılarak MHP lideri Devlet Bahçeli’nin “Mitili İstanbul’a attık” sözlerine gönderme yapılarak karşıt anlam olarak “İmralı” göndermesi yapılmaktadır. Burada “İmralı” tanımının kullanılmasındaki amaç PKK terör örgütünün kurucusu Abdullah Öcalan’ın kast edilmesidir. İdeolojik olarak değerlendirildiğinde bu yapılan haber başlığının da belirli bir görüş çerçevesinde nesneleştirildiği görülmektedir. “Ver

İstanbul’u Al Suriye’yi” (22.06.2019) başlıklı haberde ise dönemin İYİ Parti milletvekili Ümit Özdağ’ın konuşmasında yer alan bir kısma yer verilmiştir. Buradaki “İstanbul” kelimesinin kullanımı ile seçimler kast edilmektedir. Olumsuz bir yapının oluşturulduğu görülmektedir. “İcad Olunmamış Taklalar Atıyorlar” (22.06.2019) başlıklı haberde ise Millet İttifakı İstanbul adayı Ekrem İmamoğlu’nun doğrudan sözlerine yer verilerek Cumhur İttifakı açısından olumsuz bir çerçeve oluşturulmuştur. “Bebek Katili Hainden Bile Medet Umuyorlar” (22.06.2019) ve “Bebek Katili Apo’nun Eli Kanlı Kardeşini Ekrana Çıkardılar Bu Teröristin Devletin Kanalında Ne İşi Var” (23.06.2019) başlıklı haberlerde kurulan başlık yapıları “terör” söylemi üzerinden kurulmaktadır. “Bebek Katili Hain” söylemiyle PKK terör örgütünün kurucusu Abdullah Öcalan kast edilmektedir ve “medet umuyorlar” tabiri ile olumsuz bir yapı olarak inşa edilmektedir. Yine aynı şekilde bir diğer başlıkta yer alan “Bebek Katili Apo’nun Eli Kanlı Kardeşi” olarak yazılan kısımda da yine PKK terör örgütünün kurucusu terörist Abdullah Öcalan kast edilmekte ve “Eli Kanlı Kardeşi” kısmında ise PKK terör örgütü üyesi terörist Osman Öcalan işaret edilmektedir. Her iki habere de bakıldığında “terör” söylemi üzerinden başlıkların ideolojik söylem yapısı içinde kurulduğu görülmektedir. Cumhur İttifakı açısından olumlu haber başlıklarına bakıldığında ise doğrudan kullanılan ifadeler yer verildiği görülmektedir. Örneğin, “Cumhur İttifakı İstanbul’u Yüceltmeye Yeminlidir” (17.06.2019) başlığında Cumhur İttifakında yer alan MHP’nin genel başkanı Devlet Bahçeli’nin sözleri yer almaktadır. İfadelerden açık bir şekilde “İstanbul yerel seçimi” kastedildiği anlaşılmaktadır. “PKK Ne Demiş HDP Ne Demiş Önemli Değil” (22.06.2019) başlıklı haberde ise Cumhur İttifakı adayı Binali Yıldırım’ın sözlerine yer verilerek okuyucunun zihninde “olumsuz imge” olarak görülen tanımların görüşlerinin bir önemi olmadığı vurgulanmakta ve genel olarak Cumhur İttifakı açısından olumlu bir yapı inşa edilmektedir. “Sert Başladı Tatlı Bitti” (17.06.2019), “Demokrasi Kazandı” (18.06.2019) ve “Demokrasi Kazanacak” (23.06.2019) haber başlıklarında ise genel olarak okuyucu için herhangi bir ideolojik bağlam oluşturmayan haber inşası yapılmıştır.

Van Dijk’ın makro yapı incelemesi kısmında bir diğer unsur ise haber girişleridir. Haber girişleri okuyucuya haberine geneli hakkında ve ana fikri hakkında en iyi verileri sağlayan kısımlardan biridir. Burada yer alan söylem yapıları okuyucunun konu hakkında gazeteden edindiği bilginin nasıl işlendiğini açıklamak için önemli bir yere sahiptir. Cumhur İttifakı açısından olumsuz olarak kurgulanan haberlere bakıldığında okuyucuya olumsuz temsillerin aktarıldığı görülmektedir. Örneğin, “Bebek Katili Hainden Bile Medet Umuyorlar” (22.06.2019) başlıklı haberde “HDP’lilerin İmamoğlu’na oy vermesini önlemek için terörist Apo’nun mektubunu yayınlattılar. Resmen terör örgütü propagandası yaptılar” ifadeleri yer

almaktadır. Buradaki kurulan yapıda okuyucuya “terör” söylemi ile Cumhur İttifakı için “olumsuz” anlam yüklenmesi hedeflenilmiştir. Burada ön plana çıkarılan ise “Millet İttifakı adayı Ekrem İmamoğlu’nun HDP’den oy alması” düşüncesidir. *Sözcü* gazetesinin buradaki kurduğu yapıda “Millet İttifakı için olumlu olabilecek bir duruma” karşın Cumhur İttifakının gerçekleştirdiği bir eylemi olumsuz olarak aktardığı görülmektedir. Cumhur İttifakı açısından olumu olarak görülebilecek haber girişlerine bakıldığında ise doğrudan siyasilerin sözlerine yer verildiği görülmektedir. Örneğin, “Erdoğan: Çaldılar, Siyasi Bir İfade” (19.06.2019) başlıklı haberin girişinde “İstanbul seçimi için sahaya inen Erdoğan başlıktaki tespiti yaptı ve ekledi: ‘Biz siyasiler, birileri bir şey çaldıysa ona çaldı deriz. Hukuki nedir? Usulsüzlüktür. Bunun da bir siyasi ifadesi vardır. O da yolsuzluktur. Söylediğimiz bu” ifadeleri yer almaktadır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın yaptığı konuşmadan bir kısmının haberin girişinde yer verilerek okuyucuya “Cumhur İttifakı açısından olumlu anlamda ifade edildiği görülmektedir. Millet İttifakı açısından olumlu olarak ele alınan haberlerde doğrudan haberin konusu olan kişilerden aktarım yapıldığı görülmektedir. Örneğin, “İsrafbol Belediyesinin Adı Bu Hafta Değişecek” (18.06.2019) başlıklı haberin girişinde “Ekrem İmamoğlu, ‘Son dönemlerdeki İstanbul Belediye Başkanlığı’na bir isim söyleyeceğim: ‘İsrafbol Belediyesi!’ Bu isim, 23 Haziran’da yine değişecek T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi olacak’ dedi” ifadeleri yer almaktadır. Millet İttifakı adayı Ekrem İmamoğlu’nun sözlerine girişte yer verilirken “İsrafbol” kelimesiyle o dönemki İstanbul Belediyesi yönetimi hedef alınmakta ve ideolojik olarak kurulan bu yapıda okuyucuya “Millet İttifakı kazanınca bu durum değişecek” düşüncesi aktarılmaktadır. Nötr olarak ele alınan haberlerde ise olayın genel olarak tarafsız bir şekilde okuyucuya aktarıldığı görülmektedir. Örneğin, “Ekrem İmamoğlu ile Binali Yıldırım’ın tartışması gergin başladı. Kavgı çıkmadı. Program, iki adayın çektiği aile fotoğrafıyla bitti” haber girişinde de görüldüğü üzere gelişmeler aktarılırken sade ve basit bir şekilde tarafsız bir aktarım gerçekleşmiştir.

Sözcü gazetesinin 17 Haziran – 23 Haziran 2019 tarihleri arasında yaptığı haberlere bakıldığında Van Dijk’in makro yapı altında incelediği unsurlardan olan şematik yapı ile de incelendiğinde ideolojik yapıların nasıl oluştuğuna dair belirli göstergeler ortaya çıkmaktadır. Burada yer alan inceleme unsurları ise “olayın okuyucuya sunuluş biçimi, ardaan ve bağlam bilgisidir”. Bu yapılarda yer alan ideolojik düşüncenin açıklanması hedeflenmektedir. Cumhur İttifakı açısından olumsuz olarak ele alınan haberlere bakıldığında ardaan ve bağlam bilgisi görülmektedir. Örneğin, “Bebek Katili Hainden Bile Medet Umuyorlar” (22.06.2019) başlıklı haberde yer alan “CHP adayı Ekrem İmamoğlu’nun önünü kesmek için her türlü yalan ve iftira havada uçuşurken önceki akşam son kart açıldı” cümlesinden sonra gelen “1.5 milyona

yakın HDP’li seçmenin İmamoğlu’na desteğini önlemek için terörist başının mesajını yayınladılar” cümlesi ile aradan ve bağlam bilgisi oluşturulmuştur. Bu sayede okuyucunun zihninde yer alan “medet ummak” tanımının karşılığı ideolojik olarak karşılığı okuyucu için bir fikir teşkil etmektedir. “PKK Ne Demiş HDP Ne Demiş Önemli Değil” (22.06.2019) başlıklı haberde ise okuyucuya Cumhuriyet İttifakı adayı Binali Yıldırım’ın sözleri bağlamında “PKK ve HDP’nin tavrı önemli değil, İstanbul’da yaşayan kürt seçmenlerden oy istiyorum” anlamı aktarılmaktadır. “Terör örgütü PKK ile HDP’nin seçmenler üzerindeki etkinin önemi olmadığını” altı çizilerek okuyucuya karşı oluşturulan bir ideolojik yapı mevcuttur. “AKP’ye Yakın Anketçi Sıcağı Sıcağına Halkın Nabzını Tuttu Kim Başarılıydı!” (18.06.2019) başlıklı haberde ise Cumhuriyet İttifakında yer alan “AK Partiye yakın olduğu belirtilen anket şirketinin bile Millet İttifakını önde gördüğü” belirtilmektedir. Buradaki oluşturulan ardaan bağlamda yer alan “karşıt tarafların onayı” okuyucu açısından olumlu karşılanması beklenmektedir.

b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi

Çalışmanın bu kısmında yapılacak olan kelime, *Sözcük* seçimi, fotoğraf ve diğer unsurların incelenmesi için “sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, *Sözcük* seçimleri ve bölgesel uyum kriterleri baz alınarak inceleme yapılacaktır. *Sözcü* gazetesinin 17 Haziran – 23 Haziran 2019 tarihleri arasında yaptığı haberler ilk olarak sentaktik çözümleme ve bölgesel uyum olarak incelenecektir. Sentaktik çözümlemede cümlelerin karmaşık ya da basit olması incelenirken aynı zamanda cümlelerin aktif mi ya da pasif mi olduğu da incelenmektedir. Cumhuriyet İttifakı açısından olumsuz ele alınan haberlere bakıldığında cümle yapılarının karmaşık olduğu ve aktif yapıda kurulduğu görülmektedir. Örneğin, “Bebek Katili Apo’nun Eli Kanlı Kardeşini Ekranı Çıkardılar Bu Teröristin Devletin Kanalında Ne İşi Var” (23.06.2019) başlıklı haberde görülmektedir. “Elinde yüzlerce asker ve vatandaşın kanı bulunan teröristbaşı Abdullah Öcalan’ın terörist kardeşi Osman Öcalan, TRT’nin Kürtçe yayın yapan Kurdi kanalına çıkarıldı” cümlesine bakıldığında karmaşık bir yapı görülmektedir. Ayrıca cümlelerde aktif bir yapı kullanılırken özne ön plana çıkarılarak olayın merkezi halinde olan kişiler belirgin bir şekilde gösterilmiştir. “Cumhuriyet İttifakı İstanbul’u Yüceltmeye Yeminlidir” (17.06.2019) başlıklı haberde ise Cumhuriyet İttifakı için olumlu bir yapı görülürken aynı zamanda cümlelerin sade ve aktif bir yapıda olduğu dikkat çekmektedir. “Bahçeli Cumhuriyet İttifakının etle tırnak gibi olduğunun altını çizerek ‘Cumhuriyet İttifakına yönelik gölge düşürme girişimleri beyhudedir’ ifadelerine bakıldığında cümlelerin okuyucu açısından net ve anlaşılır olduğu görülmektedir. Aynı zamanda cümleler içerisinde yer alan özneler de ön plana çıkarılarak aktif bir yapıda kurulmuştur. Millet İttifakı açısından olumlu

açından ele alınan haberlere bakıldığında cümlelerin kısa ve net olduğu aynı zamanda aktif bir yapıda yer aldığı görülmektedir. Örneğin, “AKP’ye Yakın Anketçi Sıcağı Sıcağına Halkın Nabzını Tuttu Kim Başarılıydı!” (18.06.2019) başlıklı haberde yer alan “İktidar yanlısı şirkt Ekrem İmamoğlu-Binali Yıldırım canlı yayını hakkında 33 bin kişiyle telefon anketi yaptı” cümlesinden de anlaşılacağı üzere cümleler okuyucu için net ve anlaşılırdır. Kısa ve basit yapıda kurulan cümleler okuyucu açısından kabullenmesi daha kolay olmaktadır. Karmaşık yapıda kurulan cümlelerde ise birden fazla enformasyonun okuyucuya bir cümlede aktarılması sonucunda anlaşılabilirliğini zorlaştırırken aynı zamanda ideolojik olarak kurgusunu da kuvvetlendirmektedir.

Mikro yapıda yapılan bir diğer inceleme ise haberde yer alan cümlelerin “bölgesel uyum” açısından değerlendirilmesidir. Burada yer alan cümlelerin birbirleri arasındaki bağlantı incelenmektedir. *Sözcü* gazetesinin 17 Haziran – 23 Haziran 2019 tarihleri arasında yaptığı haberlere bakıldığında genel olarak cümleler arasında “nedensel bir bağ” kurulduğu görülmektedir. Cumhur İttifakı açısından olumsuz olarak ele alınan haberlerde de bu yapı görülmektedir. Örneğin, “Pontus’tan Sonra Sisi Benzetmesi” (20.06.2019) başlıklı haberde yer alan “Erdoğan, İmamoğlu’nu, Mısır’ın darbeci lideri Abdülfettah es-Sisi’ye benzetti” cümlesinde yapılan “benzetme” açıklanarak verilmiştir. Hemen ardından gelen cümlede ise “Erdoğan, Pazar günü Sisi mi diyeceğiz, Yıldırım mı diyeceğiz? Mesele bu kadar önemli dedi” ifadeleri yer almaktadır. İlk cümlede yapılan benzetme açıklanırken ikinci cümlede benzetmenin kullanıldığı konuşmadan bir kesit verilmiştir ve okuyucunun zihninde bir önceki cümlelerin kullanımı hakkında bilgi verilerek bir anlam oluşmuştur. Erdoğan: Çaldılar, Siyasi Bir İfade” (19.06.2019) başlıklı haberde de “nedensel ilişki” üzerinden cümle yapılarının kurulduğu görülmektedir. Haberde geçen “Binali Yıldırım kardeşimin rakibine söylüyorum: ‘Çaldılar’ ifadesi hukuki değildir ama siyasetidir” cümlesinde de görüleceği üzere kullanılan kelimenin her iki açıdan da değerlendirilmesine yer verilmiştir. Hemen ardından gelen “Biz siyasiler, birileri bir şey çaldıysa ona çaldı deriz” cümlesinde bir önceki cümleyle arasında nedensel bir ilişki kurulduğu görülmektedir. Millet İttifakı açısından olumlu olarak ele alınan haberlerde de benzer şekilde “nedensel ilişki” bağları oluşturulduğu görülmektedir. Örneğin, “Adım Ekrem İmamoğlu Milletim Biliyor O Yeter” (20.06.2019) başlıklı haberde geçen “Mümkünse, Pazar günü akşamına kadar televizyon izlemeyin” cümlesinin ardından gelen “Niye biliyor musunuz? Ben de çıkmayacağım televizyonlara” cümlesinde nedensel bir ilişki kurularak okuyucuya ilk cümlelerin sebebi anlatılmakta ve okuyucunun zihninde oluşan haber metninin anlatısında ideolojik olarak beliren cümle kurgusu görülmektedir.

Van Dijk'ın söylem analizi yönteminde yer alan mikro yapının bir diğer unsuru ise *Sözcük* seçimleridir. *Sözcük* seçimlerinde yer alan tercihler ideolojik yapıyı göstermekte en önemli etkenlerden biridir. Haber metinlerinde yer alan *Sözcükler* rastgele olarak seçilmemektedir. Her *Sözcüğü*n seçimi belirli ideolojik sebeplerden dolayı yapılmaktadır. Bu nedenle *Sözcü* gazetesinin 17 Haziran – 23 Haziran tarihleri arasında yaptığı haberlerde yer alan *Sözcük* seçimleri incelenmiştir. Örneğin, “Bebek Katili Hainden Bile Medet Umuyorlar” (22.06.2019) başlıklı haberde yer alan “terörist Apo’nun mektubunu yayınladılar”, “resmen terör örgütü propagandası yaptılar”, “yalan”, “iftira”, “suç işlendi” *Sözcük*lerinden de anlaşılacağı üzere olumsuz bir haber çerçevesi oluşturulmakta ve ideolojik söylem yapılarıyla okuyucunun zihninde Cumhur İttifakı açısından olumsuz bir yapı oluşturulmaktadır. “Pontus’tan Sonra Sisi Benzetmesi” (20.06.2019) başlıklı haber de ise yer alan *Sözcüklere* bakıldığında başlıktaki “nötr” durumu Cumhur İttifakı açısından olumsuz bir yapıya oturtmaktadır. Haberde yer alan “ırkçı”, “iktidar yanlıları” *Sözcük*lerinden anlaşılacağı üzere haberin başlığındaki “nötr” ifadeler haber içerisindeki *Sözcük* seçimleriyle olumsuz bir konuma geçmektedir. “Cumhur İttifakı İstanbul’u Yüceltmeye Yeminlidir” (17.06.2019) başlıklı haberde ise “kardeşlik”, “huzur”, “milli birlik”, “dayanışma”, “ülkemin istikrarı”, “İstanbul’u yüceltmek” *Sözcük*lerinin seçimine bakıldığında kurulan haber yapısında Cumhur İttifakı açısından olumlu bir yapının oluşturulduğu görülmektedir. “AKP’ye Yakın Anketçi Sıcağı Sıcağına Halkın Nabzını Tuttu Kim Başarılıydı!” (18.06.2019) başlıklı haberde yer verilen “İmamoğlu yüzde 46”, “Yıldırım yüzde 44”, “iktidar yanlısı şirket İmamoğlu’nu öne çıkardı” gibi *Sözcük* seçimlerinden Millet İttifakı için olumlu bir haber yapısının kurulduğu görülmektedir. Nötr olarak yer alan haberlere bakıldığında *Sözcük* seçimlerinin ideolojik bir unsur barındırdığı görülmektedir. Örneğin, “Demokrasi Kazanacak” (23.06.2019) başlıklı haberde yer alan “adaylar”, “söz sırası İstanbul’da”, “kazanan demokrasi olacak” *Sözcük* seçimlerine bakıldığında da “nötr” *Sözcükler* ortaya çıkmaktadır.

Haberler mikro yapıda incelenirken bir başka unsur ise retoriksel öğelerdir. Bunlar okuyucunun haberde yer alan ifadelere inanması için önemli bir paya sahiptir. Haber yer alan rakamsal ifadeler, görgü tanıklarının ifadesi, fotoğraflar gibi kullanımlar ile haber metni desteklenmekte ve okuyucunun ilgisini de arttırmaktadır. “AKP’ye Yakın Anketçi Sıcağı Sıcağına Halkın Nabzını Tuttu Kim Başarılıydı!” (18.06.2019) başlıklı haberde yer alan retoriksel öğelere bakıldığında seçim sonuçlarını tahmin etmek için yapılan anketlerin yüzdelik rakamları açıklanarak okuyucunun habere inanması açısından rakamsal verilerle desteklenmiştir.

Görsel 3.7 “AKP’ye Yakın Anketçi Sıcacı Sıcığına Halkın Nabzını Tuttu Kim Başarılıydı!” (18.06.2019)

Haber yer alan görsele bakıldığında ana konunun tartışması içerisinde yer alan bölümlerden kesitlerin görsel olarak yer verilerek okuyucuda “inandırıcılık” ögesi arttırılmaktadır. Haber içerisinde yer alan üç farklı görsel de başlıklar şeklinde verilmektedir. Görselde yer alan ifadenin açıklaması olarak başlıklar verilerek okuyucunun görüntüyü daha kolay anlaması amaçlanmaktadır.

3.7.2.3. Yeniçağ Gazetesi Metinsel Çözümleme

a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi

Buradaki tez çalışmasında yer alan haberler söylem çözümlemesi ile incelenmektedir. Van Dijk’ın yönteminde yer alan makro yapı incelemesi ile çalışmanın bu kısmında haber başlıkları, haber girişleri, olayın ele alınış biçimi, bağlam bilgisi, temalar, temaların şematik yapısı, olay taraflarının değerlendirmeleri gibi birçok unsur dikkate alınarak çözümleme yapılmaktadır. *Yeniçağ* gazetesinin de 17 Haziran – 23 Haziran 2019 tarihleri arasında yaptığı haberler makro yapı altında incelenmiştir. *Yeniçağ* gazetesinin haberleri Cumhuriyet İttifakı ve Millet İttifakı açısından “olumlu” veya “olumsuz” şeklinde değerlendirilmiştir. İncelenen haberlerde Cumhuriyet İttifakı için “19 olumsuz” haber yer alırken Millet İttifakı için “olumsuz” haber yer almamaktadır. Millet İttifakı için “6 olumlu” haber yer alırken Cumhuriyet İttifakı için “6 olumlu” haber yer almaktadır. Haberlere bakıldığında “nötr” olarak bir tane haber

bulunmaktadır. Haber başlıkları başlığın kendisi ve içindeki metnin yer verdiği bilgiler analiz edilerek sınıflandırılmıştır.

1- Cumhuriyet İttifakı Açısından Olumsuz Olarak Ele Alınan Haberler

- “Yıldırım 4 Soruda Nakavt Oldu” (17.06.2019)
- “Devlet Bahçeli Mitili Sırtlayıp Geri Döndü!” (17.06.2019)
- “Kayyum Vali’den Yıldırım Propagandası” (17.06.2019)
- “Erdoğan’ın Sözünden Çıkamazlar” (18.06.2019)
- “Yıldırım Sık Sık Kural İhlali Yaptı” (18.06.2019)
- “Dervişin Fikri Neyse Zikri Odur!” (19.06.2019)
- “Sayıştay Siyasete Müdahil Oldu!” (19.06.2019)
- “Yıldırım’ın Kürt Açılımı Ters Tepti” (19.06.2019)
- “Çaldığı Kapılar yüzüne Kapandı” (20.06.2019)
- “Erdoğan’dan Garip Benzetme” (20.06.2019)
- “Kul Hakkı Yemek Hizmet Değildir (21.06.2019)
- “Bebek Katilinden AKP’ye Destek” (21.06.2019)
- “Bu Kez Meclis Üyeleriyle Tehdit Etti” (21.06.2019)
- “Özdağ: Sandığı Erdoğan Devirdi” (21.06.2019)
- “İstanbul’a Akın Var” (22.06.2019)
- “İmralı’daki Caniden Medet Umuyorlar” (22.06.2019)
- “Bahçeli’den Apo Mektubuna Garip Değerlendirme” (22.06.2019)
- “Teröristbaşının Çağrısını Olumlu Karşıladı” (22.06.2019)
- “İstanbul’u Kazanırsanız Teröristbaşına Ne Verilecek” (22.06.2019)

2- Cumhuriyet İttifakı Açısından Olumlu Olarak Ele Alınan Haberler

- “Sayın Bahçeli Mitilin Üzerinde Oturmuyor” (18.06.2019)
- “MHP Sorumluluğunu Yerine Getiriyor” (18.06.2019)
- “Ortak Akılla Hareket Etmek Zorunluluktur” (19.06.2019)
- “Belediyeden Kürtçe Mesajı” (21.06.2019)
- “Bahçeli’den Sert ‘mitil’ Açıklaması” (21.06.2019)
- “Binali Yıldırım: Kürt Hemşehrilerimden Destek İstiyorum” (22.06.2019)

3- Millet İttifakı Açısından Olumlu Olarak Ele Alınan Haberler

- “İsrafbol Belediyesi” (18.06.2019)
- “5 Yılda 200 Bin Kişiye İş” (19.06.2019)

- “Seçimin İptali Tamamen Duygusal” (20.06.2019)
- “İmamoğlu Seçim Sandığı İçin Güç Topluyor” (20.06.2019)
- “Milli İrade Hakkı Teslim Edecek” (21.06.2019)
- “Hak Yerini Bulacak” (22.06.2019)

4- Nötr Olarak Ele Alınan Haberler

- “Tekrarı Yok Bunun” (23.06.2019)

Yeniçağ gazetesinin 17 Haziran – 23 Haziran 2019 tarihleri arasında İstanbul seçimi için yaptığı haberlerin başlıklarına bakıldığında ağırlıklı olarak Cumhuriyet İttifakı için “olumsuz” yapıda haberlerin inşa edildiği görülmektedir. Bu haber başlıklarında Millet İttifakında yer alan İYİ Parti’nin genel başkanı Meral Akşener’in sözlerine de yer verilmektedir. Doğrudan Meral Akşener’in sözlerine yer veren haber başlıkları şunlardır; “Devlet Bahçeli Mitili Sırtlayıp Geri Döndü!” (17.06.2019), “Erdoğan’ın Sözünden Çıkamazlar” (18.06.2019), “Dervişin Fikri Neyse Zikri Odur!” (19.06.2019), “Kul Hakkı Yemek Hizmet Değildir (21.06.2019), “İmralı’daki Caniden Medet Umuyorlar” (22.06.2019). Buradaki haber başlıklarında İYİ Parti genel başkanı Meral Akşener’in yaptığı konuşmalarda yer alan sözlerinin bazılarının alınarak doğrudan haber başlığında yer verilmektedir. “Özdağ: Sandığı Erdoğan Devirdi” (21.06.2019) başlıklı haberde ise dönemin İYİ Parti milletvekili Ümit Özdağ’ın açıklamalarına yer verilmiştir. Cumhuriyet İttifakı açısından “olumsuz” olarak ele alınan haber başlıklarında Millet İttifakının yanı sıra İYİ Partili siyasetçilerin yaptığı açıklamalara yer verildiği dikkat çekmektedir. Diğer haber başlıklarında ise *Yeniçağ* gazetesinin “kendi yorumuyla” birlikte haberlerdeki bilgiyi “olumsuz” olarak okuyucuya aktarmaktadır. “Yıldırım 4 Soruda Nakavt Oldu” (17.06.2019), “Kayyum Vali’den Yıldırım Propagandası” (17.06.2019), “Yıldırım Sık Sık Kural İhlali Yaptı” (18.06.2019), “Yıldırım’ın Kürt Açılımı Ters Tepti” (19.06.2019) haberlerinin başlığında Cumhuriyet İttifakı adayı Binali Yıldırım’ın doğrudan ismine yer verilmektedir. “Olumsuz” yapının başlıkta oluşturulmasının yanı sıra okuyucu için de haberin geneli hakkında bir fikir oluşturulmaktadır. “Bebek Katilinden AKP’ye Destek” (21.06.2019), “Bahçeli’den Apo Mektubuna Garip Değerlendirme” (22.06.2019), “Teröristbaşının Çağrısını Olumlu Karşıladı” (22.06.2019), “İstanbul’u Kazanırsanız Teröristbaşına Ne Verilecek” (22.06.2019) başlıklı haberlerde ise “terör” şeması oluşturulmakta ve okuyucuya “olumsuz” bir aktarım yapılmaktadır. Cumhuriyet İttifakı açısından “olumlu” olarak ele alınan haberlerde ağırlıklı olarak Cumhuriyet İttifakında yer alan siyasilerin sözlerine doğrudan yer verilmektedir. “Sayın Bahçeli Mitilin Üzerinde Oturmuyor” (18.06.2019), “MHP Sorumluluğunu Yerine Getiriyor” (18.06.2019), “Ortak

Akılla Hareket Etmek Zorunluluktur” (19.06.2019), “Binali Yıldırım: Kürt Hemşehrilerimden Destek İstiyorum” (22.06.2019) haber başlıklarında Cumhur İttifakında yer alan siyasilerin açıklamalarına yer verilmektedir. Cumhur İttifakı için kurulan “olumlu” haber yapısında *Yeniçağ* gazetesinin kendi görüşlerini belirtmediği dikkat çekmektedir. Okuyucuya doğrudan siyasilerin söylemlerinden bir kısmı başlık olarak yer verilmiştir. “Nötr” habere yakın bir tutum sergilendiği görülmektedir. Millet İttifakı açısından “olumlu” ele alınan haberlere bakıldığında ise Millet İttifakı adayı Ekrem İmamoğlu’nun sözlerinin doğrudan haber başlıklarında yer aldığı görülmektedir. “İsrafbol Belediyesi” (18.06.2019), “5 Yılda 200 Bin Kişiye İş” (19.06.2019), “Hak Yerini Bulacak” (22.06.2019) haber başlıklarında Cumhur İttifakı İstanbul adayı Ekrem İmamoğlu’nun sözlerine doğrudan yer verilmektedir. “Seçimin İptali Tamamen Duygusal” (20.06.2019) haber başlığında Millet İttifakında yer alan İYİ Parti genel başkanı Meral Akşener’in sözlerine doğrudan yer verilirken “Milli İrade Hakkı Teslim Edecek” (21.06.2019) başlıklı haberde ise Millet İttifakında yer alan CHP genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun sözlerine yer verildiği görülmektedir. “İmamoğlu Seçim Sandığı İçin Güç Topluyor” (20.06.2019) haber başlığında ise *Yeniçağ* gazetesinin kendi yaptığı yorum ile okuyucunun zihninde “olumlu” bir şema çizmektedir.

Makro yapı incelemesinde bir diğer unsur ise haber girişlerinin incelenmesidir. Haber girişleri ana olayın okuyucuya sunuluşunda önemli bir rol oynamaktadır. Haberin genel çerçevesinin okuyucunun zihninde oluşturulmasında ilk izlenim olarak etkili bir konumda yer almaktadır. Haber başlıklarının ardından yer alan haber girişleri okuyucunun ideolojik olarak da haberi benimsemesi açısından önemlidir. Buradan hareketle makro yapı altında *Yeniçağ* gazetesinin 17 Haziran – 23 Haziran 2019 tarihleri arasında İstanbul seçimleri ile ilgili yaptığı haberler de incelenecektir. Cumhur İttifakı açısından “olumsuz” olarak ele alınan haberlere bakıldığında haber girişlerinde de başlıklı paralel olarak “olumsuz” yapının devam ettirildiği görülmektedir. Örneğin, “Devlet Bahçeli Mitili Sırtlayıp Geri Döndü!” (17.06.2019) başlıklı haberde yer alan “MHP Genel Başkanı, belediye seçiminin tekrarı halinde mitili atacağını söylediği İstanbul’da, sadece 2 gün 3 gece kaldı. Yeniden geleceği ise belirsiz...” ifadelerinden de görüleceği üzere “olumsuz” bir yapı oluşturulmuştur. Okuyucunun zihninde “Seçim süreci boyunca kalmayacak” düşüncesi oluşturulmakta ve MHP lideri Devlet Bahçeli’nin “mitili atacağım” söylemine karşın “sadece 2 gün 3 gece kaldı” söylem yapısı oluşturularak “iddia edilenin aksi oldu” şeklinde bir şema oluşturulmaktadır. “Bebek Katilinden AKP’ye Destek” (21.06.2019) başlıklı haberin içine bakıldığında gazetenin “Seçimlere 3 gün kala AKP’ye İmralı Desteği” başlığını atarak okuyucuyla haber içerisinde ikinci bir başlığı paylaşmaktadır. Haber girişinde “Bebek katili Abdullah Öcalan, 23 Haziran

seçimleri için HDP’ye tarafsızlık çağrısında bulundu. Öcalan’ın açıklamaları “özüm süreci ilk meyvesini verdi” olarak yorumlandı” ifadeleri yer almaktadır. Haber kurgusuna bakıldığında okuyucunun zihninde “HDP seçmeni Millet İttifakına oy vermesin diye terörist Abdullah calan’ın mektubu yayınlatıldı” düşüncesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca haber girişinden de anlaşılacağı üzere *Yeniçağ* gazetesi PKK terör örgütünün kurucusu Abdullah calan ile HDP seçmeninin “yakınlığının” altını çizmektedir. “Belediyeden Kürtçe Mesajı” (21.06.2019) başlıklı haberin girişinde “AKP’nin İBB Başkan adayı Yıldırım yine kürt seçmene yönelik mesaj verdi: Belediye hizmetlerinden, diyelim ki Kürtçe konuşuyor, mahrum m kalacak? Onlara destek olacak elemanlar yetiştirip, anadilini yaşatacağız” ifadeleri yer almaktadır. Haberde Cumhur İttifakı adayı Binali Yıldırım’ın sözlerine girişte yer verildiği görölmekte ve söylem olarak “nötr” bir yapıya yakın cümleler kurulmaktadır. Olayın öznesi olan kişinin sözlerine yer verirken “olumsuz” anlamda bir yapı kazandırılmaya çalışılmadığı için “olumlu” olarak değeriendirilebilmektedir. “5 Yılda 200 Bin Kişiyeye İş” (19.06.2019) başlıklı haberin girişinde “Muhtarlarla kahvaltıda bulunan CHP’nin İBB Başkan adayı İmamoğlu, içinde bulunduğumuz kriz ortamında yoksul ailelerin yanında olacaklarını söyledi. İmamoğlu, “Hedefimiz İstanbul’da %15’e varan işsizlik oranını tek hanelere düşürüp, 200 bin insanımıza 5 yıl içerisinde iş bulmak” dedi” ifadeleri yer almaktadır. Millet İttifakı açısından “olumlu” olarak ele alınan bu haberde giriş kısmında da kurulan yapıdaki olumlu aktarım dikkat çekmektedir. Okuyucunun zihninde haberin geneli için “Ekrem İmamoğlu seçimi kazanırsa işsizlik azalacak” düşüncesi oluşturulmaktadır. “Tekrarı Yok Bunun” (23.06.2019) başlıklı haberde ise “nötr” ifadeler yer almaktadır. Haberin girişinde “10 milyon 560 bin 963 seçmen, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanını belirlemek için yeniden sandığa gidiyor” ifadelerinden de anlaşılacağı üzere 23 Haziran tarihinde yapılan seçimler için genel bir bilgilendirme yaptığı görölmektedir.

Makro yapı altında diğer önemli unsur ise haberin şematik yapısında yer alan olayın okuyucuya sunuluşu, ardaan ve bağlam bilgisidir. Bu adımda yer alana analizler de ideolojik yapıyı aktarmada önemli bir noktadadır. Haberın var olan ideolojik yapısını okuyucuya hangi yollarla aktardığı incelenirken gazetelerin de izlediğı yol ve görüşü hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Buradan hareketle *Yeniçağ* gazetesinin 17 Haziran – 23 Haziran 2019 tarihlerinde İstanbul seçimleri hakkında yaptığı haberlere de olayın ele alınış biçimi, ardaan ve bağlam bilgisi olarak bakılması gerekli görölmüştür. Cumhur İttifakı açısından olumsuz olarak ele alınan haberlerin bazılarında Cumhur İttifakında yer alan partiler ve siyasiler hakkında doğrudan bir olumsuz yapı kurulduğu görölürken “5 haberde ise terör” çerçevesi oluşturulduğu görölmektedir. “Bebek Katilinden AKP’ye Destek” (21.06.2019),

“İmralı’daki Caniden Medet Umuyorlar” (22.06.2019), “Bahçeli’den Apo Mektubuna Garip Değerlendirme” (22.06.2019), “Teröristbaşının Çağrısını Olumlu Karşıladı” (22.06.2019), “İstanbul’u Kazanırsanız Teröristbaşına Ne Verilecek” (22.06.2019) başlıklı haberlerde “terör” vurgusu yapılmaktadır. Örneğin, “Bize terörist diyenler, seçime 2-3 gün kala terörist başına ‘Aman bize yardım et’ demeye başladı” dedi” ifadelerinden de anlaşılacağı üzere ardaan ve bağlam bilgisiyle beraber Cumhur İttifakı hakkında okuyucunun zihninde olumsuz bir izlenim yaratamaya çalışılmaktadır. Buradaki haberlerin hepsinde kullanılan ardaan ve bağlam bilgisine bakıldığında *Yeniçağ* gazetesinin okuyucunun zihninde “Cumhur İttifakının seçimde daha fazla oy alabilmek için PKK terör örgütünün kurucusunun mektubunu yayınladı” düşüncesini oluşturmaya çalıştığı görülmektedir. Cumhur İttifakı açısından olumlu haberlere bakıldığında “birliktelik” vurgusunun olduğu ve Cumhur İttifakında yer alan partilerin uyum içerisinde olduğu teması oluşturulmaktadır. “Sayın Bahçeli Mitilin Üzerinde Oturmuyor” (18.06.2019) ve “Bahçeli’den Sert ‘mitil’ Açıklaması” (21.06.2019) başlıklı haberlerde ardaan ve bağlam bilgisi oluşturularak “mitil” tanımında aynı vurguları yaptıkları görülmektedir. “MHP Sorumluluğunu Yerine Getiriyor” (18.06.2019) ve “Ortak Akılla Hareket Etmek Zorunluluktur” (19.06.2019) başlıklı haberlerde de birbirine paralel yapıda bir söylem yapısı yer almakta ve “birlikte hareket etme” vurgusu yapılmaktadır. Millet İttifakı açısından olumlu olarak ele alınan haberlere bakıldığında ise *Yeniçağ* gazetesinin “İmamoğlu Seçim Sandığı İçin Güç Topluyor” (20.06.2019), “Milli İrade Hakkı Teslim Edecek” (21.06.2019), “Hak Yerini Bulacak” (22.06.2019) başlıklı haberlerde olumlu bir yapı kurulmaktadır. Örneğin, “Ekrem İmamoğlu’nu desteklemek demek; doğrunun, adaletin, hakkın ve haklının yanında olmak demektir” cümlesinde olduğu gibi birden farklı ardaan bağlam bilgisi ile “olumlu” bir yapı oluşturulmaktadır. *Yeniçağ* gazetesi, okuyucunun haber içerisinde anlam kurarken oluşturduğu ardaan ve bağlam bilgisi ile “Millet İttifakı seçimi kazanacak” ya da “Ekrem İmamoğlu seçimi kazanacak” anlamına vurgu yapmaktadır.

b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi

Mikro yapıda haberleri ele alırken “sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, *Sözcük* seçimleri ve retorik çözümleme” adı altında ayrı ayrı incelenmektedir. Sentaktik çözümlemede cümlelerin basit ya da karmaşık olması, aktif ya da pasif olması şeklindeki kriterlerle incelenmektedir. Bölgesel uyum açısından değerlendirilirken ise nedensel bağlara dikkat edilmektedir. *Sözcük* seçimlerinde ise haberin ideolojik yanının belirgin bir şekilde olduğu kısımlardan biri olduğu için *Sözcük*lerin ifade ettiği anlamlar irdelenmektedir. Retoriksel öğelerde ise sayısal veriler, görgü tanıkları, fotoğraf gibi etkenler incelenerek

okuyucunun inanması için kurulan yapılar analiz edilmektedir. İlk olarak sentaktik çözümleme ve bölgesel uyum açısından bakacak olursak Cumhur İttifakını olumsuz anlamda ele alan haberlerde karmaşık bir cümle yapısı görülmekte ve nedensel bağlarla okuyucunun haberin içinde birden fazla anlamı çıkarması sağlanmaktadır. Ayrıca cümlelerin aktif olduğu ve öznenin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Örneğin, “Bebek Katilinden AKP’ye Destek” (21.06.2019) başlıklı habere bakıldığında “Öcalan’ın avukatlarıyla görüştürülmesi HDP’li seçmenin İstanbul’daki tavrını AKP’den yana kullanması ve ikinci bir çözüm sürecinin başlangıcı olarak görülmüştü” karmaşık bir yapıda cümlelerin olduğu görülmektedir. Ayrıca aktif bir yapıda oluşturulan cümlelerde öznenin ön plana çıkarılarak okuyucunun zihninde daha belirgin bir hale gelmektedir. “Seçime 3 gün kala İmralı cezaevinden açıklama yapan terörist başı HDP’li seçmene “23 Haziran seçimlerinde tarafsız kalın” çağrısında bulundu” ifadelerinin yer aldığı cümlede bir önceki cümle ile “nedensel bir bağ” kurularak gelişmelerin “ne anlama geldiği” okuyucu için bir bağlam çerçevesinde ele alınmaktadır. Cumhur İttifakı açısından “olumlu” olarak ele alınan haberlere bakıldığında ise cümle yapılarının aktif ve kısa olduğu görülmektedir. Örneğin, “Bahçeli’den Sert ‘mitil’ Açıklaması” (21.06.2019) başlıklı haberde yer alan “İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı seçimi hem Türkiye hem de dünyanın gündeminin başköşesindedir” cümlesinde de olduğu gibi cümleler kısa ve net bir biçimde oluşturulmaktadır. Ayrıca burada olduğu gibi özneler aktif bir şekilde ön plana çıkarılmaktadır. Millet İttifakı için “olumlu” yapıda yer alan haberlerde de aynı şekilde kısa ve net ifadeler yer alırken aynı zamanda özne de ön plana çıkarılarak aktif bir yapıda cümle kurgulanmaktadır. Örneğin, “İmamoğlu Seçim Sandığı İçin Güç Topluyor” (20.06.2019) başlıklı haberde yer alan “Canlı yayında AKP’nin adayı Binali Yıldırım’ı 4 soruyla adeta nakavt eden Ekrem İmamoğlu aynı başarıyı 31 Mart’ta olduğu gibi 23 Haziran’da da tekrarlamaya kararlı” cümlesinde olduğu gibi cümle basit bir şekilde kurulmuştur. Bağlam oluşturularak okuyucunun zihninde net ve anlaşılır bir biçimde Millet İttifakı için “olumlu” bir haber yapısı olarak yer almaktadır. Cümlenin aynı zamanda aktif bir yapıda olmasıyla özne ön plana çıkarılmış ve okuyucunun “olumlu” olarak algılayacağı “Millet İttifakı adayı Ekrem İmamoğlu’nu net bir şekilde pekiştirerek” metin içinde yer verilmiştir. “Tekrarı Yok Bunun” (23.06.2019) başlıklı haberde ise “nötr” bir yapı yer almaktadır. “Oy kullanma işlemi 08.00’de başlayıp 17.00’ye kadar devam edecek” cümlesinden de anlaşılacağı üzere basit bir yapıda kurulan cümlede pasif bir yapı yer almaktadır. Herhangi bir özne ön plana çıkmamaktadır ve haberde yer alan söylemlerin ideolojik olarak okuyucuya bir iletimi olması düşüncesinden ziyade “nötr” bir şekilde sadece olay hakkında bilgi verilmektedir.

Van Dijk'ın söylem analizinde mikro yapıdaki incelenen bir diğer unsur ise *Sözcük*lerin seçimidir. *Sözcük* seçimleri var olan ideolojik yapının açıktan veya üstü kapalı bir şekilde okuyucuya iletilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca *Sözcük*lerin seçimi tesadüfün veya önem verilmeyerek seçilmemektedir. Her *Sözcüğü* içinde bulunduğu cümlede anlam olarak ideolojik bir yapı beslediği görülmektedir. Haberin olumlu veya olumsuz olduğunu anlamak için *Sözcük*lerin kullanım şekliyle beraber aynı anlama gelebilecek diğer kelimelerden ziyade seçilen kelimenin nedeni önem kazanmaktadır. Buradan hareketle *Yeniçağ* gazetesinin 17 Haziran – 23 Haziran arasında yaptığı İstanbul seçimiyle ilgili haberlere bakıldığında *Sözcük* seçiminin önemi ortaya çıkmaktadır. Öncelikle Cumhuriyet İttifakı açısından “olumsuz” olarak ele alınan haberlere bakıldığında belirgin ideolojik yapı görülmektedir. Örneğin, “Yıldırım 4 Soruda Nakavt Oldu” (17.06.2019) başlıklı haberde yer alan “İmamoğlu farkı”, “Binali Yıldırım bazı soruları es geçti”, “Binali Yıldırım tedirgin başladı”, “Ekrem İmamoğlu ataktı”, “İmamoğlu kazandı”, “İmamoğlu dersine çalışmış”, “Yıldırım çalışmamış”, “Yıldırım’ın işi zor” ifadeleri yer almaktadır. *Sözcük* seçimlerinden de anlaşılacağı üzere Cumhuriyet İttifakı için “olumsuz” anlamda *Sözcük*ler tercih edilmiştir. Okuyucunun zihnindeki gerçeklik Cumhuriyet İttifakı açısından negatif anlamda kurgulanarak ideolojik olarak Millet İttifakının lehine bir durumda oluşturulmuştur. “İmralı’daki Caniden Medet Umuyorlar” (22.06.2019) başlıklı haberde de Cumhuriyet İttifakı açısından olumsuz *Sözcük* seçimleri yapıldığı görülmektedir. Haberde yer alan “İktidarın bebek katilini umut bağladığını belirterek”, “terörist başına ‘aman bize yardım et’ demeye başladı”, “bize söyledikleri lafı yemek zorunda kaldılar”, “Kandille iş tutanların kim olduğunu ortaya çıkardık”, “İktidarın terörist başı APO ile görüşüğünü söyledik” ifadeleri yer almaktadır. Ayrıca haberin içinde yer alan “meğer mitili İstanbul’a değil, İmralı’ya atmışlar”, “meğer bunlar APO ile ne kadar dostlarmış” *Sözcük* seçimleri de dikkat çekmektedir. Okuyucunun ideolojik olarak maruz kaldığı yapı *Sözcük* seçimlerinden de görülmektedir. Cumhuriyet İttifakı için “olumlu” anlamda ele alınan haberlerde ise siyasetlerin konuşmalarında yer alan *Sözcük* seçimleri müdahale edilmeden haberde yer verilmiştir. Örneğin, “Bahçeli’den Sert ‘mitil’ Açıklaması” (21.06.2019) başlıklı haberde yer alan “milli beka ve birlik ruhu”, “sevdamız bir gecelik değil ömür boyu”, “devlet ve siyaset adamı Binali Yıldırım” gibi *Sözcük* seçimleriyle Cumhuriyet İttifakı açısından “olumlu” *Sözcük* seçimleri yer almaktadır. Okuyucunun haberlerde yer alan ifadeleri ideolojik olarak olumlu bir yapı içerisinde değerlendirmesi beklenmektedir. Millet İttifakı açısından olumlu olarak ele alınan haberlere bakıldığında ise *Sözcük* seçiminin aynı paralellikte yer aldığı ve Millet İttifakı açısından pozitif kelimelere yer verildiği görülmektedir. “İmamoğlu Seçim Sandığı İçin Güç Topluyor” (20.06.2019) başlıklı haberde

yer alan “Binali Yıldırım’ı 4 soruyla nakavt eden Ekrem İmamoğlu”, “31 Mart’ta olduğu gibi 3 Haziran’da da tekrarlamaya kararlı”, “milli ve manevi değerlerimiz”, “toplumun her kesimine hizmet yol haritamız”, “kapsayıcı” *Sözcük* seçimleri yapılmıştır. Millet İttifakı açısından “olumlu” olarak haberde yer alan *Sözcükler* okuyucunun zihninde Millet İttifakına karşı pozitif bir bakış açısı sunmaktadır. “Hak Yerini Bulacak” (22.06.2019) başlıklı haberde yer alan “Ekrem İmamoğlu’nun desteklemek demek”, “doğrunun”, “adaletin”, “hakkın”, “haklının”, “kardeşliğin”, “barışı ve milletçe kucaklaşmayı desteklemek demektir” *Sözcük* seçimlerinden de anlaşılacağı üzere okurda Millet İttifakı için “olumlu” bir izlenim uyandırılmaktadır. Haberlerde yer alan olumlu veya olumsuz ifadelerde de *Sözcük* seçimlerinde ideolojik yapıların olduğu belirgin bir şekilde görülmektedir. Öte yandan “nötr” olarak değerlendirilen haberde ise ideolojik yapının yanı sıra var olan olayın hakkındaki bilgiler okuyucuya ideolojik bir kaygı görülmeksizin iletilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise Türkiye Cumhuriyeti seçim kanunlarında seçim günün herhangi bir parti lehinde veya aleyhinde bir haber yapılmasının yasak olması nedeniyle seçim günü yapılan haberin “nötr” olarak kurgulanması muhtemeldir.

Görsel 3.8 “Yıldırım 4 Soruda Nakavt Oldu” (17.06.2019) (Başlıklı haberin iç sayfasında kullanılan fotoğraf)

Mikro yapıda yapılan incelemelerde retoriksel öğeler de önemli bir yer kaplamaktadır. Haberin inandırıcılığını arttırmak için görgü tanığı, rakamsal veriler, fotoğraf gibi unsurların

incelendiği bu kısımda okuyucunun haber içerisinde gazetenin verdiği anlamın ilerisinde başka dış etkenlerin de görüşünü edinerek haberde yer alan bilginin zihninde oluşmasını sağlamaktadır. Burada da görüldüğü üzere fotoğraf kullanımı etkin bir şekilde haberde yer verilmektedir. Fotoğrafta yer alan insanların kalabalıklar şeklinde yapılan canlı yayını izlemesi haber içerisinde “ilgiyle izlendi” minvalinde kurulan yapıyı destekler nitelikte yer almaktadır. Haberler incelendiğinde rakamsal veriler, fotoğraflar, olaya tanık olan kişiler ve olay taraflarının açıklamalarına yer verildiği görülmekte ve *Yeniçağ* gazetesinin okuyucu üzerindeki inandırıcılığını arttırmaya çalıştığı görülmektedir.

3.7.2.4. Milli Gazete Metinsel Çözümleme

a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi

Çalışmanın bu kısmında 17 Haziran – 23 Haziran 2019 tarihlerinde *Milli Gazete*’nin yaptığı haberler incelenecektir. Van Dijk’ın söylem analizi yönteminde makro yapı altında haberler incelenerek “haber başlıkları, haber girişleri, ana olayın ele alınış biçimi, bağlam bilgisi, temalar, temaların şematik yapısı, olayların değerlendirilmesi gibi” unsurlar incelenerek haberlerde yer alan ideolojik yapılar açıklanmaya çalışılacaktır. *Milli Gazete*’nin belirlenen tarihler arasında yaptığı haberler incelendiğinde “olumlu” ve “olumsuz” yapılar altında incelenerek Cumhuriyet İttifakı ve Millet İttifakı açısından haberler sınıflandırılacaktır. Diğer gazetelerin yaptığı haberlerden farklı olarak *Milli Gazete* İstanbul seçimi için Saadet Partisi açısından da haberleri ele almıştır. Bu nedenle haberler Cumhuriyet İttifakı, Millet İttifakı ve Saadet Partisi açısından değerlendirilecektir. Haber başlıkları incelendiğinde Cumhuriyet İttifakı açısından “olumlu” haber bulunmazken “1 olumsuz” haber yer almaktadır. Millet İttifakı açısından “olumlu” veya “olumsuz” haber yer almamaktadır. Saadet Partisi içinse “3 olumlu” haber yer almaktadır. Ayrıca “2 nötr” haber yer almaktadır.

1- Cumhuriyet İttifakı Açısından Olumsuz Olarak Ele Alınan Haberler

- “Maksadını Aşacak Söylemlerde Bulunmuş Olabiliriz Özür Diliyorum” (19.06.2019)

2- Saadet Partisi Açısından Olumlu Olarak Ele Alınan Haberler

- “Milli Görüşçü Saadet Partisi’ne Oy Verir” (18.06.2019)
- “İstanbul’un Sorunlarını Biz Çözeriz” (20.06.2019)
- “Saadet Partisi İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Adayı Necdet Gökçınar: İnandığımız Dava Uğruna Buradayız” (22.06.2019)

3- Nötr Olarak Ele Alınan Haberler

- “10 Milyon 560 Bin Seçmen Sandığa Gidecek” (22.06.2019)
- “İstanbul Sandık Başında” (23.06.2019)

Milli Gazete’nin 17 Haziran – 23 Haziran 2019 tarihleri arasında İstanbul seçimleri hakkında yaptığı haberlere bakıldığında ağırlıklı olarak Saadet Partisi açısından “olumlu” haberlerin yapıldığı görülmektedir. Millet İttifakı açısından ne “olumlu” ne “olumsuz” haber yer alırken Cumhur İttifakı açısından ise “1 olumsuz” haber bulunmaktadır. “Maksadını Aşacak Söylemlerde Bulunmuş Olabiliriz Özür Diliyorum” (19.06.2019) başlıklı habere bakıldığında Cumhur İttifakı İstanbul adayı Binali Yıldırım’ın sözleri yer almaktadır. Başlıkta yer alan ifadelerde kime karşı “masadını aşan söylemler” olduğu açık bir şekilde yer almasa da haberin içeriğine bakıldığında Saadet Partisi’ne karşı 31 Mart seçimlerinde söylenenler olduğu anlaşılmaktadır. Burada bir bakıma da Saadet Partisi için “olumlu” bir yapının da olduğu söylenebilir. “Milli Görüşçü Saadet Partisi’ne Oy Verir” (18.06.2019) başlıklı haberde ise Saadet Partisi açısından doğrudan “olumlu” bir anlam çıkarılmış ve okuyucuya net bir biçimde sunulmuştur. Haberin taraflarından olan Saadet Partisi eski genel başkanı Recai Kutun’ın açıklamalarına doğrudan yer verilmiştir. “İstanbul’un Sorunlarını Biz Çözeriz” (20.06.2019) başlıklı haberde özne açıktan okuyucuya verilmiş olmasa da haberin içeriğinden Saadet Partisini işaret ettiği görülmektedir. Saadet Partisi genel başkanı Temel Karamolloğlu’nun yaptığı konuşmada yer alan sözlerinden bir kısmı başlıkta doğrudan verilmiştir. “Saadet Partisi İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Adayı Necdet Gökçinar: İnandığımız Dava Uğruna Buradayız” (22.06.2019) başlıklı haberde haberin içeriği hakkında doğrudan bilgi verilmekte ve okuyucunun haberin tamamı hakkında bilgi edinmesini sağlamaktadır. Genel olarak haberlere bakıldığında Saadet Partili siyasilerin sözlerine ağırlıklı olarak yer verildiği ve okuyucunun zihninde Saadet Partisi açısından “olumlu” bir düşünce oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Nötr olarak görülebilecek haber başlıklarına bakıldığında ise İstanbul seçimleri hakkında genel bir bilgi paylaşımı yapıldığı ve seçim ile ilgili seçmen sayısı, seçim saati ve günü hakkında bilgi verildiği kısa seçim ile ilgili teknik bilgilerin yer aldığı görülmektedir.

Van Dijk’ın söylem analizi incelemesinde yer alan makro yapıda bir diğer unsur ise haber girişleridir. Haber girişlerinde yer alan ifadelerle haberin geneli okuyucuya aktarılmakta ve okuyucu haberin içeriği hakkında ilk izlenimi edinmektedir. Haber başlığından sonra haberin girişiyle genel olarak içerik hakkında bilgi sahibi olan okuyucu aynı zamanda ideolojik yapıyı da haber girişinde görebilmektedir. 23 Haziran İstanbul yerel seçiminin

haberlerdeki söylem yapısının incelendiği bu çalışmada makro yapı altında *Milli Gazete*'nin de yaptığı haberler “haber girişleri” açısından incelenecektir. “Maksadını Aşacak Söylemlerde Bulunmuş Olabiliriz Özür Diliyorum” (19.06.2019) başlıklı haberin girişinde “Milli görüş lideri Necmettin Erbakan hocanın Türkiye’ye büyü hizmetler yapmış, çok kıymetli bir lider olduğunu belirten Binali Yıldırım, Milli Görüş’ün önemine vurgu yaptı. 31 Mart seçim sürecindeki Saadet Partisi’ne yönelik haksız söylemlerin hatırlatılması üzerine Yıldırım, ‘Milli Görüş İslam davasının köküdür. Siyasetin sert rüzgarlarında konjonktürel olarak yanlış anlaşılacak, maksadını aşacak söylemlerde bulunmuş olabiliriz. Bunun için Saadet Partisi mensubu kardeşlerimiz incinmiş olabilir. Bu ülkede bakanlık yapmış, Başbakanlık yapmış bir kardeşiniz olarak Saadet Partililerden özür diliyorum’ açıklamasında bulundu” ifadeleri yer almaktadır. Haber girişinden de anlaşılacağı üzere okuyucu haber hakkında bir yargıya varırken Saadet Partisinin değerleri hakkında bilgi sahibi olmakta ve Cumhur İttifakı İstanbul adayı Binali Yıldırım hakkında da açıklamalarına dair fikir sahibi olmaktadır. Buradaki ideolojik yapıda yer alan ifadelerden de anlaşılacağı üzere Cumhur İttifakı adayı Binali Yıldırım’ın önceki açıklamaları hakkında “özür dilemesi” ile Cumhur İttifakının “hata yaptığının” altı çizilirken Saadet Partisinin tavrının “olumlu” bir şekilde okuyucuya aktarıldığı görülmektedir. “Milli Görüşçü Saadet Partisi’ne Oy Verir” (18.06.2019) başlıklı haberin girişinde “Milli Görüş hareketinin vefakar ismi, Saadet Partisi Yüksek İstişare Kurulu Üyesi ve ESAM Genel Başkanı Recai Kutan, kendisine ve Lütfi Doğan Hoca’ya ilişkin asılsız bir ithamda bulunan Şevki Yılmaz’a *Milli Gazete* aracılığıyla cevap verdi, Kutan cevabında ‘Bir Milli Görüşçü olarak seçimde Saadet Partisi’nin İstanbul Büyükşehir Belediye başkan adayının desteklenmesi kanaatindeyim’ dedi” ifadeleri yer almaktadır. Haber girişinde yer alan ifadelerden de anlaşılacağı üzere okuyucuya Saadet Partisi açısından “olumlu” anlama gelecek ifadeler yer verilmiştir. Haberin öznesi konumunda yer alan kişinin söylemleri ve sahip olduğu konum da yine bu ideolojik yapının bir parçası olarak değerlendirilebilir. “İstanbul’un Sorunlarını Biz Çözeriz” (20.06.2019) başlıklı haberin girişinde “İstanbul’daki Basın Buluşması’nda konuşan Saadet Partisi Genel Başkanı Temel Karamollaoğlu, 23 Haziran’da yapılacak seçimde, oylarının artmasını beklediklerini ifade ederek, ‘103 bin oy almıştık. Oylarımızın daha da artacağını ümit ediyoruz. Ama sadece oylarımızı arttırmak maksadıyla da seçime girmedik. Seçime girmeyi görev biliyoruz. İstanbul’un sorunlarını ancak Saadet Partisi anlayışı çözer’ diye konuştu” ifadeleri yer almaktadır. Geniş bir haber girişi olduğu görülmektedir ve okuyucu açısından Saadet Partisi için olumlu bir yapı olduğu gözlemlenmektedir. “Saadet Partisi İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Adayı Necdet Gökçınar: İnandığımız Dava Uğruna Buradayız” (22.06.2019) başlıklı haber girişinde “AKP

ve CHP adayının zihniyetinin aynı olduğunu ifade eden Gökçınar, adaylığını çekmesi yönünde aldığı telefonlara, “Biz inandığımız için adayız, inandığımız dava uğruna buradayız. Gömleği çıkaran arkadaşlar bunları unutmuş” cevabını verdi” ifadeleri yer almaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere Saadet Partisi İstanbul adayı Necdet Gökçınar’ın yaptığı konuşmadan bazı bölümler alınarak haber girişinde doğrudan verilmektedir. Okuyucunun zihninde hem Cumhur İttifakı adayı Binali Yıldırım hem de Millet İttifakı adayı Ekrem İmamoğlu “olumsuz” olarak yer edinmektedir.

Çalışmanın bu kısmında makro yapı altında haberin arılan ve bağlam bilgisi, ana olayın sunumu, haberin sonuçları gibi unsurlar incelenecektir. Haber içerisinde yer alan ideolojik yapıları ortaya çıkarmak için burada yapılacak inceme önemli bir yer almaktadır. Okuyucunun zihninde haberin içerisinde yer alan ideolojik yapılar anlam içerisinde okuyucuya aktarılış biçiminden kurulan bağlam bilgisine kadar farklı yollardan oluşturulmaktadır. Örneğin, “Maksadını Aşacak Söylemlerde Bulunmuş Olabiliriz Özür Diliyorum” (19.06.2019) başlıklı haberde ana olay olarak “31 Mart seçimlerinde Cumhur İttifakı adayı Binali Yıldırım’ın Saadet Partisi hakkında söylediklerinden pişman olması ve özür dilemesi” olarak gösterilmektedir ve Saadet Partisi mensuplarının da bu özür dilemeden hoşnut olduğu aktarılmaktadır. Haberin içerisinde yer alan bir önceki seçimde kullanılan söylemlerin Saadet Partisi açısından rahatsız edici olması arılan ve bağlam bilgileriyle kurularak okuyucuya aktarılmaktadır. “Milli Görüşçü Saadet Partisi’ne Oy Verir” (18.06.2019) başlıklı haberde ise Saadet Partisi aleyhinde seçim odaklı daha önce kullanılmış bir sözün içerisinde yer alan Saadet Partisi eski genel başkanı Recai Kutan’ın sözleriyle birlikte arılan ve bağlam bilgisi eşliğinde okuyucuya sunulmuştur. Ayrıca haber içerisinde “Milli Görüşçüler Saadet Partisine oy verir” şeklinde bir sunuş biçimiyle okuyucunun zihninde bu mesajı ideolojik kodlar ile oluşturmaktadır. “İstanbul’un Sorunlarını Biz Çözeriz” (20.06.2019) başlıklı haberde ise “Saadet Partisi İstanbul’un sorunlarını çözmesi için uygun bir parti” teması ile okuyucuya sunulmaktadır. Ayrıca Cumhur İttifakı adayı Binali Yıldırım’ın “özür dilemesi” arılan ve bağlam bilgisiyle beraber “Düşman değil, rakipler” düşüncesi oluşturularak okuyucu için ikinci bir tema daha oluşturulmuştur. “Saadet Partisi İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Adayı Necdet Gökçınar: İnandığımız Dava Uğruna Buradayız” (22.06.2019) başlıklı haberde ise okuyucuya “Saadet Partisi Cumhur İttifakı ve Millet İttifakından farklı” teması aktarılırken aynı zamanda “dava partisi” arılan ve bağlam bilgisi oluşturularak okuyucuya ideolojik olarak pozitif bir aktarım gerçekleştirilmektedir.

b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi

Çalışmanın bu kısmında Van Dijk'ın söylem analizi kuramında yer alan mikro inceleme unsurları incelenecektir. Bir haberin cümle, *Sözcük*, ifade gibi ögeleri incelenerek ideolojik yapılar açıklanmaya çalışılmaktadır. Mikro yapıda “kelime, cümle, ifade, görgü tanıkları, sayısal veriler, fotoğraf gibi” unsurlar incelenerek, “sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, retoriksek ögeler” adı altında ayrılarak analiz edilmektedir. *Milli Gazete*'nin 17 Haziran – 23 Haziran 2019 tarihleri arasında İstanbul seçimleri ile ilgili yaptığı haberlere bakıldığında genel olarak Saadet Partisi için “olumlu” yönde inşa edildiği ve cümlelerin karmaşık bir yapıya sahip olduğu görülürken aynı zamanda cümle yapılarının aktif olduğu görülmektedir. Örneğin, Cumhur İttifakı açısından “olumsuz” olarak ele alınan “Maksadını Aşacak Söylemlerde Bulunmuş Olabiliriz Özür Diliyorum” (19.06.2019) başlıklı haberde karmaşık cümle yapısı yer almaktadır. Haber içerisinde yer alan “Sohbet sırasında 31 Mart seçim sürecinde Saadet Partisine yöneltilen çirkin ithamlarla ilgili düşünceleri sorulan Yıldırım, ‘Siyasetin sert rüzgârlarında konjoktürel olarak yanlış anlaşılacak, maksadını aşacak söylemlerde bulunmuş olabiliriz’ cümlesinden de anlaşılacağı üzere karmaşık yapıya sahip cümleler bulunmaktadır. Ayrıca haber yapısında özne plana çıkarılarak aktif bir yapı oluşturulduğu görülmektedir. “Milli Görüşçü Saadet Partisi’ne Oy Verir” (18.06.2019), “İstanbul’un Sorunlarını Biz Çözeriz” (20.06.2019), “Saadet Partisi İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Adayı Necdet Gökçınar: İnandığımız Dava Uğruna Buradayız” (22.06.2019) başlıklı haberlerde de karmaşık cümle yapıları görülmekte ve aktif bir yapı ortaya çıkmaktadır.

Mikro yapıda yer alan diğer bir başlık ise “bölgesel uyumdur”. Buradaki incelemede haber içerisinde yer alan cümlelerin birbirleri arasındaki bağlantı ve uyum gözlenerek var olan ideolojik yapıyı ortaya çıkarmak hedeflenmektedir. *Milli Gazete*'nin 17 Haziran – 23 Haziran tarihleri arasında yaptığı haberler incelendiğinde bölgesel uyum açısından haberlerin “nedensel ilişkiler” bağlamında okuyucuya sunulduğu görülmektedir. Ayrıca haberlerin “işlevsel ilişkilere” de sahip olduğu fark edilmektedir. Örneğin, “Maksadını Aşacak Söylemlerde Bulunmuş Olabiliriz Özür Diliyorum” (19.06.2019) başlıklı haberde yer alan “Milli Görüş Lideri Necmettin Erbakan Hocaların Türkiye’ye büyük hizmetler yapmış, çok kıymetli bir lider olduğunu belirten Binali Yıldırım, Milli Görüş’ün önemine vurgu yaptı” cümlesi yer almaktadır. Bu cümleden sonra ise haber içerisinde yer alan bilgilerde “Milli Görüş hareketi hakkında” olumlu söylemlerle “nedensellik bağı” kurulmaktadır. “Milli Görüşçü Saadet Partisi’ne Oy Verir” (18.06.2019) başlıklı haberde de nedensel bağlar kullanılarak cümle yapıları oluşturulmuştur. “Kutan cevabında, ‘Bir Milli Görüşçü olarak

seçimde Sadet Partisinin İstanbul Büyükşehir Belediye başkan adayının desteklenmesi kanaatindeyim’ dedi” cümlesinin ardından “nedenleri” sıralanarak “nedensel bağlar” oluşturulmuştur. “İstanbul’un Sorunlarını Biz Çözeriz” (20.06.2019) başlıklı haberde ise “Saadet Partisi Genel Başkanı Temel Karamollaoğlu, partisinin İBB adayı Necdet Gökçinar’ın adaylıktan çekilmesi için baskı yapan çevrelere net mesajını yineledi” cümlesin yer almaktadır. Bu cümleden sonra “net mesajı yineledi” kısmıyla bağlantılı olarak nedensel bağlar oluşturularak haberin içersinde bahsi geçen “mesajın” neler olduğu ve seçim etkenlerine dair bilgiler paylaşılarak “işlevsel bağların” da kurulduğu görülmektedir. “Saadet Partisi İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Adayı Necdet Gökçinar: İnandığımız Dava Uğruna Buradayız” (22.06.2019) başlıklı haberde de “nedensel bağlar” yer almaktadır. Örneğin, “İsraf, yolsuzluk ve ekonomik konularında görüşlerini paylaşan Gökçinar, hükümetin gideceğini anladığı için telaşlı davrandığını söyledi” cümlesinde görüldüğü üzere konu hakkında bir giriş sağlanarak devamında “nedensel bağlar” ile bahsi geçen konular hakkında nedenleri anlatılarak okuyucuda ideolojik bağlamda bir haber çerçevesi sunulmaktadır.

Van Dijk’ın mikro yapı altında incelediği haberlerde bir başka etken ise “*Sözcük* seçimidir”. Bir haberin ideolojik yapısının en iyi anlaşılması *Sözcük* seçimleri ile sağlanmaktadır. Haber metinlerinde yer alan *Sözcük*ler rastgele veya özensiz bir seçim ile yapılmamaktadır. Haberlerde yer alan kelimeler gazetenin dünya görüşü ile doğrudan orantılı olarak ideolojik bir çerçevede seçilmektedir. Buradan hareketle de bir gazetenin ideolojik yapısı hakkında okuyucunun fikir sahibi olması için *Sözcük* kullanımlarının önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Örneğin, “Maksadını Aşacak Söylemlerde Bulunmuş Olabiliriz Özür Diliyorum” (19.06.2019) başlıklı haberdeki *Sözcük* seçimlerine bakıldığında ideolojik yapı doğrultusunda gerçekleştirildiği görülmektedir. Haberde yer alan “Erbakan hoca”, “büyük hizmetler yapmış”, “Milli görüş, İslam davasının köküdür”, “Temel Karamollaoğlu’na yöneltilen yakışsız ifadeler”, “Saadet Partisine yöneltilen çirkin ithamlar”, “maksadını aşan söylemler” ifadelerinden de ideolojik *Sözcük* tercihler anlaşılmaktadır. “Milli Görüşçü Saadet Partisi’ne Oy Verir” (18.06.2019) başlıklı haberde *Sözcük* seçimleri dikkat çekmektedir. Haberde yer alan “kendisiyle ilgili asılsız sözlere *Milli Gazete* aracılığıyla yanıt verdi”, “Milli Görüş hareketinin vefakar ismi”, “asılsız ithamlar”, “Seçime iki aday katılıyor algısı oluşturmak”, “yakışsız bir algı”, “AKP’ye yakınlığıyla bilinen”, “Saadet Partisi aleyhinde açıklamalar”, “Şevki Yılmaz’dan asılsız itham”, “hocamıza” *Sözcük* seçimlerinden de anlaşılacağı üzere ideolojik tercihler yapılmıştır. “İstanbul’un Sorunlarını Biz Çözeriz” (20.06.2019) haberinde yer alan “İstanbul’un

sorunlarını ancak Saadet çözer”, “liyakat”, “demokrasi”, “*Milli Gazeteyi* ziyaret etmeleri” *Sözcük* seçimlerine bakıldığında da ideolojik tercihlerin Saadet Partisi lehine olduğu görülmüştür. “Saadet Partisi İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Adayı Necdet Gökçınar: İnandığımız Dava Uğruna Buradayız” (22.06.2019) başlıklı haberde yer alan “inandığımız dava”, “israfın önüne geçeceğiz” *Sözcük* seçimlerinden de görüleceği üzere okuyucuya Saadet Partisi açısından “olumlu” bir haber şeması oluşturulduğu görülmektedir. Ayrıca çalışmada yer alan diğer bir araştırma konusu da “retoriksel öğelerdir”. Bu kısımda haberde yer alan rakamsal unsurlar, görgü tanıkları, fotoğraflar gibi okuyucunun habere inanmasını daha çok arttıracak ve haber içeriğini destekleyecek unsurlara yer verilmektedir. *Milli Gazete*’nin yaptığı haberlerde okuyucunun inandırıcılığını arttırmak için daha çok fotoğraf ögesinin ön plana çıktığı görülmektedir. “Maksadını Aşacak Söylemlerde Bulunmuş Olabiliriz Özür Diliyorum” (19.06.2019) başlıklı haberde yer alan fotoğraflarda Cumhur İttifakı adayının Saadet partililer ve *Milli Gazete* çalışanları ile birlikte fotoğraflarda yer aldığı görülmektedir. Okuyucunun haberin içeriğinden hareketle fotoğraflarda yer alan bağlamla birlikte anlam oluşturmaktadır.

Görsel 3.9 “Maksadını Aşacak Söylemlerde Bulunmuş Olabiliriz Özür Diliyorum” (19.06.2019)

3.7.2.5. Birgün Gazetesi Metinsel Çözümleme

a) Makro Yapı Metin Çözümlemesi

Çalışmanın bu kısmında *Birgün* gazetesinin 17 Haziran – 23 Haziran 2019 tarihleri arasında İstanbul yerel seçimi için yaptığı haberler incelenmiştir. Van Dijk’ın söylem analizi kuramının ilk aşaması olan makro yapıda ilk olarak “haber başlıkları, haber girişleri, ana olayın ele alınış biçimi, bağlam bilgisi, temalar, temaların şematik yapısı ve olay taraflarının değerlendirmeleri” gibi unsurlar incelenerek haberin yapısı açıklanmaktadır. *Birgün*

gazetesinin 17 Haziran – 23 Haziran tarihleri arasında İstanbul yerel seçimi açısından haberler ele alındığında Cumhuriyet İttifakı açısından “1 olumlu” haber bulunurken Millet İttifakı açısından “8 olumlu” haber bulunmaktadır. Cumhuriyet İttifakı açısından “16 olumsuz” haber bulunurken Millet İttifakı açısından “olumsuz” haber bulunmamaktadır. Ayrıca seçim ile ilgili “2 nötr” haber bulunmaktadır.

1- Cumhuriyet İttifakı Açısından Olumsuz Olarak Ele Alınan Haberler

- “Belgeli İsrafa Yok Dedi” (17.06.2019)
- “15 Yıllık Gazeteciler İlk Kez Tanık Oldu” (17.06.2019)
- “İsraf Raporlarına Gözünü Kapadı Hiç Değilse Gazete Okusaydın” (18.06.2019)
- “HDP ve İYİ Parti’den Yayın Yorumu” (18.06.2019)
- “Erdoğan Seçime El Koydu” (19.06.2019)
- “Komik Duruma Düşenler Var Gülün Geçin” (20.06.2019)
- “AKP’nin Son Kozu Erdoğan, Klasik Söylemiyle Sahada Sisi Mi, Yoksa Yıldırım Mı?” (20.06.2019)
- “Erdoğan’da Kaybetme Korkusu Oluşturdu” (21.06.2019)
- “17 Yıldır Kullandıkları Araştırmalar Bu Kez AKP’ye Kara Bir Tablo Sunuyor Anketler İlk Kez Tek Ses” (21.06.2019)
- “Yurttaşın Parasıyla Gezmeyi Değil, Eleştirenleri Kınadı” (21.06.2019)
- “İstanbul’u Yaşanmaz Bir Kent Haline Getiren AKP, Belediyeyi De Rant Kapısına Çevirdi Yaptılar Yine Yaparlar İzin Vermeyeceğiz!” (22.06.2019)
- “HDP’nin Tavrında Değişiklik Yok” (22.06.2019)
- “Erdoğan’dan Aynı Soruya İki Farklı Tepki” (22.06.2019)
- “Beka’dan Öcalan’a” (22.06.2019)
- “Kılıçdaroğlu: Demirtaş’ın Hapiste Ne İş Var?” (22.06.2019)
- “İstanbul’u Yaşanmaz Kent Haline Çevirdiler Tercih Sizin” (23.06.2019)

2- Cumhuriyet İttifakı Açısından Olumlu Olarak Ele Alınan Haberler

- “Erdoğan Öncesinde Konuşmadı Sonrasında Yorum Yapmadı” (18.06.2019)

3- Millet İttifakı Açısından Olumlu Olarak Ele Alınan Haberler

- “Uzmanlar Binali Yıldırım-Ekrem İmamoğlu Ortak Yayınını Değerlendirdi: İmamoğlu Daha Hakimdi, Yıldırım’da Kabullenmişlik Vardı” (18.06.2019)
- “Selahattin Demirtaş’tan İmamoğlu’na Açık Destek” (19.06.2019)
- “Milletin Malı Olduğunu unuttular” (19.06.2019)

- “İmamoğlu Yüzde 54’le Kazanacak” (20.06.2019)
- “Tüm Gücümüzle İstanbul’dayız” (21.06.2019)
- “23 Haziran’da Büyük Fark Bekliyoruz” (21.06.2019)
- “Seçime Dair Tüm Önlemleri Aldık” (22.06.2019)
- “Çocuklarınızı Düşünerek Karar Verin” (22.06.2019)

4- Nötr Haberler

- “İstanbul’da Meslek Odalarından Ortak Çağrı: Sandığa Sahip Çıkalım” (20.06.2019)
- “Demokrasi İçin Sandık Başına” (23.06.2019)

Birgün gazetesinin 17 Haziran – 23 Haziran 2019 tarihleri arasında yaptığı haberlere bakıldığında başlıklarda yer alan ifadeler gazetenin ideolojik yapısını yansıttığı ve haberin içeriği hakkında bilgileri okuyucuyla paylaştığı görülmektedir. Ayrıca ayrılan kategorilere göre de “olumlu” veya “olumsuz” şeklinde değerlendirmek için bilgi sağlamaktadır. Cumhuriyet İttifakı açısından “olumsuz” olarak ele alınan haberlere bakıldığında başlıkta yer alan ifadelerde de “olumsuz yapı” görülmektedir. “Erdoğan’da Kaybetme Korkusu Oluştı” (21.06.2019), “17 Yıldır Kullandıkları Araştırmalar Bu Kez AKP’ye Kara Bir Tablo Sunuyor Anketler İlk Kez Tek Ses” (21.06.2019) ve “İstanbul’u Yaşanmaz Bir Kent Haline Getiren AKP, Belediyeyi De Rant Kapısına Çevirdi Yaptılar Yine Yaparlar İzin Vermeyeceğiz!” (22.06.2019) başlıklı haberlerde Cumhuriyet İttifakı açısından “olumsuz” haber yapısı başlıktan da açık bir şekilde okuyucuya verilmiştir. “İsraf Raporlarına Gözünü Kapatı Hiç Değilse Gazete Okusaydın” (18.06.2019) başlıklı haberde ise haberin öznesi hakkında bir paylaşım olmadığı görülmektedir. Haberin içeriğinde ise Cumhuriyet İttifakı İstanbul adayı Binali Yıldırım’ın kast edildiği anlaşılmaktadır. Buradaki örtük yapı okuyucunun ilk başta “kim” olduğuna dair bilgi edinmesine olanak sağlamasa da okuyucu için haberin devamında bir bağlam oluşmaktadır. Aynı şekilde “İstanbul’u Yaşanmaz Kent Haline Çevirdiler Tercih Sizin” (23.06.2019) başlıklı haberde de öznenin kim olduğu belli değildir fakat okuyucu haber içeriğine bakarak bir bağlam oluşturup Cumhuriyet İttifakı açısından “olumsuz” bir izlenim edinmektedir. Millet İttifakı için “olumlu” haber başlıklarına bakıldığında ise örneğin, “Uzmanlar Binali Yıldırım-Ekrem İmamoğlu Ortak Yayınını Değerlendirdi: İmamoğlu Daha Hakimdi, Yıldırım’da Kabullenmişlik Vardı” (18.06.2019) başlıklı haberde açık bir şekilde Millet İttifakı için “olumlu” bir başlık yapılmıştır. “İmamoğlu Yüzde 54’le Kazanacak” (20.06.2019) haber başlığında da aynı şekilde Millet İttifakı için “olumlu” bir çatı oluşturulmuş ve okuyucunun zihninde bu olumlu yapı oturtulmaya çalışılmıştır. “Selahattin

Demirtaş'tan İmamoğlu'na Açık Destek" (19.06.2019) haber başlığında ise diğer gazetelerden farklı olarak HDP ve Selahattin Demirtaş'ın haber öznesi olduğu görülmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde *Birgün* gazetesinin ideolojik yapısı da ortaya çıkmaktadır. "Demokrasi İçin Sandık Başına" (23.06.2019) haber başlığına bakıldığında ise "nötr" bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

Mikro yapının incelenmesinde bir diğer etken de haber girişlerinin incelenmesidir. Haber girişleri ana olayın ele alınışı, okurun haber hakkında genel bir bilgi edinmesi gibi birçok durumu karşılamaktadır. Bu neden haber girişleri ideolojik yapının okuyucuya aktarılması için önemli bir kısımdır. Cumhuriyet İttifakı açısından "olumsuz" haberlere bakıldığında ideolojik olarak belirgin yapılar görülmektedir. Örneğin, "İsraf Raporlarına Gözünü Kapadı Hiç Değilse Gazete Okusaydın" (18.06.2019) haber başlığının girişinde "Yıldırım'ın okumadım dediği Sayıştay'ın raporları canlı yayına damga vurdu. O raporları *Birgün* defalarca manşete taşımıştı" ifadeleri yer almaktadır. Haber konusu içerisinde yer alan tartışmanın bir tarafı olarak gazete kendini görmekte ve yapılan tartışmadaki konu için Cumhuriyet İttifakı açısından "olumsuz" olacak şekilde ifadelerle okuyucuya haberi aktarmaktadır. "17 Yıldır Kullandıkları Araştırmalar Bu Kez AKP'ye Kara Bir Tablo Sunuyor Anketler İlk Kez Tek Ses" (21.06.2019) başlıklı haberin girişinde de Cumhuriyet İttifakında yer alan AK Parti için "olumsuz" ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Haber girişinde "seçim dönemlerinde anketleri stratejisinin bir parçası olarak kullanıp açıklayan AKP, 31 Mart sürecinden beri anketleri görmez oldu. 17 yıldır ilk kez tüm anketler AKP aleyhinde sonuç veriyor" ifadeleri yer almaktadır. "Erdoğan Öncesinde Konuşmadı Sonrasında Yorum Yapmadı" (18.06.2019) başlıklı haberin girişinde ise "İmamoğlu ile çıktığı ortak yayına ilişkin sorularını yanıtlayan Yıldırım, Erdoğan'ın yorum yapmadığını söyledi, Bahçeli'nin ise İstanbul için çalıştığını savundu" ifadeleri yer almaktadır. Haberin girişinde yer alan ifadeler olayın tarafı olan kişiye ait olsa da gazetenin buradaki durumu doğrudan aktarmayı seçmesi de taraflılık açısından "olumlu" olarak algılanabilmektedir. Millet İttifakı açısından "olumlu" olarak ele alınan haberlere bakıldığında ise "Çocuklarınızı Düşünerek Karar Verin" (22.06.2019) başlıklı haberin girişi dikkat çekmektedir. Haber girişinde yer alan "Seçilmiş İBB Başkanı İmamoğlu, İstanbullu yurttaşları sandık başına çağırdı. 'Parti kimliklerinizi ve zihinlerinizi zehirleyen yalan haberleri bir kenara bırakın' diyen CHP'li İmamoğlu, 'özgür iradenizle karar verin' dedi" ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Millet İttifakı açısından "olumlu" bir aktarım yer almaktadır. "Demokrasi İçin Sandık Başına" (23.06.2019) başlıklı haberde ise herhangi bir ideolojik yapı görülmemektedir. Haber girişi şu şekildedir, "Gözlerin çevrildiği İstanbul seçimleri için yoğun güvenlik önlemleri alınırken, yurtiçi ve yurtdışından

binlerce kişi oy kullanmak için akın etti. Bulundukları kentlerden kara, deniz ve hava ulaşımıyla İstanbul'a gelenleri yarattığı yoğunluk nedeniyle yollarda yığılmalar oluştu. Özellikle kara yolunu tercih edenlerin oluşturduğu konvoylar trafiğı aksattı”.

Mikro yapıda bir diğeri araştırma unsuru ise şematik yapının içerisinde yer alan olayın ele alınış şekli, ardaan ve bağlam bilgisidir. Bu yapıların incelenerek haberlerin hangi yönde “olumlu” veya “olumsuz” olarak haber içerisinde oluşturulduğu ortaya çıkmaktadır. Haber metinlerin söylem aracılığıyla okur üzerinde etkisi arttırılıp ve akabinde okuyucunun düşüncelerini etkilemeye çalışırken bu yapılardaki işlevler önemli bir rol oynamaktadır. Cumhur İttifakı açısından “olumsuz” olarak aktarılan haberlerde “seçimi kaybediyor” teması ile okuyucuya ana olayı sunduğı görölmektedir. Haberlerin içerisinde yer alan “anket”, “ortak canlı yayın” gibi temalarla da okuyucunun zihninde Cumhur İttifakı için olumsuz bir şekilde haberleri ele aldığı görölmektedir. “Belgeli İsrafa Yok Dedi” (17.06.2019) başlıklı haberde “israf” konusu işlenerek çeşitli başlıklar altında da bu konuyu Cumhur İttifakı aleyhinde haberde yer verildiğı görölmektedir. “AKP'nin Son Kozu Erdoğan, Klasik Söylemiyle Sahada Sisi Mi, Yoksa Yıldırım Mı?” (20.06.2019) başlıklı haberde ise Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yaptığı “Sisi” benzetmesi “ayrıştırıcı” olarak nitelendirilerek yapılan benzetme “olumsuz” bir temada okuyucuya sunulduğu görölmektedir. “17 Yıldır Kullandıkları Araştırmalar Bu Kez AKP'ye Kara Bir Tablo Sunuyor Anketler İlk Kez Tek Ses” (21.06.2019) başlıklı haberde ise “geçmişte AK Partinin sıkça kullandığı anketler bu sefer istedikleri gibi çıkmadığı için kullanılmıyor” şeklinde bir sunum ile ana olayı ele aldığı ve okuyucunun zihninde Cumhur İttifakı açısından “olumsuz” bir yapının olduğu görölmektedir. Buradaki haberlerde çeşitli bağlamlar ele alınarak Cumhur İttifakı açısından “olumsuz” olacak şekilde ardaan ve bağlam bilgileri ile birlikte okuyucunun zihninde belirgin bir “pekiştirme” yapılmaktadır. Millet İttifakı açısından “olumlu” olarak ele alınan haberlerde ise “Millet İttifakı adayının İstanbul seçiminde önde olduğu” şeklinde bir haber şeması olduğu görölmektedir. Örneğın, “Uzmanlar Binali Yıldırım-Ekrem İmamoğlu Ortak Yayını Değerlendirdi: İmamoğlu Daha Hakimdi, Yıldırım'da Kabullenmişlik Vardı” (18.06.2019), “İmamoğlu Yüzde 54'le Kazanacak” (20.06.2019) ve “23 Haziran'da Büyük Fark Bekliyoruz” (21.06.2019) başlıklı haberlerde Millet İttifakının seçimi kazanacağına dair bir görüş ön plana çıkarılmaktadır. Bu haberler ise hem olay tarafları hem de anket şirketlerinin görüşleri ile ardaan ve bağlam bilgisi kurularak okuyucunun zihninde anlam pekiştirilmiştir. Nötr başlıklı haberlerde ise seçim hakkında teknik bilgilerin yer aldığı rakamsal verilerin paylaşıldığı görölmektedir.

b) Mikro Yapı Metin Çözümlemesi

Van Dijk'ın söylem analizi kuramında yer alan mikro yapı altındaki incelemelerde haber metnini oluşturan kelimeler, imgeler, cümleler, cümlelerin kullanılış şekilleri analiz edilmektedir. Bütün bu incelemelerle haber metninin mikro yapısı çözümlenirken bir yandan kelime, cümle, ifade ya da fotoğraf gibi unsurlar incelenmekte bir yandan da ele alınan metinler sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, *Sözcük* seçimleri ve retorik çözümleme gibi unsurlar açısından kriterlere bölünerek çözümlenmektedir. *Birgün* gazetesinin 17 Haziran – 23 Haziran tarihleri arasında yaptığı haberler mikro yapı altında incelenirken ilk önce “sentaktik çözümleme” ve “bölgesel uyum” kriterleri açısından değerlendirilecektir. Cumhuriyet İttifakı açısından “olumsuz” olarak ele alınan haberlere bakıldığında sentaktik açıdan karmaşık ve uzun cümlelere yer verildiği görülmektedir. Okuyucunun zihninde aynı anda birden fazla bilgiyi canlandırıp haber içerisinde olumsuz anlam yüklenerek okuyucunun zihninde haberi konumlandırmak amaçlanmaktadır. Mesela, “Belgeli İsrafa Yok Dedi” (17.06.2019) başlıklı haberde yer alan “AKP’li Binali Yıldırım, İBB’deki israfı reddederken İmamoğlu, Sayıştay raporlarında 753 milyon TL’lik usulsüzlük tespit edildiğini hatırlattı” cümlesinden de görüldüğü üzere hem karmaşık hem de bölgesel uyum açısından “nedensel bağ” kurularak ele alınmıştır. “İsraf Raporlarına Gözünü Kapadı Hiç Değilse Gazete Okusaydın” (18.06.2019) başlıklı haberde yer alan “AKP adayı Binali Yıldırım ile seçilmiş İBB Başkanı CHP’li Ekrem İmamoğlu’nun katıldığı açık oturumda Yıldırım’ın ‘okumadım’ dediği Sayıştay raporlarını *Birgün* defalarca manşet yaptı” cümlesinden de uzun bir cümle yapısı mevcuttu. Cumhuriyet İttifakı açısından ele alınan haberlerde uzun cümle yapıları yer almakta ve aktif bir yapı olduğu görülmektedir. Aktif yapıdaki cümlelerde özne ön plana çıkarılmakta ve okuyucunun daha çok dikkatini çekmek amaçlanmaktadır. “Erdoğan Seçime El Koydu” (19.06.2019) başlıklı haberde de örneğin, “Başta seçim çalışmasına dahil olmayan Erdoğan, saha verilerinin AKP’yi geride göstermesi üzerine önceki günden itibaren sürece el koydu” cümlesinde de diğer haberlerdeki gibi karmaşık bir yapı bulunmaktadır. Okuyucuya uzun bir cümle yapısı içerisinde “nedensel bağlar” kurularak okuyucuda oluşan “Cumhurbaşkanı Erdoğan neden sahaya indi?” sorucunun cevabı da verilmektedir. Örnek cümlede de olduğu gibi haber içerisinde yer alan cümleler uzun ve aktif bir yapıya sahipken aynı zamanda bölgesel uyum açısından da nedensel bağlar kurularak okuyucuya belirgin açıklamalar yapmaktadır. Cumhuriyet İttifakı açısından ele alınan haberlerde yer alan karmaşık cümle yapıları, aktif bir cümle inşası ve nedensel bağlar kurulduğu görülmüştür. Bu bakıma da sentaktik açıdan karmaşık ve aktif, bölgesel uyum açısından da nedensel bağlarla oluşturulmuş haber yapıları vardır denilebilir. Millet İttifakı açısından ele alınan haberlere

bakıldığında ise basit yapıda cümleler olduğu görülmektedir. Basit cümle yapısı ile okuyucunun zihninde net bir şekilde haberin yer edinebilmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda aktif bir cümle yapısı ile de özne ön plana çıkarılmaktadır. “Selahattin Demirtaş’tan İmamoğlu’na Açık Destek” (19.06.2019) başlıklı haberde yer alan “Selahattin Demirtaş sosyal medyadan yaptığı çağrıda İmamoğlu’na destek istedi” cümlesinden de anlaşılacağı üzere basit yapıda ve aktif bir cümle yapısı kurulmuştur. Buradaki haberin Millet İttifakı açısından “olumlu” olarak ele alınması bir siyasi partiyi temsilen yapılan açıklamadan dolaydır. Yapılan bu açıklama bazı kesimler tarafından “Millet İttifakına oy verebilirim” düşüncesi oluşturmak için gazetede haber olarak yer almaktadır. Bu nedenle farklı okuyucuları da “etkilemek” için yapılan haberlerin de “olumlu” anlamda etkileyebileceği taraf baz alınarak karar verilmiştir. “İmamoğlu Yüzde 54’le Kazanacak” (20.06.2019) başlıklı haberde “KONDA anketinde kararsızlar dağıtıldığında Millet İttifakı adayı Ekrem İmamoğlu’nun oyu yüzde 54’e ulaşacak” cümlesi yer almaktadır. Bu cümleden de anlaşılacağı üzere basit bir cümle yapısı kurulmakta ve aynı zamanda aktif bir yapı oluşturulmaktadır. Nedensel bağların olduğu da görülmekte olan cümlelerde burada yer alan “kararsız oylar dağıtıldığında” belirtmesi gibi bağlar oluşturularak okuyucunun zihninde net ve belirgin cümle yapıları oluşturulmaktadır.

Van Dijk’ın söylem analizi kuramında yer alan mikro yapı kısmında yer alan bir başka kriter ise “*Sözcüklerin* seçimidir”. Haber metninde yer alan ifadelerin okuyucunun zihninde yer edinmesi için en önemli etken *Sözcükler*dir. Haberdeki *Sözcükler* rastgele veya önemsenmeden seçilen ögeler değildir. *Sözcükler* seçilirken gazetenin konumlandığı ideolojik taraf da açık bir şekilde görülmektedir. Haberın yazarı ideolojik görüşlerinin *Sözcükler* aracılığıyla yansıtırken bazen açık bir biçimde tercihlerde bulunsa da bazen de örtük bir şekilde *Sözcük* tercihlerinde bulunarak okuyucunun düşüncesinde etkili olmaya çalışılmaktadır. *Birgün* gazetesinin 17 Haziran – 23 Haziran 2019 tarihleri arasında yaptığı haberlerde de ideolojik olarak *Sözcük* seçimleri yaptığı görülmektedir. Örneğin, “İsraf Raporlarına Gözünü Kapatdı Hiç Değilse Gazete Okusaydın” (18.06.2019) başlıklı haberde yer alan “israf raporlarına gözünü kapadı”, “*Birgün* defalarca manşete taşımıştı”, “YSK’nın hukuksuz iptali”, “seçilmiş İBB Başkanı CHP’li Ekrem İmamoğlu”, “küsün seçmen”, “kamu zarara uğratıldı”, “Uçaktan daha fazla yakan araçlar” *Sözcük* seçimleri yer almaktadır. Örnekte yer alan *Sözcük* seçimlerinden de anlaşılacağı üzere Cumhur İttifakı açısından olumsuz *Sözcük* seçimleri yapılmaktadır. “AKP’nin Son Kozu Erdoğan, Klasik Söylemiyle Sahada Sisi Mi, Yoksa Yıldırım Mı?” (20.06.2019) başlıklı haberde Cumhur İttifakı açısından “olumsuz” olan *Sözcük* seçimleri yapıldığı görülmektedir. Haberde yer alan “AKP’li

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan”, “klasik ayrıştırıcı söylemiyle sahada”, “miting yapması için uydurulan toplu açılış töreni”, “klasik gerilim içeren söylemi”, “Ahmet Kaya’yi getirecekmış”, “oy avcılığına soyundu” ifadeleri de olumsuz yapıyı göstermektedir. Burada yer alan *Sözcük* seçimlerinde açıktan ve belirgin bir ideolojik seçimin olduğu görülmektedir. “HDP’nin Tavrında Değişiklik Yok” (22.06.2019) haber başlığında ise diğer gazetelerden farklı olarak HDP’nin söylemlerine yer verilmektedir. Ayrıca *Sözcük* seçimlerinde ise “Abdullah Öcalan” ifadesi kullanılırken “PKK”, “Terörist” gibi ifadelerin aynı cümle içinde yer almadığı görülmektedir. Haber içerisinde PKK terör örgütü kurucusu Abdullah Öcalan’ın “seçimde tarafsızlık” ifadesine yer verilirken HDP’nin “tavrımızda değişiklik yok” ifadelerine yer verilerek “Millet İttifakını destekleyecekleri” düşüncesi okuyucunun zihninde oluşmaktadır. Ayrıca PKK terör örgütü sorumlusu Murat Karayılan’ın seçim hakkında yaptığı yorumlara yer verilirken “terör” ifadesi kullanılmaması okuyucunun zihninde ideolojik olarak haberin yer edinmesi sağlanmaktadır. Bu haberin Millet İttifakı açısından “olumlu” olarak değerlendirilmesi ise seçimde aday göstermeyen HDP’nin, seçmenin “Millet İttifakına yönelmesi ve Cumhur İttifakına yönelmemesi” düşüncesi okuyucuya aktarıldığı için bu sınıflandırılma yapılmıştır. “Çocuklarınızı Düşünerek Karar Verin” (22.06.2019) başlıklı haberde ise “Seçilmiş İBB Başkanı İmamoğlu”, “tarihi bir seçim”, “sadece ve sadece çocuklarınızı düşünün”, “16 milyonluk ittifak” *Sözcük* seçimleri yapılmış Millet İttifakı açısından “olumlu” bir *Sözcük* seçimi yapılmıştır. “İstanbul’da Meslek Odalarından Ortak Çağrı: Sandığa Sahip Çıkalım” (20.06.2019) ve “Demokrasi İçin Sandık Başına” (23.06.2019) başlıklı haberlerde ise “nötr” *Sözcük* seçimleri olduğu görülmektedir. Bu haberlerde yer alan *Sözcük* seçimleri seçimin teknik konularıyla ilgili bilgi paylaşımlarını içermektedir.

Van Dijk’ın söylem analizi kuramında yer alan mikro yapı altında bir başka inceleme unsuru olarak retoriksel öğeler yer almaktadır. Burada okuyucunun ikna edilmesi için “görgü tanıkları, güvenilir bir kanıt, uzman görüşü, rakamsal veriler ve fotoğrafların” kullanılması değerlendirilmektedir. Haberdeki cümle, *Sözcük* seçimlerinin yanı sıra retoriksel öğelerle de ideolojik yapı okuyucunun zihninde pekiştirilmektedir. Örneğin, “Uzmanlar Binali Yıldırım-Ekrem İmamoğlu Ortak Yayınını Değerlendirdi: İmamoğlu Daha Hakimdi, Yıldırım’da Kabullenmişlik Vardı” (18.06.2019) başlıklı haberde yer alan “uzman görüşü” ile okuyucunun haberin içerisindeki bilgiler hakkında “inandırıcı” bulunması hedeflenmektedir. Bu sayede haberlerin okuyucuya geçiş etkisi daha çok artmaktadır. “İmamoğlu Yüzde 54’le Kazanacak” (20.06.2019) ve “17 Yıldır Kullandıkları Araştırmalar Bu Kez AKP’ye Kara Bir Tablo Sunuyor Anketler İlk Kez Tek Ses” (21.06.2019) başlıklı haberlerde anket şirketlerinin

verileriyle beraber “rakamsal veriler” ölçeğinde okuyucunun haberi “inandırıcı” bulması için haber yapısı retoriksel öğelerle sunulmuştur.

Görsel 3.10 “İsraf Raporlarına Gözünü Kapadı Hiç Değilse Gazete Okusaydın” (18.06.2019)

Başlıklı haberde kullanılan görselde haberin konusunu olarak ele alınan “canlı yayından” bir fotoğrafa yer verilirken aynı zamanda bu fotoğrafın yanında haberde bahsedilen manşetlere de yer verilmektedir. Bu şekilde okuyucunun haber içerisinde yer alan ifadeleri destekler nitelikte bir retoriksel öge kullanımı olmaktadır. Okuyucunun haberi zihninde anlamlandırırken gazetenin hedeflediği ideolojik yapı doğrultusunda sınıflandırması amaçlanmaktadır.

SONUÇ

Gazetecilik bir olayı kitlelere duyurma görevini üstlense de tarih içerisinde farklı değişimler göstererek ilk çıkış noktasından farklı bir noktaya gelmiştir. İlk olarak gazetelerin uğraş edindiği durum haber konusu olarak nitelendirilen olayları gazete sayfalarında birer metin haline getirilerek halka iletilmesi olarak görülürken zaman içerisinde farklı işlevlerinin olduğu da görülmüştür. Çalışmanın ilk kısmında yer alan ideoloji konusu hem çalışmaya kuramsal bir zemin oluşturmakta hem de haber ile olan bağlantısının nedenini de ortaya koymaktadır. İdeoloji kitle iletişim araçlarının içinde yer alan bir etken olarak bulunmasının yanı sıra tamamı ile ideolojiden arlanmış bir kitle iletişim aracı düşünmek olanaksızdır. İdeoloji kavramı üzerine farklı görüşler olsa da temelinde insanın hayat görüşünün şekillenmesine sebep olan bir düşün bilimi olarak adlandırmak doğru olabilir. Kişilerin günlük hayatta ve politik hayatla ilgili karşılaştıkları durumları anlamlandırmak için belirli kodlara ihtiyaç duymaktadır. Bu kodlar ise ideoloji sayesinde oluşmakta ve kişinin dünyayı tanımlama sürecinde etkin bir rol oynamaktadır. İster olumlu bakılsın isterse olumsuz olarak bakılsın her türlü bakışta da ideoloji düşünceye etki eden bir faktördür. Burada konu ile alakası ise medyada yer alan yayınların hepsinin içerisinde gerek metinlerde gerekse sözlü veya görsel durumlarda olsun ideolojik kodların bulunmasıdır. Tabii ki sıradan bir trafik kazasının haberleştirilmesi ideolojik bir unsur tanımlamayabilir ama genellikle hayatın etki alanlarına girecek durumlarda ideolojik bulgular net bir biçimde barınmaktadır. Medya içerisinde yer alan gazeteler ise hem politik yaşam olsun hem de gündelik yaşam ile alakalı olsun ideolojik bulguları içinde barındıran bir söylem yapısına sahiptir. Genellikle bu ideolojik yapılar siyasal iletişim olarak da adlandırılabileceğimiz alanla da alakalı bir şekilde kendini göstermektedir. Bir nevi gazeteler sergiledikleri tavırlar ile partiler için de bir *Sözcülük* yapmaktadır. Kimi gazeteler bunu doğrudan bir şekilde belirtirken kimi gazeteler ise dolaylı bir şekilde okuyucu ile bunu paylaşmaktadır. Bu çalışmada da bu belirgin farklılıklar gösterilmeye çalışılmıştır. İdeolojinin yer aldığı söylem yapıları belirlenen örneklemeler üzerinden açıklanmaya çalışılmış ve haber yoluyla kurulan yapılar çözümlenmiştir.

Haber kavramı da ideoloji gibi tartışmalı bir konu olmakla birlikte üzerinde farklı görüşlerin yer aldığı ve farklı kabullerin olduğu bir alan olarak görülmektedir. Liberal-Çoğulcu kuramın haber tanımlamaları değerlendirildiğinde habere yaklaşımın dördüncü kuvvet tanımıyla birlikte tarafsızlık ve hükümeti denetleyen bir konumda yer biçildiği ortaya çıkmaktadır. Medya ve haber için biçilen bu konumda denetleme mekanizması olarak görülmesinin yanı sıra aynı zamanda okuyucuya yani potansiyel seçmene de var olan

gelişmeleri aktarma yükümlülüğü getirilmiştir. Bir nevi iki seçim arasında yer alan süreçte medya bu boşluğu doldurmakta ve aynı zamanda eleştirileriyle birlikte medyayı haberdar etmektedir. Fakat bütün bunlara bakıldığında medyanın bu görevi tarafsız bir şekilde yerine getirmesi pek mümkün gözükmemektedir. O yüzden Liberal-Çoğulcu yaklaşımın bu düşüncesi medyanın nasıl bir durum içinde olduğu değil, olması gerekenin bu olduğu yönünde bir fikir olarak kalmaktadır. Öte yandan işleyişe bakıldığında ise tarafsızlığın işlevsel olarak mümkün olması zorluklar taşımasının yanı sıra medya çalışanları için de kaygılar taşımaktadır. Bütün bu tarafsızlığın ortasında denge taşı konumunda yer alan haber ise kendi içinde barındırdığı kelimeler ve cümleler aracılığıyla tarafsızlık yükünü taşıması beklenmektedir. Diğer taraftan eleştirel bakışta yer alan haber anlayışında ise medyanın ve doğal olarak haberin farklı etkenlerden dolayı tarafsız olamayacağı belirtilmektedir. Çalışmanın ikinci kısmında derinlemesine yer verilen haber yaklaşımlarında farklı kuramsal görüşler yer almaktadır. Bu görüşlerin temel taşı olarak da ideolojinin olduğu görülmektedir. Bu sebeple çalışmanın birinci bölümünde detaylı bir şekilde ideoloji konusu ele alınmıştır. Bütün bu yaklaşımların neticesinde haber ve ideoloji kavramlarının birbirinden ayrılamaz bir yapı olduğu ortaya çıkmaktadır. Buradaki haberler yukarıda da belirtildiği gibi soft veya nötr olarak adlandırılan haberler için kastedilmemektedir. Günlük yaşam pratiklerini etkileyecek, özellikle siyasal tercihleri etkileyecek haberlerde ön plana ideoloji ciddi bir şekilde çıkmaktadır. Haber ve ideoloji kavramları yan yana geldiğinde doğal olarak ortaya ikisinin birlikte bir yapı içerisinde yer alması beklenmektedir. Bu yapıyı da haberin içerisinde yer alan söylemler oluşturmaktadır. Birçok farklı yaklaşım bulunsa da bu söylemsel yapıyı analiz etmek için Van Dijk'ın söylem analizi yöntemi uygun görülmüştür. Yöntem içerisinde yer alan ideolojiye bakışın haber değerlendirmelerine uygunluğunun yanı sıra aynı zamanda haberleri incelerken bölünen başlıklar da önemlidir. Van Dijk'ın söylem analizi yönteminde yer alan makro ve mikro yapının alt dallarındaki incelemeler haberlerin içerisinde beliren ideolojik kodları ortaya dökmek için ideal bir yöntem sunmaktadır. Makro yapıda yer alan incelemelerde başlık, giriş, bağlam yapıları gibi etkenler incelenirken mikro yapıda ise daha çok *Sözcük* seçimi, fotoğraf, görgü şahidi, sayısal ögeler, nedensel bağlar, aktif pasif, karmaşık veya basit cümle yapıları gibi birçok unsur incelenmektedir. Doğal olarak bütün bu incelemeler neticesinde haber içerisinde yer alan doğrudan veya örtük olan ideolojik kodlar açıklanarak ortaya çıkarılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde örneklem olarak belirlenen 2019 İstanbul yerel seçimleri incelenmiştir. Haber içerisindeki ideolojik kodları söylem yapısı üzerinde incelemek için siyasal iletişim olarak da görülen seçim haberlerinin incelenmesi uygun olarak

görülmüştür. Yapılan çalışmada elde edilen önemli bulguların yanı sıra aynı zamanda diğer seçimlerden farklı olarak 2019 İstanbul seçimlerinin tercih edilmesi de tekrarlanması açısından önem taşımaktadır. 31 Mart tarihinde gerçekleştirilen Türkiye Cumhuriyeti yerel yönetim seçimleri İstanbul'da tekrar yapılması kararıyla 23 Haziran tarihinde tekrarlanmıştır. İki tarih arasında gerçekleşen olaylar ve seçim sonuçları da göz önüne alındığında söylemsel farkların olabileceği düşünülerek incelenmiştir. Türkiye'deki siyasi partiler ve gazetelerin bu partiler ile ideolojik yakınlık kurması veya karşıt olması düşünüldüğünde örneklem olarak seçilen gazetelerin İstanbul seçimlerinde nasıl bir yol izlediği araştırmaya değer bulunup çalışma bunun üzerine yapılmıştır. Örneklem içerisinde yer alan *Sabah* gazetesi önceki haberlerinin incelenmesi sonucunda AK Parti ve MHP'ye ideolojik olarak yakın olduğu görülmüştür. *Sözcü* gazetesine bakıldığında ise önceki haberlerinden yola çıkarak incelendiğinde CHP'ye yakın bir ideolojik yapı içerisinde olduğu ortaya çıkmıştır. *Yeniçağ* gazetesi ise İYİ Parti ile ideolojik bir yakınlık sergilerken *Milli Gazete* ile Saadet Partisi, *Birgün* ile HDP'nin birbirlerine yakın ideolojik çizgi içerisinde bulunduğu gözlemlenmiştir. Buradan hareketler bu gazetelerin tercih edilmesi İstanbul seçimlerindeki aldıkları tavra göre sınıflandırması yapılmıştır. Türkiye'de seçim tarafları siyasi dengede ağır basana Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı açısından değerlendirmeler yapılmıştır. İstanbul seçimlerinde aday olan isimlerin ekseninde değerlendirildiğinde haber sınıflandırmaları Cumhur İttifakı açısından olumlu ve olumsuz, Millet İttifakı açısından olumlu ve olumsuz olarak değerlendirilirken *Milli Gazete*'de ise bu iki tarafın dışında Saadet Partisi açısından da değerlendirme yapılmıştır. İncelenen haberlerde *Sabah* gazetesinin belirgin bir şekilde Cumhur İttifakı lehinde haberler yaptığı ve aynı zamanda Millet İttifakı aleyhine de haberler yaptığı görülmektedir. *Sözcü* gazetesinin haberleri incelendiğinde Millet İttifakı açısından olumlu haberlerin ağırlıkta olduğu ve Cumhur İttifakı açısından da olumsuz haberlerin bulunduğu görülmüştür. *Yeniçağ* gazetesinde ise Millet İttifakı açısından olumlu haberler ağırlıkta yer alırken Cumhur İttifakı açısından ise olumsuz haberler yer almaktadır. *Milli Gazete* ise Millet İttifakı açısından olumlu haberlere yer vermezken Cumhur İttifakı açısından olumsuz haberlere oldukça yer verdiği görülmektedir. Diğer gazetelerden farklı olarak Saadet Partisi açısından olumlu haberlere ağırlıklı olarak yer vermiştir. *Birgün* gazetesi ise Millet İttifakı açısından olumlu haberlere yer verirken daha çok Cumhur İttifakı açısından olumsuz haberlere yer verdiği görülmüştür. Diğer gazetelerden farklı olarak HDP'nin haberin öznesi olduğu haberlere de yer verdiği dikkat çekmektedir.

25 Mart – 31 Mart tarihleri arasında yapılan haberlere bakıldığında ideolojik olarak yapıların ön plana çıktığı söylemlerde belirgin farklılıklar görüldüğü dikkat çekmektedir. İlk

olarak *Sabah* gazetesinin yaptığı haberlere bakıldığında ağırlıklı olarak Millet İttifakı açısından olumsuz haber söylemleri yer aldığı ortaya çıkmaktadır. Millet İttifakı açısından 10 olumsuz haberin yer aldığı görülürken Cumhur İttifakı açısından ise 6 olumlu haberin yer aldığı görülmektedir. *Sabah* gazetesi Millet İttifakı için olumsuz haber yapıları oluştururken ağırlıklı olarak “Terör” söylemini tercih etmektedir. Keskin bir şekilde terör odaklı olumsuz haber çatıları oluşturulurken okuyucunun zihninde “Millet İttifakı ile terör örgütlerini bağlantılı” şekilde göstermeye çalıştığı dikkat çekmektedir. Ayrıca Cumhur İttifakı açısından olumlu haberlere bakıldığında ise daha çok “devlet” ve “beka” gibi tanım yapılarının üzerine haberler inşa edilmiştir. Cumhur İttifakı açısından olumlu yer alan haberlerde Cumhur İttifakında yer alan partilerin genel başkanları ve İstanbul belediye başkan adayı Binali Yıldırım’ın sözlerine doğrudan yer verilmektedir. Bu süreçteki haberlerde Cumhur İttifakı açısından olumlu olan haberlerde ağırlıklı olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Milliyetçi Hareket Partisi genel başkanı Devlet Bahçeli’nin yaptığı konuşmalardan sözlere yer verilmektedir. *Sözcü* gazetesine bakıldığında ise Cumhur İttifakı için olumlu haberler yer alsa da ağırlıklı olarak olumsuz haberler yer almaktadır. Burada olumlu olarak görülebilecek haberlerde ise nötr bir dil kullanılarak haberde bahsi geçen kişi veya kişilerin sözlerine doğrudan yer verildiği görülmüştür. Cumhur İttifakı için olumsuz olarak görülen haberlerde ise daha çok Millet İttifakında yer alan siyasilerin söylemlerine yer verilmektedir. Aynı şekilde Millet İttifakı açısından olumsuz olarak nitelendirilebilecek haberlere bakıldığında da doğrudan Cumhur İttifakında yer alan siyasilerin söylemlerine yer verildiği görülmektedir. Cumhur İttifakı için olumlu ve Millet İttifakı için olumsuz haberlerde ise gazetelerin diğer haberlere nazaran küçük bir yerde yer almaktadır ve *Sözcük* sayısı olarak da diğerlerinden az olduğu gözlemlenmiştir. *Yeniçağ* gazetesinin yaptığı haberlerde ise Cumhur İttifakı açısından olumsuz haberler öne çıkarken söylem olarak da keskin ifadelerle yer almaktadır. Cumhur İttifakı için olumlu olan haberlerde ise doğrudan Cumhur İttifakında yer alan siyasiler söylemlerine yer verilmiştir. Millet İttifakı için olumlu haberler ağırlık olarak yer almaktadır. *Yeniçağ* gazetesi İstanbul seçimi ile ilgili haberlere yer verirken haber kurgusunu Millet İttifakı odaklı kurduğu anlaşılmıştır. Millet İttifakı açısından olumsuz haberler yer alsa da bu haberler Cumhur İttifakında yer alan siyasilerin yaptığı konuşmalardan doğrudan aktarım ile gerçekleşmiştir. Ayrıca *Yeniçağ* gazetesi ağırlıklı olarak haberlerinde İYİ Parti lideri Meral Akşener’in haberlerine yer vermiştir. *Milli Gazete*’ye bakıldığında ise diğer gazetelerden farklı olarak haberleri ele aldığı görülmektedir. Millet İttifakı açısından ne olumlu ne olumsuz haber yaparken Cumhur İttifakı açısından olumsuz haberler yaptığı analiz edilmiştir. Ağırlıklı olarak ise Saadet Partisi açısından haberlere yer verilmiştir ve bu haberlerde yapı olarak

olumlu bir söylem tercih edilmiştir. Ayrıca gazetenin Saadet Partisinde yer alan siyasiler hakkında da sahiplenici ifadelerle habere aktardığı dikkat çekmiştir. *Birgün* gazetesi ise İstanbul seçimleri hakkındaki yaptığı haberlerde ağırlıklı olarak Cumhur İttifakı açısından olumsuz habere yer vermiştir. Millet İttifakı açısından olumsuz haberler yer almazken olumlu haberlerde yer alan ifadelerde genelde Millet İttifakı siyasilerinin konuşmalarından sözlere yer verdiği görülmektedir.

17 Haziran – 23 Haziran tarihleri arasında yinelenen İstanbul seçimleri hakkında *Sabah*, *Sözcü*, *Yeniçağ*, *Milli Gazete*, *Birgün* gazetelerinde yer alan haberler incelendiğinde ideolojik yapıların belirgin bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. *Sabah* gazetesinin yaptığı haberlere bakıldığında Cumhur İttifakı açısından olumlu haberlere yer verilirken ağırlıklı olarak Millet İttifakı açısından olumsuz haberlere yer verildiği görülmüştür. Haberlerin söylem yapıları genellikle Millet İttifakı aleyhinde ifadeler barındırmaktadır ve bir önceki seçim haberlerinde kullanılan “terör” söylemi 23 Haziran seçim haberlerinde geride planda durmaktadır. *Sözcü* gazetesine bakıldığında ise ağırlıklı olarak Cumhur İttifakı açısından olumsuz olarak haberleri ele almıştır. Millet İttifakı için olumlu haberler ele alsa da haberlerin ideolojik yapıları Cumhur İttifakı açısından olumsuz olacak şekilde kurulmuştur. Bir başka dikkat çeken durum ise PKK terör örgütünün kurucusu Abdullah Öcalan’ın açıklamaları gösterilerek Cumhur İttifakı açısından olumsuz haber yapıları oluşturulduğu görülmektedir. Aynı şekilde *Yeniçağ* gazetesinin de benzer bir haber yapısı tercih ettiği görülmektedir. Ayrıca 31 Mart seçim haberlerine bakıldığında “terör” söylemi *Sabah* gazetesinde Millet İttifakı aleyhinde ağırlık olarak yer alırken 23 Haziran seçim haberlerinde *Sözcü* ve *Yeniçağ* gazetelerin Cumhur İttifakı aleyhinde yer almaktadır. *Yeniçağ* gazetesi Cumhur İttifakı için “19 olumsuz” haber yaptığı gözlemlenilmiştir ve diğer gazeteler arasında en fazla olanıdır. Öte yandan Millet İttifakı açısından da olumlu haberlerin yer aldığı görülmüştür. *Sözcü* ve *Yeniçağ* Millet İttifakı açısından olumlu haberler yaparken daha çok Millet İttifakı adayı Ekrem İmamoğlu üzerinden haber yapılarını oluşturmuştur. *Sabah* gazetesi ise 31 Mart seçimlerinde haberlerde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve MHP lideri Devlet Bahçeli’yi özne olarak ön plana çıkarırken 23 Haziran seçim haberlerinde ise Cumhur İttifakı adayı Binali Yıldırım’ı özne olarak ön plana çıkardığı görülmektedir. *Milli Gazete*’nin 23 Haziran seçimleri için yaptığı haberlere bakıldığında ise diğerlerinden farklı olarak Saadet Partisi hakkında olumlu haberlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. 31 Mart seçimi için yaptığı haberlere bakıldığında Cumhur İttifakı hakkında olumsuz haberler ağırlıklıyken 23 Haziran seçim haberlerinde ise Cumhur İttifakı açısından “1 olumsuz” habere yer verilmiştir. Bu olumsuz haberde ise Cumhur İttifakı adayı Binali Yıldırım’ın *Milli Gazete* ziyaretinde bir

önceki seçim döneminde Saadet Partisi hakkında söylenilen olumsuz ifadeler hakkında “özür dilediği” işlenmiş ve Saadet Partisi hakkında olumlu ifadeler yer verilmiştir. İki seçim haberleri arasındaki değişim ise dikkat çekmektedir. Öte yandan *Birgün* gazetesi ise İstanbul seçimleri hakkındaki haberleri ağırlıklı olarak Cumhur İttifakı açısından olumsuz olacak şekilde oluşturmuştur. Toplamda Cumhur İttifakı için “16 olumsuz” haber yapılırken Millet İttifakı için “8 olumlu” haber yapılmıştır. Olumsuz haberlerde genel olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi üzerinden haber yapısı oluşturulmuştur. Ayrıca diğer gazetelerden farklı olarak HDP’nin ve Selahattin Demirtaş’ın öznesi olduğu haberlere yer verilmiştir. Buna ek olarak PKK terör örgütünün yaptığı açıklamalara da yer verilirken “terör” odaklı *Sözcük* seçimi yapılmadığı ve olumsuz bir söylemin yer almadığı dikkat çekmektedir.

Genel olarak bakıldığında ideoloji ve haberin birbirleri ile yakın temasta olduğu 2019 İstanbul seçimlerinin haberleri incelendiğinde görülmüştür. Haberlerde yer alan ideolojik yapılar ise Van Dijk’ın söylem analizi yöntemiyle açıklanmıştır. İki seçimi konu alan haberlere bakıldığında gazetelerin ideolojik olarak yer aldıkları taraflar değişmemiştir. Öte yandan söylemler incelendiğinde bazı farklılıklar olduğu görülmüştür. 31 Mart seçim haberlerinde *Sabah* gazetesinin “terör” temasını ön plana çıkardığı görülürken 23 Haziran seçim haberlerinde ise bu temayı geri plana ittiği görülmektedir. *Sözcü* gazetesi ise her iki seçimde de Cumhur İttifakı açısından olumsuz ele alınan haberlere ağırlık vermektedir. Millet İttifakı açısından olumlu olarak ele alınan haberlerde ise daha çok Ekrem İmamoğlu’nun açıklamalarına yer verilmektedir. Millet İttifakı açısından olumlu haberlerde ele alınan temalar genelde Millet İttifakının kazanacağı yönünde oluşturulurken Cumhur İttifakı açısından olumsuz ele alınan haberlerde ise 23 Haziran seçimlerinde “terör” teması ön plana çıkarılmıştır. *Yeniçağ* gazetesi ise haber söylemlerinde ağırlıklı olarak Millet İttifakı açısından olumlu ele alınan haberlere yer verirken ağırlıklı olarak ise İYİ Parti genel başkanı Meral Akşener’in açıklamalarına yer vermiştir. *Milli Gazete*’nin 31 Mart İstanbul seçimleri haberlerinde ağırlıklı olarak Cumhur İttifakı açısından olumsuz haberlere yer verirken 23 Haziran seçimlerinde ise Cumhur İttifakı açısından olumsuz haber neredeyse yapmamıştır. Her iki seçim için yapılan haberlerde de *Milli Gazete*, Saadet Partisi açısından olumlu haberlere yer vermiştir. *Birgün* gazetesi 31 Mart seçimlerinde hem Cumhur İttifakı açısından olumsuz haberlere yer verdiği haber sayısı ile hem de Millet İttifakı açısından olumlu haberlere yer verdiği haber sayısı neredeyse eşit sayıda yer almaktadır. 23 Haziran seçimlerinde ise ağırlıklı olarak Cumhur İttifakı açısından olumsuz haberlere yer verilmiştir. Bütün haberler incelendiğinde ise seçimler arası kısa bir süre geçse de söylemler açısından farklılıklar görülmektedir. Haber metinleri söylemler aracılığıyla inşa edilirken haber metnini

ele alan yazarın ve dolayısıyla gazetenin genel görüşü olarak ideolojik yapısı neyse metinlerde yansıtıldığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Acosta, L. (1979). "Mass Media and Imperialist Ideology", *Communication and Class Struggle*. A. Mattelart, S. Siegelau (ed). International General, New York.
- Adorno, T. L. W. (1991). "Culture Industry Reconsidered", *The Culture Industry Selected Essays On Mass Culture*. J. Bernstein (drl.). Routledge, London.
- Adorno, T. L. W., Horkheimer, M. (2010). *Aydınlanmanın Diyalektiği*. (çev. N. Ülner, E. Öztarhan Karadoğan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Alankuş, S. (2003). "Önsöz", *Medya, Etik ve Hukuk*. S. Alankuş (drl). IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Allan, S. (2004). *News Culture*. Open University Press, Berkshire.
- Althusser, L. (1979). *For Max*. (çev. B. Brewster). Verso, London.
- Althusser, L. (1991). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (çev. Y. Alp, M. Özışık). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Althusser, L. (2001). *Lenin and Philosophy and Other Essays*. (çev. B. Brewster). Monthly Review Press, New York.
- Arslan, E. (2019). *Kitle İletişim Kuramları Çerçevesinde Medya ve Haber*. Literatürk Academia, Konya.
- Aslan, K. (2002). *Haberin Yol Haritası*. Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Atabek, N., Dağtaş, E. (1998). *Kamuoyu ve İletişim. Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları*, Eskişehir.
- Barret, M. (2004). *Marx'tan Foucault'ya İdeoloji*. (çev. A. Fethi). Doruk Yayınları, Ankara.
- Baudrillard, J. (1981). *For a Critique of the Political Economy of the Sign*. (çev. C. Levin). Telos Press, St. Louis.
- Baudrillard, J. (2021). *Simülakrlar ve Simülasyon*. (çev. O. Adanır). Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Bell, M. (1992). *The end of Ideology: On the Exhaustion of Political Ideas in the fifties*. Harvard University, Cambridge.
- Bennet, T. (1990). *Outside Literature*. Routledge, London.
- Bennet, W. L., Lawrence, R. G. (1995). "New Icons and the Mainstreaming of Social Change", *Journal of Communications*, 45(3): 28-29.
- Bosswell, Terry E., vd. (1986). "Recent Developments in Marxist Theory of Ideology", *Insurgent Sociologist*, 13(4): 5-23.

- Burton, G. (1995). *Görünenden Fazlası, Medya Analizlerine Giriş*. (çev. N. Dinç). Alan Yayıncılık, İstanbul.
- Bülbül, R. (2001). *Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Cangöz, İ. (1999). *Kitle İletişim Kuramlarında Etki Sorunsalı ve Bir İzleyici Araştırması*. Yayınlanmış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Curran, J., Gurevitch, M., Wallcot, J. (1991). *İletişim Araçları Üzerine Çalışma: Kuramsal Yaklaşımlar*. (çev. M. Özbek). Ankara Üniversitesi Yıllığı, Ankara.
- Curran, J. (1997). “Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme”, *Medya Kültür Siyaset*. S. İvan (drl). (çev. S. İrvan). Ark Yayınları, Ankara.
- Çebi, M. S. (1996). “Medyada Haber Seçimlerinin Teorik Boyutları”, *Bilig*, 3(Güz): 247-269.
- Downing, D. B. ve Bazargan, S. (1991). *Image and Ideology in Modern/Postmodern Discourse*. State University of New York, Albany.
- Dursun, Ç. (2014). *TV Haberlerinde İdeoloji*. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Eagleton, T. (1996). *İdeoloji*. Ayrıntı yayınları, İstanbul.
- Easton, S. M. (1983). *Humanist Marxism and Wittgensteinian Social Philosophy*. Manchester University Press, Manchester.
- Erdoğan, İ., Alemdar, K. (2000). *Öteki Kuram*. Erk Yayınevi, Ankara.
- Ergül, H. (2000). *Televizyonda Haberlerin Magazinleşmesi*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (2002). *The Archaeology of Knowledge*. (çev. A. M. Smith). Routledge, London.
- Gaillard, P. (1991). *Gazetecilik*. (çev. M. S. Şakiroğlu). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Geuss, R., Keskin, F. (2002). *Eleştirel teori: Habermas ve Frankfurt okulu*. Ayrıntı.
- Girgin, A. (2000). *Yazılı Basında Haber ve Habercilik “Etik”i*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Glasser, L. T. (1992). “Objectivity and News Bias”, *Philosophical Issues in Journalism*. E. D. Cohen (ed.). Oxford University Press, Oxford.
- Gramsci, A. (1971). *Selection from the Prison Notebook*. (çev. Q. Hoare, G. N. Smith). International Publishers, New York.
- Gramsci, A. (2007). *Hapishane Defterleri*. (çev. A. Cemgil). Belge Yayınları, İstanbul.
- Gürsoy, B., Kotaman, A. (2005). “Gazetecilik Mesleği, Meslek Sorumluluğu ve Etik”, *Medya Eleştirileri (Gelişime İlişkin Değerlendirmeler)*. N. Tan Akbulut (drl). Beta Yayınları, İstanbul.
- Halberstam, J. (1992). “A Prolegomenon for a Theory of News”, *Philosophical Issues in Journalism*. E. D. Cohen (ed.). Oxford University Press, Oxford.
- Hall, S. (1977). “Rethinking The ‘Base and Superstructure’ Metaphor”, *Class, Hegemony and Party*. J. Bloomfield (drl.). Lawrence & Wishart, London.

- Hall, S. (1988). The Toad in the Garden: Thatcherism among the Theorists. *Marxism and the Interpretation of Culture*, 35–57.
- Hall, S. (1992). “The West and the Rest: Discourse and Power”, *Formations of Modernity*. S. Hall, B. Gieben (ed). Polity Press/Open University, Cambridge.
- Hall, S. (1999a). “İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulan Geri Dönüşü”, *Medya, İktidar, İdeoloji*. (çev. M. Küçük), (ed.). Ark Yayınları, Ankara.
- Hall, S. (1999b). “Kültür, Medya ve ideolojik etki”, *Medya, İktidar, İdeoloji*. (çev. M. Küçük (ed.). Arka Yayınları, Ankara.
- Hall, S. (2002). “İdeoloji ve İletişim Kuramı”, *Medya Kültür Siyaset*. S. İrvan (drl), (çev. A. Gürata).
- Hall, S. (2014). “Bilimin Geri Tarafı: İdeoloji ve ‘Bilgi Sosyolojisi’”, *İdeoloji Üzerine*. C. Şahan (drl.). Pales Yayıncılık, İstanbul.
- Heywood, A. (2013). *Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş*. Adres Yayınları, Ankara.
- Hitchcock, L. (2008). *Theory for Classics: A Student’s Guide*. Routledge, New York.
- Hoffer, E. (2007). *Kesin İnançlılar*. Plato Yayınevi, İstanbul.
- İnal, A. (1993). *Haber Üretim Sürecine Farklı İki Yaklaşım*. Ankara Üniversitesi Yıllığı, Ankara.
- İnal, A. (1996). *Haberi Okumak*. Temuçin Yayınları, İstanbul.
- İrvan, S. (1995). “Demokratik Sistemde Medyanın Rolü”, *Birikim*, 68(69): 76-83.
- İrvan, S. (1999). “Medya Etik ve Meşruluk Sınırları”, *Birikim*, Ocak (117): 61-68).
- İrvan, S. (2003). “Medya ve Etik”, *Medya, Etik ve Hukuk*. S. Alankuş (drl). IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Jameson, F. (2002). *Dil Hapishanesi*. (çev. M. H. Doğan). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Karabay, N. (2000). *Kuramsal Bir Yaklaşımla Gazetecilik ve Haber*. Meta Basımevi, İzmir.
- Kenway, J. (1990). “Education and the Right’s Discursive Politics: Private Versus Schooling”, *Foucault and Education: Disciplines and Knowledge*. S. J. Ball (ed). Taylor & Francis, London.
- Laclau, E., Mouffe, C. (1985). *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. Verso, London.
- Larrain, J. (1979). *The Concept Of Ideology*. Hutchinson, London.
- Larrain, J. (1982). *Marxism and Ideology*. MacMillan.
- Larrain, J. (1983). *The Concept of Ideology*. Hutchinson&Co. Publishers, London.

- Larrain, J. (2005). “İdeoloji”, *Marksist Düşünce Sözlüğü*. T. Battomore (drl.). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Larrin, J. (1995). *İdeoloji ve Kültürel Kimlik*. Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Lembo, R. (2000). *Thinking Through Television*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Lenin, V. I. (1960-70). *Collected Works*. Progress Publishers, Moscow.
- Lukacs, G. (1971). *History and Class Consciousness*. (Çev. R. Livingstone), MIT Press, Cambridge.
- Maignet, E. (2011). *Medya ve İletişim Sosyolojisi*. (çev. H. Yücel). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mannheim, K. (2002). *İdeoloji ve Ütopya*. Epos Yayınları, Ankara.
- Manoff, R. K., Shudson, M. (1986). “Reading The News”, *Reading The News*. R. K. Manoff, M. Shudson (ed.). Pantheon Books, New York.
- Mardin, Ş. (1997). *İdeoloji*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Marshall, G. (2003). *A dictionary of Sociology*. Oxford University Press, Oxford.
- Marx, K. (1997). *Hegel’in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*. Sol yayınları, Ankara.
- Marx, K. (2000). *Kapital*. Sol Yayınları, Ankara.
- Marx, K. ve Engels, F. (1999). *Alman İdeolojisi*. Sol Yayınları, Ankara.
- Mattelart, A., Mattelart, M. (1998). *İletişim Kuramları Tarihi*. (çev. M. Zıllıoğlu). İletişim Yayınları, İstanbul.
- McLellan, D. (2005). *İdeoloji*. (çev. Barış Yıldırım). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Merill, C. J. (1994). “Machievellli’ci Gazetecilik Yaşlı Kurtla Etik Üzerine Görüşme”, (çev. M. Binark), *Marmara İletişim Dergisi*, 5(Ocak): 123-136).
- Mutlu, E. (1998). *İletişim Sözlüğü*. Ark Yayınları, Ankara.
- Özbek, S. (2000). *İdeoloji Kuramları*. Bulut Yayınları, İstanbul.
- Özer, Ö. (2010). *Liberal Basın*. Literatürk, Konya.
- Özer, Ö. (2020). *Haber Söylem İdeoloji Eleştirel Haber Çözümlemeleri*. Literatürk Academia, Konya.
- Özer, Ö. (2021). *Eleştirel Medya Kuramları*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Özer, Ö. (2022). “Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Haber Örnekleri Üzerinden Bir İncelem”, *Etkileşim Dergisi*, 9:36-54.
- Özlem, D. (1996). *Felsefe ve Doğa Bilimleri*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Pines, C. L. (1993). *Ideology and False Consciousness: Marx and his Historical Progenitors*. State University of New York, Albany.

- Poster, Mark. (1994). "The Mode of Information and Posmodernity", *Communication Theory Today*. D. Crowley, D. Mitchell (drl). Polity Press, Cambridge.
- Rehmann, J. (2017). *İdeoloji Kuramları Yabancılaşma ve Boyun Eğme Güçleri*. Yordam Kitap, İstanbul.
- Sancar, S. (2014). *İdeolojinin Serüveni*. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Sanders, K. (2003). *Ethics and Journalism*. Sage Publications, London.
- Sözen, E. (1999). *Söylem: Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*. Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Stevenson, N. (2015). *Medya Kültürleri Sosyal Teori ve Kitle İletişimi*. Ütopya Yayınları, Ankara.
- Storey, J. (1993). *An Introductory Guide To Cultural Theory and Popular Culture*. Wheatsheaf, Harvester.
- Suner, A. (2000). *İletişimde İki Gelenek: Medya ve Kültürel Çalışmalar*. Yayımlanmamış ders notları.
- Şahan, C. (2014). "Önsöz ya da İdeoloji Üzerine", *İdeoloji Üzerine*. C. Şahan (drl.). Pales Yayıncılık, İstanbul.
- Şeker, M., (2009). "Dağlıca Baskını Haberlerinin Söylemi", *Terör ve Haber Söylemi*. Şeker, M., Şeker, T. (drl). Literatürk Academia, Konya.
- Therborn, G. (1989). *İktidarın İdeolojisi ve İdeolojinin İktidarı*. İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Thompson, J. B. (1990). *Ideology and Modern Culture*. Polity Press, Cambridge.
- Tılıç, D. (1998). *Utaniyorum ama Gazeteciyim*. İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Tokgöz, Oya. (1981). *Temel Gazetecilik*. S.B.F. Basın ve Yayın Meslek Yüksek Okulu Basımevi, Ankara.
- Türkoğlu, N. (2004). *Toplumsal İletişim*. İmge Kitabevi, İstanbul.
- Ülkü, G. (2004). "Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi", *Haber-Hakikat ve İktidar İlişkisi*. Ç. Dursun (drl). Elips Yayınları, Ankara.
- Van Dijk, T. (1983). "Discourse Analysis: Its Development and Application to the Structure of News", *Journal of Communication*, 33(2): 20-43).
- Van Dijk, T. (1988a). *News as discourse*. Lawrence Earlbaum Associates Publication, USA.
- Van Dijk, T. (1988b). *News analysis*. Lawrence Earlbaum Associates Publication, USA.
- Van Dijk, T. (1991). "The Interdisciplinary Study of News as Discourse", *A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research*. K.B. Jensen, N.W. Jankowski. Rotledge, London.
- Van Dijk, T. (1997). *Discourse As Social Interaction*. Sage, London.

- Van Dijk, T. (2015). “Söylem ve İdeoloji Çokalanlı Bir Yaklaşım”, *Söylem ve İdeoloji*. Çoban, B., Özarslan, Z. (ed.). Su yayınevi, İstanbul.
- Van Dijk, T. (2019). *İdeoloji Multidisipliner Bir Yaklaşım*. Hece Yayınları, Ankara.
- Varol, S. F. (2016). *Temsil, İdeoloji, Kimlik*. Varlık Yayınları, İstanbul.
- Vincent, A. (2010). *Modern Political Ideologies*. Chichester, U.K. : Wiley-Blackwell.
- Waters, M. (2001). *Key Sociologists: Daniel Bell*. Routledge, London.
- Williams, R. (1993). “Culture is Ordinary”, *Studyin Culture An Introductory Reader*. A. Gray, J. McGuigan, E. Arnold. Hodder Arnold Publishers, England.
- Yüksel, E., Gürcan, H. İ. (2001). *Habercinin El Rehberi: Soru ve Örneklerle Haber Toplama ve Yazma Kural ve Teknikleri*. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Burak TORAMAN
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Bergama Ticaret Meslek ve Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi, “Gazetecilik” Bölümü (2018)
Yabancı Dil	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
Kongreler	Uluslararası İletişim Günleri Sempozyumu (2022)
Kitaplar	“Venezuela’daki Maduro – Guaido Gerilimi Üzerine Bir Twitter İncelemesi: BBC Türkçe, Sputnik Türkiye, TRT Haber, Anadolu Ajansı Örneği”, Güncel İletişim Bilimleri Araştırmaları (2021) “Bir Simülasyonun Gerçeklik Söylemi: Football Manager Oyuncuları Üzerine Bir İnceleme”, Oyunların Dijital Hali (2021)
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öğrenci İşleri (Yarı Zamanlı/2018-2019)